

M M G A R O N

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ E-DERGİSİ
YILDIZ TECHNICAL UNIVERSITY FACULTY OF ARCHITECTURE E-JOURNAL

PLANLAMA, MİMARLIK, TASARIM VE YAPIM
PLANNING, ARCHITECTURE, DESIGN AND CONSTRUCTION

CİLT (VOLUME) 9 - SAYI (NUMBER) 2 - YIL (YEAR) 2014

TÜBİTAK ULAKBİM, EBSCO Host Art & Architecture Complete, DOAJ ve Gale/Cengage Learning,
Akademia Sosyal Bilimler İndeksi (ASOS indeks), DRJI ve Ulrichs dizinlerinde yer almaktadır.

*Indexed in TUBITAK ULAKBIM, EBSCO Host Art & Architecture Complete,
DOAJ, Gale/Cengage Learning, ASOS Index, DRJI, and Ulrichs.*

GENEL YAYIN YÖNETMENİ (MANAGING DIRECTOR)

Murat Soygeniş

Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi (Dekan)

EDİTÖR (EDITOR)

Faruk Tuncer

Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

YARDIMCI EDİTÖRLER (CO-EDITORS)

M. Tolga Akbulut (*Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi*)

Yiğit Evren (*Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi*)

YAYIN KURULU (ASSOCIATE EDITORS)

Aynur Çiftçi (*Yıldız Teknik Üniversitesi*)

Sevgül Limoncu (*Yıldız Teknik Üniversitesi*)

Elif Örnek Özden (*Yıldız Teknik Üniversitesi*)

Alev Erkmen Özhekim (*Yıldız Teknik Üniversitesi*)

Ebru Seçkin (*Yıldız Teknik Üniversitesi*)

BİLİMSEL DANIŞMA KURULU (EDITORIAL BOARD)

Peter Ache (<i>Helsinki Teknoloji Üniversitesi, Finlandiya</i>)	Suna Güven (<i>Orta Doğu Teknik Üniversitesi</i>)
Gül Akdeniz (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	Deniz İncedayı (<i>Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi</i>)
Ferah Akıncı (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	Yehuda Kalay (<i>The Technion, İsrail / California Üniversitesi, Berkeley, ABD</i>)
İlhan Altan (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	
Dennis A. Andrejko (<i>Rochester Teknoloji Enstitüsü, ABD</i>)	Funda Kerestecioğlu (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)
Steve Badanes (<i>Washington Üniversitesi, ABD</i>)	Güzin Konuk (<i>Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi</i>)
Ayşe Balanlı (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	John Lovering (<i>Cardiff Üniversitesi, İngiltere</i>)
Harun Batrbaygil (<i>Okan Üniversitesi</i>)	Michael Lucas (<i>California Politeknik Üniversitesi, ABD</i>)
Can Binan (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	Ali Madanipour (<i>Newcastle Üniversitesi, İngiltere</i>)
Cengiz Can (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	Izabela Mironowicz (<i>Wrocław Teknoloji Üniversitesi, Polonya</i>)
Brian Carter (<i>Buffalo Üniversitesi, ABD</i>)	Michael Nomikos (<i>Selanik Üniversitesi, Yunanistan</i>)
Xavier Casanovas (<i>Catalunya Üniversitesi, İspanya</i>)	Ayşe Nur Ökten (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)
Hüseyin Cengiz (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	Ashraf Salama (<i>Katar Üniversitesi, Katar</i>)
Feridun Çılı (<i>İstanbul Teknik Üniversitesi</i>)	Willem Salet (<i>Amsterdam Üniversitesi, Hollanda</i>)
Simin Davoudi (<i>Newcastle Üniversitesi, İngiltere</i>)	Güven Arif Sargın (<i>Orta Doğu Teknik Üniversitesi</i>)
İclal Dinçer (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	Robert G. Shibley (<i>Buffalo Üniversitesi, ABD</i>)
Dina D'ayala (<i>Bath Üniversitesi, İngiltere</i>)	Murat Şahin (<i>Özyeğin Üniversitesi</i>)
Zeynep Enlil (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	Bülent Tarım (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)
Arzu Erdem (<i>İstanbul Teknik Üniversitesi</i>)	Seda Tönük (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)
Gülray Zorer Gedik (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	Gülray Keleş Usta (<i>İstanbul Kültür Üniversitesi</i>)
Anna Geppert (<i>Paris Üniversitesi, Sorbonne, Fransa</i>)	Güner Yavuz (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)
Gülçin Pulat Gökmen (<i>İstanbul Teknik Üniversitesi</i>)	Zekiye Yenen (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)

Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi adına

Sahibi (Owner) Murat Soygeniş
Genel Yayın Yönetmeni (Managing Director) Murat Soygeniş
Editör (Editor) Faruk Tuncer
Editör yardımcıları (Co-Editors) Yiğit Evren
M. Tolga Akbulut

Yazışma adresi (Correspondence address) Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,
Merkez Yerleşim, Beşiktaş, 34349 İstanbul, Turkey

Tel +90 (0)212 383 25 85
Faks (Fax) +90 (0)212 383 26 50
e-posta (e-mail) megaron@yildiz.edu.tr
Web www.megaronjournal.com

Yayına hazırlama (Publisher): KARE Yayıncılık | karepublishing
Tel: +90 (0)216 550 6 111 - Faks (Fax): +90 (0)216 550 6 112 - e-posta (e-mail): kareyayincilik@gmail.com

Yayınlanma tarihi (Publication date): Haziran (June) 2014

Yayın türü (Type of publication): Süreli yayın (Periodical)

Sayfa tasarımı (Design): Ali Cangül

İngilizce editörü (Linguistic editor): Katherine Hunter, Catherine Champion

Megaron amblem tasarımı (Emblem): M. Tolga Akbulut

Dört ayda bir yayınlanır. (Published three times a year).

Megaron Dergisi 2008 yılından itibaren EBSCO Host Art & Architecture Complete tarafından taranmaktadır. Dergi 07.04.2008 tarihinde TÜBİTAK tarafından ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı listelerinde "Ulusal Hakemli Dergi" statüsüne alınmıştır. DOAJ, Gale/Cengage Learning, Akademia Sosyal Bilimler İndeksi (ASOS indeks), DRJI ve Ulrich dizinlerinde dizinlenmektedir. *As from 2008 Megaron has been indexed in EBSCO Host Art & Architecture Complete. On 07.04.2008 it was recognised as national refereed journal in the Social Science Data Base of ULAKBİM by TUBITAK. Indexed in DOAJ, Gale/Cengage Learning, ASOS Index, DRJI, and Ulrich's.*

© 2014 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi - © 2014 Yıldız Technical University, Faculty of Architecture

Türkçe ve İngilizce tam metinlere İnternet ulaşımı ücretsizdir. (www.megaronjournal.com)
Free full-text articles in Turkish and English are available at www.megaronjournal.com.

İçindekiler / Contents

Yazarlara Bilgi	iv
MAKALELER (ARTICLES)	
Toplu Konutların Ön Tasarımı İçin Üretken Bir Bilgisayar Modeli <i>A Generative Computer Model for Preliminary Design of Mass Housing</i> Dinçer AE, Çağdaş G, Tong H	71
İlköğretim Düzeyinde Kültür Varlığı ve Koruma Konularındaki Eğitiminin Etkinliği ve Sivil Toplum Örgütlerinin Eğitime Katkısının Değerlendirilmesi <i>The Effectiveness of Cultural Property and Conservation Learning in Elementary Education and Evaluation of the Contribution of Non-Governmental Organizations</i> Uçar M	85
Bir Mimarlık Bilinmeyi: Postmodern Gündelik Yaşamda 'Konut' Tükendi mi? <i>A Contingency in Architecture: Is 'House' a spent notion in Postmodern Daily Life?</i> Aras L	103
Josef Plecnik Mimarisinde Yaşamın Kutsallığını Deneyimlemek <i>Experiencing the Sanctity of Life in Josef Plecnik's Architecture</i> Alangoya KA	113
Çift Cidarlı Cepheler Üzerine Bir Araştırma <i>A General Evaluation on Double Skin Facades</i> İnan T, Basaran T	132
Mimarlık Eğitiminde Mimari Psikoloji Formasyonunun Geliştirilmesi İçin Bir Model <i>A Model for the Development of Architectural Psychology Formation in Architectural Education</i> Uzunoğlu SS, Özer H	143
<i>Information for the Authors</i>	166

Yazarlara Bilgi

Megaron Dergisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi'nin yayın organıdır. Megaron, planlama, mimarlık, tasarım ve yapı alanındaki orijinal makaleleri, araştırma özetlerini, kitap incelemelerini ve meslek alanına ilişkin güncel tartışma ve görüşleri yayınlar. Dergide araştırma yazılarına öncelik verilmekte, bu nedenle derleme türündeki yazılarda seçim ölçütleri daha dar tutulmaktadır. Bir e-dergi olan Megaron yılda üç kez yayınlanmaktadır. 2008 yılından itibaren EBSCO Host Art & Architecture Complete tarafından taranmakta olan Megaron Dergisi, 07.04.2008 tarihinde TÜBİTAK tarafından ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı listelerinde "Ulusal Hakemli Dergi" statüsüne alınmıştır.

Dergide Türkçe ve İngilizce yazılmış makaleler yayınlanabilir. Makaleler için tercih edilen yazı uzunluğu dipnotlar ve kaynakça dahil 7000, görüş ve araştırma özetleri için 2000-2500 kelimedir. Tüm yazılar önce editör ve yardımcıları tarafından ön değerlendirmeye alınır; daha sonra incelenmesi için danışma kurulu üyelerine gönderilir. Tüm yazılarda yazar adları gizlenerek anonim değerlendirme ve düzeltmeye başvurulur; gerektiğinde, yazarlardan bazı soruları yanıtlanması ve eksikleri tamamlanması istenebilir. Dergide yayınlanmasına karar verilen yazılar yayına hazırlık sürecine alınır; bu aşamada tüm bilgilerin doğruluğu için ayrıntılı kontrol ve denetimden geçirilir; yayın öncesi şekline getirilerek yazarların kontrolüne ve onayına sunulur.

Dergiye yazı teslimi, çalışmanın daha önce yayınlanmadığı, başka bir yerde yayınlanmasının düşünülmediği ve Megaron Dergisi'nde yayınlanmasının tüm yazarlar tarafından uygun bulunduğu anlamına gelmektedir. Yazar(lar), çalışmanın yayınlanmasının kabulünden başlayarak, yazıya ait her hakkı Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'ne devretmektedir(ler). Yazar(lar), izin almaksızın çalışmayı başka bir dilde ya da yerde yayınlamayacaklarını kabul eder(ler). Gönderilen yazı daha önce herhangi bir toplantıda sunulmuş ise, toplantı adı, tarihi ve düzenlendiği şehir belirtilmelidir. Lisansüstü tez çalışmalarından üretilmiş yazılarda tezin ismi ve hazırlandığı kurum yazının başında dipnot ile belirtilmeli ve tez yürütücüsü ikinci yazar olarak eklenmelidir.

Yazıların hazırlanması: Yazılar (A4) kağıda, 12 punto büyüklükte "Times New Roman" yazı karakterinde iki satır aralıklı olarak hazırlanmalıdır. Sayfanın her bir yüzünde üçer cm boşluk bırakılmalı ve tüm sayfalar numaralandırılmalıdır. Sayfalara göre sıralama, başvuru mektubu (1. sayfa); başlık sayfası (2. sayfa); Türkçe özet (3. sayfa); yazının İngilizce başlığı ve özeti (4. sayfa) şeklinde yapılmalıdır. Sonraki sayfalarda ise yazının bölümleri ile varsa teşekkür ve kaynaklar yer almalıdır.

Başvuru mektubunda yazının tüm yazarlar tarafından okunduğu, onaylandığı ve orijinal bir çalışma ürünü olduğu ifade edilmeli ve yazar isimlerinin yanında imzaları bulunmalıdır. Başlık sayfasında yazının başlığı, yazarların adı, soyadı ve unvanları, çalışmanın yapıldığı kurumun adı ve şehri, eğer varsa çalışmayı destekleyen fon ve kuruluşların açık adları yer almalıdır. Bu sayfaya ayrıca "yazışmadan sorumlu" yazarın isim, açık adres, telefon, faks, mobil telefon ve e-posta bilgileri eklenmelidir. Özetler 250 kelimeyi geçmeyecek şekilde hazırlanmalıdır.

Tablo, şekil, grafik ve resimler: Tüm tablo, şekil ve grafikler metnin sonunda, her biri ayrı bir kâğıda basılmış olarak ve her birinin altına numaraları ve açıklayıcı bilgiler yazılmış olarak gönderilmelidir. Şekillerin ana metin içerisindeki yerleri metin içinde, ayrı bir paragraf açılarak yazı ile (örneğin "Şekil 1 burada yer alacaktır" ifade-

si kullanılarak) belirtilmelidir. Yazarlara ait olmayan, başka kaynaklarca daha önce yayınlanmış tüm resim, şekil ve tablolar için yayın hakkına sahip kişilerden izin alınmalı ve izin belgesi yazıyla birlikte gönderilmelidir.

Kaynak gösterimi: Makale içinde geçen kaynaklar, "kısaltılmış kaynak bilgisi" olarak, diğer açıklama notları ile birlikte metin içindeki kullanım sırasına göre numaralandırılarak ve sayfa sonuna dipnot halinde verilmelidir. Kısaltılmış kaynak bilgisinde, aşağıdaki örnekte olduğu gibi, sadece yazarın soyadı, yılı ve alıntı yapılan sayfası belirtilmelidir.

1 Kuban, 1987, s. 43.

2 Ünsal, 1972, s. 135.

3 Alkım, 1958, s. 201.

4 Yazar her ne kadar bu konuda...

5 Kuban, 2002, s. 97.

Kullanılan tüm kaynakların bir listesi ise alfabetik sıra ile ana metnin sonunda aşağıdaki örneğe uygun olarak verilmelidir. Eğer kullanılan kaynaklarda aynı yazarın o yıla ait birden fazla eseri varsa 2008a, 2008b, 2008c düzeninde gösterilmelidir.

Sürelili yayın için; (makale, ansiklopedi maddesi)

Andreasyan, H.D. (1973) "Eremya Çelebi'nin Yangınlar Tarihi", Tarih Dergisi, Sayı 27, s. 57-84.

Kitap içinde bölüm için;

Tekeli, İ. (1996) "Türkiye'de Çoğulculuk Arayışları ve Kent Yönetimi Üzerine", Ed.: F. Bayramoğlu Yıldırım (editör) Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne, İstanbul, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Yayınları, s. 15-27.

Kitap için;

Demircanlı, Y. (1989) İstanbul Mimarisi için Kaynak Olarak Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Basılmış bildiri için;

Kılınçaslan, T., Kılınçaslan, İ. (1992) "Raylı Taşıt Sistemleri ve İstanbul Ulaşımında Gelişmeler", İstanbul 2. Kentiçi Ulaşım Kongresi, 16-18 Aralık 1992, İstanbul, İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, s. 38-48.

Basılmamış tez için;

Agat, N. (1973) "Boğaziçi'nin Turistik Etüdü", Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi.

İnternet kaynakları ise kaynakça listesinin en sonunda ve ayrı bir başlık altında aşağıdaki gibi verilmelidir:

<http://www.ia.doc.gov/media/migration11901.pdf> [Erişim tarihi 14 Nisan 2008]

Makale gönderme: Yazılar (şekil, resimler ve tablolar ile birlikte) üç takım çıktı halinde ve CD'ye kopyalanmış olarak Megaron Dergisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Merkez Yerleşim, Beşiktaş, 34349 İstanbul adresine gönderilmelidir. CD üzerine okunaklı bir şekilde yazı başlığı, birinci yazarın adı ve gönderildiği tarih yazılmalıdır. Bu şartlara uymayan yazılar değerlendirmeye alınmaz. Editörün, kabul edilmeyen yazıların bütününe ya da bir bölümüne (tablo, resim, vs.) iade etme zorunluluğu yoktur.

İletişim: Tel: +90 (0)212 2366537 Faks: +90 (0)212 2610549

E-posta: megaron@yildiz.edu.tr

Toplu Konutların Ön Tasarımı İçin Üretken Bir Bilgisayar Modeli

A Generative Computer Model for Preliminary Design of Mass Housing

Ahmet Emre DİNÇER,¹ Gülen ÇAĞDAŞ,² Hakan TONG²

ÖZET

Bilgi teknolojilerinin sürekli olarak yenilediği ve geliştiği, Enformasyon Çağı olarak adlandırdığımız günümüzde, mühendislik alanlarında olduğu gibi, mimarlık alanında da “Hesaplamalı Tasarım” ya da “Sayısal Tasarım” adı altında yeni bir yaklaşımın ortaya çıktığı ve tasarım sürecinin tüm aşamalarında etkisini belirgin bir biçimde hissettirdiği görülmektedir. Bu yeni yaklaşım, tasarımın mühendislik problemlerine yakın analitik problemlerinin (maliyet tahmini, sirkülasyon sisteminin ve çevresel etkenlerin değerlendirilmesi gibi) çözüm süreçlerinde, geleneksel yöntemlerle tasarlanan binaların değerlendirme, temsil ve sunum aşamalarında kullanılmaya başlanmıştır. Yazılım ve donanım teknolojisinin gelişimiyle birlikte, ön tasarım aşamaları için geliştirilen sayısal araçlarla, mimari ürünlerin tasarımı ve üretim uygulamalarına yönelik çalışmalar olarak gelişmiştir. Bu çalışmada, hesaplamalı tasarım yaklaşımına dayalı üretken tasarım sistemlerinden biri olan Hücresel Özdevinim ile toplu konutların ön tasarım aşamasında kullanılabilecek bir bilgisayar modeli sunulmaktadır. 3Ds Max yazılımının betikleri (script) geliştirilen bu hesaplamalı model; toplu konutların vaziyet planı tasarımına, kullanıcı tercihi göre yapılan kat planı düzenlemelerine ve cephe tasarımına uygulanmıştır. Geliştirilen bilgisayar modelinin kullanımıyla, farklı konut tiplerine ait çok sayıda alternatif hızla üretilebilmiştir. Model için geliştirilen bilgisayar arayüzü ile kullanıcıların konuta ait boyutsal ve işlevsel tercihlerini modele aktarmaları sağlanarak, etkileşimli bir tasarım aracı geliştirilmiştir. Çalışmada elde edilen sonuçlar, yenilikçi mimarlık yaklaşımları açısından tartışılmıştır.

ABSTRACT

Today, we live in what we call the “Information Age”, an age in which information technologies are constantly being renewed and developed. Out of this has emerged a new approach called “Computational Design” or “Digital Design”. In addition to significantly influencing all fields of engineering, this approach has come to play a similar role in all stages of the design process in the architectural field. In providing solutions for analytical problems in design such as cost estimate, circulation systems evaluation and environmental effects, which are similar to engineering problems, this approach is being used in the evaluation, representation and presentation of traditionally designed buildings. With developments in software and hardware technology, it has evolved as the studies based on design of architectural products and production implementations with digital tools used for preliminary design stages. This paper presents a digital model which may be used in the preliminary stage of mass housing design with Cellular Automata, one of generative design systems based on computational design approaches. This computational model, developed by scripts of 3Ds Max software, has been implemented on a site plan design of mass housing, floor plan organizations made by user preferences and facade designs. By using the developed computer model, many alternative housing types could be rapidly produced. The interactive design tool of this computational model allows the user to transfer dimensional and functional housing preferences by means of the interface prepared for model. The results of the study are discussed in the light of innovative architectural approaches.

¹Karabük Üniversitesi, Safranbolu Fethi Toker Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Karabük;

²İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul.

¹Department of Architecture, Safranbolu Fethi Toker Faculty of Fine Arts and Design, Karabuk University, Karabuk;

²Department of Architecture, Faculty of Architecture, Istanbul Technical University, Istanbul, Turkey.

Başvuru tarihi: 20 Şubat 2014 (Article arrival date: February 20, 2014) - Kabul tarihi: 28 Mart 2014 (Accepted for publication: March 28, 2014)

İletişim (Correspondence): Ahmet Emre DİNÇER. **e-posta (e-mail):** aedincer@karabuk.edu.tr

© 2014 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi - © 2014 Yıldız Technical University, Faculty of Architecture

Mühendislik ve mimarlık alanlarında, bilgisayar teknolojilerinin giderek yaygın olarak kullanılması, mühendis ve mimarlara tasarım problemlerinin çözümlerinde önemli katkılar sağlamaktadır. Bilgisayar bilimindeki ve tasarım kuramlarındaki gelişmeler ile yazılım ve donanım teknolojilerinin gelişimine bağlı olarak ortaya çıkan “Hesaplamalı tasarım” yaklaşımının kullanımı, günümüz mühendislik ve mimarlık eserlerine yansımaktadır. Bu gelişmelerin temelinde ise farklı paradigmlar yer almaktadır.

16.yy’dan bu yana bilimsel metodolojide iki temel paradigma bulunmaktadır: Bunlardan birincisi “deneyimsel” paradigma, ikincisi ise teorik paradigma olarak bilinir. Deneyimsel ve teorik paradigmların kökleri çok eskilere dayanır ve bu paradigmlar Pythagoras, Euclid, Archimedes gibi bilim adamları tarafından kullanılmıştır. II. Dünya Savaşı’ndan sonra, üçüncü bir bilimsel paradigma ortaya çıkmıştır. Bu paradigma bilgisayar benzetimlerinin kullanımıyla birlikte ortaya çıkan “Hesaplamalı paradigma” olarak bilinir. Bu yeni yaklaşım ne sadece kuramsaldır; ne de sadece deneyimseldir (Hoextra ve diğ., 2010, s.24). Hesaplamalı paradigmaya dayalı modeller fizik, kimya, biyoloji, ekonomi, sosyal bilimler, mühendislik ve mimarlık alanlarında etkin olarak kullanılmaktadır.

Diğer yandan, mimaride son dönemlerde önemi giderek artan ve karmaşık ilişkiler içeren büyük ölçekli konut projelerinde, çok sayıdaki farklı kullanıcı tiplerinin farklı ihtiyaçlarına cevap verebilecek, alternatifli düşünmeyi sağlayabilecek ve özgünlüğü koruyabilecek bir sayısal karar destek aracına ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla birlikte, bu konuda mimaride sunulan hesaplamalı paradigmaya dayalı modeller yetersiz kalmakta ya da tam anlamıyla değerlendirilmemektedir. Bu makalede de bu kapsamda hazırlanan doktora tezi çalışmasında¹ geliştirilen, karmaşık ilişkileri barındıran toplu konut tasarımı uygulamalarında kullanılabilir ve yenilikçi tasarım araçlarından biri olan Hücresel Özdevinim yaklaşımı ile geliştirilen yeni bir tasarım aracı tanıtılmaktadır.

Bu makale üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde mimari tasarımda değerlendirilen üretken tasarım araçlarının genel özellikleri, kullanım alanları ve olumlu ya da olumsuz yönlerine yer verilmektedir. İkinci bölümde ise bu araçlardan Hücresel Özdevinim yaklaşımı seçilerek, bu aracın özellikleri konu bağlamında, çok daha ayrıntılı bir şekilde irdelenmektedir. Üçüncü bölümde toplu konutların ilk tasarım aşamasında kullanılmak amacıyla geliştirilen sayısal model tanıtılmakta;

özellikleri ve uygulama örnekleri açıklanmaktadır. Sonuç bölümünde de geliştirilen modelin mimari tasarım alanındaki potansiyeli ve bu alana sağlayabileceği katkılara yer verilmektedir.

Üretken Tasarım Araçları

Hesaplamalı (sayısal) tasarım yaklaşımları, bu alanda geliştirilen çeşitli üretken tasarım yöntemleriyle ve modelleriyle uygulanmaktadır. Bu modeller beş grup altında incelenmektedir: Biçim Gramerleri, Genetik Algoritmalar, L-Sistemler, Hücresel Özdevinim ve Toplu Zekâ-Çoklu Etmenler. Bu araçların özellikleri şu şekilde açıklanabilir (Singh ve Gu, 2012):

Biçim gramerleri (BG) tasarım dili veya kümelerinin üretiminde kullanılan biçim kuralları dizisidir. Şekiller dizisi, semboller dizisi, biçim kuralları ve başlangıç şekli olmak üzere dört temel bileşenden oluşur (Stiny, 1990). Tanımlayıcı ve üretici özelliğe sahiptir. Biçim gramerleri genelde örüntülerin, iki ve üç boyutlu kompozisyonların ve mekânsal topolojilerin üretiminde kullanılmaktadır (Çağdaş, 1996; Duarte, 2001). Mühendislik ve mimarlık tasarımlarında, biçim grameri en yaygın olarak kullanılan sayısal araçtır.

L-Sistemler (LS), karakter yazımlarıyla yinelemeli bir şekilde uygulanabilen bir üretim kuralları kümesidir (Singh ve Gu, 2012). Doğrusal olarak biçimin kendisinden ziyade sembolik temsili olan karakterlerle işletilmesinden dolayı Biçim gramerlerinden farklıdır. Genellikle tekrar eden örüntülerin, fraktallerin ve organik biçimlerin üretiminde kullanılmaktadır. Tasarım alanında ise ulaşım ağları, kent planlama ve yapı formlarının üretiminde değerlendirilmektedir.

Hücresel Özdevinim (HÖ), genellikle iki veya üç boyutlu olarak düzenli Kartezyen ızgaralar üzerinde düzenlenen hücreler dizisidir (Fischer, 2008, s.15). Hücreler kurallara bağlı farklılaşan ön tanımlı durumları yüklenir. Genelde basit ve az olan kurallar da, yakın komşuluktaki hücrelerin durumuna göre, her bir hücrenin durumunun nasıl değişeceğini belirler. Belirli zaman aralıklarında bu kuralları işleyen hücreler dinamik ve belirli ölçüde belirleyici olmayan bütüncül örnekler türetebilmektedir. Genelde HÖ, mimaride kentsel tasarım, bölgeleme ve bina kütleleri gibi komşuluk ilişkilerine bağlı sosyal etkenlerin çalışılmasında kullanılır. Mimari tasarım alanındaki ilk uygulaması ise yalnızca ön tasarım aşaması için geliştirilmiştir (Herr, 2008).

Genetik Algoritmalar (GA), bir araştırma uzamındaki durumlar topluluğu içerisinde, uygunluk fonksiyonuyla en uygun olanlarının bulunması amacıyla kullanılan bir evrimsel süreç analogisidir (Singh ve Gu, 2012). Araştırma uzamı belirli bir alfabenin elemanla-

¹ Makalenin verilerinin temel alındığı doktora tezi araştırması için bkz; Dincer, 2014.

rından ibaret sabit veya değişken uzunlukta karakter dizileridir. Genotip uzam, bir diğer (fenotip) araştırma uzamıyla eşleştirilir. Uygunluk fonksiyonu da fenotip uzamda durum işlevi olarak tanımlanır. Genetik algoritmaların da, biçim gramerleri gibi, son zamanlarda önemi giderek artmaktadır. Tasarım çalışmalarında, tasarım optimizasyonu, mekânsal düzenlemeler ve mimari formların oluşturulmasında kullanılmaktadır. Genetik Algoritmalar ile konut bloklarının 3B tasarımı yapılmaktadır (Güngör ve diğ., 2011).

Toplu Zekâ-Çoklu Etmenler (TZ) ise, böcek kolonilerinin ve diğer hayvanların toplu davranışından esinlenilerek oluşturulan tasarım algoritmaları ya da dağıntık problem çözme araçları olarak tanımlanır (Bonabeau ve diğ., 1999). Bu yöntem, kendi öğretileri doğrultusunda otomatik olarak hareket edebilme yeteneğine sahip yazılım sistemleridir (Singh ve Gu, 2012). Burada etmenler bağımsız olarak hareket edebilmekte veya birbirleriyle rekabet, işbirliği ve ortak bir amacı elde etme konusunda etkileşebilir ya da iletişim kurabilirler. Bu yöntem tasarım çalışmalarının kullanılabilirliği, iz, yöntem ve biçim bulma uygulamalarında değerlendirilmektedir (Coates ve Schmid, 1999).

Tasarım çalışmalarında, üretici tasarım araçlarının durumlarını ve olumlu-olumsuz yönlerini teknik özellikler, tasarım hedefleri ve sistem geliştirme nitelikleri bakımından karşılaştırmak mümkündür (Singh ve Gu, 2012):

Teknik Özellikler bakımından, Hüresel Özdevinim paralel hesaplamalı süreçler ve bağlama duyarlı büyüme örneklerin benzetiminde; benzer özellikler taşıyan SG ve LS ise aşamalı bir şekilde örüntülerin üretiminde, özellikle de biçim tabanlı tasarımlarda kullanılırdır. HÖ kısıtlamalar içerirken; BG ve LS'de böyle bir zorunluluk yoktur. BG ile LS arasındaki temel farklılık LS sembolik; BG ise geometriktir. BG ve LS 'den farklı olarak GA'da her döngüde tasarım keşfi ve seçimi vardır. Bundan başka GA rastlantısal tasarım türetebilme özelliğinden dolayı, belirli kurallar dâhilinde işleyen ve zaman alan BG ve LS'ye göre modellenmesi çok daha kolaydır. GA'daki zorluk, uygun alellerin, kromozomların ve uygunluk fonksiyonlarının seçiminde oluşur. GA da, HÖ gibi paralel hesaplamayı gerektirir. Fakat paralel hesaplama HÖ'de yerel; GA'da ise evrensel ölçekte.

Sayısal tasarım araçlarına tasarım etkenleri yönünden bakıldığında her birinin, sahip oldukları özelliklere göre, tasarım süreçlerinin belirli aşamalarına cevap verdiğini görülür. Buna göre, GA özellikle tasarım optimizasyonunda etkilidir ve burada her bir üretimde tasarım niteliği artma eğilimindedir. BG ve LS özellikle biçim ve stil üretiminde etkilidir ve bu araçlarda "iş-

lev biçimi izler" yaklaşımı takip edilir. Yani bir biçim türetilir ve bu biçim, daha sonra işlevselliği açısından değerlendirilir. TZ de tasarım örneklerinin kullanılabilirliği, hareket alanlarının belirlenmesi ve sosyal davranış örneklerinin incelenmesinde kullanılır. HÖ ise genellikle aşağıdan yukarıya, bağlama duyarlı tasarım süreçlerini desteklemede uygundur ve " biçim işlevi izler" yaklaşımını takip eder. (Singh ve Gu, 2012)

Son olarak sistem geliştirme özelliklerine bakıldığında; Kurallarının geliştirilmesi ve her zaman istenen sonuçlara ulaşamamasından dolayı yapılan tekrarlamalar ve yeniden yapılandırılmalar nedeniyle BG ve LS'nin uygulamalarında, geliştirilme süreci zaman almaktadır. HÖ'de ise olası hücre durumlarına ait kuralları belirlemek daha kolaydır. Zira komşuluklar ve olası kurgular arasındaki ilişkiler görselleştirilebilmektedir. Bununla birlikte hücre durumları için kural sayısının artması durumunda uygulamaları zorlaşmaktadır. Bundan başka GA'da ise uygulamaların kullanılabilirliği alellerin, uygunluk fonksiyonunun, fenotip ve genotip temsillerinin doğru seçimine bağlıdır. Ayrıca hem HÖ'de, hem de GA'da kullanıcı müdahalesi azdır. Son olarak, TZ de çeşitli düzeylerde etmen otonomisi ve zekâsı ile uygulanmakta ve bu yöntemde sıklıkla basit tepkimeli etmenler kullanılmaktadır.

Bu karşılaştırmalar sonucunda HÖ, grafik olarak tanımlanabilme, bağlama duyarlılık, karmaşık yapıları yerelden genele oluşturulan komşuluk ilişkileriyle yönetebilme ve yenilikçi modeller oluşturabilme gibi özellikleriyle diğer hesaplamalı tasarım yaklaşımlarından ayrılmaktadır. Bu makale kapsamında, toplu konut tasarımında boyutsal ve işlevsel özellikleri de dikkate alan bir hesaplamalı konut tasarımı modelinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Hüresel Özdevinim yaklaşımının da, sahip olduğu bu özelliklerle sosyal etkileşimi de içeren bir hesaplamalı tasarım modelini olumlu yönde destekleyebileceği düşünülmektedir.

Hüresel Özdevinim Yöntemi

Hüresel Özdevinim; belirli bir ızgara düzeni ve zaman diliminde komşu hücrelerin durumlarına göre bir kurallar dizisi dâhilinde işleyen bir yöntemdir; bu yöntemde hücrelerin her biri belli sayıda tanımlı durumlarından birini temsil eder (Terzidis, 2006). Hüresel Özdevinimin sahip olduğu nitelikler şu şekilde açıklanabilir (Hoextra ve diğ., 2010, s.28):

- Bir hüresel durum uzayı (L), yerel olarak ortak ilişkili belirli bir durum özdeviniminin kümesidir. Bu küme tipik olarak, belirli durumdaki özdevinimlerin düzenli bir d-boyutlu örüntüsüyle yaratılır. Örneğin, iki boyutta bir hüresel özdevinim, bir $L=mxn$ ızgara sistemden oluşur; orada her bir kare belirli bir durumdaki özdevi-

nim tarafından temsil edilir.

- Bir yerel değer uzayı (Σ), her bir belirli durum özdevinimi için tüm olasılıkları tanımlar. Her bir özdevinimin durumu (σ) belirli miktardaki durumlardan biri olabilir ($\sigma \in \Sigma \{0, 1, 2, 3, 4, \dots, k-1, k\}$). Tüm hücrelerin olası durumlarının düzenlenmesi bütün hücresele özdevinimin bir uzayını yaratır.

- Bir komşuluk (N), topolojik olarak N komşu hücrelerin kümesiyle yaratılır. Bu küme yeni bir benzetim adımında her güncellenen hücrenin bir durum değişimini etkiler. Tipik olarak homojen komşuluklar kullanılır (Örneğin, Von Neumann ve Moore Komşulukları).

- Sınırlama koşulları periyodik, sabit ve diğerleri arasında yansıyan olabilir. Tanımlı olanı kullanarak tanımsız ızgarayı benzetmede kullanılan periyodik sınırlama koşulları en önemlisidir. Periyodik sınırlama koşulları iki boyutluda bir halka olarak kullanılır.

- Bir geçiş kuralı, $\phi: \Sigma \times \Sigma \times \Sigma \dots \times \Sigma \rightarrow \Sigma$ komşuluk üzerine işleyerek mevcut durumdan bir yenisine, her bir güncellenen hücre değişimini ifadelendirmek için tanımlanır.

- Tekrarlama: Tüm hücreler dışsal olarak sağlanan zamanlama adımında eş zamanlı olarak değişirler. Bu da genellikle tekrarlama adımı olarak ifade edilir.

Otonomluk, heterojenlik, evrensel düzen (yerel ilişkilerden ortaya çıkma), öz-bakım, uyum ve hiyerarşi gibi kavramlar ise Hücresele Özdevinimin temel özelliklerini oluşturur.

Hücresele Özdevinimin kökleri matematik ve bilgisayar bilimlerindeki araştırmalara dayanmaktadır ve Karmaşık Sistemler için sezgisel bir modelleme paradigması olarak bilinir (Hoextra ve diğ., 2010). Hesaplamalı fizik, kimya ve biyolojide birçok Hücresele Özdevinim modeli uygulanmaktadır. Hücresele Özdevinim sadece ortaya çıktığı disiplinlerde değil; tamamen farklı disiplinlerde de uygulanmaktadır.

Tasarım da pek çok koşul, parametre ve değişkenlere bağlı olan iyi tanımlanmamış bir problem alanıdır. Bu makalede sunulan Modelde, karmaşık problemlerin çözümünde kullanılan Hücresele Özdevinim yaklaşımının, tasarım probleminde çözüm aracı olarak kullanılması amaçlanmıştır.

Hücresele Özdevinim Yöntemi ile Konut Tasarımı Modeli

Aşırı hızlı nüfus artışına bağlı kentlerde oluşan konut ihtiyacı sorunu, geçmişten günümüze önemli bir problem olarak geçerliliğini korumaktadır. Sorunun çözümü için geliştirilen önerilerin çoğu; özgünlük, kullanıcı ge-

reksinimleri ve çeşitlilik bakımından yetersiz kalmaktadır.

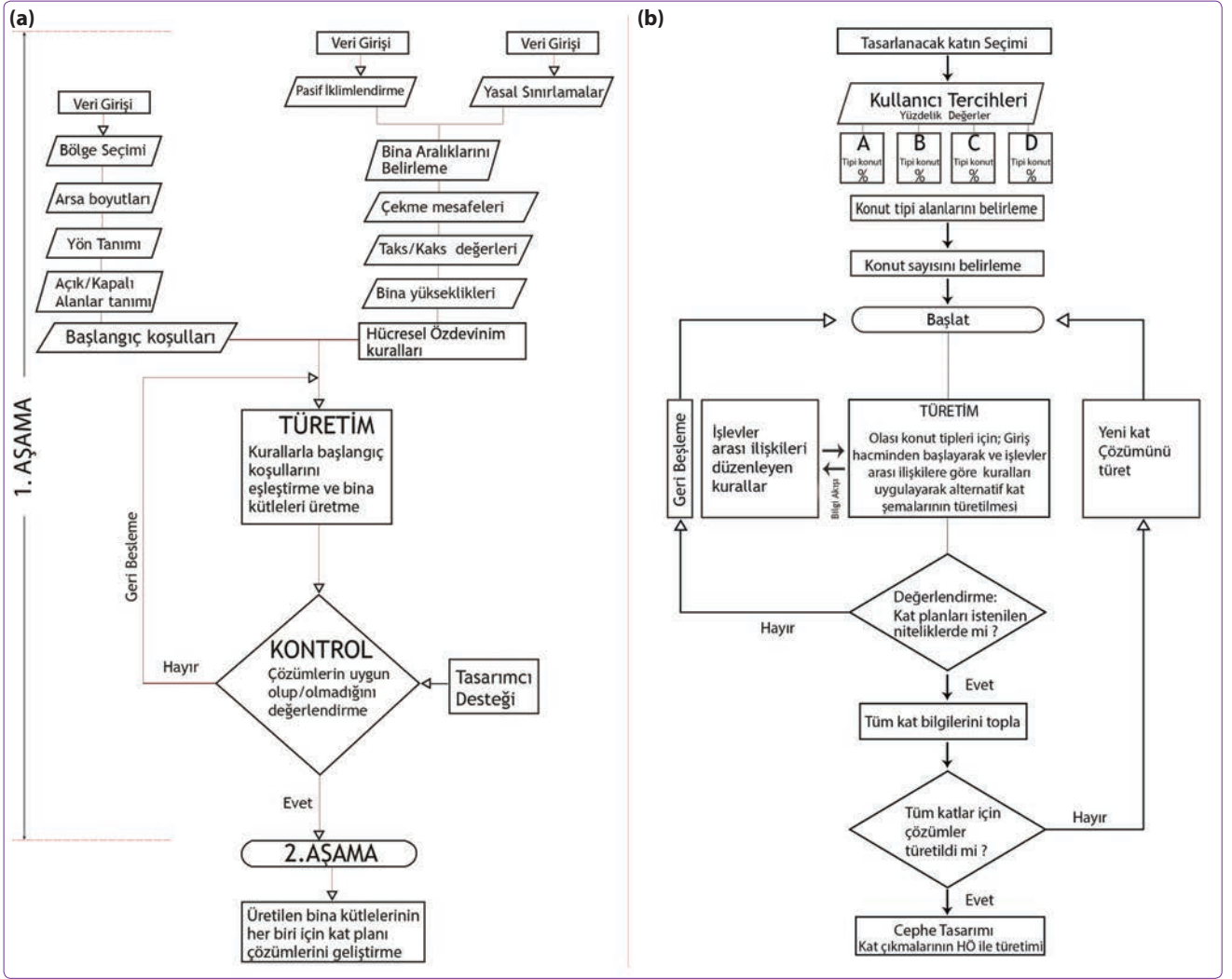
Bu çalışma kapsamında, sorunun çözümü için, sayısal tasarım süreçlerinin ve özelleştirilmiş kitlesel üretim yöntemlerinin desteğiyle bütünleşik tasarım süreçlerinin kullanımının yararlı olacağı öngörülmüştür. Kitlesel konut tasarımında, Hücresele Özdevinim yaklaşımının kullanılacağı bir modelin, bir karar destek aracı olarak kullanılabileceği düşünülmektedir. Zira ihtiyacı karşılayabilen yenilikçi ve özgün olması gereken bu yapılar, Hücresele Özdevinim'in tümevarım yöntemi ile işleyen, komşuluklara bağlı, işlevin biçimi yönlendirdiği yapısal süreci; konut yapılarında zamana bağlı yenilenme gereksinimlerine ve değişen kullanıcılara uygun yapıyı desteklemekte ve yenilikçi biçimlenmelerin önünü açmaktadır.

Belirlenen problem bağlamında geliştirilen bu model; mekânsal kurgunun veya yapı kütlelerinin yerleşimlerinin tanımlanan ölçütlere göre kararlaştırılmasında, her birinin farklı komşuluk ilişkilerini içeren mekân veya kütlelerin kullanımıyla ve etkileşimli olarak gerekli ara müdahalelerle tatminkâr çözüm alternatiflerini türeten bir modeldir.

Önerilen Hesaplamalı Model

Önerilen hesaplamalı model kullanılarak kitlesel konut tasarımı, üç aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Bunlardan birincisi, belirli kurallar dâhilinde yapı alanında bina kütlelerinin yerleşimlerinin belirlenmesi, yani vaziyet planının türetilmesi; ikincisi ise kat planı düzleminde kullanıcı tercihlerini, topolojik, boyutsal ve işlevsel kısıtlamaları gözeterek mekânsal kurguların tasarlanması aşamasıdır. Üçüncü aşama ise, türetilen konut bloklarının cephelemlerinin tasarımı aşamasıdır. Zira bu tasarımlar, çoğunlukla mekânsal planlamaların sonucunda kendiliğinden ortaya çıkar ve binalardaki tek düzelikli önlemek için belirli müdahaleleri de gerektirir. Bu çalışmada da, bu üç aşamadan oluşan bir süreç izlenecektir (Şekil 1).

Modelin geliştirilmesinde, hesaplamalı tasarım modellerinde kullanılan kurallar, semantik ağlar, olgular ve çerçevelere dayalı tanım tekniklerinden kural tabanlı tanım tekniği kullanılmıştır. Bu kapsamda vaziyet planı, kat planı ve cephe tasarımlarının türetilmesi için her birine özgü tasarım kuralları yazılmıştır. Hücresele Özdevinim yöntemiyle ilişkilendirilerek yazılan bu kurallar, 3DS Max betikleriyle (script) bilgisayar ortamında temsil edilmiştir. Modelin uygulanması sürecinde, verilerin bilgisayar ortamına girişi ve elde edilen sonuçların görsel olarak alınabilmesi için etkileşimli bir bilgisayar arayüzü geliştirilmiştir. İzleyen bölümlerde modelin uygulanması ile ilgili aşamalar açıklanmaktadır.

Şekil 1. Vaziyet planı (a) ve kat planı düzenlemeleriyle (b) ilgili algoritmalar.

Vaziyet Planının Tasarlanması

Toplu konut uygulamalarında, temel vaziyet planı kararları önemlidir. Bu kararlar, farklı biçimlerdeki bina kütlelerini bir araya getirerek ortak kullanım alanlarının tanımlanmasını sağlar. Biçimsel olarak kent estetiğini, işlevsel olarak da kullanıcıların ortak memnuniyetini önemli ölçüde etkiler. Bu yüzden bu kararlarda özgünlük için bol alternatifin denendiği bir çeşitlilik havuzunun oluşumuna ihtiyaç duyulur.

Bu kararların alındığı sürecin sonunda oluşan yapı, bir bütün ve bütünü oluşturan etkileşimli parçaları betimler. Bu yüzden bu yapı, Hücresel Özdevinim'in öz-örgütlenme/belirleme (self-organizing/emergence) özelliğiyle benzerlik taşır. Bu da çeşitlilik havuzunun oluşumunda öz nitelikleri itibarıyla Hücresel Özdevinim'in etkin bir rol üstlenebileceğini gösterir.

Vaziyet planı tasarım süreci; arsa boyutları, arsa alanını çevreleyen yollar, doğal koşullar, binalar ve açık alanlar, yasal kısıtlamalar gibi çeşitli parametreleri ve bu parametrelerle binaların konumlandırılması gibi özellikleri kapsar. Bu aşamada Hücresel Özdevinim; gerekli parametrelerle oluşturulacak her bir binanın sayısına, yerleşimine ve boyutlarına karar verme sürecinde katkı sağlayabilir. Böyle bir yapıda, her bir bina kütlesi birim hücreyi temsil eder. Çevresel koşullar ve yasal kısıtlamalar; birim hücrelerin yaratımını, kaldırılmasını, devamlılığını etkileyen ve bu hücrelerin diğer komşu hücrelerle ilişkilerini düzenleyen kurallar dizisini tanımlar.

Önerilen modeldeki vaziyet planı verileri; arsa seçimi/arsa boyutlarını tanımlama, yasal kısıtlamaları belirleme ve ortak alanların tanımı gibi parametrelerden oluşur. Türetim süreciyle ilgili işlemler de tekrarlama ve türetimi başlatma, geri alma, sonuçları kaydetme gibi

fonksiyonlarla yürütülür. Bu parametre ve fonksiyonlar da model kapsamında geliştirilen 3Ds Max yazılımının betikleriyle hazırlanan ve erişimi kolaylaştıran bir arayüz örneği üzerinden uygulanır (Şekil 2).

Türetim süreci; arayüz üzerinden belirlenen arsa sınırlarına, sabit taban alanlı fakat yüksekliği değişebilen bir bina kütesinin yerleşimiyle başlar. Bu yerleşimler, toplam inşaat alanı değerine ulaşana kadar devam eder. Türetimde, ilk yerleşimin ardından oluşan bina kütlelerinin her birinin, önceki bina kütleleriyle olan komşuluk ilişkilerine (gölge konisi veya yönetmeliklere göre) bakılır. Ölçütlere uymaması durumunda, üretilen bina kütleleri ve mevcut bina kütleleri arasında koşullara göre bir tercih yapılarak bunlardan biri ortadan kaldırılır. Bir türetim sırasında toplam inşaat alanı değerine ulaşamaması durumunda, türetim sayısı birden fazlaysa aynı

şekilde türetim işlemine istenen değere ulaşılan kadar devam edilir ve arsada kalan boş alanlara yine komşuluk durumlarına göre bina kütleleri yerleştirilir (Şekil 3).

Geliştirilen modelin vaziyet planı uygulaması, Karabük-Yenişehir Bölgesi'nde seçilen bir arsada denenmiştir. Uygulamada bölgeye ait imar verileri kullanılmış ve üretilen bir bina örneği için kullanıcı senaryoları hazırlanmıştır. Vaziyet planında belirli parametreler kullanılarak (manzara yönü, yükseklik değerleri, sosyal alan vs.) alternatif yerleşim planları türetilmiştir (Şekil 4).

Kat Planı Düzenlemelerinin Türetimi

Günümüz toplu konut anlayışında yapı bloklarının kat planlamaları, kısmen seçim özgürlüğü olmakla beraber, standart biçimde A(1+1), B(2+1), C(3+1) veya iki katlı tipte konut örnekleriyle donatılır ve bu örnekler

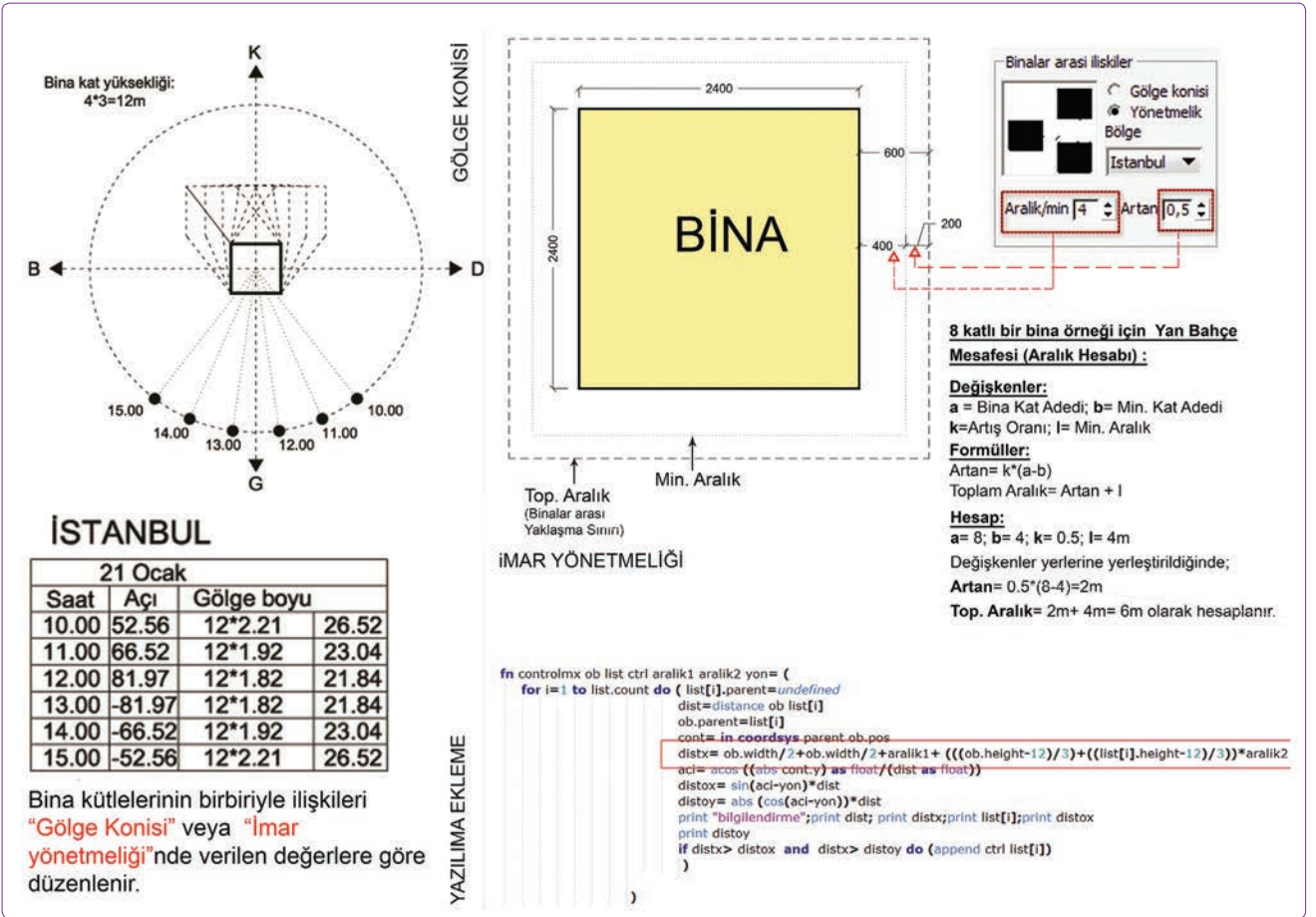
1. Standart arsa örneği: Dikdörtgen biçimli arsa biçimi üretir. En ve boy tanımlı yapılır.
2. Kullanıcı bağlı arsa seçimini etkinleştirme
3. Kullanıcı bağlı arsa seçimi: Arsa sınırlarını belirlemek için iki boyutlu nesne seçimi yapılır.
4. Bilgi Ekranı: Seçilen iki boyutlu nesnelere gösterir.
5. Yön tanımlı: Oluşacak binaların arsa yerleşimi sırasında yönleneceği noktayı belirleme.
6. Çekme Mesafeleri: Düzgün geometriye sahip (kare, dikdörtgen) arsa örnekleri için X ve Y yönlerinde ön, yan ve arka bahçe mesafelerini tanımlama.
7. Bina Yüksekliği: Üretilen binaların sabit veya değişken değerlerde kat yüksekliğine sahip olma durumunu belirleme. Seçilmesi durumunda Yükseklik aralığı etkinleşir.
8. Sosyal merkez: üretimini etkinleştirme.
9. Sosyal alanın boyutlarını ve kat yüksekliğini belirleme.
10. Bilgilendirme: Arsa alanı, inşaat alanı ve üretilen bina kütlelerinin toplam alanlarının aktarımı.
11. Yükseklik Kısıtlaması: Arsa alanının koordinat merkezine göre X pozitif yönünde kısıtlama alanının kapsamını, yükseklik aralığını ve kot değerini tanımlama.
12. Yükseklik Kısıtlaması: Arsa alanının koordinat merkezine göre X negatif yönünde kısıtlama alanının kapsamını, yükseklik aralığını ve kot değerini tanımlama.
13. Yükseklik Kısıtlaması: Arsa alanının koordinat merkezine göre Y pozitif yönünde kısıtlama alanının kapsamını, yükseklik aralığını ve kot değerini tanımlama.
14. Yükseklik Kısıtlaması: Arsa alanının koordinat merkezine göre Y negatif yönünde kısıtlama alanının kapsamını, yükseklik aralığını ve kot değerini tanımlama.
15. Binalar arası ilişkiler: Yönetmelik ya da Gölge konisi seçeneğine göre bina aralıklarını belirleme.
16. Gölge konisi için bölge seçimi
17. Yönetmeliğe göre binalar arası minimum yaklaşma mesafesi
18. Yönetmeliğe göre binalar arası ilişkilerde kat yüksekliklerine göre değişen artış oranı
19. Türetim İşlemleri

```

-- türetim fonksiyonu
fn arazi_turetor duzlem itera1 itera2 terch yon rule coordlist h_artan h_min h_max ruler ruler2 kst1m1 kst1m2 kst1m3 kst1m4 kst1m5 kst1m6 kst1m7 kst1m8 aralik1 aralik2
for p=1 to itera1 do
for i=1 to itera2 do
print "türetim" print top_alan
controlcu=emsal-top_alan
if controlcu>576 then
coordlist1=deepcopy coordlist
for k=1 to mykm.count do (local c;c=0; for j=1 to mykm.count where mykm[k]==mykm[j] do (c+=1; if c==2 do (deleteitem mykm k)))--mykm kümesinin çiftli elemanlarını temizleme
if top_alan<emsal do (ctrl=({
ctrlboy=({
val=random 1 coordlist1.count; pos=coordlist1[val]; print pos
nokta=point pos.coordlist1[val] cross:off Centermarker:on
nokta.parent=duzlem
cont= in coordsys parent nokta.pos
--aci kontrolü
dist12= distance nokta duzlem
aci=acos(cont.x/dist12)
if cont.y<0 do (aci=-aci)
newaci= aci-yon
ContX=cos(newaci)*dist12
ContY=sin(newaci)*dist12
print "Acı kontrolü"; print ContX; print ContY; print nokta.pos
--aci kontrolü
case of (
(ContX>0 and ContY>0):(print "değerler"; print ContX; print yukseklik_ctr[1][1]; print cont.y; print yukseklik_ctr[1][2]; print "bunlar"
if yukseklik_ctr[1][1]=false do ( boy= abs ContX
if boy >yukseklik_ctr[1][1] do (append ctrlboy 1)
)
if yukseklik_ctr[1][2]=false do ( boy= abs ContY
if boy >yukseklik_ctr[1][2] do (append ctrlboy 2))
)
(ContX>0 and ContY<0):(print "değerler"; print ContX; print yukseklik_ctr[2][1]; print cont.y; print yukseklik_ctr[2][2]; print "bunlar"
if yukseklik_ctr[2][1]=false do ( boy=abs ContX

```

Şekil 2. Vaziyet planı arayüzü.

Şekil 3. Binalar arası komşuluk ilişkilerinin düzenlenmesi.

her katta birbirini tekrar eder nitelikte tasarlanarak, kullanıcıların beğenisine sunulur. Öneri model, esneklik ve çeşitlilik olgularını destekleyen ve olası alternatifleri "üret-dene" yöntemiyle üreten, parametrik bir sayısal modeldir. Bu modelle, her katta farklı tipte kullanıcı tercihleri sayısal bir ifadeye dönüştürülerek, her bir mekânsal birimin diğer mekânsal birimlerin oluşumlarını etkilediği ve böylelikle çeşitliliğin sağlandığı, yeniliğe açık bir oluşum tanımlanır.

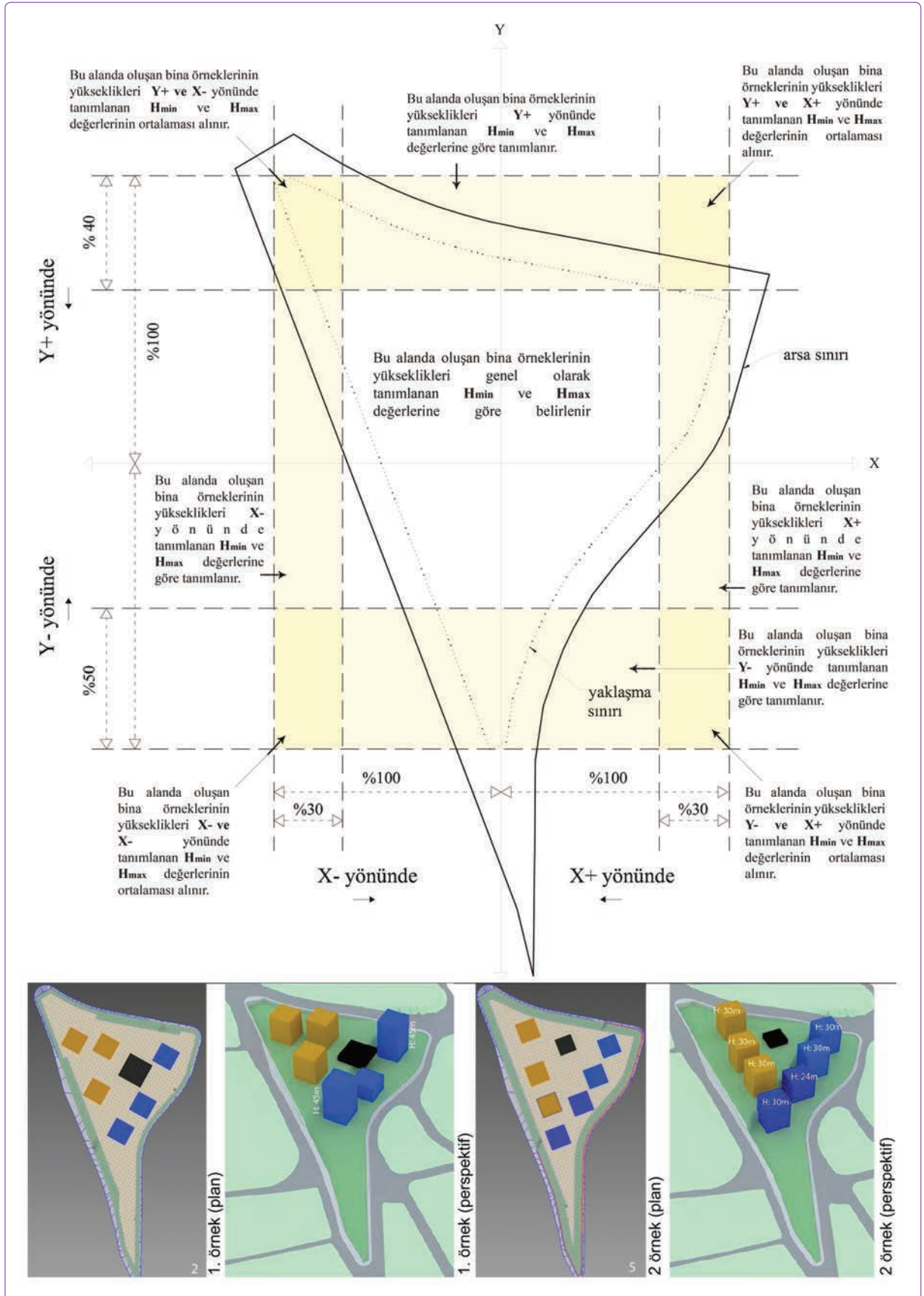
Konut yapılarında; bir organizma gibi, işlevler hücreleri, taşıyıcı sistem iskeleti ve cepheler de kabuğu tanımladığından bu yapıların tasarımına evrimsel süreçler eklenebilir. Hüresel Özdevinim'in böyle bir tasarım sürecine yapacağı katkı, kullanıcı tercihlerine göre düşeyde ve yatayda, kat planını oluşturan mekânsal birimlerin birbiriyle olan ilişkilerini yönetmek olabilir. Hüresel Özdevinim'in sunduğu hüresel komşuluk ilişkileri ve geçiş kuralları bu yapıya uyarlanabilir. Öneri modelde de bu potansiyel değerlendirilmiştir.

Bir konut yapısında her mekânın kendine göre bir gereksinimi ve kurulması gereken ilişki tipleri vardır ve bunlar diğer mekânların geleceğini etkiler. Bu yapı;

Hüresel Özdevinim'deki gibi, mekânsal birim olarak, her hücrenin birbirini etkilediği bir yapıya dönüştürülebilir. Bu da mekânların konumlarının belirlenmesi, fonksiyonlarının değiştirilmesi, boşluk oluşturma, yeni mekânlar tanımlama biçiminde gerçekleşebilir. Bu bağlamda, modelde çok katlı binalar için esnek merkezi planlı bir yapı modeli önerilmiştir:

Öneride, tüm katlar boyunca konumu değişmeyecek olan çekirdek orta bölüme ve diğer mekânlar bunun etrafına yerleştirilir. Modelde esneklik ve çeşitliliğe olanak veren bir taşıyıcı yapı tercih edilir (Dinçer, 2012). Başlangıç olarak 8x8 m'lik karelerden oluşan ızgara düzende bir iskelet model seçilir. Çekirdeğin çevresindeki ızgaralar, kendi içlerinde daha küçük (4x4 m'lik) birimlere ayrılabilen potansiyel konut hücrelerini tanımlar ve konut tipolojisi bilgilerine göre gruplanarak konut örneklerini oluşturur (Şekil 5).

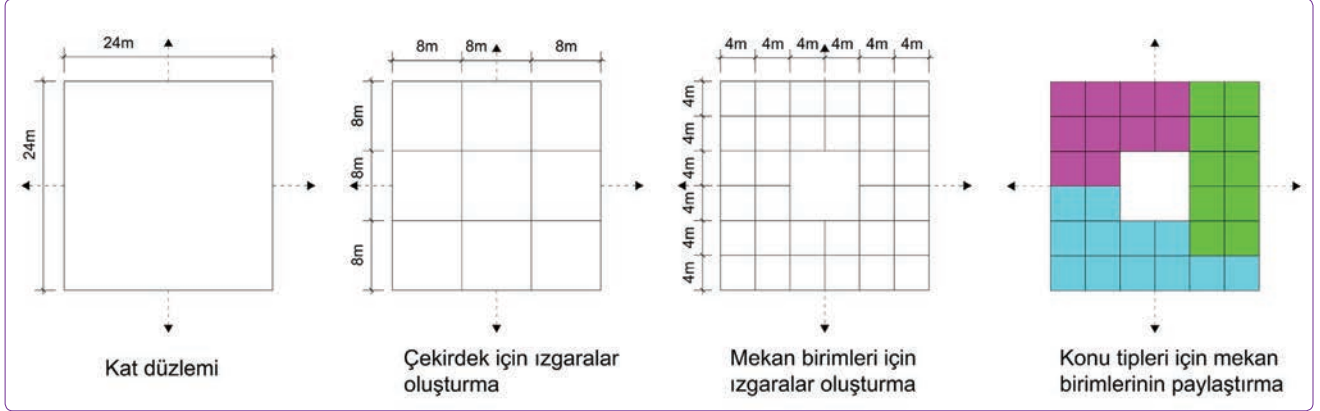
Vaziyet Planı uygulamasında türetilen bloklar için kat planı şemalarının tasarımı; yerleştirilecek konut biriminin öncelik sıralaması, yön tanımlaması, kullanıcı tercihlerine göre A(1+1), B(2+1), ve C(3+1) konut tiplerinin belirlenmesi ve üretim işleminin gerçekleştirilerek so-

Şekil 4. Vaziyet planında bina yükseklik değerlerinin ayarlanması ve türetim örnekleri.

nuçlarının değerlendirilmesinden oluşan bir süreci takip eder (Şekil 6 ve Tablo 1). Başlangıçta, seçilen kat düzleminde tanımlı konut tiplerinden yer alacakların belirlenmesi için kullanıcı tercihleri ve bu konut tiplerinin oluşma ölçütleri arasında bir kıyaslama yapılır. Kullanıcı tercih sonuçlarına göre, kat düzleminde tanımlı konut tipleri arasında alan paylaşımı gerçekleşir. Bu alan pay-

laşimleri, bu tipler için önceden belirlenen minimum ve maksimum alan değerlerinden oluşan kısıtlama ölçütleriyle değerlendirilir. Minimum değerlerin altındaki konut tipleri elenirken; bunların sahip olduğu değerler, tercihe göre diğer konut tipleri arasında tekrar paylaşılır. Maksimum alan değerlerinin aşılması durumunda ise, konut tipleri için sahip olduğu alan içerisinde birden

Şekil 5. Kat planı düzenlemeleri için kat planının ızgaralara bölünmesi.

TANIMLAMALAR

- Kat düzlemi örneği:** Türetim yönünü belirlemede yardımcı olur.
- Başlangıç yönü:** Türetim başlangıç yönünü belirler.
- Yapı kütle seçme:** Türetim için 24*24m taban alanına sahip bir kütle seçimi yapılır.
- Kat oluşturma:** Seçilen kütle boyuna göre, kütle üzerinde kat düzlemleri oluşturur.
- Kat bilgisi:** Toplam kat sayısını ve üzerinde çalışılan katın bilgisini verir.
- İleri-Geri Düğmeleri:** Oluşturulan katlar arasında hareket etmeyi sağlar.
- Gizleme Düğmesi:** Çalışmalar sırasında kolaylık amacıyla, diğer katları gizleyerek sadece üzerinde çalışılan katın gösterimini sağlar.
- Konut tercihleri:** Çalışılan katla ilgili terchi miktarı ve öncelik sıralaması girilir. Yüzdelik ve paylaşım bilgisi de terchi oranı ve olası daireler için kat alanının bu orana göre dağılımını gösterir.
- Onay Düğmesi:** Konut terchi bilgilerini kayda alır.
- "Türet" Düğmesi:** Mekan birimlerinin yerleşimini başlatır.
- "Temizle" ve "Kaydet" Düğmesi:** Biri yapılan işlemi geri alırken; diğeri olumlu sonuçları kaydetmeyi sağlar.
- Çekirdek detayı düğmeleri:** Çekirdek kütle sınırları içerisinde asansör, kat ve yangın merdivenlerini içeren çözüm örneği üretir.
- Daire Örnekleri:** Daire örneklerini ve detaylı daire iç çözümlerini gösterir.
- Lejant:** Renklerin tanımladığı mahallerin bilgisini verir.
- Bilgilendirme:** Uygulamaları gösterir.
- Bilgi Ekranı:** Türitilen cephe örneklerinin bilgisini gösterir.
- Etkinleştirme Düğmesi:** Cephe işlemlerinin komutlarını aktif hale getirme ve mekan türetim komutlarını etkisiz hale getirme
- Türetim Seçenekleri:** Cepheyle ilgili basit ve çeşitlenmeli modül seçimi yapma
- Cephe Türitimi:** Cephe Türetimini başlatma

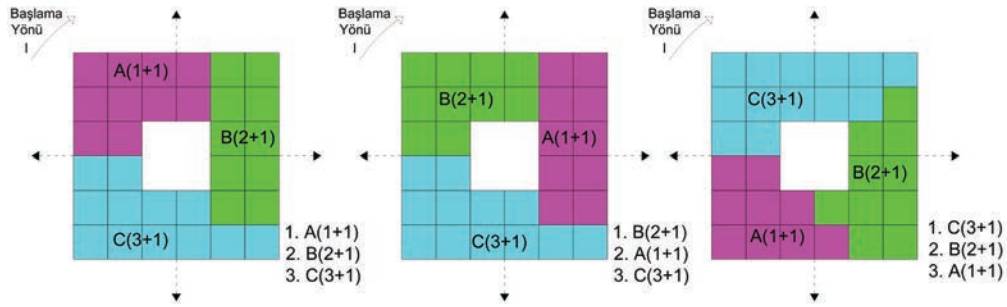
Şekil 6. Kat planı düzenlemelerine ait arayüz.

Tablo 1. Kullanıcı tercihlerine göre konut tipleri için alan belirleme

KONUT TİPLERİ İÇİN METREKARE BELİRLEME								
TOPLAM (m ²)	KONUT TİPİ	MİN (m ²)	MAX (m ²)	TERCİH ORANI (%)	ALAN HESABI (m ²)	ARTAN	HÜCRE SAYISI	DAİRE SAYISI
1 birim hücre= 8*8=64 m ²	A (1+1)	48	80	%30	512*0.3= 153.6	9.6	9	3
	B (2+1)	80	112	%30	512*0.3=153.6	9.6	9	2
	C (3+1)	108	160	%40	512*0.4= 204.8	12.8	12	1
Toplam 8 hücre=	D (4+1)	144	-	0	0	0	0	0
64*8=512 m ²	E (1+0)	-	-	-	-	-	-	-

- Türetim öncesi durumu gösteren örnek paylaşımında 32 m²'lik alan (2 hücre) fazlalığı ortaya çıkmıştır. Bu fazlalık öncelik sırasına göre konut tipleri arasında tekrar paylaşılır.
- Paylaşılan alanlarda her bir konut tipinin türetiminden ardından oluşan boş hücreler de bir sonraki konut tipinin türetimine aktarılır.

KONUT TİPLERİNİN ALANLARINI BELİRLEME

Konut tiplerinin her biri için başlama yönü ve yerleşim sırasına göre kat düzleminde alan dağılımı yapılır.

KAT PLAN ŞEMASI ALTERNATİFLERİ

MEKAN DAĞILIMLARI

1. SEÇENEK

2. SEÇENEK

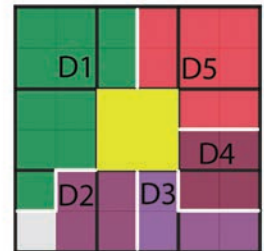
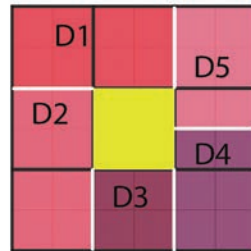
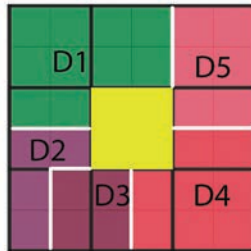
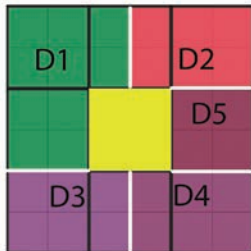

3. SEÇENEK

4. SEÇENEK

DAİRE ÖRNEKLERİ

■ A(1+1) KONUT ■ B(2+1) KONUT ■ C(3+1) KONUT

Tablo 2. Mekânsal birimler arası ilişkileri düzenleyen bazı kural örnekleri

KURAL	SÖZEL TANIM	BAŞLANGIÇ BİÇİMİ	KURALIN GÖRSEL TANIMI
GİRİŞ	G2		
	G4		
	G5		
MUTFAK	M2		
BANYO-WC	B1		
YATAK ODASI	YO1		
YAŞAMA	Y4		

fazla konut oluşturabilme durumlarına bakılır. Koşullar sağlanmıyorsa tercihlere göre maksimum değer fazlası diğer konut tipleri arasında tekrar paylaşılır. Sonra tercih edilen konut tipleri için iç mekân çözümlerine geçilir. Mekânlara sırasıyla bina giriş holü, konut giriş holü (G), ıslak hacim (B), mutfak (M), yaşama alanı (Y), yatak odaları (YO) ve balkonlar belirli komşuluk ilişkilerine ve kurallara (Tablo 2) göre yerleştirilir.

Hücrelerle temsil edilen mekânsal birimler; doğum, ölüm ve süreklilik gibi kavramları içeren kurallar dizisi ve komşuluk ilişkilerine göre tümevarım yöntemi ile ilerleyen bir süreçle bir kat düzlemini kurgulayarak konut tiplerini oluşturur. Aslında konut tiplerinin oluşumu eş zamanlı olarak, her bir konutu tanımlayan bir giriş hücresinin kat düzlemine yerleşimiyle başlar. Türetim boyunca bu hücrelerin tetiklediği her mekânsal hücre ve onların etkilediği diğer birimler de bu konutlara eklenir. Tüm mekânlar yerleştirilince bu konut örneklerinin uygunluğu sınanır. Sınama işlemi, her bir konut tipi için tanımlanan minimum alan değeriyle yapılır. Bir konut örneğinin alanı, bağlı olduğu konut tipinin gerektirdiği alan değerinin altında bir değere sahipse ve başka bir konut tipini tanımlayamıyorsa, bu konut örneğinin oluşumu iptal edilerek sahip olduğu hücreler ortadan kaldırılır. Bu hücrelerden boşalan alanlar da tercih sıralamasına göre diğer konut tiplerinin türetiminde kullanılır. Model, bir kat planında farklı konut (A, B, C ve E) tipleri üretebilmektedir.

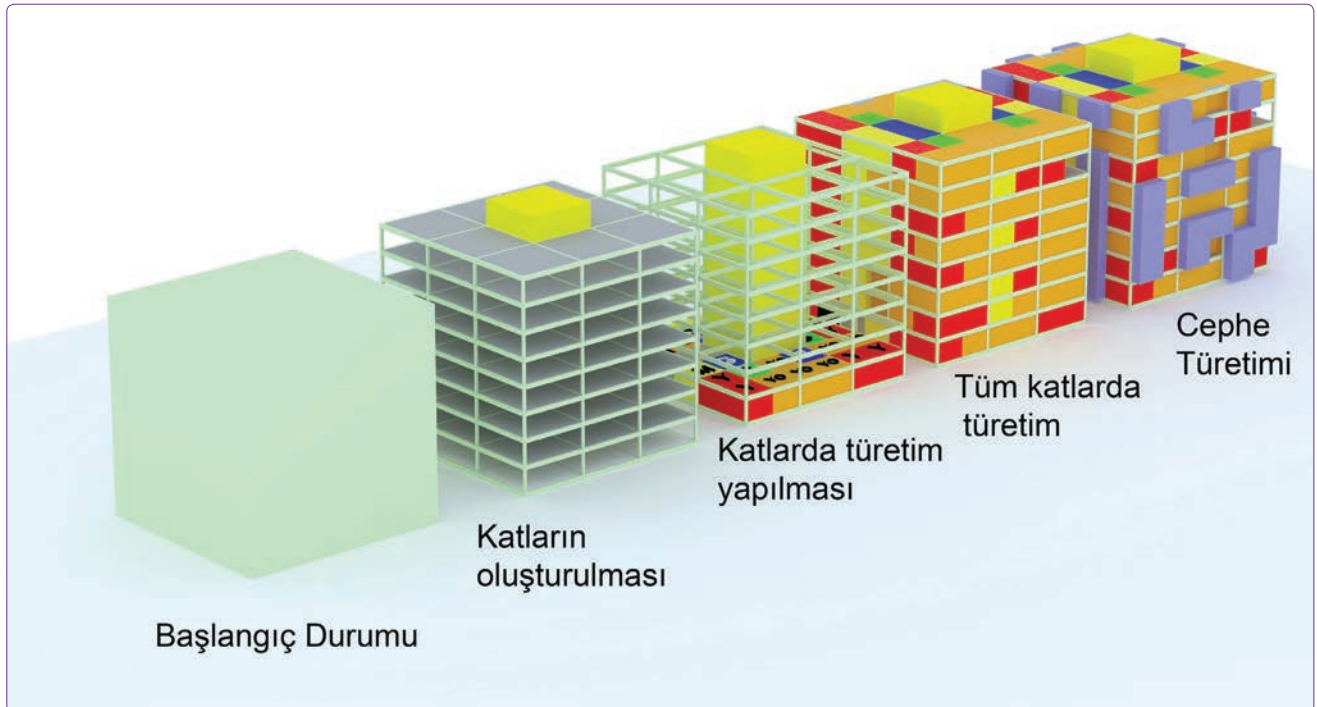
Cephelerin Tasarlanması

Bina kabuğunu oluşturan cephe tasarımında katlarda oluşan mekânsal boşluklara ve dış çeperdeki hücrelerin durumlarına göre çıkımlar ve geri çekilmeler oluşturulur. Mekânsal planlamalarda elde edilen bilgilerle ve cephe tasarımına ait düşey ve yatay ilişkileri düzenleyen ek kurullarla tasarım süreci yönetilir. Çıkımların oluşumunda, bina bloğunun her katının dış çeperindeki mekânsal birimlerin durumu ele alınır. Cepheye ve konumlarına bağlı olarak gruplanan bu birimlerin her biri, yatayda ve düşeyde komşu olduğu mekânsal birimlerin durumuna göre çıkımlar oluşturur (Şekil 7).

Cephe çıkımlarının yerleşimi için de komşuluk ilişkilerini içeren kurallar belirlenmiştir. Bu kurallardan en önemlisi, zemin kat dışında diğer katlarda seçilen her bir mekânsal birimin alt kattaki komşularıyla olan ilişkisinin dikkate alınarak bu ilişkilere ait kurallar dizisine göre çıkma oluşturma durumuna karar verilmesidir (Şekil 8 ve Şekil 9). Diğer kurallar ise, mekânsal birimlerin, konut örneklerinin ve cephelerin durumlarına göre özel olarak hazırlanan yardımcı kurallardır (Şekil 8, 9).

Sonuçlar

Geliştirilen hesaplamalı tasarım modeli, çevreye ve kullanıcı gereksinmelerine ait verilerin değiştirilmesiy-le farklı konut alternatifleri üretebilen parametrik bir modeldir. Bu modelin farklı mimari ölçeklerde (vaziyet

Şekil 7. Bina bloğu ve cephe türetimi.

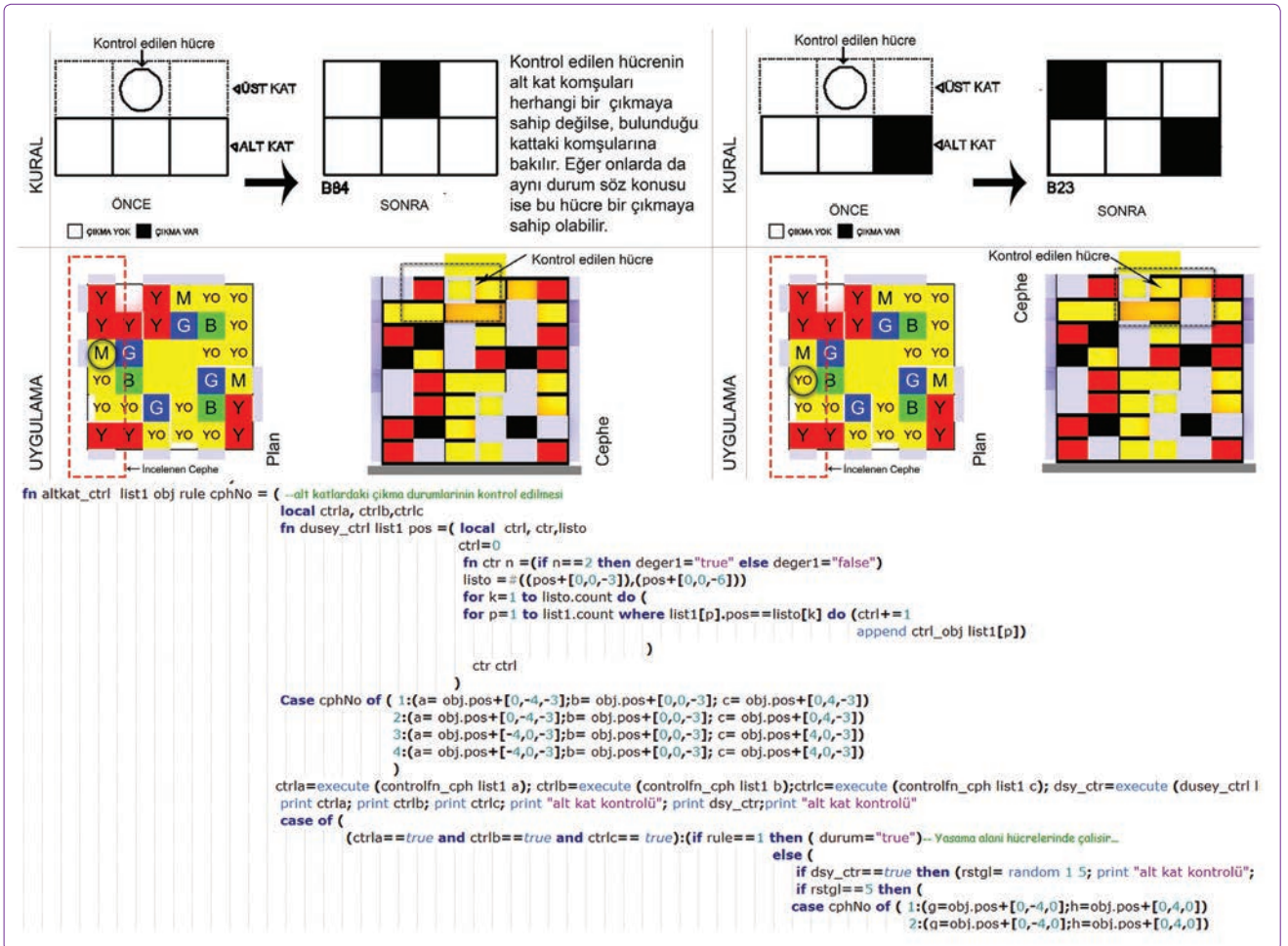
planı, kat plan şeması) ve kitle tasarımlarında kullanılacak sayısal bir tasarım yaklaşımı olduğu geliştirilen yazılımla test edilmiştir. Bu modelde kullanılan Hücresel Özdevinim yaklaşımının; modüler ve karmaşık yapı bir tasarım anlayışına sahip projelerde (toplu konut, ofis binası v.b.), bütünleşik bir sürecin çeşitli aşamalarında (araziye yerleşim, mekân ilişkileri, sirkülasyon sistemi ve kabuk tasarımı vb.) kullanılabilirdiği ve tasarımda karar verme süreçlerini olumlu yönde etkileyebileceği belirlenmiştir. Özellikle kitlesel konut tasarımlarında, kullanıcı tercihlerini dikkate almadan gerçekleştirilen monoton yapılaşmalara karşın tekrardan uzak, çeşitliliği sağlayan alternatif tasarım önerilerinin türetilmesinde bu tür modellerin bir karar destek sistemi olarak, mimara yardımcı bir araç olacağı ve ortam sağlayacağı görülmektedir. Modelin sağladığı katkılar aşağıda açıklanmıştır:

- Hücresel özdevinim kavramının klasik Hücresel Özdevinim anlayışından farklı olarak kullanılması, (biçimlerin farklılaşması, kuralların çeşitliliğinin artırılması vb.) tasarım çalışmalarındaki esnekliğin sağlanması

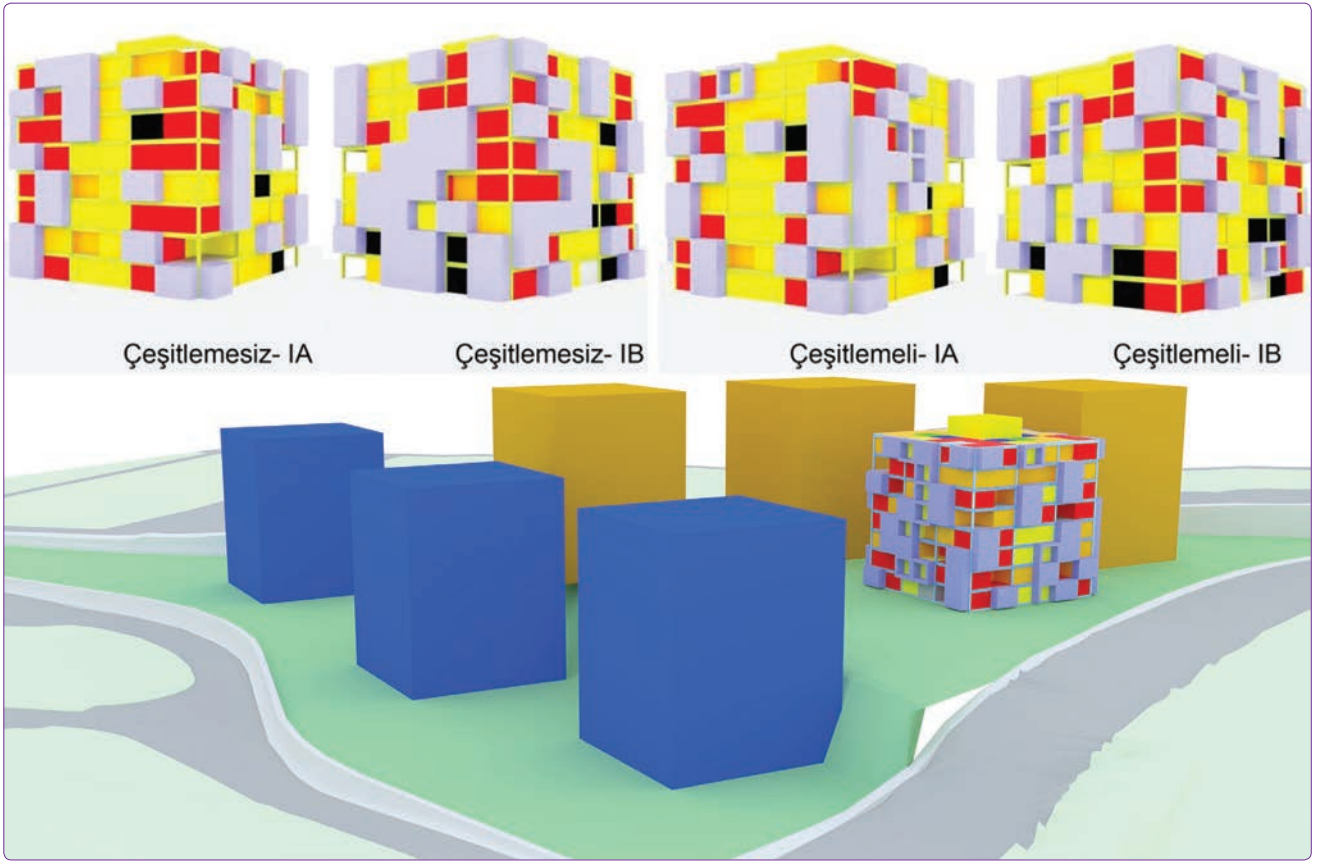
açısından önemlidir; tasarımcının alternatif çözüm alanını genişletmektedir ve tasarım çalışmaları için kullanılabilir olduğu görülmektedir.

- Hücresel özdevinimin komşuluk ilişkileri üzerine kurulu ilişki tiplerine sahip olması ve basitten karmaşığa bir çeşitlilik sunması nedenleriyle, mekân organizasyonu düzenlemesinde ve birbirini tekrar eden modüllerden oluşan tasarım modellerinde kullanışlı olabileceği görülmüştür.

- Modelde bina blokları ve kat planı şemaları merkezi kare planlı formlardan oluşturulmuştur. Uygulamada binalar ve mekânlar arasındaki kurallar ve ilişki tipleri de buna göre düzenlenmiştir. Modeldeki bu kuralların ve ilişki tiplerinin, gelecek uygulamalarda, farklı biçimlere sahip plan şemaları için de (örneğin yatayda büyüyen doğrusal biçimler gibi) bu yapılara özel ek kurullarla desteklenmeleri durumunda kullanılabilirleri ve bu kurullarla, benzer olumlu sonuçların elde edilebileceği düşünülmektedir.

Şekil 8. Cephne kurallarına ait örnekler.

Şekil 9. Cephe türetimleri.

Kaynaklar

- Bonabeau, E., Dorigo M. ve Theraulaz, G. (1999) *Swarm Intelligence: From Natural to Artificial Systems*, New York, NY: Oxford University Press.
- Çağdaş, G. (1996) "A shape grammar: the language of traditional Turkish houses", *Environment and Planning B: Planning and Design*, Cilt 23, No 4, s. 443-464.
- Coates, P. ve Schmid, C. (1999) "Agent Based Modelling", *Architectural Computing: from Turing to 2000: 17th eCAADe International Conference*, 15-17 Eylül, University of Liverpool, UK, s. 652-661.
- Diñçer, A.E., Tong H. ve Çağdaş, G. (2012) "Role of Digital Tools in housing design by Mass Customization", *ICONArch: International Congress of Architecture-I, Architecture and Technology*, 15-17 Kasım, Selçuk Üniversitesi, Konya, s. 347-357.
- Diñçer, A.E. (2014) "Hücreyel Özdevinim Yaklaşımı ile Kitlesel Konut Tasarımında Sayısal Bir Model", *Basılmamış Doktora Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Duarte, J. (2001) "Customizing Mass Housing: A Discursive Grammar For Siza's Malagueira Houses", *Doktora Tezi*, MIT.
- Fischer T. (2008) "Designing (tools (for designing (tools (for ...))))", *Doktora Tezi*, RMIT University, Faculty of the Constructed Environment.
- Güngör Ö., Balaban Ö. ve Çağdaş G. (2011) "A Mass Customization Oriented Housing Design Model Based on Genetic Algorithm", *29th eCAADe International Conference*, 21-24 Eylül, Ljubljana, Slovenia, s. 325-332.
- Herr, C. (2008) "From Form Generators to Automated Diagrams: Using Cellular Automata to Support Architectural Design", *Doktora Tezi*, Hong Kong Üniversitesi.
- Hoekstra, A.G., Kroc, J. ve Sloot, P. (2010) "Introduction to Modelling of Complex Systems Using Cellular Automata", *Simulating Complex Systems by Cellular Automata*, New York, A.B.D., Heidelberg Dordrecht, s. 1-19.
- Singh, W. ve Gu, N. (2012) "Towards an Integrated Generative Design Framework", *Design Studies*, Cilt 33, Sayı 2, s. 185-207.
- Stiny, G. (1990) "What is a design?", *Environment and Planning*, Sayı 17, s. 97-103.
- Terzidis, K. (2006) *Algorithmic Architecture*, Burlington, ABD, Architectural Press.

Anahtar sözcükler: Hesaplamalı tasarım; üretken bilgisayar modeli; hücreyel özdevinim; toplu konut tasarımı.

Key words: Computational design; generative computer model; cellular automata; housing design.

İlköğretim Düzeyinde Kültür Varlığı ve Koruma Konularındaki Eğitiminin Etkinliği ve Sivil Toplum Örgütlerinin Eğitime Katkısının Değerlendirilmesi

The Effectiveness of Cultural Property and Conservation Learning in Elementary Education and Evaluation of the Contribution of Non-Governmental Organizations

Meltem UÇAR

ÖZET

Kültür varlığı tanımı somut ve somut olmayan değerlerin tüm anlamlarıyla günlük hayatta kullanılan yapı ve alanları içermekte ve bunların koruma kapsamına alınmasını gerektirmektedir. Bu yapı ile koruma, kullanıcıların günlük yaşamını ilgilendirir hale gelmekte ve topluma sorumluluk yüklemektedir. Bu nedenle kişilerin tarihi yapı ve alanların sahip oldukları değerler ve önemi hakkında bilgi sahibi olması ve korumanın gerekliliği ile bu gereklilik içinde kendi sorumluluklarının bilincine varması, kültür varlıklarının korunması konusunda temel etkenler arasındadır. Kişilerin tarihi yapı ve alanların korunması konusunda bilinç sahibi olmaları için, çocukluk dönemlerinden itibaren bu konuda farkındalıklarının oluşturulması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, Türkiye’de kültür varlıkları ile ilişkili konular ilköğretim müfredatında yer almaktadır. Ayrıca, sivil toplum örgütleri de çocuklara yönelik koruma farkındalık çalışmaları yürütmektedir. Bu çalışmanın amacı, ilköğretim düzeyinde mevcut müfredatta Sosyal Bilgiler dersinde yer alan koruma ile ilgili kazanımları incelemek ve sivil toplum örgütlerince yürütülen koruma farkındalık çalışmalarının örgün eğitime olası katkılarını değerlendirmektir. Bu çerçevede korumada kullanıcıların yerini içeren birinci bölümün ardından, ikinci bölümde ilköğretim 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde kültür varlığı ve koruma ile ilişkili tanımlanmış olan kazanımlar verilmekte ve üçüncü bölümde örnek anket çalışması üzerinden kazanımların gerçekleşme durumu değerlendirilmektedir. Dördüncü bölümde farkındalık oluşturmada yurt dışında ve ülkemizde sivil toplum örgütleri tarafından yürütülmekte olan çalışmalar sunulmaktadır. Son bölümde ise ülkemizde ilköğretim düzeyindeki çocuklara yönelik kültür varlıkları ve koruma eğitiminin geliştirilmesine yönelik öneriler sunulmaktadır.

ABSTRACT

A definition of cultural heritage, with its tangible and intangible meanings, encompasses places that are a part of daily life, and brings them into the realm of conservation efforts. In this context, conservation becomes a concern of daily life and means that users of these places must shoulder more responsibility for them. With this in mind, people need to be aware of the values and importance of cultural heritage and their individual role in its conservation. To develop public awareness of conservation of cultural heritage, awareness studies need to begin in childhood education, and in recognition of this, cultural heritage concepts have been included in Turkish primary school education programs. Additionally, a number of awareness studies have been carried out by non-governmental organizations to date. This paper aims to evaluate the concept of cultural heritage in social science programs in elementary education, and discuss the potential contributions to the education system of awareness studies carried out by non-governmental organizations. The first part of the paper deals with the place of the individual in conservation studies, and is followed by cultural heritage learning areas in social science programs in elementary education. The third section examines the results of a survey held to evaluate students’ degrees of learning. The fourth part evaluates some awareness-raising studies carried out by national and international non-governmental organizations. The final part proposes a number of criteria to be considered when attempting to raise cultural heritage education among children.

Mersin Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Mersin.
Department of Architecture, Mersin University Faculty of Architecture, Mersin, Turkey.

Başvuru tarihi: 01 Ekim 2013 (Article arrival date: October 01, 2013) - Kabul tarihi: 31 Ocak 2014 (Accepted for publication: January 31, 2014)

İletişim (Correspondence): Meltem UÇAR. **e-posta (e-mail):** mltmucar@hotmail.com

© 2014 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi - © 2014 Yıldız Technical University, Faculty of Architecture

Günümüzde kültür varlığı kavramı “kültürel çevre” tanımı içinde sosyal, kültürel, ekonomik ve fiziksel verileri somut ve somut olmayan anlamlarda içermektedir. Evrensel değerlere sahip yapıların yanı sıra, yerel ölçekte toplumsal değerlere sahip yapılar da kültür varlığı olarak değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, sadece anıtsal yapılar değil, sivil mimarlık örnekleri, endüstriyel yapılar, tarihi bahçeler, 20. yy yapıları ve kültürel aktiviteler gibi doğal ve insanoğlunun yarattığı kültür ürünlerinin tümü, yer ve zaman limiti gözetilmeden kültürel çevre ölçeğinde koruma kapsamına alınmaktadır.

Genişleyen içeriği ile kültür varlığı, günlük hayatta kullanılan yapı ve alanları daha çok kapsamına almıştır. Bu yapısı ile kültür varlıkları, günlük yaşamın bir parçası olarak, toplum davranışlarından doğrudan etkilenir hale gelmiştir. Bu çerçevede kültür varlıklarını koruma, topluma daha çok sorumluluk yüklemiş ve kültür varlığının tespiti ve korunması her zamankinden daha çok kullanıcılara bağlı hale gelmiştir. Özellikle yerel ölçekte kültür varlıklarının tanımlanması ve kültürel değerlerin korunarak sürekliliğinin sağlanmasında, kişilerin yaklaşımları temel belirleyiciler arasına girmiştir. Yerel ölçekte, kültürle ilişkili yerler ve anlamları en doğru biçimde yerel kişiler ve kullanıcılar tarafından tanımlanabilmektedir. Yere özgü kültürel oluşumların tanımlanabilmesi ve korunabilmesi için kullanıcıların “kültür varlığı” kavramını, tanımını ve kapsamını bilmeleri gerekmektedir. Tanımlanan ve tespit edilen kültür varlıklarının korunması ve sürekliliğinin sağlanabilmesi için yine kullanıcıların korumanın gerekliliğinin farkında olmaları önemlidir. Bu nedenlerle kişilerin, hayatlarının bir parçası olan tarihi yapı ve alanların değerinin ve öneminin farkında olmaları ve korumanın gerekliliği ve bu gereklilik içinde kendi sorumluluklarının bilincine varmaları, kültür varlıklarının korunması konusunda temel etkenlerden birini oluşturmaktadır.

Koruma bilincine sahip nesillerin yetiştirilebilmesi için, küçük yaşlardan itibaren bireylere kültür varlıkları hakkında bilgi verilmeli ve korumayı içselleştirmeleri ve benimsemeleri sağlanmalıdır. Ülkemizde de, 14.04.1982 tarih ve 2658 sayılı kanunla kabul edilen “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi”¹ nin “Eğitim Programları” başlığı altındaki 27.1 maddesi “Bu Sözleşmeye taraf devletler, kendi halklarının sözleşmenin 1. ve 2. maddelerinde tanımlanan kültürel ve doğal mirasa karşı bağlılık ve saygı hislerini güçlendirmek için, bütün uygun araçlarla ve özellikle eğitim ve tanıtma programlarıyla çaba gösterecekler-

dir” hükmünce, kültür varlıkları konusunda eğitim ve tanıtma programları yapılması kabul edilmiştir. Doğal ve kültürel mirasa karşı bağlılık ve saygı hisseden nesillerin yetiştirilebilmesi için, çocuklara temel bilgilerin ve davranış biçimlerinin kazandırıldığı okullarda, kültür varlıklarının sahip olduğu değerler ve korunması ile ilgili bilgiler verilmelidir. İlköğretim düzeyinden itibaren çocuklarda kültürel miras bileşenlerini tanıma ve anlama becerisi geliştirilmelidir² İlköğretim düzeyinde başlaması gereken koruma eğitimi, üniversite sürecinde ve sonrasında da devam etmelidir.³

Bireylerin çocukluk dönemlerinden itibaren koruma konusunda farkındalık sahibi olmaları gerekliliğinin kabulü doğrultusunda ülkemizde de Milli Eğitim Sistemi ilköğretim düzeyinde kültürel değer ve kültürel varlık kavramlarını program kapsamına almıştır.

Avrupa Birliği’nin eğitim hedeflerinden biri ortak kültürel miras bilincine sahip bireyler yetiştirmektir. Avrupa Birliği eğitim hedeflerine paralel olarak, Milli Eğitim Sistemi de ulusal kültürünü özümsemiş, farklı kültürleri yorumlayabilme becerisine sahip bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, ülkemiz, üyesi olduğu UNESCO’nun oluşturduğu “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi”⁴ ne imza atmış ve koruma konusunda eğitim ve tanıtma programları yapmayı kabul etmiştir. Bu çerçevede, Türkiye Cumhuriyeti, toplumda koruma bilincinin geliştirilmesinin ve eğitimde koruma konusunun yer almasının gerekliliğini kabul etmiştir.⁴ Bu doğrultuda, ulusal kültürünü özümsemiş, farklı kültürleri yorumlayabilme becerisine sahip bireyler yetiştirmeyi temel amaçlarından biri olarak belirleyen Milli Eğitim Sistemi, ilköğretim düzeyinde kültürel değer ve kültürel varlık kavramlarını program kapsamına almıştır.

Sosyal bilgilerin temelde insanlarla ilgili bilgiler üreten bir disiplinler topluluğu olması ve sosyal bilgiler içinde “kültür”ün önemli bir yeri olmasına⁵ paralel olarak, mevcut müfredatta da, kültür varlığı ve koruma ile ilgili kazanımlar Sosyal Bilgiler dersleri kapsamında tanımlanmıştır. Dördüncü ve beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersleri müfredatlarında kültür varlıkları ile ilişkili öğrenme alanları bulunmaktadır. 2012-2013 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlayan 4+4+4 eğitim sistemine göre 4. ve 5. sınıflar farklı 4 yıllık kademelerde olmakla birlikte, birbirinin devamı niteliğinde

¹ UNESCO, 1972.

² Guidelines on Education and Training in The Conservation of Monuments, Ensembles and Sites (1993); madde 12.

³ Guidelines on Education and Training in The Conservation of

Monuments, Ensembles and Sites (1993); madde 12.

⁴ Asatekin, 2004, s.134.

⁵ Doğanay (2003), Safran (2008), Sözer (1998) referanslarıyla Ulusoy, 2009, s.3.

olan 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler derslerinde yer alan kültür varlıklarını konu edinen kazanımları değerlendirmek, kültür varlıkları ve koruma kavramlarına yaklaşımın anlaşılmasında bilgi verici olacaktır.

Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Kültür Varlığı ve Koruma İle İlgili Kazanımlar

Sosyal Bilgiler dersinde “Kültür ve Miras” ile “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanlarında, milli kültüre yönelik öğelerin fark edilmesi, ülkemizdeki ve dünyadaki kültürel varlıkların tanınması, ülkemizdeki farklı yerlerdeki kültürel özelliklerin karşılaştırılması, kültürel öğelerin insanların bir arada yaşamasındaki öneminin açıklanması, ortak miras öğelerinin bilinmesi öğrencilere yönelik kazanımlar olarak tanımlanmıştır.

Kültür varlıkları ve korumaya yönelik tanımlanan yukarıda belirtilen öğrenme alanlarının yanı sıra farklı öğrenme alanlarında tanımlanan kazanımlar da kültür varlıkları ile ilişkili tanımlar içermektedir. Örneğin; “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında “Uzak Arkadaşlarım” ünitesi kapsamında “Görsel materyallerden yararlanarak çeşitli toplumların günlük yaşamlarına ilişkin çıkarımlarda bulunmak” kazanımı kutlanan özel günler, gelenekler vb. kültürel özelliklerle ilişkilendirilerek “Geçmişimi Öğreniyorum” Ünitesi ile ilişkilendirilmiştir. Benzer şekilde, 5. sınıf “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” öğrenme alanında “Toplum İçin Çalışanlar” Ünitesi kapsamında “Sivil toplum kuruluşlarını etkinlik alanlarına göre sınıflandırır” kazanımı kapsamında koruma konusunda çalışan sivil toplum örgütlerinin de tartışılması öğrencilerin korumanın toplumsal yapısı konusunda bilgi edinmelerini de sağlayacaktır. Bu çerçevede, doğrudan kültür varlığını koruma bilgi ve bilincini geliştirmeyi hedeflemeyen öğrenme alanları ve üniteler de kültürel çevreyi konu ederek farkındalık oluşmasını sağlanacak açılımlar içermektedir. Bu çerçevede mevcut müfredatta yer alan koruma konusundaki kazanımlar iki başlık altında toplanabilir:

- 1- Doğrudan kültür varlığı ve koruma konusunda bilgi veren kazanımlar
- 2- Kültür varlıkları ve korumayı konu edinerek far-

kındalık ve bilgi oluşturabilecek kazanımlar.

Bu çalışma kapsamında doğrudan “kültür varlığı” ve “koruma” ile ilişkilendirilmiş ilköğretim Sosyal Bilgiler dersi 4. ve 5. sınıf programlarında yer alan kazanımlar incelenmektedir.

Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kültür ve Miras Öğrenme Alanı

Dördüncü sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanında “Geçmiş Öğreniyorum” ünitesi kapsamında tanımlanan kazanımların bazıları farkındalık oluşturacak düzeydeyken, bazıları doğrudan kültür varlığı konusunda bilgi edinilmesini sağlayacak niteliktedir (Tablo 1). Amaçlanan kazanımların öğrencilerce edinilmesinde sınıf-okul içi ve okul dışı etkinlikler ile inceleme gezisi önerilmektedir.

Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kültür ve Miras Öğrenme Alanı

Beşinci sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanında “Adım Adım Türkiye” ünitesi kapsamında tanımlanan kazanımlar doğrudan kültür varlığı konusunda bilgi edinilmesi ve kültürel değerlerin korunması ve yaşatılmasının önemi konusunda bilinç oluşturulmasını sağlayacak niteliktedir (Tablo 2). Amaçlanan kazanımların öğrencilerce edinilmesinde çoğunlukla sınıf-okul içi etkinlik olmak üzere okul dışı etkinlikler ile inceleme gezisi de önerilmektedir.

Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı

Bu başlık altında tanımlanan kazanımlar öğrencinin kültür varlıkları hakkında bilgi sahibi olmasının ötesinde, “ortak miras” kavramını anlamasını ve konu ile ilgili bilinç düzeyini artırarak duyarlılık kazanmasını içermektedir (Tablo 3). Amaçlanan kazanımların öğrencilerce edinilmesinde sınıf-okul içi etkinlikler ile inceleme gezisi önerilmektedir.

Tanımlanan üniteler kapsamında Sosyal Bilgiler dersi 4. sınıf ve 5. sınıf kazanımlarında, milli kültürü yansıtan öğeler, oyunlar, kültürel öğelerin değişimi, ülkemizdeki doğal ve kültürel mekânların bilinmesi, farklı

Tablo 1. Geçmiş öğreniyorum ünitesi ve kazanımları

Ünite	Kazanım
Geçmişimi öğreniyorum	1. Sözlü tarih yöntemi kullanarak ve nesnelere dayanarak aile tarihi oluşturur. 2. Ailesi ve çevresindeki milli kültürü yansıtan öğeleri fark eder. 3. Tarihte Türklerin yaygın olarak oynadığı oyunlardan günümüzde de devam edenlere örnek verir. 4. Kültür öğelerinin geçmişten bugüne değişerek taşındığına ilişkin yakın çevresinden kanıtlar gösterir.

Tablo 2. Adım adım Türkiye ünitesi ve kazanımları

Ünite	Kazanım
Adım adım Türkiye	1. Çevresindeki ve ülkemizin çeşitli yerlerindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve yapıtları tanıır. 2. Ülkemizin çeşitli yerlerindeki kültürel özelliklere örnekler verir. 3. Ülkemizin çeşitli yerleri ile kendi çevresinin kültürel özelliklerini benzerlikler ve farklılıklar açısından karşılaştırır. 4. Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki önemini açıklar.

Tablo 3. Hepimizin dünyası ünitesi ve kazanımları

Ünite	Kazanım
Hepimizin dünyası	4. Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir. 5. Ortak mirasın tanınmasında turizmin yerini fark eder.

bölgelerdeki kültürel özelliklerin bilinmesi, farklı kültürel özelliklerin karşılaştırılması, kültürel öğelerin sosyal yapıya katkısı, uluslararası düzeyde ortak miras öğelerinin bilinmesi konuları yer almaktadır. Bu çerçevede, 4. sınıfta, somut ve somut olmayan anlamlarda, milli kültürel öğelerin tanınmasına yönelik kazanımların tanımlandığı; 5. sınıfta ise, ülkemizin farklı yerlerindeki doğal ve kültürel varlıkların yer ve yapı olarak tanınması ve bunların karşılaştırılmasının yapılarak toplumsal birlik üzerine etkilerinin değerlendirilmesi ile uluslararası ölçekte “ortak miras” kavramının bilinmesi üzerine yoğunlaşıldığı görülmektedir. Derslerin işlenmesinde de genel olarak sınıf-okul içi ve okul dışı etkinlikler ile inceleme gezisi önerilmektedir.

Mevcut Müfredatta Tanımlı Kazanımların Gerçekleşmesine Yönelik Durumun İncelenmesi

Tanımlanmış kazanımların gerçekleşmesine yönelik fikir oluşturabilmek için öğrencilere ve öğretmenlere yönelik anket çalışması yapılmıştır.

Yöntem

Anket çalışmalarında katılımcıları belirleme ve anket yöntem ve araçları seçim kriterleri aşağıda açıklanmaktadır.

Öğrenci anketi katılımcıları

Öğrenci anket çalışması için 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler derslerinde tanımlı kültür varlığı ile ilişkili konuları işlemiş öğrenciler hedef kitle olarak belirlenmiştir. Bu nedenle anket 5. sınıf öğrencilerine, bahar döneminin sonunda uygulanmıştır. Böylece ankete katılan öğrencilerin ankete konu olan 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler

derslerinde tanımlı kültür varlığı ile ilişkili konuları işlemiş öğrenciler olması sağlanmıştır.

Mersin İli kent verileri dikkate alınarak, anket uygulanan okul ve öğrenci oranının %1 olması hedeflenmiştir. Hedef oran belirlenirken eldeki maddi kaynak ve zaman etkenleri de gözönünde bulundurulmuştur. Anket ile elde edilecek bilgilerin temsiliyet düzeyini arttırmak için, hedef oran dikkate alınarak, Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne, Mersin kent merkezinde farklı bölgelerde ve farklı sosyo-ekonomik düzeyden üç okulda toplamda 280 öğrenciye anket uygulanması talep edilmiştir ve anket soruları teslim edilmiştir. Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nce belirlenen okullarda, kendi denetimlerinde anketler uygulanmış ve toplanmıştır. Uygulama sonunda iki farklı ilçeden, iki farklı sosyo-ekonomik düzeyden (1 adet düşük ve 2 adet orta düzey) toplamda üç okuldan 200 öğrenci anketi teslim alınmıştır. Teslim alınan anketlerden 38 adeti yetersiz veri içerdiğinden değerlendirme dışı bırakılmış ve sonuçta 162 adet 5. sınıf öğrencisinden toplanan veriler değerlendirilmiştir.

Öğrenci anketi veri toplama araçları

Anketlerde öğrencilere (1) korumaya yaklaşımları (2) müfredatta tanımlı kazanımların gerçekleşme durumuna yönelik sorular sorulmuştur. Anket soruları oluşturulurken hazır soru seti kullanılmamıştır. Sorular kapalı uçlu şıklı sorular olarak hazırlanmıştır. Her kazanımın gerçekleşme durumu üç soru üzerinden değerlendirilmiştir. Değerlendirmede frekans (sıklık) değerlendirilmesi yöntemi kullanılmıştır.

Değerlendirmeye alınan öğrencilerin %36'sı düşük

sosyo-ekonomik düzeydeki okuldan, %64'ü orta sosyo-ekonomik düzeyden okuldan oluşmaktadır. Ancak, farklı sosyo-ekonomik düzeyden öğrenci hedeflenmesinin amacı anketin temsiliyet derecesini arttırmak olduğu için sosyo-ekonomik düzeye göre değerlendirme yapılmamıştır.

Öğretmen anketi katılımcıları

Öğretmenlere yönelik hazırlanan anketlerde, Sosyal Bilgiler 4. ve 5. Sınıf derlerini yürüten sınıf öğretmenleri ve Sosyal Bilgiler Dersi öğretmenleri hedef kitle olarak belirlenmiştir. Mersin İli kent verileri dikate alınarak, anket uygulanan okul oranının %1 ve öğretmen oranının %2 olması hedeflenmiştir. Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne, öğrenci anketlerinin yapıldığı üç farklı okulda toplamda 12 öğretmene anket uygulanması talebi ile anket soruları teslim edilmiştir. Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nce belirlenen okullarda, kendi denetimlerinde anketler uygulanmış ve toplanmıştır. Uygulama sonunda iki farklı ilçeden, iki farklı sosyo-ekonomik düzeyden toplamda üç okuldan 16 öğretmen (14 sınıf öğretmeni, 2 Sosyal Bilgiler Dersi öğretmeni) anketi teslim alınmıştır ve toplanan veriler değerlendirilmiştir.

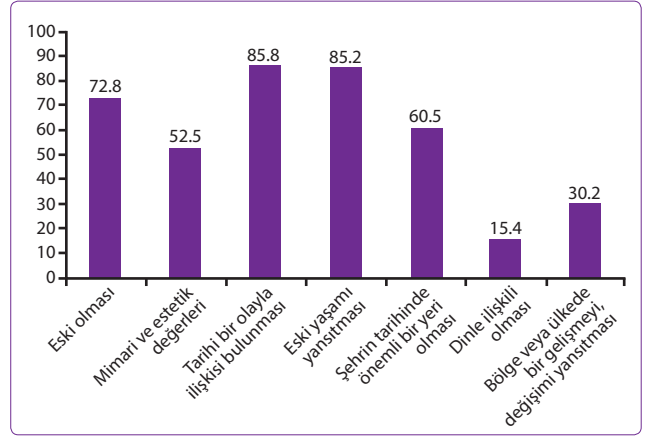
Öğretmen anketi veri toplama araçları

Öğretmenlere (1) korumaya yaklaşımları (2) mevcut müfredatta tanımlı kültür varlıkları ile ilişkili kazanımların yeterliliği (3) ders işlemede kullandıkları araç ve yöntemler ile mevcut eğitim materyallerin yeterliliği konularında sorular sorulmuştur. Sorular kapalı uçlu şıklı sorular, açık uçlu sorular ve skala sorular olarak hazırlanmıştır. Kapalı uçlu şıklı sorularda frekans (sıklık) hesaplanarak, açık uçlu sorularda yanıtlar kendi içinde gruplandırılarak ve skala sorularda soruların soruluş biçimine göre ortalama üzerindeki ve altındaki cevap oranları hesaplanarak değerlendirme yapılmıştır.

Böylece, okul bazında örnekleme olmuştur; okuldaki beşinci sınıflar (evren) ve sınıf öğretmenleri ile Sosyal Bilgiler dersi öğretmenleri (evren) ankete katılmıştır. Mersin ili kent verileri göz önüne alınarak yaklaşık okulların %1; öğrencilerin %0.6; öğretmenlerin %3'üne anket uygulanmıştır.

Öğrenci Anket Sonuçları ve Yorumları

Öğrencilerin %85.2'si son bir yıl içinde herhangi bir tarihi veya arkeolojik alanı ziyaret etmemiştir. %94.4'ü tarihi yapıların korunması gerektiği görüşündedir. Tarihi yapıyı tanımlarken %85.8'i tarihi bir olayla ilişkisi bulunması, %85.2'si eski yaşamı yansıtmaması, %72.8'i de eski olması özellikleri ile tanımlamaktadırlar (Şekil 1). Bu çerçevede kültür varlığının daha çok eskilik niteliği

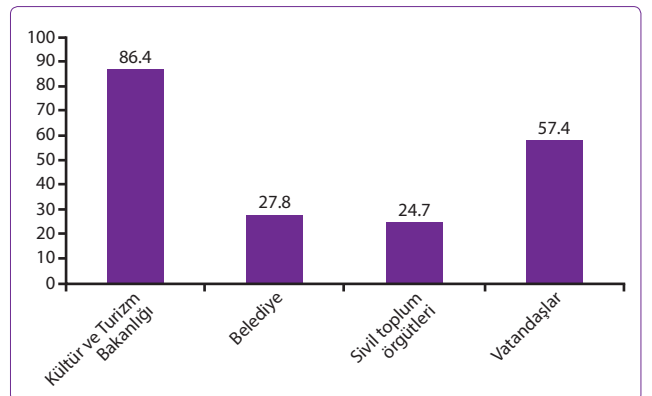
Şekil 1. Kültür varlığı özelliği.

ile ilişkilendirildiği; diğer özelliklerinin daha az öğrenci tarafından bilindiği söylenebilir.

Anıtlar (%88.9), sivil mimarlık örneği yapılar (%71.6), endüstri mirası (%63.6), modern miras (%52.5) ve somut olmayan miras (%79.9) çoğunluk tarafından kültür varlığı olarak değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme içinde modern mirasın kültür varlığı olması %52.5 oranıyla çoğunlukça kabul edilmiş olmakla birlikte, bu konuda farkındalığın diğer yapı türleri kadar gelişmemiş olduğu anlaşılmaktadır.

Koruma konusunda sorumluluk %86.4 ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ait olarak görülürken, çoğunluk yerel yönetimlerin ve sivil toplum örgütlerinin sorumluluğunun farkında değildir. %57.4 oranıyla öğrenciler vatandaşları da korumadan sorumlu olarak görmektedir (Şekil 2).

Öğrencilerin korumaya yaklaşımı tespit etmek amaçlı toplanan yukarıdaki veriler doğrultusunda öğrencilerin çoğunluğunun son bir yıl içinde herhangi bir tarihi veya arkeolojik alanı ziyaret etmedikleri; bununla birlikte korumanın gerekliliğinin büyük çoğunlukça

Şekil 2. Koruma sorumluluğu.

kabul edildiği; fakat kültür varlığı niteliklerinin bütün boyutlarıyla anlaşılması, kültür varlığının daha çok eskilik niteliği ile tanımlandığı; modern mirasın kültür varlığı niteliği taşıdığı önemli oranda bilinmediği; sivil toplum örgütleri, yerel yönetim ve kullanıcıların korumadaki sorumluluklarının yüksek bir oranda farkında olunmadığı anlaşılmaktadır.

Mevcut müfredatta tanımlı kazanımların gerçekleşmesini sorgulayan sorular sonucunda Tablo 4, Tablo 5 ve Tablo 6'daki veriler elde edilmiştir.

Bilgi testi sonuçlarına göre genelde kazanımların gerçekleşme oranı düşüktür. Kazanımlar arasında 4/2 ve 4/3 kazanımları çoğunlukça gerçekleştirilmiştir. 4/3 "Tarihte Türklerin yaygın olarak oynadığı oyunlardan günümüzde de devam edenlere örnek verir" kazanımının gerçekleşme oranı en yüksektir. Bu veriye paralel olarak 5/3 kazanımında halk oyunları ile ilişkili soruya %60.5 oranında doğru cevap verilmiştir. Bu çerçevede geleneksel oyunlar, halk oyunları gibi somut olmayan miras kapsamına giren kültür varlıkları öğrencilerin

çoğunluğu tarafından bilinmektedir. 4/2 ve 5/5 kazanımlarında sorgulanan Mersin ilindeki kültür varlıkları ortalama %62 tarafından biliniyor olmakla birlikte, öğrencilerin yakın çevrelerini daha yüksek oranda bilmeleri beklenmelidir. "Ortak kültür mirası" kavramı ise %80.2 oranında bilinmemektedir.

Öğretmen Anket Sonuçları ve Yorumları

Öğretmenlerin korumaya yaklaşımları konusunda yapılan anket sonucunda; ankete katılan öğretmenlerin kültür varlığı kapsamının farkında olduğu; zaman gözetmeden sivil mimarlık ürünlerinden alan ölçüğüne; somut kültür varlıklarından somut olmayan varlıklara çeşitlenen açılımlarda kültür varlığı kapsamını büyük oranda bildikleri ortaya çıkmaktadır (Şekil 3; 1-2-3-5). Ayrıca, kültür varlıklarının sahip olduğu değerlerin ve korumada bireylerin sorumluluğunun da öğretmenlerce bilindiği tespit edilmiştir (Şekil 3; 4-7-10). Bununla birlikte, koruma yaklaşımlarını sorgulayan sorularda kültür varlıklarının hepsinin korunmasının gerekliliği ve kültür varlıklarının korunmasının insanlığın ortak

Tablo 4. Dördüncü sınıf kazanımlarının gerçekleşme durumu

KAZANIM 4/1	Soru	Doğru cevap oranı
Sözlü tarih yöntemi kullanarak ve nesnelere dayanarak aile tarihi oluşturur	1- Aile tarihini araştıran bir kişi aşağıdakilerden hangisine cevap aramaz?	%49.4
	2- Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde bir kişinin aile tarihinin kaydedilmesinin önemi belirtilmiştir?	%40.1
	3- Aile tarihini yazarken hangi kaynaklardan faydalanabilirsiniz?	%70.4
KAZANIM 4/2	Soru	Doğru cevap oranı
Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri fark eder	1- Aşağıda millî kültür ile ilgili verilen bilgilerden hangileri doğru değildir?	%53.7
	2- Aşağıdakilerden hangisi millî kültürü yansıtan öğelerden değildir?	%63.6
	3- Millî kültürü yansıtan yerlerden hangileri Mersin ilindedir?	%67.9
KAZANIM 4/3	Soru	Doğru cevap oranı
Tarihte Türklerin yaygın olarak oynadığı oyunlardan günümüzde de devam edenlere örnek verir	1- Aşağıdaki oyunlardan hangisi millî oyunumuzdur?	%82.1
	2- Aşağıdaki oyunlardan hangisi geçmişte de Türklerin yaygın olarak oynadığı bir oyundur?	%67.3
	3- Aşağıdakilerden hangisi ata sporumuzdur?	%92.6
KAZANIM 4/4	Soru	Doğru cevap oranı
Kültür öğelerinin geçmişten bugüne değişerek taşındığına ilişkin yakın çevresinden kanıtlar gösterir	1- Mersin'de bulunan aşağıdaki yapılardan hangisi yapıldığı zamandakinden farklı bir amaçla kullanılmaktadır?	%14.2
	2- Kültürel öğelerin zaman içinde değişerek de olsa günümüze kadar ulaşmasına denir." ifadesinde noktalı yere aşağıdakilerden hangisi yazılmalıdır?	%33.3
	3- Aşağıdakilerden hangileri kültürel öğelerin zamanla değişmesine ve gelişmesine neden olur?	%42

Tablo 5. Beşinci sınıf kazanımlarının gerçekleşme durumu

KAZANIM 5/1	Soru	Doğru cevap oranı
Çevresindeki ve ülkemizin çeşitli yerlerindeki doğal varlıklar ile tarihi mekânları, nesnelere ve yapıtları tanır	1- Aşağıda yer alan kültürel unsurlardan hangisinin yeri doğru yazılmıştır?	%49.4
	2- Aşağıdaki arkeolojik alanlardan hangisi Mersin İli sınırları içindedir?	%56.8
	3- Aşağıda yer alan kültürel unsurlardan hangisinin yeri doğru yazılmıştır?	%37.7
KAZANIM 5/2	Soru	Doğru cevap oranı
Ülkemizin çeşitli yerlerindeki kültürel özelliklere örnekler verir	1- Ülkemizde bulunan aşağıdaki yerlerden hangisi "Dünya Mirası Listesi"nde yer almaktadır?	%26.5
	2- Aşağıdaki kültürel öğelerden hangisi bölgeye göre farklılık göstermez?	%47.5
	3- Aşağıda yer ve kültürel öğe eşleşmelerinden hangisi doğrudur?	%66
KAZANIM 5/3	Soru	Doğru cevap oranı
Ülkemizin çeşitli yerleri ile kendi çevresinin kültürel özelliklerini benzerlikler ve farklılıklar açısından karşılaştırır	1- Aşağıdakilerden hangisi yaşadığınız bölgenin halk oyunudur?	%60.5
	2- Ülkemizde ahşap evleri ile ünlü olan yer neresidir?	%56.8
	3- Aşağıdakilerden yerlerden hangilerinde tarihi kale vardır?	%15.4
KAZANIM 5/4	Soru	Doğru cevap oranı
Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki önemini açıklar	1- İnsanların kültürel farklılıkları” ifadesinde noktalı yere aşağıdakilerden hangisi yazılmalıdır?	%55.6
	2- Farklı kültürleri öğrenmek” ifadesinde noktalı yere aşağıdakilerden hangisi yazılmalıdır?	%22.2
	3- Aşağıdaki seçeneklerden hangisi bir arada yaşayan insanların bir toplum olmasını sağlayan etkenlerden biri değildir?	%39.5

Tablo 6. Beşinci sınıf kazanımlarının gerçekleşme durumu

KAZANIM 5/5	Soru	Doğru cevap oranı
Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.	1- Ortak kültür mirası ne demektir?	%19.8
	2- Dünyanın yedi harikasından kaç tanesi ülkemizedir?	%34
	3- Aşağıdakilerden hangileri ortak kültür mirası değildir?	%50
KAZANIM 5/6	Soru	Doğru cevap oranı
Ortak mirasın tanınmasında turizmin yerini fark eder	1- Aşağıdaki yöntemlerden hangileri ortak miras öğelerini tanımamız için doğru yöntemlerdir?	%42
	2- Aşağıdaki özelliklerden hangileri bir tarihi yapıyı anlatmaz?	%38.3
	3- Aşağıdakilerden hangisi uluslar arası ilişkileri geliştirir?	%57.4

sorumluluğu olduğu konularına katılım oranının düşük olduğu tespit edilmiştir (Şekil 3; 6,8). Bu çerçevede, elde edilen sonuçlar kapsamında, öğretmenler arasında çağdaş koruma yaklaşımları konusundaki farkında-

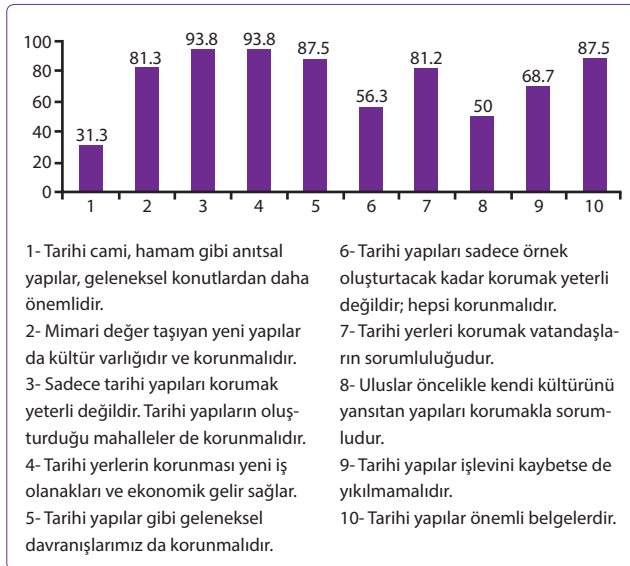
lığın ve bilgilerin, kültür varlığı kapsamı ve değerlerine oranla daha az olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 3; 6,8,9). Ayrıca, öğretmenlerin %75'inin üniversite eğitimleri sırasında kültür varlığı ve koruma konusunda yeterli eği-

tim almadıklarını düşündükleri tespit edilmiştir.

Mevcut müfredatta tanımlı kazanımların yeterliğini sorgulayan sorular sonucunda; öğretmenlerin %56,3'ünün ders programlarındaki kazanımların öğrencilerin yaşadıkları bölgedeki ve ülkemizdeki kültür varlıkları hakkında bilgi sahibi olmaları için yeterli olmadığı görüşünde olduğu tespit edilmiştir. Bu konuda öneri getiren %25 oranındaki öğretmenin hepsi yakın çevredeki kültür varlıkları ile ilgili konuların müfredata eklenmesinin yararlı olacağını belirtmiştir.

Ders işlemede kullandıkları araç ve yöntemler ile mevcut eğitim materyallerinin yeterliliğini sorgulayan sorular sonucunda; öğretmenler, öğrencilerin daha çok bilgisayar ortamında hazırlanmış eğitim materyallerini kullandıklarını, ikinci olarak kitap, dergi gibi basılı materyalleri kullandıklarını ve üçüncü olarak da afiş, broşür, resim, albüm, yerküre, harita gibi araçları kullandıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin %56,3'ü öğrenciler için hazırlanmış olan eğitim materyallerinin yetersiz olduğu ve %87,5'i bilgisayar ortamında hazırlanmış materyallerin veya alan gezisi gibi görsel araç ve yöntemlerin geliştirilmesinin yararlı olacağı görüşündedir. Derslerde kullanılan araç ve yöntemler konusunda, sınıf içi etkinliğin yanı sıra öğretmenlerin %62,5'i sınıf dışı etkinlik; %56,3'ü okul dışı etkinlik düzenlediklerini belirtmişlerdir. Sınıf içi etkinliklerde en çok bilgisayar ortamında hazırlanmış materyallerin kullanıldığı, sınıf dışı etkinliklerde laboratuvarların kullanıldığı, okul dışı etkinliklerde ise müzelere ve gezilere gidildiği anlaşılmaktadır (Şekil 4, 5, 6).

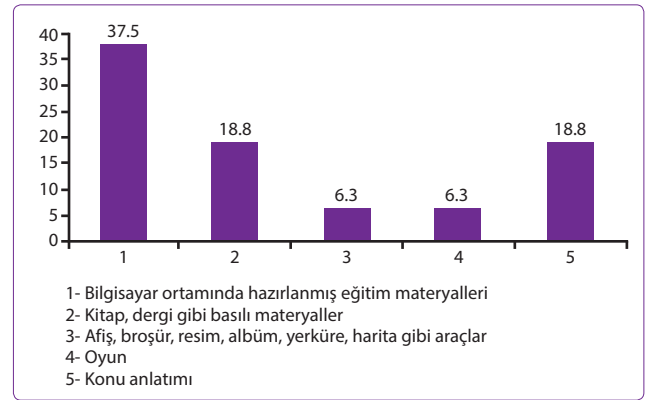
Öğretmenlerin %50'si yararlandıkları eğitim mater-

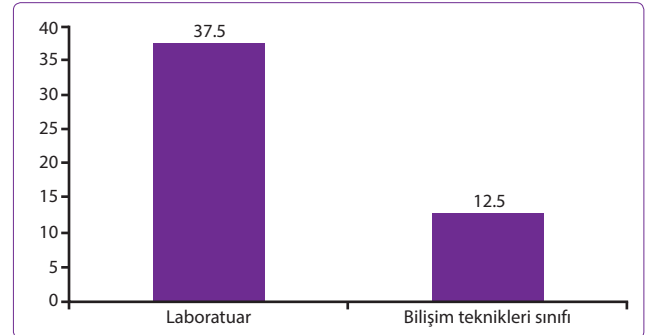
Şekil 3. Öğretmenlerin korumaya yaklaşımı.

yalarının yetersiz olduğunu belirtmiştir. %87,5'i görsel eğitim materyallerinin geliştirilmesinin yararlı olacağını söylemiştir. Öğretmenlerin %62,5'i yaşadıkları çevrede, kültür varlıkları ile ilgili müze, sergi, çocuk kitabı gibi bilgi kaynaklarının yeterli olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte bu oran içinde öğretmenlerin %43,8'i müzeleri yeterli bulurken, ören yerlerinin, tarihi yerlerin, festivaller ve kitapların yeterlilik oranının düşük olarak belirtildiği görülmektedir. Mersin ve yakın çevresindeki ören yerlerinin ve tarihi yerlerin varlığı dikkate alındığında, bu cevaba, tarihi alanların yeteri kadar kullanılmadığı veya tarihi alanların öğrencilere bilgi verecek düzenlemeleri içermediği yorumu getirilebilir.

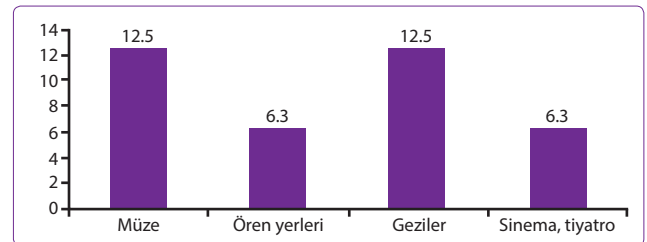
Mevcut müfredatta tanımlı kazanımların gerçekleştirilmesinde ihtiyaç duyulan materyal gelişimi konusun-

Şekil 4. Öğretmenlerin kullandığı sınıf içi araç ve yöntemler.

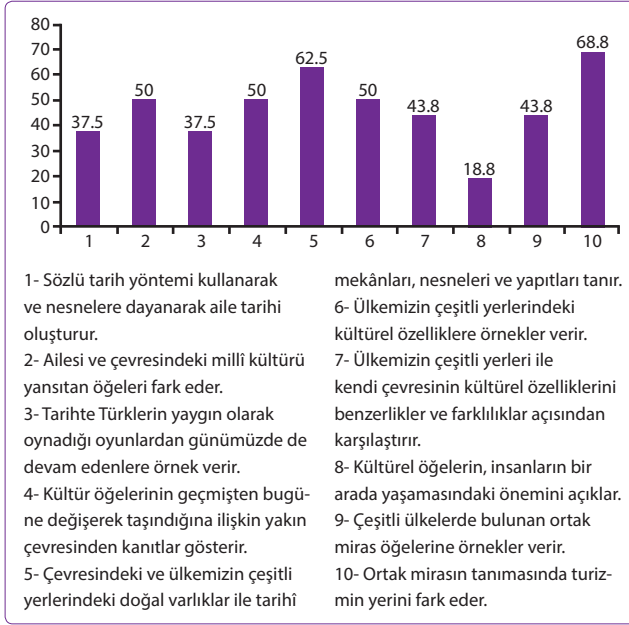

Şekil 5. Öğretmenlerin kullandığı sınıf dışı araç ve yöntemler.

Şekil 6. Öğretmenlerin kullandığı okul dışı araç ve yöntemler.

da öğretmenlerin %68.8'i "ortak mirasın tanınmasında turizmin yerini fark eder" ve %62.5'i "çevresindeki ve ülkemizin çeşitli yerlerindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve yapıtları tanır" kazanımları için materyal geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir (Şekil 7).

Şekil 7. Kazanımların gerçekleştirilmesinde duyulan eğitim materyali ihtiyacı.

Değerlendirmeler ve Öneri Arayışları

Öğrenci ve öğretmen anketleri sonuçlarına göre mevcut müfredatta tanımlı koruma ile ilgili kazanımların yeterliliği ve kazanımların gerçekleşmesi konularında problemlerin varlığı söylenebilir.

Kültür varlıklarının korunması bir uzmanlık alanıdır ve koruma alanında farkındalık çalışmaları önemsenen ve gittikçe daha çok üzerinde durulan bir konudur. Bireylerin çocukluk dönemlerinden itibaren koruma konusunda farkındalık sahibi olmaları gerekliliğinin kabulü doğrultusunda, çocuklarda koruma konusunda farkındalık oluşturulmasına yönelik yurt dışında ve yurt içinde çalışan organizasyonlar bulunmaktadır. Koruma farkındalık çalışmalarını temel çalışma alanı olarak belirleyen ve bu kapsamda çalışmalar yürüten organizasyonların çalışma alan ve yöntemlerini incelemek, örgün eğitim içinde koruma eğitiminin geliştirilmesi için bir açılım oluşturabilir.

⁶ NGO (Non-governmental organization): Sivil toplum kuruluşu.

⁷ IGO (Intergovernmental organization/ international governmental organization): Devletler veya sivil

toplum örgütleri tarafından kurulmuş olan uluslararası düzeyde faaliyet gösteren örgüt.

⁸ <http://whc.unesco.org/en/wheducation/>.

Farkındalık Çalışmaları Yurt Dışı Örnekleri

Kültürel mirasın korunması konusunda farkındalık oluşturmak üzerine uluslararası düzeyde çalışan NGO⁶ ve IGO⁷ bulunmaktadır. Farkındalık oluşturmak üzere çalışan başlıca organizasyonlar ve çalışma alanları aşağıda verilmektedir:

UNESCO: UNESCO gençlerle ve gençler için çalışmayı (with and for youth) bir strateji olarak belirlemiştir. Gençlere yönelik yürütülmekte olan dünya mirası eğitim programı "World Heritage Education Programme (WHE)" 1994'de UNESCO Associated Schools Project Network (ASPnet) ve UNESCO World Heritage Center ortaklığında geliştirilen "Young People's Participation in World Heritage Preservation and Promotion" projesi ile kurulmuştur.⁸ Bundan sonra ikiyüze yakın ülke "dünya mirası eğitimi" geliştirme çalışmalarına katılmıştır.⁹ Dünya mirası eğitim programının amaçları; (1) gençleri yerel ve küresel ölçeklerde koruma konusuna dahil olmaları için teşvik etmek, (2) UNESCO Dünya Mirası Anlaşması'nın önemi konusunda gençler arasında farkındalık oluşturmak, (3) yeni ve etkili eğitim yaklaşımları geliştirmek, (4) eğitimciler, koruma uzmanları, çevre uzmanları ve diğer paydaşlar arasında yeni bir sinerji oluşturmak olarak belirlenmiştir.¹⁰ Dünya mirası eğitim programı kapsamında yürütülen çalışmalar aşağıda verilmektedir:

1- Yayınlar: Dünya Mirası üzerine eğitim amaçlı, eğitimcilerle yönelik "World Heritage in Young Hands- An Educational Resource Kit for Teachers" adlı bir kılavuz hazırlanmıştır. Bu kılavuz mevcut durumda birçok ülkenin eğitim programlarında dünya mirası konusunda dersler olduğu gerekçesi ile söz konusu derslerde eğitimcilerle destek olacak bilgi ve etkinlikleri içermektedir. Kılavuz, etkinliklerin eğitimciler tarafından kendi ders programlarına uygun olacak şekilde uyarlanması kabulü ile hazırlanmıştır. Kılavuzda "Dünya Mirası Sözleşmesi", "Dünya Mirası ve Kimlik", "Dünya Mirası ve Turizm", "Dünya Mirası ve Çevre" ve "Dünya Mirası ve Barış Kültürü" başlıkları altında çalışmalar tanımlanmaktadır. Ayrıca, UNESCO'nun ICCROM ile ortak hazırladığı "Introducing young people to the protection of heritage sites and historic cities A practical guide for school teachers in the Arab Region" başlıklı bir yayın da bulunmaktadır. Yayın, okullarla işbirliği içinde Arap Bölgesinde kültür mirası konusunun müfredata eklenmesi için bir model oluşturmayı hedeflemektedir. Yayında kültür mirası konusu "kültürel miras kavramları",

⁹ Aslan, Ardemagni, 2006, s.82.

¹⁰ <http://whc.unesco.org/en/wheducation/>.

“bir tarihi yeri anlamak”, bozulma nedenleri”, “koruma ve alan yönetimi”, “sosyo-ekonomik ve turizme yönelik gelişim”, “farkındalık”, “dünya mirası” başlıkları altında incelenmektedir.¹¹

2- Patrimonito çizgi film serisi “Patrimonito’s World Heritage Adventures”: Patrimonito (küçük miras) 1995 yılında Bergen’de yapılan 1st World Heritage Youth Forum’da İspanyolca konuşan bir grup öğrenci tarafından yaratılan bir karakterdir.¹² Kültür varlıkları ve karşı karşıya oldukları tehditler konularında farkındalık geliştirmek amacı ile bu karakterin yer aldığı, dünya mirası listesine girmiş yerlerde geçen, bir dizi çizgi film oluşturulmuştur.

3- Forum: Gençlerin ve öğretmenlerin bir araya gelerek koruma konusunda bilgi ve deneyimlerini paylaşmalarını sağlamak amacı ile “World Heritage Youth Forum” düzenlenmektedir.¹³

Avrupa Konseyi: 1949 yılında kurulmuştur. Avrupa Konseyi’nin amaçlarından biri Avrupa’nın kültürel kimliği ve çeşitliliği konusunda farkındalık oluşturmak olarak tanımlanmıştır.¹⁴ Bu amaca paralel olarak, 1989 yılından beri koruma eğitimini desteklemekte ve gençlere yönelik etkinlikler düzenlemektedir. Bu etkinlikler; (1) European Heritage Days (Avrupa Miras Günleri), (2) European Heritage Classes (Avrupa Miras Sınıfları), (3) Europe, from One Street to the Other (Bir sokaktan diğerine Avrupa) başlıkları altında yürütülmektedir.¹⁵

ICCROM: 1956 yılında UNESCO tarafından kurulmuş. Taşınır ve taşınmaz mirasın korunmasında uluslararası çalışmalar yürüten bir örgüttür. 1990’dan beri gençler arasında mirasın kırılganlığı ve gelecek için korumanın önemi konularında farkındalık çalışmaları ve programları yürütmektedir.¹⁶ Kültürel miras konusunda toplum bilincini arttırmak amaçlı çocuklara, yetişkinlere, medyaya, ziyaretçilere ve turistlere yönelik çalışmalarda bulunmaktadır; eğitim araçları ve materyalleri geliştirmektedir.¹⁷

ICOMOS: Venedik Tüzüğü’nün bir sonucu olarak 1965 yılında kurulmuştur. Dünya Mirası Listesi’nde yer alacak yerlerin belirlenmesinde rol oynamaktadır. UNESCO’nun koruma konusunda birincil danıştığı yerlerden biridir. Toplum ilgisini çekmek üzere medya reklamları, “Uluslararası Anıtlar ve Sitler Günü” etkin-

likleri gibi etkinlikler düzenlemektedir.¹⁸

ICOM-CECA: ICOM’un en büyük komitelerinden biridir. Müzede eğitim ve kültür çalışmaları konusunda çalışmak üzerine kurulmuştur.¹⁹ Kültür varlıkları üzerine farkındalık geliştirmek üzere programlar yürütmektedir.²⁰

English Heritage: The Education Service of English Heritage tarihi çevrenin öğretmenlerce bir kaynak olarak kullanılmasını desteklemeyi amaçlamaktadır.²¹ Bu amaç doğrultusunda tarihi alanlara eğitim gezileri ve uzman eşliğinde keşif gezileri düzenlenmektedir. Ayrıca gezi düzenlenen alanları tanıtan geniş kapsamlı eğitim materyalleri, öğretmenler için kitap, video, poster ve slayt paketleri hazırlama çalışmaları bulunmaktadır.²²

Türkiye’de Sivil Toplum Örgütlerince Yapılan Çalışmalar

Türkiye’de çocuklarda ve gençlerde farkındalık oluşturmak amacı ile farklı kurum ve kuruluşlarca yürütülen etkinlikler bulunmaktadır. Resim veya kompozisyon yarışmaları gibi birçok farklı etkinlik düzenleyen kuruluşlar içinde Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Çekül, Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı ve TEMA doğal ve kültürel mirasın korunmasında farkındalık yaratmak amacı ile birimler oluşturmuştur ve düzenli çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışma kapsamında düzenli çalışmalar yürüten bu dört sivil toplum örgütünün çalışma alanları ve etkinlikleri aşağıda yer almaktadır.

Mimarlar Odası Ankara Şubesi Çocuk ve Mimarlık Çalışmaları Merkezi Tarafından Yürütülen Farkındalık Çalışmaları

TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi tarafından yürütülmekte olan “Çocuk ve Mimarlık” çalışmaları, koruma üzerine odaklanmamaktadır. Bununla birlikte, çocuklara yönelik hazırlanan etkinliklerin içinde korumanın da olması nedeni ile bu çalışma kapsamına alınmıştır.

TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi tarafından düzenlenmekte olan “Çocuk ve Mimarlık” çalışmaları 2002 yılında başlamıştır. Çeşitli atölye çalışmaları ve yaz okulu çalışması ile başlayan ilk etkinliklerden sonra, 2003 yılında, halen devam etmekte olan, “1000 Mimar 1000 Okulda Projesi” başlamıştır. Projenin amacı “çocuk kültürü ile mimarlık kültürünü karşılıklı etkileşim içerisine sokarak her iki alanın da gelişmesine olanak sağlayacak verimli bir üretim ve paylaşım ortamını

¹¹ Aslan, Ardemagni, 2006, s.3.

¹² <http://whc.unesco.org/en/patrimonito>.

¹³ <http://whc.unesco.org/en/youth-forum>.

¹⁴ <http://www.coe.int/aboutCoe/in->

<dex.asp?page=nosObjectifs&l=en>

¹⁵ Aslan, Ardemagni, 2006, s.80.

¹⁶ Aslan, Ardemagni, 2006, s.81.

¹⁷ http://www.iccrom.org/eng/01train_en.shtml

¹⁸ Aslan, Ardemagni, 2006, s.82.

²¹ Aslan, Ardemagni, 2006, s.80- 81.

¹⁹ <http://ceca.icom.museum/node/17>.

²² <http://www.english-heritage.org.uk/education/>.

²⁰ Aslan, Ardemagni, 2006, s.82.

sağlamak” olarak tanımlanmaktadır.²³ Proje, mimarların ve mimarlık öğrencilerinin okullarda etkinlikler düzenlemesi üzerinden kurgulanmıştır. 1000 Mimar 1000 Okulda Projesi kapsamında, Oda, kurumsal ortağı olan Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi’nden (ÇOKAUM) uzmanlar ile birlikte çalışmaktadır. ÇOKAUM uzmanları okullarda uygulamak istedikleri projelerin kurgulanması sürecinde mimarlarla birlikte çalışmakta ve projelerin çocuklar açısından uygunluğunu denetlemektedir.

“1000 Mimar 1000 Okulda” çalışmalarının düzenli olarak devam etmesi, katılımcıların artması, taleplerin oluşması ve çalışma alanlarının genişlemesi sonucunda, 2007 yılında, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi bünyesinde “Çocuk ve Mimarlık Çalışmaları Merkezi” kurulmuştur. Çocuk ve Mimarlık Çalışmaları Merkezi’nin amaçları şöyle belirlenmiştir:

- Mimarlığın kendi kurgu ve kavramlarını çocuk diline çevirip onlara anlatmak ve anlattıklarını onlardan geri dinlemek, çocuk sadeliği ile gereksiz ayrıntılardan sıyrılıp mesleğe bakışı yenilemek
- Algıları henüz şartlanmamış çocukların yaratıcılıklarını teşvik etmek, onlara söz ve eylem hakkı vermek yoluyla çocuk kültürüne ve mimarlık kültürüne katkıda bulunmak
- Çocuklarda kentlilik bilincinin gelişmesine katkıda bulunmak.²⁴

Çocuk ve Mimarlık Çalışmaları Merkezi tarafından yürütülmekte olan Çocuk ve Mimarlık çalışmaları 3 başlık altında yürütülmektedir:²⁵

1- 1000 Mimar 1000 Okulda: 1000 Mimar 1000 Okulda Projesi Milli Eğitim Bakanlığı’nın izniyle okullarda yürütülmektedir ve ilköğretim, ortaöğretim ve okul öncesini çocukları kapsamaktadır. Çalışmalar “şehir”, “çevre”, “tarih”, “kültür varlığı” ana başlıkları kapsamında geliştirilmektedir. Etkinlikler maket yapmak, duvar boyamak, resim yapmak, gezi düzenlemek, harita ve şema kullanmak, masal kitaplarına dayalı etkinlikler yapmak, seramik çalışması yapmak, fotoğraf çekmek, senaryo yazmak, gazete çıkartmak, günlük tutmak, canlı kent performansı ve yaratıcı drama yapmak gibi çeşitli araç ve yöntemleri içermektedir.²⁶

2- Atölyeler/Buluşmalar/Yaz Okulları: Bu başlık altında yapılan etkinlikler, 1000 Mimar 1000 Okulda çalışmasını destekleyen ama okullarda yürütülmekte

olan mevcut müfredata yer alan konulara bağlı kalmadan oluşturulan çalışmaları içermektedir. Bu kapsamdaki etkinlikler belirlenen temalara bağlı olarak gerçekleştirilmektedir. Yaz okulları ve temalı buluşmalar düzenlendiği gibi, 23 Nisan Çocuk Bayramı, Dünya Silahsızlanma Günü ve Dünya Çocuk Günü gibi özel günlerde de düzenli olarak etkinlikler yapılmaktadır.²⁷

Okul dışındaki çocuklarla geliştirilen projelerde, sokak deneyimi olan çocuklar, engelli çocuklar, kimsesiz çocuklar, zorunlu göçe tabi kalmış çocuklar, TMK mağduru çocuklar, hasta çocuklar ile çalışmalar gerçekleştirilmiştir.²⁸

3- Çocuk Dostu Kent: Merkez UNICEF ile bağlantı kurmuştur. Yurt çapındaki okulların idari, sosyal, kültürel ve mekânsal yapısında çocuk yararına gelişmeler sağlamak amacı ile oluşturulan projede şube, okullar ve çocuk parkları için araştırma yapmak ve farkındalık oluşturmak görevini üstlenmiştir.

UNICEF ve Ankara Valiliği ortaklığında yürütülmekte olan “Çocuk Dostu Şehir Ankara” projesi kapsamında aşağıdaki etkinlikler düzenlenmektedir:

- fikir yarışması (çocuklara yönelik)
- resim yarışması (çocuklara yönelik)
- fotoğraf yarışması (çocuklara yönelik)
- Olcay Ünlüsayın Çocuk Dostu Tasarımlar İyi Uygulamalar Ödülü (mimarlarla yönelik)²⁹

Ayrıca, Merkez, amaçlarına yönelik olarak aşağıdaki yarışmaları düzenlemektedir:

- Çocukça Çizgi Film Yarışması
- Çocukça Kısa Film Yarışması
- Genç Seyirci İçin Oyun Yarışması
- Kentimi Okuyorum Çocuk Kitapları Yarışması
- Yaratıcı Oyuncak Tasarımı³⁰

Merkez tarafından yürütülmekte olan çocuk ve mimarlık çalışmaları meslek odası, üniversite, kamu kurumları ve gönüllülerin işbirliğinin bir ürünüdür. Bu çerçevede Mimarlar Odası, Ankara Valiliği, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara Üniversitesi ÇOKAUM, Çağdaş Drama Derneği ve gönüllüler Çocuk ve Mimarlık çalışmalarının paydaşlarıdır.

²³ <http://www.mimarlarodasiankara.org/?id=1397>.

²⁵ Karakuş Candan, s.16.

²⁴ <http://www.mimarlarodasiankara.org/?id=1397>.

²⁶ Karakuş Candan, s.14.

²⁷ Karakuş Candan, s.19.

²⁸ Karakuş Candan, s.20.

²⁹ <http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=4346>.

³⁰ <http://www.mimarlarodasiankara.org/41calrap/index.php-Did=4148.htm>.

Çocukların mimarlık üzerine düşüncelerini sağlaması ve tasarıma ve çevreye değer veren bireylerin yetişmesine olanak sağlaması ile hem çocuklar, hem de mimarlık mesleği için önemli olan Çocuk ve Mimarlık çalışmalarının, Milli Eğitim Bakanlığı müfredatına girmesi için programlar hazırlanmaktadır. Bu çerçevede, mevcut müfredatta yer alan koruma ile ilgili kazanımlar da bu çalışmalar kapsamına dâhil olmaktadır.

Çekül Vakfı Tarafından Yürütülen Farkındalık Çalışmaları

ÇEKÜL (Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı) Türkiye'nin doğal, tarihsel ve kültürel varlıklarını korumak amacıyla 1990 yılında vakıf statüsünde kurulmuştur.³¹ Koruma amaçlı kent planı hazırlama, sağlıklılaştırma, onarım, kent meydanlarının yeniden düzenlenmesi gibi çalışmalarda yerel yönetimlere ve koruma üzerine çalışan gruplara danışmanlık hizmeti veren ÇEKÜL, kültürel mirasın korunması konusunda yürüttüğü çalışmalara ek olarak eğitim çalışmaları da yürütmektedir.³² "Bilgi Ağacı" adı altında etkinliklerine devam eden eğitim birimi, aşağıda belirtilen üç ana başlık altında eğitim vermektedir.³³

1- Kültürel miras eğitim programı: Bu program kapsamında Kentler Çocuklarıdır Kültürel Miras Eğitim Programı düzenlenmektedir. Programın amacı çocuk ve gençlere kentlilik bilinci kazandırmak, yaşadıkları kentin doğal ve kültürel zenginliklerinin farkına varmalarını sağlamak, doğal ve kültürel mirasın korunmasına ilişkin bilgi ve duyarlılık kazanmalarını sağlamak, kültürel kimlik duygusu, korumacılık ve kentlilik bilinci geliştirmek olarak belirlenmiştir.³⁴

Kentler Çocuklarıdır Kültürel Miras Eğitim Programı 2003 yılından beri Anadolu'nun farklı kentlerinde uygulanmaktadır.³⁵ Eğitim çalışmaları 13 yaş çocuklarıyla yürütülmektedir. Programda çocukların yaşadıkları kentin mimari, coğrafi, arkeolojik özellikleri ve yaşam kültürüyle ilgili bilgi aktaran sunuşlar yapılmakta, seramik, maket, resim gibi etkinlikler düzenlenmekte ve müze, ören yerleri, el sanatları atölyeleri gibi yerlere alan gezileri düzenlenmektedir. Programa katılan ve tamamlayan çocuklara kentlerinin 'Kültür Elçisi' unvanı verilmektedir.

2008 yılında Eti Gıda'nın eğitimleri desteklemesi ile programın adı "ETİ ÇEKÜL Kültür Elçileri Projesi" ola-

rak değiştirilmiştir. Değiştirilen adı ile gelişmeye devam eden program çerçevesinde, eğitim alan öğrencilerin yaşadıkları kentlerde "Kültür Elçileri Kulüpleri" oluşturulmuştur. Kulüplerin amacı eğitim almış olan öğrencilerin eğitim alacak öğrencilere yol göstermeleri ve kültür elçilerinin koruma bilincinin yaygınlaştırılmasına katkıda bulunmaları olarak belirlenmiştir.³⁶ Kültür Elçileri Kulüplerinde, öğrenciler belirli aralıklarla bir araya gelip, ÇEKÜL temsilcisi ya da öğretmen gözetiminde kültürel koruma üzerine çalışmalar yapmakta, ailelerine ve yakın çevrelerine, okul arkadaşlarına bilgilerini aktarmakta ve kentteki çeşitli etkinliklere ve gezilere katılmaktadırlar. Eti Gıda ile ortak çalışmaları tamamlanmış olan Vakıf, İstanbul ağırlıklı olarak eğitim çalışmalarına devam etmektedir.

Kentler Çocuklarıdır Kültürel Miras Eğitim Programı'nın bir diğer etkinliği, Sinan'a Saygı Projesi kapsamında yürütülmekte olan "Yapıların Diliyle İstanbul" çalışmasıdır. Çalışma ile Sinan'ın simge isminden yola çıkılarak İstanbul'un arkeolojik geçmişinin, mimarlarının ve üsluplarının, ortaöğretim okullarının öğrencilerine aktarılması hedeflenmektedir.³⁷ Altı gün süren eğitim boyunca, ÇEKÜL eğitimcilerinin yanı sıra uzmanların da katılımıyla, öğrenciler öyküler, eskizler ve gezilerle İstanbul'u yeni bir bakış açısıyla tanımaktadırlar.

Anadolu'nun farklı kentlerinde yapılan Kentler Çocuklarıdır Kültürel Miras Eğitim Programı etkinliklerine ek olarak yaz aylarında İstanbul Buluşmaları gerçekleştirilmekte ve kültür elçileri bir araya gelmektedir. Haziran 2005'te gerçekleştirilen İstanbul Buluşması'nda, kültürel eğitimin yaygınlaştırılması ve Türkiye gündemine taşınması amacıyla Kültür Elçileri tarafından bir bildirge de hazırlanmıştır.

Kültürel Miras Eğitim çalışmalarıyla elde edilen birimin ulusal eğitim programları kapsamına alınması ve kültürel eğitimin ülke çapında yaygınlaştırılması hedeflenmektedir.

2- Doğal miras eğitim programı: Okul öncesi, ilköğretim ve orta öğretim öğrencilerine uygulanan eğitim programı çocukları doğayla buluşturmayı ve bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede üç eğitim etkinliği düzenlenmektedir:³⁸

a- Doğal Çevre Bilinci Programı: "7 Ağaç Ormanları" etkinliği okul öncesi ve ilköğretim öğrencileri için hazırlanmaktadır. Etkinlik kapsamında çocuklara resimlerle ve masallarla desteklenen eğitim verilmektedir ve eği-

³¹ <http://www.cekulvakfi.org.tr/gecmisten-bugune-bugunden-gelecege-uzanmak>

³² <http://www.cekulvakfi.org.tr/gecmisten-bugune-bugunden-gelecege-uzanmak>

³³ <http://www.cekulvakfi.org.tr/proje/cekulun-egitim-anlayisi>

³⁴ <http://www.cekulvakfi.org.tr/proje/kulturel-miras-egitim-programi>

³⁵ <http://www.cekulvakfi.org.tr/proje/kulturel-miras-egitim-programi>

³⁶ <http://www.cekulvakfi.org.tr/proje/kulturel-miras-egitim-programi>

³⁷ <http://www.cekulvakfi.org.tr/proje/kulturel-miras-egitim-programi>

³⁸ <http://www.cekulvakfi.org.tr/proje/dogal-miras-egitim-programlari>

tim sonunda öğrencilerle okullarının bahçesine fidan dikilmektedir. Bu etkinliklere ek olarak yaşları büyük olan öğrencilere orman gezileri düzenlenerek, ağaçları yakından tanımaları sağlanmaktadır. Eğitim sonunda okul öncesi çocuklar ÇEKÜL Sincapları yemini etmek, ilköğretim öğrencileri ise Çevre Önderleri unvanını almaktadırlar.

b- Ağaçların Diliyle İstanbul: Eğitim ilköğretim düzeyindeki öğrencilere yönelik olarak hazırlanmaktadır. Eğitimlerle öğrencilerin yaşadıkları kentin doğal mirasını ve yaşam kaynaklarını tanınması ve bu doğrultuda kentlilik bilinci kazanması amaçlanmaktadır. Ağaçların Diliyle İstanbul eğitiminde öğrencilerin ağaçlarla ilgili bilgileri gezi-gözlem yöntemiyle pekiştirilmektedir.

c- Tohumdan Sofraya: “Yavaş Yemek” (Slow Food) yaklaşımının ÇEKÜL’ün koruma ve yaşatma çalışmalarıyla birleştirilmesi ile oluşturulmuş bir eğitim programıdır. “Tohumdan Sofraya-Mevsiminde Sebze Meyve Tüketimi Eğitimi” programı ile ilköğretim düzeyindeki çocukların doğayla uyumlu tarım yöntemleri, yeme-içme gelenekleri ve sağlıklı mevsimsel ürünlerle tanışmaları; tarım, doğal denge ve beslenme kültürü arasındaki ilişkiyi anlamaları amaçlanmaktadır. Söz konusu eğitim mutfak uygulamaları, oyunlar ve görsel anlatımlarla öğrencilere sunulmaktadır. Eğitimler, çocuklar, aileler ve öğretmenler için bilgilendirici ve farkındalık geliştirici nitelik taşımaktadır.

3- Yaz okulları: Mimarlık öğrencilerine yönelik hazırlanan yaz okulları ile geleneksel yaşam kültürünün mimarlık öğrencilerine aktarılması ve kent dokusunun korunması üzerine çalışmalar yapılması hedeflenmektedir.³⁹ Kamu, yerel yönetimler, üniversiteler ve ÇEKÜL ortaklığında yürütülen yaz okulları kapsamında mimarlık öğrencileri, geleneksel sivil mimarlık örneklerinin röleve çalışmalarını yapmakta ve kullanıcılarla iletişim kurarak kültürel yaşamı anlamaktadırlar.

Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı Tarafından Yürütülen Farkındalık Çalışmaları

2003 yılında kurulmuş olan Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı, ülkemizdeki kültür çeşitliliğini insanlığın ortak mirası olarak görmek, korumak ve gelecek kuşaklara doğru bir biçimde aktarmak için çalışmalar yaparak toplumsal duyarlılığı oluşturmayı ve kültür bilinci geliştirmeyi amaçlamaktadır.⁴⁰ Vakıf, çalışmalarını “Kültür Karıncaları”, “Kültür Akademisi” ve “Kültürel Miras” başlıkları altında sürdürmektedir.

Kültür Karıncaları Projesi eğitimci, pedagoğ, sanat tarihçi ve psikologlardan oluşan bir ekibin katkılarıyla yürütmektedir. Hedef kitle, yeni göç almış semtlerde yaşayan ilköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencileri ile proje için özel eğitimden geçmiş üniversiteli veya meslek sahibi gönüllü gençlerden oluşmaktadır. Eğitim temaları (1) Çevremizi Tanıma/Mahallelilik Kavramı, (2) Kentimizi Tanıma/Kentlilik Bilinci, (3) Kültürel Mirasımızı Tanıma/Koruma/Kültür Bilinci, (4) Müze Kavramı/Müzecilik, (5) Eğitimin / Bilginin Gücü ve (6) Çok Kültürlülük Kavramı olarak belirlenmiştir.⁴¹

Eğitimler, ilköğretim okulunun bulunduğu bölge ve proje hedeflerine göre bir veya iki yıl sürmektedir. Eğitim etkinlikleri çerçevesinde, kültürel varlıklar, buldukları alanlarda müzik, resim, kil, drama, beş duyu çalışmaları ile tanıtılmaktadır.⁴² Eğitim çalışmaları Vakıf tarafından düzenlenen eğitimden geçmiş üniversite öğrencisi ve mezunu gençler tarafından yürütülmektedir. Böylece etkinlikler çerçevesinde hem öğrenciler hem de gençler eğitim almaktadır. Eğitim alan gençler “Kültür Gönüllüsü”, öğrenciler “Kültür Karıncası” olmaktadır. Eğitimlerin uygulanabilmesi için Belediye ve farklı kurumlardan araç ve mekân destekleri alınmaktadır.

Yapılan etkinliklerin ölçme-değerlendirme çalışmaları konu ile ilgili uzmanlar tarafından yapılmakta ve her etkinlik sonrası Kültür Karıncaları ve Kültür Gönüllülerinden geri bildirim alınmaktadır. Eğitim modeli farklı kentlerinde çeşitli ilköğretim okullarında uygulanmıştır.

Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı tarafından oluşturulan Kültür Karıncaları Eğitim Modeli, Sami Tüysüz ve Şenol Yıldırım tarafından hazırlanan Milli Eğitim Bakanlığı’nın önerdiği ilköğretim Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders ve öğretmen kılavuz kitaplarında (2006) “kültürel mirasa duyarlılık” başlığı altında yer almaktadır.⁴³ Vakıf tarafından yürütülen Kültür Karıncaları Projesi, 2009 yılında, “Kültürel Mirasa Duyarlılık ve Farkındalık Geliştirilmesi-Eğitim” kategorisinde Europa Nostra ödülünü kazanmıştır.

Kültür Akademisi çalışmaları kapsamında kültür, sanat, tarih, sanat tarihi ve arkeoloji alanlarında seminerler ve konferanslar organize edilmekte; Kültürel Miras çalışmaları kapsamında eğitimler düzenlenmekte,

⁴¹ <http://www.kulturbilinci.org/kultur-karincalari/kultur-karincalari-egitim-modeli>

⁴² <http://www.kulturbilinci.org/kultur-karincalari/kultur-karincalari-egitim-modeli>

⁴³ <http://www.kulturbilinci.org/kultur-karincalari/kultur-karincalari-egitim-modeli>

³⁹ <http://www.cekulvakfi.org.tr/proje/yaz-okullari>

⁴⁰ <http://www.kulturbilinci.org/kurumsal/amac>

Tablo 7. Kuruluş amaçları ve paydaşları

Adı	Amacı	Farkındalık çalışmalarına başlama yılı	Paydaşları
TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Çocuk ve Mimarlık Çalışmaları Merkezi	Mimarlığın kendi kurgu ve kavramlarını çocuk diline çevirip onlara anlatmak ve çocuk sadeliği ile mesleğe bakışı yenilemek; Çocukların yaratıcılıklarını teşvik etmek, çocuk kültürüne ve mimarlık kültürüne katkıda bulunmak; Çocuklarda kentlilik bilincinin gelişmesine katkıda bulunmak	2002	Mimarlar Odası, Ankara Valiliği, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara Üniversitesi ÇOKAUM, Çağdaş Drama Derneği ve gönüllüler
ÇEKÜL	Türkiye'nin doğal, tarihsel ve kültürel varlıklarını korumak	2003	Kamu, yerel yönetimler, üniversiteler
Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı	Ülkemizdeki kültür çeşitliliğini korumak ve gelecek kuşaklara doğru bir biçimde aktarmak için çalışmalar yaparak toplumsal duyarlılık oluşturmak ve kültür bilinci geliştirmek	2003	Belediyeler ve farklı kurumlar
TEMA	Toplumun her kesiminde toprak ve ekoloji konularında farkındalık ve bilgi oluşturmak	1996	Milli Eğitim Bakanlığı Türk Silahlı Kuvvetleri, Diyanet İşleri Başkanlığı ve İçişleri Bakanlığı ve üniversiteler

koruma uygulamaları yapılmakta ve yayınlar hazırlanmaktadır.

Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA) Tarafından Yürütülen Farkındalık Çalışmaları

TEMA Vakfı eğitim birimi 1996 yılında, toplumun her kesiminde toprak ve ekoloji konularında farkındalık ve bilgi oluşturmak amacı ile kurulmuştur.⁴⁴ Hedef kitle öncelikle 5-14 yaş grubu çocuklar ve 15-23 yaş arası gençler ile öğretmenler olmak üzere tüm kamuoyu olarak belirlenmiştir.⁴⁵ Aşağıda belirtilen iki kategoride eğitim vermektedir:

a- Eğitimcilerin eğitimi: Vakıf, amaçları doğrultusunda eğitimci sayısını arttırmak amacıyla, öğretmenlere ve TEMA gönüllülerine eğitim programları düzenlemektedir.⁴⁶

b- Farkındalık yaratma: Vakıf çalışmalarını Minik TEMA, Yavru TEMA, Genç TEMA (lise), Genç TEMA

(üniversite) ve Mezun TEMA programları kapsamında yürütmektedir. Minik TEMA Programı 2010 yılından beri uygulanmaktadır ve erken çocukluk dönemindeki çocukların doğa ile olan bağlarını güçlendirmeyi, doğada kaliteli vakit geçirmelerini sağlamayı, fiziksel, bilişsel ve sosyal gelişimlerini desteklemeyi ve öğretmenlere doğa ile ilgili etkinlikler ve materyaller sunmayı amaçlamaktadır.⁴⁷ Yavru TEMA Programı 1996 yılından itibaren ilköğretim okullarında uygulanmakta olan çevre eğitimi programıdır. Program sürdürülebilirliği yaşam ilkesi olarak benimseyen, erozyonla mücadele eden, doğal varlıkları koruyan, çevreye karşı duyarlı bireylerin yetişmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.⁴⁸ Genç TEMA gönüllü üniversite ve lise öğrencilerinden oluşan bir teşkilattir. Amacı, Türkiye'de lise ve üniversite öğrencilerinin çevresel tehditler ve erozyonun tehlikeleri konusunda bilinç kazanmalarını sağlamak olarak tanımlanmıştır.⁴⁹ Mezun TEMA 2004 yılında oluşturulmuştur ve amacı Genç TEMA Teşkilatı içinde görev alan kişilerin eğitimlerini tamamladıktan sonra çalışmalarına devam

⁴⁴ http://www.tema.org.tr/web_14966-2_1/neuralnetwork.aspx?type=145

⁴⁵ http://www.tema.org.tr/web_14966-2_1/neuralnetwork.aspx?type=145

⁴⁶ http://www.tema.org.tr/web_14966-2_1/neuralnetwork.aspx?type=62

⁴⁷ http://www.tema.org.tr/web_14966-2_1/neuralnetwork.aspx?type=83

⁴⁸ http://www.tema.org.tr/web_14966-2_1/neuralnetwork.aspx?type=84

⁴⁹ http://www.tema.org.tr/web_14966-2_1/neuralnetwork.aspx?type=80

Tablo 8. Etkinliklerin nitelikleri*

Adı	Etkinliği düzenleyen kişi/ kişiler- eğitimciler	Yaş grubu	Etkinlik alanı	Düzenlediği etkinlikler
TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Çocuk ve Mimarlık Çalışmaları Merkezi	Gönüllüler (mimarlar, mimarlık öğrencileri, şehir ve bölge planlama bölümü öğrencileri)	Okul öncesi, ilköğretim ve orta öğretim öğrencileri, okul dışı çocuklar	Türkiye’de farklı yerler	Faaliyetler: maket yapmak, duvar boyamak, resim yapmak, gezi yapmak, harita ve şema kullanmak, masal kitaplarına dayalı etkinlikler yapmak, seramik çalışması yapmak, fotoğraf çekmek, senaryo yazmak, gazete çıkartmak, günlük tutmak, canlı kent performansı ve yaratıcı drama yapmak, vb. Yarışmalar: Çocukça Çizgi Film Yarışması, Çocukça Kısa Film Yarışması, Genç Seyirci İçin Oyun Yarışması, Kentimi Okuyorum Çocuk Kitapları Yarışması, Yaratıcı Oyuncak Tasarımı, fikir yarışması, resim yarışması, fotoğraf yarışması, “Olca Ünüsayın Çocuk Dostu Tasarımlar İyi Uygulamalar Ödülü” Kongre
ÇEKÜL	ÇEKÜL temsilcileri, uzmanlar	Okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve üniversite öğrencileri	Türkiye’de farklı yerler	Faaliyetler: seramik çalışmaları, maket yapmak, resim yapmak, müze gezisi, ören yeri gezisi, el sanatları atölyeleri gezisi, vb. Seminer, panel ve konferans
Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı	Vakfın eğitimcileri	12-14 yaş arası öğrenciler ve üniversite öğrencileri	Türkiye’de farklı yerler	Faaliyetler: Alan gezileri, müzik, resim, kil, drama, beş duyu çalışmaları Eğitim, seminer ve bilimsel toplantı
TEMA	TEMA eğitimcileri	5-23 yaş arası gençler ve öğretmenler öncelikli olmak üzere herkes	Türkiye’de farklı yerler	Seminer, panel, konferans, sunum, şenlik

*: Uçar, 2012.

edebilmelerini sağlamak olarak belirlenmiştir.⁵⁰

Vakıf, eğitim amaçları doğrultusunda Milli Eğitim Bakanlığı Türk Silahlı Kuvvetleri, Diyanet İşleri Başkanlığı ve İçişleri Bakanlığı gibi kurumlar ve üniversitelerin işbirliğiyle seminerler, paneller, konferanslar düzenlemektedir. Etkinlikler farklı illerde yürütülmektedir.

TEMA eğitimleri doğal mirasın korunması üzerine odaklanmamakla birlikte doğal çevreyi korumak ama-

cı ile eğitim etkinlikleri düzenlemesi nedeni ile doğal mirası da kapsayan farkındalık çalışmaları yapmaktadır.

Yukarıda belirtildiği gibi sivil toplum örgütleri genellikle okullarda uygulanan mevcut eğitim müfredatını desteklemek amaçlı çalışmalar yürütmektedir. Bununla birlikte uyguladıkları yöntem ve araçlar farklılıklar göstermektedir. Ülkemizde sivil toplum örgütlerince yürütülen farkındalık çalışmaları ile ilgili karşılaştırmalar Tablo 7 ve Tablo 8’de verilmektedir.

⁵⁰ http://www.tema.org.tr/web_14966-2_1/neuralnetwork.aspx?type=82

Sonuç ve Öneriler

Farkındalık geliştirme çalışmalarında sivil toplum örgütleri hem ülkemizde hem de yurt dışında önemli bir rol üstlenmektedir. Farkındalık oluşturmak üzere çalışan yurt dışı ve yurt içi organizasyonlara baktığımızda; öğretmenler ve öğrencilere yönelik kaynak yayın oluşturmak, çizgi film ve film tasarlamak, forum düzenlemek, etkinlikler ve özel günler organize etmek, eğitim materyalleri ve araçları geliştirmek, yarışmalar düzenlemek ve tarihi yerlere gezi düzenlemek gibi çalışmalar yürüttükleri görülmektedir. Yurt içi koruma farkındalık çalışmaları ülkemizde okullarda yürütülen eğitimi destekleyecek; yurt dışı çalışmalar ise okullarda yürütülen eğitimi geliştirecek açılımlar içermektedir.

Ülkemizde sivil toplum örgütlerince yürütülen çalışmalar farklı uzmanlık alanlarından kişileri biraraya getirmesi, farklı etkinlikler sunması, genelde mevcut eğitim müfredatını desteklemek amacıyla taşınması, koruma alanındaki gelişmelere hızlıca adapte olabilmesi ve sistematik çalışmalar içermesi ile başarılı bir düzeyde yürütülmektedir. Türkiye’de sivil toplum örgütlerince yürütülen farkındalık çalışmalarının TEMA dışında (1996), Milli Eğitim Sistemi’ndeki değişimle yaklaşık tarihler olan 2002-2003 yıllarında başladığı görülmektedir⁵¹ (Tablo 7). Sivil toplum örgütlerinin yürütmekte olduğu farklı etkinlikler içeren (Tablo 8) farkındalık çalışmaları, Milli Eğitim Sistemi’nde 2004 yılında pilot uygulamayla başlayan “öğrencilerin etkinlikler üzerinden bilgi ve beceri kazanmaları” yaklaşımını destekler niteliktedir. Genellikle okullarda uygulanan mevcut eğitim müfredatını desteklemek amaçlı çalışmalar yürüten sivil toplum örgütleri, yürütmekte oldukları müfredata paralel çalışmalarla öğrenciler için ilgi çekici ve etkin bir öğrenme ortamı yaratma; öğretmenler için koruma konusunda uzman farklı meslek alanlarından kişilerden destek alma; okulların sahip olmadıkları olanakları (teknoloji, alan gezisi için gerekli araç vb.) sağlama gibi imkânlarıyla eğitime destek olabilirler. Sivil toplum örgütleriyle okullar arasındaki ortak eğitim etkinlikleri, farklı meslek alanlarını tanıma, sivil toplum örgütlerinin çalışmaları hakkında bilgi sahibi olma, yaşadıkları toplumu tanıma ve toplumun bir parçası olma duygusunun gelişmesi gibi öğrencilere katkı sağlayacak farklı açılımları da içerecektir. Bu çerçevede, sivil toplum ör-

gütleri ile Milli Eğitim Bakanlığı arasındaki ortak çalışmaların geliştirilmesi de önerilebilir.

Bununla birlikte, sivil toplum örgütlerince yürütülen etkinliklerden belli bölgelerdeki sınırlı sayıda öğrenci yararlanabilmektedir. Bütün öğrencilere eşit düzeyde ulaşabilmek için Milli Eğitim Sistemi’nde koruma konusunun etkin bir şekilde yer alması gerekmektedir.

Eğitim sisteminin düzenlenmesi eğitimcilerin ve ilgili uzmanların meslek alanlarına girmektedir. Bununla birlikte, koruma uzmanı bakışıyla, anket çalışması sonuçları ve incelenen sivil toplum örgütleri farkındalık çalışmaları, mevcut müfredatta yer alan kültür varlıkları ve koruma konularının etkinliğini geliştirmeye yönelik içerik ve kullanılan araç ve yöntemler konularında açılımlar ortaya çıkartmaktadır.

Sosyal Bilgiler dersinde tanımlı kültür varlıkları konuları içerik açısından aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir:

- 1- Kültür varlığı kavramı (milli kültürü yansıtan öğeler, oyunlar)
- 2- Ülkemizdeki kültür varlıklarının ve çeşitliliğinin bilinmesi (ülkemizdeki doğal ve kültürel mekânların bilinmesi, farklı bölgelerdeki kültürel özelliklerin bilinmesi, farklı kültürel özellikleri karşılaştırma)
- 3- Değişim (kültürel öğelerin değişimi)
- 4- Sosyal fayda (kültürel öğelerin sosyal yapıya katkısı)
- 5- Ortak miras (uluslararası düzeyde ortak miras öğelerinin bilinmesi)

Kültür varlığı kavramı somut ve somut olmayan anlamlarıyla mevcut müfredatta yer alıyor olmakla birlikte yeterli açılıma sahip değildir. Kültür varlığı tanımını sadece milli kültürü yansıtan öğeler özelinde algılanmamalı, kültür varlığının sahip olduğu değerler üzerinden önemi vurgulamalıdır. Ayrıca, anket çalışmasında modern mirasın kültür varlığı olması farkındalığının diğer yapı türleri kadar gelişmemiş olduğu tespit edilmişti. Bu çerçevede sadece anıtsal yapıların veya milli kültürü yansıtan öğelerin değil, sivil mimarlık örnekleri, endüstriyel yapılar, tarihi bahçeler, 20. yy yapıları ve kültürel aktiviteler gibi doğal ve insanlığın yarattığı kültür ürünlerinin tümünün, yer ve zaman limiti gözetilmeden kültürel çevre ölçeğinde koruma kapsamına alınması gerekliliğinin öğrencilerce benimsenmesi sağlanmalıdır.

Mevcut müfredatta yer alan ülkemizdeki kültür varlıklarının ve çeşitliliğinin bilinmesi ve kültürel özelliklerin karşılaştırılması koruma bilimi açısından önemli

⁵¹ Türkiye, AB’ye uyum çalışmaları kapsamında 2003 yılından itibaren eğitimde beceri kazanma temel yaklaşımı içinde ders programlarını değiştirme çalışmalarına başlamıştır. 2004 yılında yapılan pilot çalışma sonrasında, 2005-2006 öğretim yılında ilköğretim birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci sınıflarda beceri temelli eğitim uygulamasına geçilmiştir. Kademeli olarak devam eden çalışmalar sonucunda altıncı, yedinci ve sekizinci sınıflarda da “öğrencilerin etkinlikler üzerinden bilgi ve beceri kazanmaları” yaklaşımını benimseyen uygulamaya başlanmıştır.

ve yararlı bir yaklaşımdır. Aynı şekilde kültürel öğelerin değişiminin de müfredatta yer alması yararlıdır. Korumanın temelinde değişim ve gelişim vardır. Kültür varlıklarının günümüz yaşam koşullarına uygunluğunun (çağdaş koruma yaklaşımları çerçevesinde) sağlanmasının kültür varlıklarının korunmasının sağlanmasıdaki yararlı katkıları bilinmelidir. Varış (1988, s.83) referansı ile Ulusoy, okullarda, kültürün yalnızca tanıtılmasını öngören anlayışın değiştiğini, kültürü tanıtmaya amacıyla birlikte kültürü geliştirme fonksiyonunun da önem kazandığını belirtmektedir.⁵² Bu değişim, kültürel gelişimin zaman içinde sürekliliğinin sağlanması açısından da önemli bir gelişmedir.

Kültür varlıklarını korumanın sosyal faydaları müfredatta yer almaktadır. Bununla birlikte kültürel öğeler ve koruma ekonomik, çevresel, kültürel gibi geniş açılarda fayda sağlayabilmektedir. Bu faydalar da müfredat kapsamı içine alınabilir.

Müfredatın milli kültürü yansıtan öğelerden uluslararası düzeyde ortak miras öğelerine genişleyerek kültür varlığı kapsamının içermesi de olumlu bir yaklaşımdır.

Müfredattaki konulara ek olarak "bozulma nedenleri" ve "koruma yöntemleri" başlıkları da müfredata eklenebilir. Değişim (kültürel öğelerin değişimi) başlığı da "koruma yöntemleri" üst başlığı altına alınabilir. Böylece öğrenciler kültür varlıklarının nasıl yok olduğu ve nasıl korunabileceği konularında da bilgi sahibi olabilirler. Ayrıca genel kavramlar ve yurt içindeki ve yurt dışındaki örnek kültür varlıklarının bilinmesinin yanı sıra, öğretmenlerin de belirttikleri gibi, müfredatta öğrencilerin yaşadıkları bölgedeki kültür varlıklarını bilmelerini sağlayacak açıklamaların da olması yararlı olacaktır.

Yukarıda belirtilen öğretmen görüşleri doğrultusunda mevcut öğretim programında tanımlanan kazanımlar için eğitim materyallerinin ve kaynakların yeterli olmadığı ortaya çıkmaktadır. Derslerin işlenmesinde sınıf-okul içi ve okul dışı etkinlikler ile inceleme gezileri önerilmektedir. Öğrencilerin etkinlikler üzerinden bilgi ve beceri kazanması yaklaşımını kabul etmiş olan eğitim sistemimize paralel olarak koruma konusunun içeriğine uygun sınıf-okul içi ve okul dışında kullanılacak araç ve yöntemlerin oluşturulması gerekmektedir. Yukarıda sunulan, öğrencilerin daha çok bilgisayar ortamında hazırlanmış eğitim materyallerini kullandıkları ve öğretmenlerin %87,5'inin bilgisayar ortamında hazırlanmış materyallerin veya alan gezisi gibi görsel araç ve yöntemlerin geliştirilmesinin yararlı olacağı görüşleri doğrultusunda sınıf içinde ve okul için-

de kullanılacak bilgisayar ortamında materyallerin hazırlanması yararlı olacaktır. Okul içi etkinliklerde en çok laboratuvarların kullanıldığı bilgisi doğrultusunda okullarda, içinde bilgisayar ortamında hazırlanmış materyaller ve poster, kitap, oyun setleri gibi diğer eğitim materyallerinin yer alacağı kültür varlıkları laboratuvarları/sınıfları oluşturulabilir. Zengin kültür varlıklarına sahip ülkemizde her bölgedeki öğrenciler için okul dışı etkinlik olarak tarihi yerlere ve müzelere gezi düzenlenebilir. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 24.1.2008 yılında aldığı kararla 1-3 sınıflara "Hayat Bilgisi", 4-8 sınıflara "Sosyal Bilgiler" dersi kapsamında eklenen "Müze ile Eğitim" başlığı "müze, tabiat ve kültür varlığı" konularına yeni bir uygulamayla yaklaşmayı hedeflemektedir. Müze ile eğitim, konu ile ilgili alanların gezilmesini içermekte ve müze, tabiat ve kültür varlıklarının eğitime katkısını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Fakat tanımlanan amaç doğrudan "Kültür Varlığı" kavramı ile ilgili kazanımları hedeflemektedir. Bu çerçevede, tarihi yerlerin ve müzelerin öğrenciler için etkin öğrenme alanları olabilmeleri için de gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Öğrencilerin kültür varlıklarının sahip olduğu değerler ve korumanın önemi konusunda bilgi ve bilinç sahibi olmaları için öğretmenlerin de konu ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. Bir uzmanlık alanı olan ve bilimsel gelişmelere bağlı olarak gelişerek değişen kültür ve tabiat varlıklarının korunması konusunda öğretmenlerin bilgilerini geliştirmeye yönelik çalışmalar bulunmalıdır. Öğretmenlerin üniversite eğitimleri sırasında koruma konusunda yeterli bilgi edinmedikleri görüşleri doğrultusunda, öğretmen adaylarının eğitimleri sırasında koruma konusunda bilgi ve bilinç sahibi olmalarının sağlanması yararlı olacaktır.

Müfredatta tanımlı kazanımların gerçekleşme durumunu sorgulayan bilgi testi sonunda, teste katılan öğrenciler arasında kazanımların gerçekleşme oranlarının düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu durum yeni eğitim materyallerinin ve ortamlarının geliştirilmesi ve alan gezilerinin etkin hale getirilmesi çalışmalarının gerekliliğini vurgulamaktadır.

Kaynaklar

1. Asatekin, N.G. (2004) Kültür ve Doğa Varlıklarımız Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız?, Ankara, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
2. Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi, UNESCO, (1972).
3. Guidelines on Education and Training in The Conservation of Monuments, Ensembles and Sites, (1993).
4. İlköğretim 1-8. Sınıflar Türkçe, Matematik, Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi ile Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı.

⁵² Ulusoy, 2009, s.4.

- larında Müze İle Eğitim (2008) T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
5. Karakuş Candan, T. (yaz 2008) "Çocuk ve Mimarlık: Çocuklarla Yeni Bir Gelecek, Yaşanabilir Bir Kent kurgulamak", Mimar.ist . Sayı 28, s.55-60.
 6. Karakuş Candan, T. (Ed), Kentler İçin Toplumsal Bir Gelecek Projesi: "Çocuk ve Mimarlık", (<http://www.mimarlarodasiankara.org/download/brosurtr.pdf>, Erişim tarihi 5 Kasım 2012).
 7. Uçar, M.,(2012). "Raising Cultural Awareness among Children", 3rd International Architectural Conservation Conference and Exhibition, 17-19 Aralık 2012, Dubai, Birleşik Arap Emirlikleri.
 8. Ulusoy, K. (Ekim-Kasım-Aralık, 2009) "Sosyal Bilgiler Dersi Kültür ve Miras Öğrenme Alanının İşlenişinin 4. ve 5. Sınıf Öğrencileri tarafından Değerlendirilmesi", Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilgiler E-Dergisi, Sayı 18.
 9. World Heritage Education Resource Kit: "World Heritage in Young Hands. ("http://whc.unesco.org/en/education-kit/ ttp://, Erişim tarihi 2 Ekim 2012).
 10. World Heritage Information Kit- UNESCO.
 11. Zaki Aslan, Monica Ardemagni (eds). (2006), Introducing young people to the protection of heritage sites and historic cities- A practical guide for school teachers in the Arab Region, UNESCO-ICCROM, (http://www.iccrom.org/eng/02info_en/02_04pdf-pubs_en.shtml, Erişim tarihi 4 Kasım 2012).
- ### İnternet Kaynakları
1. <http://ceca.icom.museum/node/17> [Erişim tarihi 7 Haziran 2013].
 2. <http://www.cekulvakfi.org.tr/gecmisten-bugune-bugunden-gelecege-uzanmak> [Erişim tarihi 21 Mayıs 2013].
 3. <http://www.cekulvakfi.org.tr/proje/cekulun-egitim-anlayisi> [Erişim tarihi 21 Mayıs 2013].
 4. <http://www.cekulvakfi.org.tr/proje/kulturel-miras-egitim-programi> [Erişim tarihi 2 Haziran 2013].
 5. <http://www.cekulvakfi.org.tr/proje/dogal-miras-egitim-programlari> [Erişim tarihi 2 Haziran 2013].
 6. <http://www.cekulvakfi.org.tr/proje/yaz-okullari> [Erişim tarihi 2 Temmuz 2013].
 7. <http://www.coe.int/aboutCoe/index.asp?page=nosObjectifs&l=en> [Erişim tarihi 24 Haziran 2013].
 8. <http://www.english-heritage.org.uk/education> [Erişim tarihi 24 Haziran 2013].
 9. http://www.iccrom.org/eng/01train_en.shtml [Erişim tarihi 24 Haziran 2013].
 10. <http://www.icomos.org> [Erişim tarihi 24 Haziran 2013]
 11. <http://www.kulturbilinci.org/kurumsal/amac> [Erişim tarihi 2 Haziran 2013].
 12. <http://www.kulturbilinci.org/kultur-karincalari/kultur-karincalari-egitim-modeli> [Erişim tarihi 2 Haziran 2013].
 13. <http://www.mimarlarodasiankara.org/?id=1397> [Erişim tarihi 20 Mayıs 2013].
 14. <http://www.mimarlarodasiankara.org/41calrap/index.php-Did=4148.htm> [Erişim tarihi 20 Mayıs 2013].
 15. <http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=4346> [Erişim tarihi 20 Mayıs 2013].
 16. http://www.tema.org.tr/web_14966-2_1/neuralnetwork.aspx?type=145 [Erişim tarihi 1 Haziran 2013].
 17. http://www.tema.org.tr/web_14966-2_1/neuralnetwork.aspx?type=62 [Erişim tarihi 1 Haziran 2013].
 18. http://www.tema.org.tr/web_14966-2_1/neuralnetwork.aspx?type=83 [Erişim tarihi 29 Eylül 2013].
 19. http://www.tema.org.tr/web_14966-2_1/neuralnetwork.aspx?type=84[Erişim tarihi 29 Eylül 2013].
 20. http://www.tema.org.tr/web_14966-2_1/neuralnetwork.aspx?type=80[Erişim tarihi 29 Eylül 2013].
 21. http://www.tema.org.tr/web_14966-2_1/neuralnetwork.aspx?type=82 [Erişim tarihi 29 Eylül 2013].
 22. <http://whc.unesco.org/en/patrimonito> [Erişim tarihi 7 Haziran 2013].
 23. <http://whc.unesco.org/en/wheducation> [Erişim tarihi 7 Haziran 2013].
 24. <http://whc.unesco.org/en/youth-forum> [Erişim tarihi 7 Haziran 2013].

Anahtar sözcükler: Çocuk; farkındalık; koruma; kültür varlığı; sivil toplum örgütleri; sosyal bilgiler dersi.

Key words: Children; awareness; conservation; cultural heritage; non-governmental organizations; social science programs.

Bir Mimarlık Bilinmeyi: Postmodern Gündelik Yaşamda 'Konut' Tükendi mi?

A Contingency in Architecture: Is 'House' a spent notion in Postmodern Daily Life?

Lerzan ARAS

ÖZET

Konut, mimarlık ve iç mimarlık için her zaman özel bir konu olmuştur. Bireylerin yaşamlarında öncelikli bir rolü olduğunu düşünürsek, bu ilginin sebebini de anlayabiliriz. Özellikle 20. yüzyıla giriş ve modernizmin kendini toplumsal hayatta hissettirmesi ile birlikte konut'a ve iç mekanlarına bakış açısı da çeşitlenmiştir. Konutun, avangart, gelenekselden kopuk, esnek ve şık mekanlarının sıklıkla görüldüğü modern zamanlardan, renkli, ucuz, göstergesel değerleri anlaşılabilir hale getirilmiş postmodern döneme uzanan, hareketli, çeşitli ve tartışmaya açık bir öyküsü gözlenmektedir. Elbette, bu dönüşümler kolay değildir; sosyal yapının değişimi, teknolojik yenilikler, bireylerin istek ve ihtiyaçlarında ve sosyal statülerde görünür kılınmak istenen farklılaşmalar bu sürecin vazgeçilmez parçalarını oluşturmaktadır. 100 yılı geride bırakıp, 21. yüzyılın ilk çeyreğini deneyimlerken, konut bireyin yaşamında aynı önemi korur gibi gözükse de, temsil ettiklerinde farklılaşmalar dikkati çekmektedir. Günümüzde tüketim nesnesi olarak konut, kullanıcıları tarafından gündelik yaşam dinamikleri, zevkler ve ait olunan sosyal grubun temsilini gösteren bir kimlik ifadesi olmanın ötesinde yerini almaktadır. Bu çalışmanın amacı, gündelik yaşamda konutu bir tüketim nesnesi olarak tanımlayan bireyin 20. yüzyılın başından bu yana oluşturduğu mekan tanımlayıcı ve kimlik oluşturucu öğelerle, "ev"i kendi yaşamının parçası haline dönüştürmesini irdelemek ve bunun olası varoluşçu sonuçlarını ortaya koymaktır.

ABSTRACT

Housing has always been of special interest to architecture and interior architecture, which is understandable, given its primary role in individuals' lives. In particular, the beginning of the 20th century and the impact of modernism on social life created diversification in viewpoints on housing and housing interiors. Housing has had an active, varied, and disputatious history, starting from the avant garde, flexible, and chic spaces of modernism alienated from tradition, to the colourful, cheap, and inarticulate signs of postmodernism. Of course, these changes were not easy to achieve. The change of social organism, innovations in technology, differentiations in individuals' needs and demands, and their social status created the most essential components of this process. As we leave the twentieth century behind and move through the the first quarter of the twenty-first, it seems that even as housing remains as important as ever in individuals' lives, some differentiations in what it represents are attracting attention. Today, as an object of consumption, the house stands somewhere beyond being a statement of daily dynamics, taste and an expression of the identity the consumer defines as representing the social groups to which he belongs. The aim of this study is to analyse the conversion of the house since the beginning of the 20th century in respect of the space identifying and identity creating factors of the individual, who sees house as an consumption object in daily life, and transformes "home" as part of his life; and to reveal the possible existential results.

Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Lefkoşa, K.K.T.C.
Cyprus International University, Lefkoşa, K.K.T.C.

Başvuru tarihi: 06 Eylül 2013 (Article arrival date: September 06, 2013) - Kabul tarihi: 20 Mart 2014 (Accepted for publication: March 20, 2014)

İletişim (Correspondence): Lerzan ARAS. **e-posta (e-mail):** lerzanaras@gmail.com

© 2014 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi - © 2014 Yıldız Technical University, Faculty of Architecture

Modern Dönem İdealleri

MOgilvy, “Existentialism and the Environment” (Varoluşçuluk ve Çevre) adlı çalışmasında çevresel hareketlerin hep bir sorunu olduğunu söyler. Bağlamsal ya da felsefi hangi açıdan bakarsak bakalım sıkıcıdır. Bir okuma yapmaya başladığımızda, elimizde karbon kağıdı gibi hep aynı kontrol listesi ile kalırız.^[1] Ancak konu, konut, yani “ev” olduğunda, günümüzün mekansal tanımlayıcıları ve kimlik oluşturan öğeleri değişken kodlar ve göstergeler sergileyebilmektedir.

Tüketim, sosyal hayatın bir gerçeği olarak hem gündelik yaşamı, hem de bu göstergeleri tüketmekte ve yenilerinin oluşmasını sağlamaktadır. Aslında kullanıcının mekansal tüketime katılımı bir anlamda bu göstergelerin çeşitlenmesini sağlamaktadır. Kısaca özetlersek, göstergeler tüketim toplumundaki bireyin isteği ile oluşmakta ve yine aynı birey tarafından gündelik hayat içinde tüketilmektedir. Bu karşılıklı etkileşimin nasıl bu çizgiye ulaştığı sorusunun cevapları ise 20. yüzyılın başında oluşan modern harekette aranabilir.

19. Yüzyılın sonlarında ev yaşamına özel bir ilgi duyulmaktadır. Konut içinde toplumsal statünün ortaya konmasından öte, güzelliklerin ortaya çıkarılması önemlidir ve “ev”, bu noktada bu değerlerin dışı vuru mu için çok uygun bir ortam sağlamaktadır. Bu ortam bireyin kendini ifade etmesinden öte, güzel ve konforlu alanlar olarak ortaya çıkmakla birlikte 20. yüzyılın gelişti belli kalıpların değişimini de birlikte getirmiştir.

Modern döneme giriş başta sanat ve estetik olmak üzere geleneksel olandan koparak, eşitlik ilkesi temel alınarak düzenlenen sosyal bir yapı üzerine kurulmuştur. Dönemin teknolojik yeniliklere olan ilgisi de bu yeni dönemi desteklemektedir.

1920’ler modern mimarinin çehresinin tamamen belirli sosyal gruplar, enstitüler ve sanatın elit patronları tarafından tanımlandığı yıllardır. “Fonksiyonel”, “rasyonel”, “yeni”, “modern” ve “enternasyonal” gibi terimler o dönemin mimarlığının burjuva hareketlerini simgeler ve anlamları bir semiyolojik düzen içinde birbirlerinden farklılaşmaları üzerine kurulur.^[2]

Elbette modernizm sadece bu kavramlarla açıklanabilecek bir sistem değildir; sosyal yaşamın değişimi üzerine kurulmuş olan bir görevler bütünü olduğunu söylemek mümkündür. Bu bütün içinde 1920’lerde mekânın ve sanatın değişimi ön plandayken, 30’larda savaş öncesinde daha politik bir platforma oturduğunu, savaş sonrasında ise ekonomik ve kültürel gelişmelere dayanan bir sistem hakimiyetini olduğunu söylemek olasıdır. Ancak değişmeyen tek olgu, modernizmin kendi gele-

neğini ya da geleneği yadsıdığı görüşünden yola çıkmak daha kabul edilebilir bir sav olacaksa, kendi düzenini net göstergeler ile ortaya koyduğu gerçeğidir. Konut, yani “ev” mekanı da bu gerçekliğin göstergesidir.

Tekil konutlara baktığımızda ince bir işçilik ile adeta sanat eseri olarak ortaya konan bu mimari eserlerin konuya katkısı büyüktür. Rasyonel geometrik biçimlerin Mies van der Rohe’nin “less is more” (az çoktur) özdeyişi ile desteklenen bir sadelik içerdiği görülmektedir. Modernitenin ideolojik boyutu konutlarda daha çok ekonomik düzeyi iyi olan müşteriler için var olmuştur. Sparke, bu dönemde mimar ve tasarımcılara açık görüşlü davranmaktan memnun olan, ekonomik düzeyi iyi müşterilerden bahseder.^[3]

Corbusier, Mies van der Rohe ya da Rietvelt’in tasarladıkları pek çok konutta bu izi görmek mümkündür (Şekil 1).

Hizmetlilerin olmadığı bir orta sınıfın oluşumu ve ev kavramının güzellikten öte fiziksel anlamda konforlu ve sağlıklı bir noktayı göstermesi, yepyeni bir bakış açısı geliştirmiştir; gelenekten uzak, fonksiyonel, sade ve işbölümünü kolaylaştıran bir biçim oluşmuştur.^[4]

Bu dönem konutlarında görülen esnek plan şemaları, onix mermer ve çelik gibi o dönem için teknolojik ve lüks sayılabilecek malzemeler sadelik ve saf geometriyi net iç mekan çözümleri ile ortaya çıkartırken, dönemin evrensel ve avangard bakış açısını da ortaya koymaktadır. Ancak, modern dönemin keskin biçimlerinin ev yaşamında kabul görmesi kolay olmamıştır. Bir taraftan Mies van der Rohe’nin ve Corbusier’nin elit, pahalı ve teknolojik tasarımları konut mekanlarında belli bir rasyonellik ve netlik olarak kendini gösterirken, sosyal konutlarda bu zengin iç mekanların yerini durgun, beton paneller ile bölünmüşlüğü yarattığı esneklik ve yalıtılmışlık almaktadır (Şekil 2).

Şekil 1. Rietvelt, Utrecht’te Schroeder Evi – 1924.

1927 yılında Almanya'nın Stuttgart kentinde inşa edilen Weissenhof yerleşkesinde de, aynı bakış açısı hakimdir.

20. yüzyılın başının temel hareketlerini birbirine bağlayan bu avangard yaklaşımlar tekil konutların meşhur mimarlar tarafından tasarlanıp bir araya getirilmesinden öte bir anlam içerir. Kullanıcı, her ne kadar modern dönemin mekansal netliğinin zenginliği değil, prefabrike beton paneller ve bölücü duvarların oluşturduğu dar alanlarda yerleşememe duygusunu yaşamaktaysa da, tüm yaşanan tüm bu duyguların ötesinde gerek Weissenhof, gerekse Siemensstadt'taki bu kolajın altında aslında ötesine geçen müthiş bir esneklik duygusunu da ifade etmek gerekir, ki Tafuri'nin de kendini tekrar eden sosyal konut tasarımlarını çok yetersiz bulmakla birlikte başarılı bulduğu en temel özellik budur.^[5]

Bu mekanlarda esnekliğin ve küçük alanlarda büyük dünyalar yaratma ideallerinin sonucunda günün farklı zamanlarında farklı fonksiyonlara dönüştürülebilen iç mekanlar yaratılmış; o dönem mimarlarının iç mekanları kendi tasarladıkları mobilyalar ile düzenlemek istemeleri sonucunda bu idealler daha da görünür hale gelmiştir (Şekil 3).

Ancak, bu keskinlik ve sadeliğin yaşamsal olarak konfor anlamında çok da iyi sonuç vermediğini söylemek gerekir. Aidiyet duygusunun azaldığı, yaşama alışkanlıklarının göz önüne çok da alınmadığı örnekler olarak tarihte yerini alan bu konutları tanımlarken, Schmidt, 'ev' kavramında gelinen noktayı ve mimarların aslında modern dönem ideolojisinde nasıl hatalar yaptığını şöyle ifade etmiştir: "Her şey bu küçük evlerin içinde geniş alanlar yaratma duygusu ile ortaya çıktı ve sonsuz kombinasyonlar oluşturduk: yemek yeme / yaşama / hol, çalışma / yaşama / merdiven...vb. Bakıldığında

Şekil 3. J.J.P. Oud, Stuttgart'ta Weissenhof Yerleşkesi – 1927.

hepsi güzel gözüktüler; ama tamamen kullanışsızlar... Hareket eden duvarlar bu sergilenen evlerin gerçek markasıydı; ama bir gelişmenin işareti olmadılar... Tam tersi, merdiven holü ve çifte kapılarla birbirine bağlanan odalar 1890'ların özelliklerini bize üzücü bir şekilde yeniden hatırlattı..."^[6]

Modernliğin bir devrim gibi düşünülüp, adeta her şey sil baştan (tabula rasa) yapılmasının mantığı, uygun görülen yaşamların hiç bir ayırım gözetmeden herkese uygulanmak istenmesi idealidir. Bunun ilk görüleceği yer, ise konut olmaktadır. Topluma ve yüksek kültüre sırtını dayayan modernizm ideolojisi içinde bu nedenle mimarlık çok özel bir yer bulmuştur. İç mekan tasarımı ya da mobilya tasarımı ise mimarlara verilmiş bir hak gibi durmaktadır. Benton, bu dönem mimarlarının tasarladıkları mekanlarda adeta büyülü bir genişleme yaratmak için mobilyalarını da kendilerinin tasarlaması gerektiğine dair takıntılı bir endişeleri olduğundan söz eder.^[7]

Gerçekten de, yüksek kültürün topluma yön vermek adına yaptığı işlerden biri de konut mekanlarının tasarımcıların ön gördüğü biçim, malzeme ve mobilya ile sonlandırılması olmaktadır.

Modernite konut alanında çok hızlı ilerleyememiştir. Bireylerin ihtiyaçlarının 2. plana itilmesi, özne kavramının yok edilmesi, oluşturulan soyut sterillik ve evrensellik kaygısı kitle toplumunun katı ayırımına sebep veren bir düzen oluşturmuştur. 'Yüksek ve aşağı'

Şekil 2. Le Corbusier, Paris'te stüdyo daire salonu – 1929.

kültür olarak yapılan bu ayırım modernizmin en büyük sorunsalı haline gelmiş ve çok uzun süre tartışılmıştır. Yansımaları toplumun her kesiminde görülürken, Nietzsche'nin 'amor fati' (kader aşkı) öğretisi dünyanın bir yanda üstün entellektüel değerler, diğer yanda gündelik aşağı değerler şeklinde ikiye bölünmemesi gerektiğini belirterek yıllar sürecektir bir tartışmayı da beraberinde getirir.^[8]

1950'lere geldiğimizde savaş sonrasının izleri her alanda görülmeye başlar. Savaşın etkilerini üstünden atmaya çalışan toplum tüketime yönelir; yeni bir sosyal spektrum oluşmaya başlar. Bir yandan modern ve liberal ulus tanımları, bir yandan bireyselliğin ve konforun yavaş yavaş ön plana çıkmaya başladığı yeni kimlikler oluşurken, özellikle yeni evli çiftlerin ev sahibi olmak ve gelenekselin dışına çıkmak yönündeki istekleri, televizyon, sinema ve reklam endüstrisinin sunduğu yeniliklerle birlikte farklı bir ev yaşamını sunmaya başlar.

"Ev", artık rahat, dinlenilebilen ve aile yaşamının tüm gereksinimlerini karşılayan bir mekanlar bütünü haline gelmiştir.

Le Corbusier'nin Marsilya konutlarında (Unite d'Habitation 1947 - 1952) gördüğümüz iç mekanın rahatlığı bu bakış açısını destekler niteliktedir (Şekil 4).

Bu mekan, çocukların oyun oynadığı, annenin diktiği, aydınlık, sıcak ve oldukça renkli bir mekanı gösterir bize.

Corbusier, fonksiyonun tasarımda ön plana çıkmasının ve gündelik yaşamı sarmalayan bir düzen oluşmasının gereğini özellikle vurgular; ancak bu, onun sade ve renkli mekanlar tasarlamasını engelleme-

Şekil 4. Le Corbusier'nin Marsilya konutlarından bir yaşam alanı 1947 - 52.

miştir. Burada modernden bir kopuş gibi görünse de, aslında sistematik bir düzenin parçası olarak oldukça modernist bir tavır olduğu da geçerli bir sav olabilir. Yüzyılın ilk dönemlerinde Eileen Gray'in "ev" kavramına bakışı ve Le Corbusier ile bu konuyu tartışması bu tavır için iyi bir örnektir. Yaşam ve alışkanlıkların önemini anlatan çalışması "Architecture, Life and Habit" (Mimari, Yaşam ve Alışkanlık)'de Ballantyne Gray ve Corbusier arasında iç mekan konusunda gelişen tartışmayı anlatır. Roquebrun'da kendi tasarladığı evi için Le Corbusier'den bir duvar resmi isteyen Gray, yapılan çalışmayı beğenmez. Çalışmanın iç mekan dengesini bozduğunu ve gereksiz iddialı olduğunu söyler. Gray için ev bir kabuk, bir süreklilik, bir dışı vurumdur ve sadece heykelsiliği ile değil, tüm organizasyonu ile onu insancıl hale getirir.^[9]

Aslında her ikisinin de konu ev olduğunda yaklaşımı birbirinden çok farklı görünse de birbiri ile aynı noktada kesişir; o da ihtiyaç olanın seçilmesidir. Sadece bu ihtiyacın ne olduğu konusu her ikisi için farklıdır. Şu an günümüzde konut mekanı ve kullanıcı ilişkisinde bu tartışma daha da net oluşmaktadır.

2. Dünya savaşı sonrası yıllar tasarımın yüksek kültürel bir yüz edinmesini sağlayan büyük ideallerin ve hayallerin dönemi olarak tasarımcıların bir anlamda sihir yaratabilecek insanlar olarak düşünüldüğü yıllar olmuştur. İç mekan düzenlemeleri de modern düzenin dışına çıkmıştır. Neutra, Royere, Horstmann gibi tasarımcılar iç mekanlara yeni karakterler vermiştir. Böylece açık rafli kitaplıklar, alçak büfeler, uzun lambalar, dokulu duvarlar ve kendini çok net ortaya koyan merdivenler tasarımda ön plana çıkmıştır.^[10] Bu yıllar ile birlikte aslında bireyin kendi kimliğini ve sosyal statüsünü ortaya koyma çabası iç mekanlarda daha net gözlemlenmeye başlar; çünkü beklentilerin artışına cevap verebilecek bir üretim de söz konusudur. Böylelikle postmodern olarak adlandırılan dönemin de adımları atılır.

Postmodern'i Deneyimlerken

Modern mimarinin sembolik ölümü olarak ilan edilen Pruitt Igoe konutlarının yıkılması farklı bir döneme geçiş simgeler. Bu konutlar her biri 11 kat yüksekliğinde 33 binadan oluşmakta ve toplam 13.000 kişiyi barındırmaktadır.^[11] Tarihe sosyal toplu konut başarısızlığının bir örneği olarak geçen bu yapı grubu, 1930'ların yüksek yapı tercihlerine bağlı kalınarak tasarlanmıştır. Kullanıma açıldığı 1955 yılı savaş sonrasının getirdiği zor ekonomik düzen içinde kabul edilebilir gibi görünse de, çok sorunu beraberinde getirmiştir. Bireylerin yabancılaşıma, çevreden kopma ve kendini ifade etmekte zorlanma duygusu kimlik oluşumunu ve aidiyet duygusu-

sunu engellemektedir. Bu duygularla da postmodern bir dönemin kapıları açılmaktadır. 1960'lı yılların sonu ekonomik krizin dünyada etkisini net göstermeye başladığı yıllardır. Uluslararası rekabetin arttığı, üretici maliyetlerinin düşürülmeye çalışılarak, standart ve kaliteli üretimin ön plana çıkarılmaya başlandığı dönemlerdir. [12] Özellikle de oluşan petrol krizinin ilk izleri toplumun tüketim anlayışı üzerinde etkisini gösterir. Dönemin toplumsal yapısı antropologların çok çeşitli araştırmalarına konu olurken, mimarlık yolunu Venturi'nin 'Mimarlıkta Karmaşıklık ve Çelişki' adlı çalışması ile bulmaya çalışır; tasarım ise tüketimin farklı bir boyutu ile karşılaşır. Artık kültürün kendini farklı sosyal ve kültürel grupları kucaklayan, onların değer ve davranışlarını temsil eden bir tona geçmesi gerekmekte, kültürün bu yeni tanımı içinde tasarım da modernist ideolojinin sınırlarını aşmak zorundadır.

Modernist ideolojinin kriterleri çok nettir. Tasarımcı, objektif bir bakış açısı ile optimal çözümler üzerine yoğunlaşırken olası sosyal problemler onlara çok uzak görünür. Pek çoğu iç mekan tasarımlarını kendilerinin yaptığı ve mekanlara esneklik sağladıkları sürece sorunların çözüleceğini, hatta hiç oluşmayacaklarını düşünür. Postmodern toplum ise, ilüzyonların, kaosun ve hipergerçekliğin dünyasını simgeler. 'Herşey mümkün' sloganı ile günümüze kadar ideolojisini sürdüren bu bakış açısı, aslında bir anlamda, özgürlük, rahatlık ve hata yapabilme hakkı verir. 1960'lı yıllar ile başlayan ve bireyin kendisini sosyal kimlik ve mekan birlikteliği ile ifade etmeye çalıştığı bu ilk dönemler tabuların yıkıldığı, pek çok kuralın içinin boşaltıldığı, daha az tutucu, ama daha çok toleranslı ve bireyin zevkini daha rahat ifade edebileceği bir çok sesliliktir. Bu çok seslilik iç mekanda kendini eklektik bir düzen ve renk ile gösterir. Bu yılların pop kültürü, görselliğe çok hitap eden, eğlenceci, geri dönüşümlü ve rahattır. Çok kısa ömürlü olsa da, bu dönem modernizmin katlılığının hemen ardından bireyde bir anlamda gevşeme ve bu ruh halini yaşadığı mekanlara yansıtılmış olmanın dayanılmaz hafifliğini simgelemektedir (Şekil 5).

1970'lerin toplumu ise idealist bakış açısı yerine reklam ve pazarlama dünyasına yakın bir yerdedir. Ürünün tüketilmesi ve imajı her şeyden daha önemlidir.

Jameson'un tanımıyla bu dönem kültürel üretim sosyal yaşam arasındaki ilişkiyi anlatmaktadır. "Klasik modernizm, orta sınıfa saldıran yaldızlı bir dönemden çıkmıştı. Modernizm Viktorya dönemi mobilyaları ile iyi anlaşamamıştı. Yüksek modernizmin politik içeriği ne kadar ortadaysa, sonrasında hep üstü kapalı ima edilen yollarla dışavurumcu ve tehlikeli hale geldiler; günümüze geldiğimizde ise, artık Picasso ve Joyce artık

Şekil 5. 1960'lardan bir konut iç mekanı.

tuhaf değil klasik kabul ediliyor. Tekstil, mobilya, bina gibi tüm ürünler her ölçekte artistik deneyimlerin ve reklamların sunduğu ölçüde stil değişimlere bağlı, yüksek modernizmin eserleri ise üniversitelerde okutulan, güçlerinden arındırılmış birer kanun haline geldiler." [13]

1968'deki öğrenci protestolarının ardından doğaya dönüş ve alternatif yaşam arayışları başladığında, bu bakış açısını desteklemek amacı ile ilk mağaza Terence Conran tarafından 1964 yılında Londra'da açılan Habitat mağazası olmuştur.

Conran, bu dönemi şöyle anlatır: "Basit ve zekice tasarlanmış bir mağaza yaratmıştık. Amacımız ürünü en iyi şekilde sunmaktı. Her sattığımız katma değer olarak tüketiciye dönüyordu; kısa süre içinde sadece ürün değil, bir 'yaşam biçimi' satmaya başlamıştık... Burada tasarımın amacı, ürünün ilk üretildiği andan itibaren her detayın hesaplanmasıydı. Habitat özellikle orta kesimden yeni evlilere, evlerini ilk kez kurarken bir yaşam sunmayı vaat ediyordu (Şekil 6)." [14]

1970'ler mekan ve sosyal yaşam birlikteliği üzerine farklı bakış açılarının mimarlık alanında ilk defa çok net tartışıldığı yıllardır. 1969 yılında Phillippe Boudon isminde bir mimarlık öğrencisi bir kitap yazar. Vidler'in anlatımına göre Boudon, 1920 yılında Bourdeaux yakınlarında Le Corbusier tarafından tasarlanan iki konutun 40 sene sonraki kaderini araştırmaktadır. Süsten

Şekil 6. Habitat, Londra 1972.

tamamen arındırılmış, betonarma panellerle yapılmış modern dönemin bu küp yapılarının kullanıcıları mekan hakkında belki de ilk defa konuşmaktadır. Le Corbusier de yapılarının kullanıcının insiyatifi ile rahatlıkla değişebileceğini rasyonel kübik formların bu insiyatifi yok etmediğini söylemektedir.^[15]

Bu kitap mimarlık çevrelerinde yoğun ses getirir ve mekanın özellikle de konutun kullanıcı ile ilişkisinin farklı boyutlarda tartışılmaya ve işin içine sosyolojinin net dahil edildiği bir dönemi tanımlar.

Boudon'un çalışmasının ön sözü Lefebvre tarafından yazılmıştır. Marksist bir perspektif benimseyen Lefebvre'nin mekana bakışı gündelik hayatın desteklenmesi, ekonomik ve ideolojik boyutun dahil edilmesi ile oluşur.^[16]

Bu bakış açısı Bourdieu'nun "habitus" kavramı ile yeni bir düzene geçer. Bourdieu, bir sosyal ortam içinde farklı tabaka ya da gruplara ait bireylerin sosyal aidiyetlerini göstermek amacı ile mekanlarını oluşturduklarını anlatır. Bu mekanlar, sosyal kimliği belirledikleri kadar, aynı zamanda toplum içindeki düzenin de yerleşmesini sağlarlar.^[17]

Lefebvre, Bourdieu, sonrasında Deleuze ve Guattari'nin mekanı anlamsal bir boyut ile tartışma ve anlamak konusundaki çalışmaları pek çok disiplinden teorisyen için ilgi çekici olmuştur. Özellikle de toplumun amacını ve gelişimini sergilemek adına yapılan bu çalışmaları değerlendiren Archer, "Social Theory of Space" (Mekanın Sosyal Teorisi) adlı makalesinde mimarlığın artık insan hayatı, farkındalık ve toplum konularına daha fazla ilgi gösterdiğini bireysel farklılıkların ifade edilmesinin mekana daha fazla bağımlı hale geldiğini güç, ekonomi ve toplum bazında mimarlığın rolünün arttığını söyler.^[18]

Bu başkalaşım sosyal yaşam, birey ve mekan arasında bir etkileşimi de daha fazla göz önüne sermektedir. Aynı yıllarda özellikle sentetik malzemeleri kullanma ve 'an'ı yaşama felsefesi tepki görmeye başlayınca pop gündemini kaybeder. Whiteley bu dönemi şöyle anlatır: "1968'de pek çok ülkede pop'a karşı bir başkaldırı vardı. Politik katlımlar ve teknolojik kontrol moda ve eğlenceden daha önemli olmaya başladı. Pop'un duruşu ve değerleri sorgulanırken, temel güç olma konusu bitmişti..."^[19]

Pop toplumun yapısını değiştirmemiştir, ama evlere renk ve çeşit sokmayı başarmıştır. Artık modern dönemin katı ve radikal kurallarına geri dönmek mümkün olmayacaktır. Postmodernizmin her şey mümkün kuralı ise evlerde kendine çok daha rahatlıkla yer bulmaktadır.

Doğaya dönüş ile birlikte, teknolojinin daha fazla kontrol altına alınması, yeşilin daha ön planda olması ve enerji tasarrufunun daha etkili hale getirilmesi üzerine çalışmalar başladığında ve iç mekanlarda çevreye duyarlı olma çalışmaları da devam ederken, kullanıcıların önüne çok fazla ve farklı alternatifler sunulmaya başlanmıştır. 1989 yılında İsveç firması Ikea'nın Habitat'ı alması ile birlikte konut iç mekanlarında farklı bir yöne gidiş de gündeme gelmektedir. 1973'deki uluslararası petrol krizinin ardından tasarım dünyası uzun bir süre ekonomik durgunluğun etkisinde kaldığı ve perakendeciliğin yerini zincirlere bıraktığı bu dönem, orta kesim için Ikea'yı bir kurtarıcı rolüne sokmaktadır. Sadece çevre dostu ürünler satmasının yanı sıra, birbirinden farklı ev senaryolarının görselleştirilmiş hallerini bulmanın mümkün olduğu bir yer olarak elbette çok rağbet görmekte, beğendiğiniz senaryoyu olduğu gibi alıp götürbildiğiniz gibi, istediğiniz düzenlemeleri yapma şansınız da olmaktadır. Böylelikle kendinizi tasarımcının yerine koyabildiğiniz gibi, 'ev' kavramı netleşerek, aile değerlerinin, mahremiyetin, özel alanların ve güvenin göstergesi haline gelmektedir (Şekil 7).

Elbette, konut iç mekanları doğaya dönüş, konfor ve çevreye duyarlı biçimleri ile sınırlı kalmaz. 1980'lere gelindiğinde oluşan 2. petrol krizi geleceğe ve doğal kaynaklara karşı daha korumacı bir bakış açısının oluşmasını sağlayarak mekanlarda da bunun izlerini yakalar. Yeni bir toplum ve yeni bir sosyal düzen gerekliliği çok net belirginleşir. Bir yandan teknolojinin ilerlemesi, özellikle internetin kullanımının yaygınlaşması, diğer yandan reklam ve medya kanallarının artması, tüketici profiline değişmesine ve bunun da iç mekanlarda farklı izler bırakmasına sebep olmaktadır. Postmodern estetik olarak tanımlayabileceğimiz bu dönemde tüketicinin kendi zevkini ve parasını kullanmak yönünde

Şekil 7. IKEA 'hayalinizdeki salon'.

tercihlerinin değişmeye başladığı yılları görürüz. Tercihlerde bakış açıları değişmeye başlar. 1990 sonrası, kimlik ve imajların temsil açısından çok örneğinin görüldüğü yıllardır. Toplum, belli kodlar ve göstergeler üretmeye başlamıştır. Amaç, sadece teknolojiyi kullanarak konforlu bir yaşam alanı sağlamak değil, bu gösterge ve temsilleri kullanarak, ait olunan sosyal statüyü gösterebilmektir. Bourdieu'nun, "Tüketim, sosyal gruplar arasındaki farkları yaratmak için bir yoldur..." deyişi evlerde gerçek anlamda kendini göstermektedir.^[20]

Elbette, tüketicinin yeni zevkler ve yaşam biçimlerinden kaynaklanan farklı beğenileri oluşmaya başladığında, reklam endüstrisi de tüketicinin daha aktif bir rol üstlenmesi için çalışır ve farklı alt grup aktiviteleri üzerine yoğunlaşan özellikle 1990'lı yıllarda ürünleri birer gösterge olarak ortaya konur.

Her gün, her alanda ev için romantizm, konfor, güven, iyi yaşam vb. duyguları arttırmaya yönelik pek çok ürün sunulmakta ve birer gösterge olarak yaşamlara girmektedir. Tüketimin ise bu göstergeleri aktif olarak manipüle etmesi beklenmektedir.^[21]

20 yüzyılın bitimine yaklaşırken ise, sosyal statünün herşeyin üstünde olduğunu görmek ise mümkündür.

Sosyal Dönüşüm ve Konut

20.yüzyılın başından bu ana kadar olan sürece baktığımızda, modern dönemin keskin ve net üslubunun sadece mimari planların sade ve saf geometrisinde değil, aynı zamanda iç mekanların oluşmasında da kendini aynı tonda ifade ettiğini görürüz. Dönemin mimarlarının toplumsal bir amaç adına üstlendiklerini düşündükleri tasarım onları iç mekanlarda da en ince detaya kadar yaratıcı olmaya itmektedir. Elbette sosyal yaşamın bireyden öte ulusu ve toplumu ön plana alan ve politize olmuş düzeni de bu sistemi desteklemektedir.

Ancak, çeşitli savaşlar gören dünyanın bireyin var-

lığını gösterme yolundaki istek ve adeta başkaldırısını da görmezden gelmesi mümkün olmamıştır. Tekrar 1966 yılına ve Venturi'ye geri dönecek olursak, "Las Vegas'tan Öğrendiklerim" bir anlamda popüler kültürün kendi estetiğini nasıl meşrulaştırdığını mimar ve tasarımcılara gösteren ilk çalışmalardandır. Tüketim kültürünün kendi mantığının ve görselliğin tasarımcıya öğreteceği çok şey olduğunu savunan bu kitapla birlikte, aslında mimar ve tasarımcıların belli bir serbestliğe adım attıklarını söylemek mümkün olacaktır. Modern mimarlığın olmadığı bir şeyin karşısında kendisini gösterdiğini söyleyen Venturi özellikle Mies'in konutlarını örnek vererek, süsleyici mermerlerin, yönlendirici panoların aslında sadece simgesel olduğunu, toplumsal gerçekliğin varlığını düşündürmediğini iddia eder.^[22]

Burada tartışılması gereken modern dönem konutunun, Adolf Loos'un 20. Yüzyılın başında ortaya koyduğu "Süsleme Cinayettir", değişimin mekansal konforu nasıl etkilediği ve kullanıcının mekan kullanımına dahil olma yollarının kapanıp kapanmadığıdır. Modern dönem, ürünü sadece bir mimari anlatım olarak ortaya koyarken, postmodern dönem için ürün ne kadar tüketildiği, nasıl servis edildiği ve neyi simgelediği ile ön plana çıkmaktadır. Doğal olarak da çeşitlilik çoktur; hatta dekorasyon başta olmak üzere, tarihselcilik ve ekletisizm de kabul görmüştür. Elbette, yüzyılın sonunda teknolojinin çok ilerlemiş olduğunu, tasarımcıların her alanda markalaşma şansı bulduğunu da kabul etmek gerektir. Konu sadece, çevreye duyarlı ya da teknolojik olmak değil, kendini mekanla ifade etmek üzerine kurulmuştur. Modern dönemin aksine herşey yoğun imaj ve göstergeler ile doludur.

Bireyin kendini ifadesi konusunda artık farklı söylemlere girmek gerekmektedir. Baudrillard, tüketim toplumu ile ilgili çalışmalarında bireyin hızlı tüketmek ve sosyal yaşam içinde oluşan döngüye adapte olmak istediğinden yani bir kalıp ya da mantık olduğundan yola çıkar. Günümüz tüketim teorilerinin çoğu da Marksist bir bakış açısından süzülerek gelir. Tüketim, kültür ve kitle üretimini "kültür endüstrisi" olarak tanımlayan Horkheimer ve Adorno bu endüstrinin, kitlelere devamlı genişleyen bir yelpaze içinde ürün sağladığını ve bu donatım ile tüketimi sağlayıp kitleleri kontrol ettiğini söylerler.^[23]

"Ev" mekanları olarak baktığımızda bu tüketim bireyin kendini rahat ve konforda hissetmesi ile ön plana çıkmaya başlamıştır. Her ne kadar Baudrillard, ürünün işlevsel kimliğini kaybettiğini ve boş formlar halinde simulakralara döndüğünü aslında mekanların her türlü doluluklarına rağmen, orijinal anlamlarından mahrum kalmış işaretlerden oluşan alanlar olduğunu düşünse

de^[24] konu artık kişinin aidiyet duygusunu kendi varoluşu üzerine dayandırması noktasına gelmektedir. Bu nedenle, 90'lı yıllarda Paris'te minimalist etkileri taşıyan bir ev ile Milano'da etnik bakış açısı ile düzenlenmiş bir konut yaşama alanı artık kimseyi şaşırtmamaktadır. Elbette, bu denli işaret karmaşasının getirdiği sıkıntılar da olacaktır. Ama, amaç her zaman için kar sağlayan bir tüketimdir. Postmodern estetik ise, Madigan ve Munro'nun belirttiği gibi, fordist üretimle bağlantılı kitle pazarlamasının ortaya çıkaracağı tüketim olacaktır (Şekil 8 ve 9).^[25]

Aslında postmodern dönemin kendini tükettiği, modern dönemin izlerinin hala ortada olduğu tartışmaları ile bulanık bir dönem oluşmaya başlamıştır. Jameson'un, Lyotard'ın 1984 yılında İngilizceye tercüme edilen "Postmodern Condition / Postmodern Durum" adlı çalışmasının önsözünde bahsettiği ve 1984'de yazdığı Postmodernism, or the Cultural Logic

Şekil 8. Kenzo Evi, Paris 1991.

Şekil 9. Romeo Gigli Evi, Milano 1990.

of Late Capitalism / Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantığı adlı makalesinde tanımladığı dönemin postmodern var oluşu mimarlık ile ilişkilendirilen 'yeni bir kültürel tutuculuktur.' Aynı zamanda postmodern dünyanın bölük pörçük ve kaotik duruşuna karşın yabancılaşmanın giderilmesi, bireyin ait olma duygusunun oluşması ve yeni bir kültürün inşasının gerekliliğini de savunan Jameson, elbette kapitalizmin yeni bir kültürel duruş getireceğini söylemektedir.^[26]

Tüketim teorileri ve aidiyet duygusu üzerine yapılan çalışmalar konutun gündelik yaşam ile bağına gözler önüne sermektedir. Yeni ve eski tüm dikotomiler ve tüketim teorileri içinde gündelik yaşam konut içinde zamana yayılan ve sıradan kabul edilen yaşamın maddesel doğası olarak düşünülmektedir.^[27]

Aslında bu, Lefebvre'nin da düşündüğü, göstergelerden soyutlanmış ve oluşumunu inkar etmeyen steril bir düzendir. Birey, kendi konumunu tüketimin dilinden bağımsız kılabilir. Tüketim, her ne kadar yüksek ve aşağı kültür arasındaki uçurumun kapanmasını sağlayamamışsa da Stauth ve Turner'ın tanımları ile kapitalizmin ilk dönemlerinin toplumsal ve kültürel tezahürü olarak burjuva toplum sona ermiş, sahiplenici özen ve kaba bireylik gözden yitilmiştir.^[28]

Gündelik yaşam, kitle üretiminin çok revaçta olmasına rağmen, birey için tasarlama çabaları ile devam edebilmektedir. Modern dönemin tasarımcıya attığı yol gösteren rol, şu an için bireyin kendi özgürlüğü ile tüketimi arasında kurduğu bağdan ivme alarak değişmektedir. Üretilen her ürün kullanıcıya kendi içinde bulunduğu sosyal grubu ifade edebilmenin yolunu açmakla birlikte, "kahraman tasarımcı"nın yerinde tüm toplumun her bir bireyinde ayrı varolabilen kültürel katmanların görülebilmesi gerekmektedir. Bu gerçek, Rosenberg'in tanımıyla "yeni gelenek" (tradition of the new) tir.^[29] Lefebvre'nin 1947 yılında yazdığı, 'The

Şekil 10. Truus Shroeder, Shroeder Evi'nin yemek bölümünde bir ziyaretçi ile, Utrecht, 1982.

Critique of Everyday Life' ya da yıllar sonra 1974'de oluşturduğu eseri 'The Production of Space' de belirttiği gibi, gerçek yaratıcılık, yeniliğin içindedir ve içerikle uğraşan mimarlar aslında güncelliğini yitirmiş formlarla uğraşmaktadırlar, ama hiç bir zaman bunlar yaratıcı güç olamazlar...^[30]

Modernizmin yüksek kültürünün örnekleri ise artık modern dönemi günümüze tanıtan sergi mekanları olarak kullanılmaktadır. Bir dönemin yaşamını yansıtan evler şimdi bir müzenin parçası olarak, 'o zamanlar nasıl yaşadık' tabelası ile halka sunulmaktadır. Overy'nin 'Modern Yaşamın Restorasyonu' adını verdiği bu yeni düzen,^[31] tıpkı temalı parklarda, ya da alışveriş merkezlerinde dolaşan ve tüketen bireylerin gündelik alışkanlıklarının bir parçası gibi işlemektedir (Şekil 10).

Elbette, mimarın tasarımcı olarak sorumlulukları yüksektir; ama konu gündelik yaşama ve bireyin içinde yaşadığı "ev"e gelince daha somut, daha elle tutulur ve daha bireysel ifadeler gerekmektedir. Lefebvre'nin 1947 yılında gündelik yaşamın, modern dönemin ağır bürokratik ve standart düzeni içinde yok olduğunu söylemesinin üstünden geçen yıllar aslında sadece modern kavramının üstünü örtmüştür. Yaşadığımız yıllarda aynı düzenin postmodern mekanda da tüketildiğini rahatlıkla görebiliriz.

Tüketim kültürünün kapitalist meta üretiminin ve satın alma odaklı düzeninin zevkler, alışkanlıklar ve sınıf ayrımlarının netleşmesi adına her zaman gündemde olacağı kesindir; ancak Featherstone'nun gözlemi mevcut durumu çok net tanımlamaktadır: "Tüketim kültürünün geldiği noktada artık imaj ve sembolleri kullanarak kişi öncelikle kendisini mutlu etmek noktasındadır..."^[32]

Sonuç

Modern dönemin, politik, ulusalcı ve katı rasyonel ideolojisi toplumu yeniden yapılandırmaya çalışan bir düzende her zaman bireyin yüksek kültüre bağlı yaşaması ve tüketmesi politikasını savunur. Tasarımcının baş aktör olarak yönlendirici rolü, dönemin tüm konut yapılarında kendini gösterir. İşlev her zaman ön plandadır, ama bu işlevin tanımı yine tasarımcının bakış açısı ile belirlenir. "Ev" bir tüketim nesnesi olmaktan çok çağın politik, ekonomik ve kültürel yansımalarını içinde barındırır. Modernizmin bitişi ve yeni bir bakış açısı ile oluşan postmodern düzen ise sınırları aşan, kaotik, göstergelerin yoğun ve sınırların bulanıklaşmaya başladığı dönemleri tanımlar. Birey, ait olmanın göstergelerini yaşadığı konut mekanında ifadelendirir. Kitle kültürü ve yüksek kültür arasındaki sınırların bulanıklaşmaya başlaması ile teknoloji, çevre, doğa ve bireyin kendini

ait hissettiği sosyal grubun göstergelerini taşıyan konutlar oluşturmaya başlar. Amaç, ait olmanın gerektirdiği işaret ve sembolleri mekanlara taşımak haline gelince, postmodernizmin tüketiciye anlatmak istediği mesajların karışmaya başladığı gözlemlenir. Şu an için tasarımcı, bireyin isteklerinin tanımını yapmak durumundadır. Bu istekler sadece aidiyet duygusunun göstergeleri değildir, herşey çok hızlı değişmekte, kültürün tamamı değişim içine girmektedir. Bu noktada 20. yüzyılın başından beri değişen konut, "ev" yeni bir varoluşçu tanıma ihtiyaç duymaktadır. Acaba birey kendinden ve özneliğinden uzaklaşmakta mıdır? sorusunun cevabı yanıtlanmayı beklemektedir. Kierkegaard'dan Sartre'a kadar uzanan süreç içinde varoluşçu geleneğin öncelikle bireysel olduğundan yola çıkarsak, Ogilvy'nin dediği gibi bireysel bağımsızlığın bütünün dinamiğinden daha öte bir konuma yerleşeceğini söylemek mümkündür.^[33] Aslında, ev hepimiz için özel bir alanı simgeler. Bachelard'ın "fiziksel olarak içimize kaydedilen anılarımızdaki evimizdir" dediği gibi, gerçekten aradan 20 yıl geçse ve birbirinden farklı sayısız merdiveni çıkmış olsak da geri döndüğümüzde, o ilk merdivenin ötekilerden biraz daha yüksek basamağını hatırlayacak bir anı oluşturmamız^[34] mümkün olacak mıdır; yoksa artık herşey sadece tüketimin bir adım daha kendisini meşrulaştırması adına yok mu olacaktır...

Kaynaklar

1. Ogilvy, J. (2012) Existentialism and the Environment, World Futures: The New Paradigm Research, 68:7, pp. 461- 470.
2. Goldhagen, S. (2005) Something to Talk About: Modernism, Discourse, Style, Journal of Architectural Historians, Vol. 64, No. 2, pp. 144-167.
3. Sparke, P. (2013) An Introduction to Design and Culture, Routledge, New York.
4. Forty, A. (2005) Objects of Desire, Thames & Hudson, Londra.
5. Akcan, E. (2011) Manfredo Tafuri's Theory of the Architectural Avant-garde, The Journal of Architecture, 7:2, pp. 135-170.
6. Schmidt, H. (1927) ' Die Wohnung', Das Werk, Vol. XIV 1927, bu bölüm Charlotte Benton'in Le Corbusier: Furniture and the Interior adlı makalesinden alıntılanmıştır, Journal of Design History, Vol. 3, No 2 / 3, 1990 pp. 103.
7. Benton, C. (1990) Le Corbusier: 'Furniture and the Interior', Journal of Design History, Vol. 3, No 2 / 3, pp. 103-124.
8. Kellner, D. (1994) Toplumsal Teori Olarak Postmodernizm: Bazı Meydan Okumalar ve Sorunlar, çev. Mehmet Küçük, 'Modernite Versus Postmodernite' içinde, Vadi Yayınları, Ankara.
9. Ballantyne, A. (2011) Architecture, Life, and Habit, The American Society for Aesthetics, pp. 43-49.
10. Sparke, P. (2013) An Introduction to Design and Culture,

- Routledge, New York.
11. Comerio, M. (1981) Pruitt Igoe and Other Stories, JAE, Vol. 34, No. 4, pp. 26-31.
 12. Frana, A.; Ono, M. (2007) Social and Cultural Dimensions of the Sustainable Design: Consumption and New Lifestyles, International Symposium on Sustainable Design, Sept. 4-6, Brezilya, pp. 2-15.
 13. Jameson, F. (1991) Postmodernism and Consumer Society, Anti-Aesthetic içinde, ed. Hal Foster, Port Townsend, Washington.
 14. Conran, T. (1996) Terence Conran on Design, Conran Octopus Limited, Londra.
 15. Vidler, A. (2013) Toubles in Theory part IV: The Social Side, Architectural Review, Vol. 223, Issue 1394.
 16. Lefebvre, H. (1947) The Critique of Everyday Life', tercüme J. Moore, Verso 2002 ve the Production of Space', tercüme, D. Nicholson, Blackwell, Oxford, 1991.
 17. Bourdieu, P.; Wacquant, L. (1992) An Invitation to Reflexive Sociology, University of Chicago Press, Londra.
 18. Archer, J. (2005) Social Theory of Space: Architecture and the Production of Self, Culture, and Society, Journal of the Society of Architectural Historians, Vol. 64, No , pp. 430-433.
 19. Whiteley, N. (1985) Pop, Consumerism and the Design Shift, Design Issues, Vol. 2, No.2, pp.31-45.
 20. Bourdieu, P. (1984) Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste, Routledge, Londra.
 21. Barnard, M. (1996) Art, Design and Visual Culture, Macmillan Press, Londra.
 22. Venturi, R.; Brown, D.S.; Izenour, S. (1993) Learning From Las Vegas, Las Vegas'ın Öğrettikleri, ev. Serpil Merzi Özallu, evki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, Ankara, orjinal basımı Cambridge, MIT Press, 1972.
 23. Horkheimer, M., Adorno, T.W. (1972) Dialectic of Enlightenment, New York, Herder & Herder.
 24. Baudrillard, J.; (1996) The System of Objects (1968), Verso, Londra.
 25. Madigan, R.; Munro, M. (2008) 'House Beautiful': Style and Consumption in the Home, Intimus içinde, John Wiley & Sons Ltd.
 26. Jameson, F. (1984) Postmodernism, or the Cultural Logic of Late Capitalism, New Left Review, 146: 53-93, Türkesi, Postmodernizm Ya da Ge Kapitalizmin Kültürel Mantığı, ev: Deniz Erksan, derl. Necmi Zeka, 'Postmodernizm' içinde, Kıyı Yayınları, İstanbul, 1990.
 27. Upton, D. (2002) Architecture in Everyday Life, New Literary Source, Vol. 33, No.4, pp. 707-723.
 28. Stauth, G., Turner, B. (1994) Nostalji, Postmodernizm ve Kitle Kültürü Eleştirisi, ev. Mehmet Küçük, Modernite Versus Postmodernite içinde, Vadi Yayınları, Ankara.
 29. Buchanan, R. (1994) Branzi's Dilemma: Design in Contemporary Culture, International Conference, Helsinki, Design: Pleasure or Responsibility, pp.1-22.
 30. Lefebvre, H. (1947) the Critique of Everyday Life', tercüme J. Moore, Verso 2002 ve the Production of Space', tercüme, D. Nicholson, Blackwell, Oxford, 1991.
 31. Overy, P. (2006) The Restoration of Modern Life, "The Modern Period Room içinde, editrler, P. Sparke, B. Martin, T. Keeble, Routledge, New York.
 32. Featherstone, M. (1990) Perspectives on Consumer Culture, Sociology, 24:5, pp 5-22.
 33. Ogilvy, J. (2012) Existentialism and the Environment, world Futures: The New Paradigm Research, 68:7, pp. 461-470.
 34. Bachelard, G. (1957) La Poetique de l'espace, Uzamın Poetikası, ev. Alp Tmertekin, ithaki, 2008.

Resim Listesi

1. The Modernist House, Phaidon Press, Londra, 2009, s 10.
2. Fiell, C.& P.; 2001, Design of the Twentieth Century, Taschen Verlag, Köln, s: 99.
3. Benton, C.; Le Corbusier: 'Furniture and the Interior', Journal of Design History, Vol. 3, No 2 / 3, pp: 103 – 124 1990, s: 105.
4. Conran, T.; 1996, Terence Conran on Design, Conran Octopus Limited, Londra, s: 40.
5. Massey, A.; 2008, Interior Design Since 1900, Thames& Hudson, Londra, s: 184.
6. A.g.e, s: 186.
7. http://www.ikea.com/gb/en/catalog/categories/departments/living_room/10661/ (04 eylül 2013 tarihinde indirilmiřtir.).
8. Conran, T.; 1996, Terence Conran on Design, Conran Octopus Limited, Londra, s: 43.
9. A.g.e, s: 51.
10. Overy, P. (2006) The Restoration of Modern Life, "The Modern Period Room içinde, editrler, P. Sparke, B. Martin, T. Keeble, Routledge, New York s: 75.

Anahtar sözcükler: Kimlik; modern konut; postmodern kültür; tketicilik; alışkanlıkları; gündelik hayat.

Key words: Identity; modern house; postmodern culture; consumer habits; daily life.

Josef Plecnik Mimarisinde Yaşamın Kutsallığını Deneyimlemek

Experiencing the Sanctity of Life in Josef Plecnik's Architecture

Kezban Ayça ALANGOYA

ÖZET

Dünyamızın coğrafyasının aslında ülke sınırlarıyla bölünmemiş bütünlüğü ve sürekliliği gibi sanatçılar ve fikir sanatçıları olan düşünürler olmak üzere tüm insanlar din, dil, ırk ve milli sınırlarla ayrılmamış bir dünya topluluğu olarak görülebilir. Sahip oldukları düşünce ve duygularla bireyler, barındıkları farklı kültür ve geleneklerle de topluluklar ya da milletler dünya hayatının zenginlikleridir ve dünya tarihinin vazgeçilemez öğelerindedir. Yeryüzünde ya da zamanın sürekliliğinde güncel olan yerden ve andan uzaklarda kalmış da olsalar, eserleri ve fikirleriyle evrensel değerlere temas etmiş sanatçı ve düşünürler tüm insanlığa hizmet etmeyi sürdürürler. Slovenya doğumlu Josef Plečnik (1871-1952) insanın ve yaşamın özüne mimarlık üzerinden temas etmiş böyle mekan sanatçılarından. Antik mimari, Rönesans ve Gottfried Semper'in Stil kuramından ilham almış Plečnik'in şiirsel mimarisi, gerek kullandığı malzemeler gerekse yaşama ait programları yorumlaması bakımından zamana ve yere ait sınırları aşar ve güncel mimari dile kendini zenginleştirme olanakları sunar. Plečnik mimarisinin güncelleşmesi yolunda bir başlangıç olmak üzere ele alınmış bu makalede kendisinin bazı dinsel ve dünyevi mekânları yaşamın kutsallığını görünür kılmaları bağlamında incelenmiştir.

ABSTRACT

In the continuity of time and space, those artists who touch the human essence with their works and/or ideas, continue to serve and influence all human life and enrich the actual art scene, even when the time of their own actuality has already passed. Among these artists, there are some who, although valuable, have not been granted sufficient recognition or are almost forgotten in our current time. The Slovenian artist Josef Plečnik (1871-1952), who touched on the essence of the human being and the sanctity of life through his architecture, is one of these. The poetry of Plečnik's interpretations of humankind's varied social activities reflects itself also through his choice and usage of materials. As a result, Plečnik's architecture passes beyond the borders of time and space and helps enrich today's architecture, art and social life. This article, which analyzes Plečnik's sacred and profane buildings in comparison with ancient and Renaissance architecture, and Gottfried Semper's 'Style Theory', also aims to be a starting point for the re-actualization of Plečnik's body of work, through which the observer and the user touch the sacred dimension of universal life.

İstanbul Bilgi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul.
Department of Architecture, İstanbul Bilgi University, Faculty of Architecture, İstanbul, Turkey.

Başvuru tarihi: 07 Ocak 2014 (Article arrival date: January 07, 2014) - Kabul tarihi: 24 Mart 2014 (Accepted for publication: March 24, 2014)

İletişim (Correspondence): Kezban Ayça ALANGOYA. **e-posta (e-mail):** alangoya@hotmail.com

© 2014 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi - © 2014 Yıldız Technical University, Faculty of Architecture

Josef Plečnik'in Mekân Sanatı Yaşamın Kutsallığı ve Josef Plečnik (1872-1957)

Mimarlık aracılığı ile ifade edilebilecek olanın geniş kapsamını fark edebilmek, diğer sanatlarda da olduğu gibi insanın en hassas olduğu için tabulaştırdığı olgular üzerinden daha kolay gerçekleşir. İnanç dünyası böyle özel ve hassasiyet içeren bir alandır. Umut, korku, ölüm, bilinemez olan, Tanrı gibi olgular yaşamın mucizevîliğini idrak etmiş çoğu insanı cezbeder. Kutsallığın ne olduğu, hangi kavramları ve olguları içerdiği ve sınırları tartışılan önemli konulardan olagelmıştır. Kutsal Olanın dinsel, profanlık, yerellik ve evrensellik içeren boyutlarına maddesel olan ve maddesel olmayanın şiirsel ilişkileri üzerinden temas ederiz. Yaşamın her anına ve alanına yayılan kutsallık aslında yeryüzü yaşamının kendisidir. İnsanlara ve yeryüzünün tüm sakinlerine ölüm olgusu ile boyun eğdiren yaşam insana canlı olanın bireysel geçiciliğini idrak ettirirken, toplumsal ve doğal olanın kalıcı döngüsünü duyumsatır.

Mimarlık; bireyin süreksiz yaşamını, toplumun yenilenen sosyal eylemlerini ve dönüşen yeryüzü kaynaklarını konu edinmesiyle kullanıcıya yaşamın kutsallığını duyumsatmaya yetkin bir mekân sanatı olarak tanımlanabilir. Kutsallığın dinsel olanın ötesine taşınarak evrenselleştiği mekânlarda varoluş kutsanmış olur. Yaşamın kutsallığının duyumsandığı şiirsel mekânları odağına yerleştiren bu çalışmada Slovenyalı mimar Josef Plečnik'in dinsel ve dünyevi yapıtları incelenmiştir. Yeryüzü yaşamına dair derin duyarlıktaki gözlemlerini geniş mimarlık tarihi bilgisi, malzeme bilgisi ve teknik ustalığıyla harmanlayan Plečnik'in mekânlarında kullanıcılar yaşamın çok boyutlu kutsallığına temas etme fırsatı elde ederler. Bu çalışma; varoluşun kutsallığı olgusunun mekâna taşınması ve mekân sanatının iletişimsel gücü bağlamında bir okul kıymetindeki Josef Plečnik mimarisini 21. yüzyıl mimarlık ve mimarlık eğitimi ortamına dâhil etme umudunu taşımaktadır.

Josef Plečnik ve Ortamı

Mimarlık eğitimi görmek için memleketi Slovenya'dan ayrılarak Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun başkenti Viyana'ya giden Plečnik diplomasını aldıktan sonra ünlü mimar Otto Wagner'in ekibine katılır. 20. yüzyıl başından ortasına uzanan zaman zarfında Yunan ve Roma mimarilerinin yeniden doğuşunun, Rönesans'ın sade çizgilerine geri dönüşün, Sessession stiline malzeme ve yapım teknikleri bağlamındaki yenilikçi çözümlerinin, Barok ve Gotik stillerin canlanışının, "modern" malzemelerin ve yapım sistemlerinin gelişiminin ve Le Corbusier'in "modern" olanın doğ-

masındaki öncülüğünün tanığı olacaktır. Plečnik, teknik birikime ve beğeni kıstaslarına uygun olanın arandığı zamanının mimarlık ortamına kendine özgü bir mimari dil oluşturduğu yapılarıyla katkı sağlayacaktır.

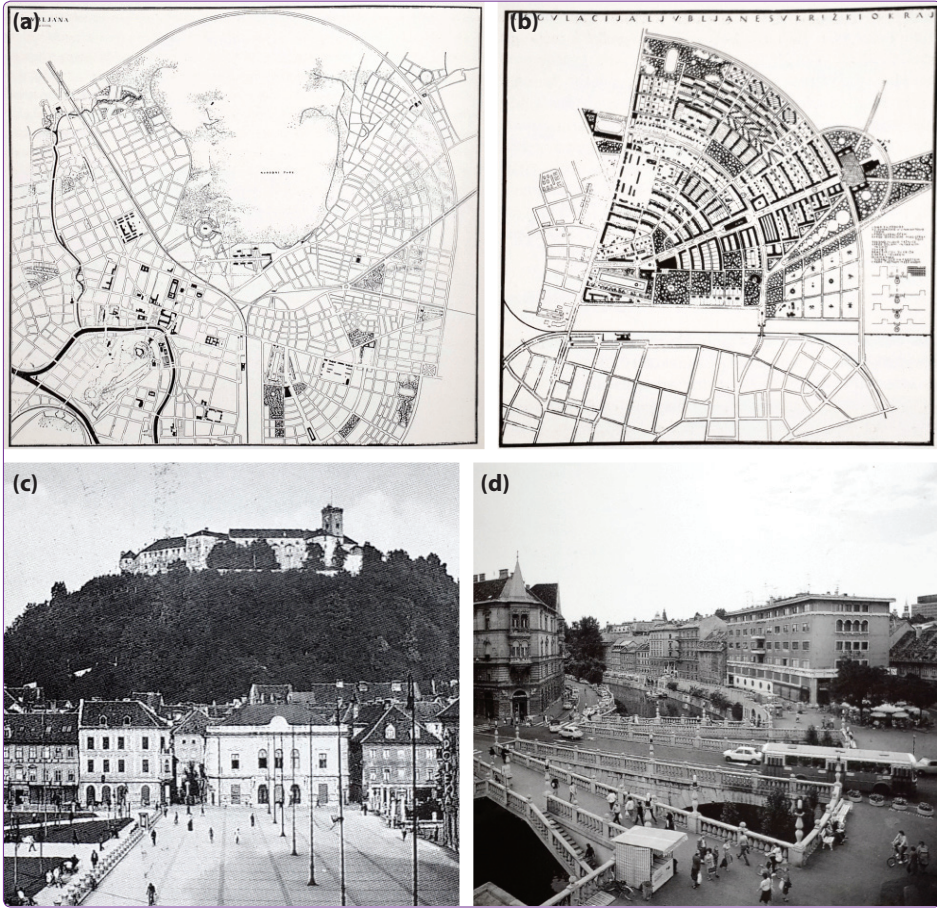
Plečnik, ustası Wagner'in rasyonelliğine, reformist kimliğine, malzeme ve teknik bilgisine, Sessession stiline estetik anlayışına bağlı kalarak ürettiği eserlerine saygı duymayı sürdürecektir de eksikliğini hissettiklerinin peşinden gideceği ilerleyen mesleki yıllarında yalnızlığı tercih edecektir. Yaşama bakışını ve mimari anlayışını derinleştirerek kendi stilini oluşturacağı serüvende Plečnik'e Alman mimar ve kuramcı Gottfried Semper'in (1803-1879) Stil Kuramı, Kaplama Teorisi ve Malzeme Dönüşüm Teorisi yaratıcı ilhamlar verecektir. Her insanın iç dünyasının derinliğinde var olan yaratıcı kozaya temasını yaşam yolculuğunun istasyonları olan Viyana, Prag ve Ljubljana kentlerinde kuvvetlendirecek Plečnik çağdaşı Le Corbusier gibi uluslararası ölçekte popülerlik kazanmayacaksa da kendisinin içlerinde evrensel ve yereli buluşturduğu obje-mobilya, bahçe-park-kent ölçeklerini kapsayan mekân kurgularının etki güçleri günümüze değin artarak ulaşacaktır.

Josef Plečnik ve Pusulaları

Memleket Bilinci

Doğduğu yıllarda doğa ile çevrili bir köy ölçeğinde olan Ljubljana kentini geç yaşta bırakıp Viyana'ya giden Plečnik önce burada çalışacak sonra da bir modern mimar olarak anılacağı Prag'da kenti ve kaleyi biçimlendirecektir. Tüm bu yıllar boyu memleketine ve çocukluk ortamına dair hatıralarını hafızasının hazinesinde saklayacak, Slav kökenlerine duyduğu aidiyeti, sevgiyi ve hizmet isteğini hiç kaybetmeyecektir. Kendisini adama özelliğinin merkezine oturtacağı mesleği evlenmesine ve çocuk sahibi olmasına izin vermeyecekse de geri dönerek yaşamının sonuna kadar yaşayacağı ve değişik ölçekte çok çeşitli programlar içeren mekânlar tasarlayacağı Ljubljana, "Plečnik Kenti" olarak tanınacaktır.

Kuzey Ljubljana Bölgesi: Plečnik, sanayi devrimiyle kentlerde yoğunlaşan nüfusun barınma sorununa Ebenezer Howard'ın bahçe-şehir olgusuyla cevap arayan Raymond Unwin gibi İngiliz mimarların çalışmalarını ve CIAM grubunun kent planlama önerilerini ilgiyle takip etmiştir. Viyana-Ljubljana demiryolu hattının merkezden koparttığı kentin kuzey bölümü için yaptığı planlamalarda Plečnik bahçe-şehir anlayışının yanı sıra modern kent planlama ilkelerinden de esinlenmiştir (Şekil 1a). İki dünya savaşı arası etkiyen ekonomik kriz sebebiyle uygulanamamış olan planlamalarında ızgara düzenli sokak sistemine canlılık kazandırmak ve modern kent bölgelerinin ıssız ve monoton etkisine en-

Şekil 1. (a) Ljubljana genel planlama önerisi (1928-29). **(b)** Kuzey Ljubljana için öneri plan (1928). **(c)** Kongre Meydanı (1928). **(d)** Üç Köprü ve Ljubljana (1929-32).

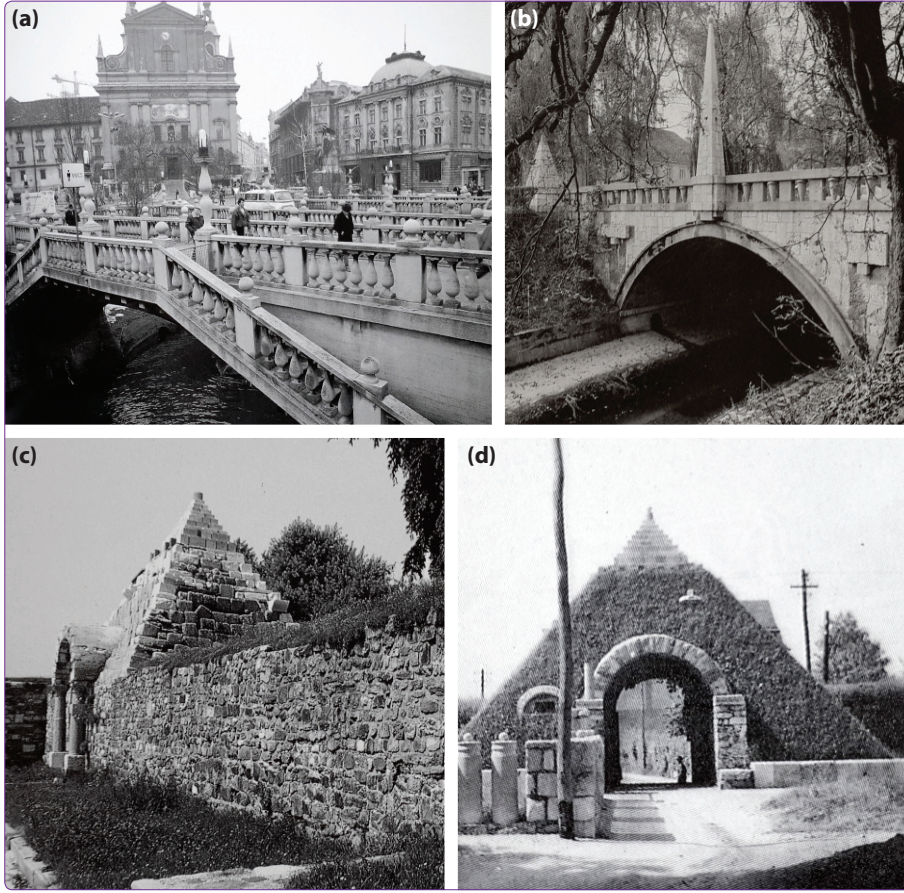
gel olmak amacını güden Plečnik, yüksek sosyal konut bloklarını İngiliz tarzı bahçeli sıra evler ve villalarla kaynaştırarak farklı ev tipolojileri önermiştir. Birbirini kesen iki ana arteri esas alarak konumlanmış kullanımları ve boyutları çeşitlilik gösteren eğitim, kültürel faaliyetler, idari ve ticari amaçlar içeren kamu binaları, parklar, mezarlıklar, kamusal meydanlar gibi kentsel mekânlar içeren bölge planı çok çeşitli desenlerle dokunmuş bir “halıyı” andırır (Şekil 1b). Plečnik’in Ljubljana’nın kuzey bölgesine dair planlamalarında Camillo Sitte’nin etkileri de hissedilir. Sokakların doğrultusunu tepelikler gibi bölgenin doğal elemanlarına açarak çerçeveler yaratan Plečnik, labirent biçimli sokaklar dahi kurgulamıştır.¹

Ljubljana Kent Merkezi: Küçük bir kent olan Ljubljana’nın yoğun bir nüfus artışı sorunu bulunmasa da 1. dünya savaşından sonra bağımsızlığına kavuşan Slovenya’nın başkenti olarak kazandığı özel önemin kent mekânlarında yansıtılması Plečnik’in asıl derdi ola-

caktır. Pratik gereklerin ötesine geçerek anıtsal etkiler için kurguladığı kamusal alanlarla Plečnik Ljubljana’yı kasaba havasından arındırmıştır. Kent merkezinde inşa ettiği kamusal binalarının yanı sıra var olanı dönüştürdüğü ve baştan yarattığı kent mekânlarında Plečnik, ustası Otto Wagner’in “Bir kent, vatandaşlarını estetik anlamda eğitebilmelidir” sözüne maddesellik kazandırmıştır.² Akdeniz medeniyetlerinin kentlerinde rastlanılan arkaik biçimler ve yapı elemanları ile Wagner’in kentsel mekân kurgusu bağlamında özel önem atfettiği yapı öğelerini kendine has bir tarzda yorumlayacak Plečnik, Ljubljana’da şiirsel “kent sahneleri” kurgulayacaktır. Kentin meydan, cadde, sokak, park, köprü gibi kamusal mekânlarını merkezlerini vurgulayacak, anıtsal etkileri doğal öğelere açılan manzara akslarıyla artıracak, geçirgen ve yarı geçirgen dokularla akıcılaştırarak birleştirecek ya da geçirimsiz sınırlar kurarak ayıracaktır (Şekil 1c, d).

¹ Stabenov, J. (1988) Jozé Plečnik. Städtbau für Ljubljana zwischen den Weltkriegen, Hamburg, s.45-55.

² Graf, O.A. (1985) Otto Wagner, Bd. 1, Das Werk des Architekten 1860-1902, Böhlau Verlag, Wien-Köln-Graz, s.91-97.

Şekil 2. (a) Üç Köprü ve Ljubljana Merkez (1929-32). (b) Tirnau Kilisesi Köprüsü (1931). (c) Yenilenen Roma suru (1936-38). (d) Sokak ve parkı bağlayan giriş (1936-38).

“60 ağaçlık sütunlar birliği”, “sarmaşıkların dokuduğu kentsel duvarlar”, “gün ışığıyla yıkanan sokaklar” gibi vizyonlarını tarif ettiği nice sözleri Plečnik’in kenti Ljubljana için kentsel sahneler kurgulayan bir mekân sanatçısı olduğunu kanıtlar niteliktedir.³

Akdeniz’in arkaik kültürünü miras edinen Plečnik bir sanatçının duyarlılığı ile kent planlamacılığı, mimarlık, sanat tarihi ve arkeoloji, botanik ve sahne tasarımı bilgilerini harmanlayarak oluşturduğu kentsel sahnelerini mikro ölçekte yarattığı çok çeşitli kent donatılarıyla bezeyecektir (Şekil 2a, b). Heykel etkisinde tek başına duran bir sütun ya da obelisk, zemini yaparak yükseliyor etkisi veren taş veya sarmaşıklarla dokunmuş toprak piramitler gibi merkezi elemanlar, kolon/sütun/direk veya ağaç dizileriyle dokunmuş kentsel perdeler, memleketinin önemli şahsiyetleri için tasarladığı heykeller, kent vazoları, aydınlatma elemanı ya da parmaklık görevi gören mikro sütunlar, modüllerini küpler ve üzerlerine yerleştirilmiş kürelerin oluşturduğu “gül

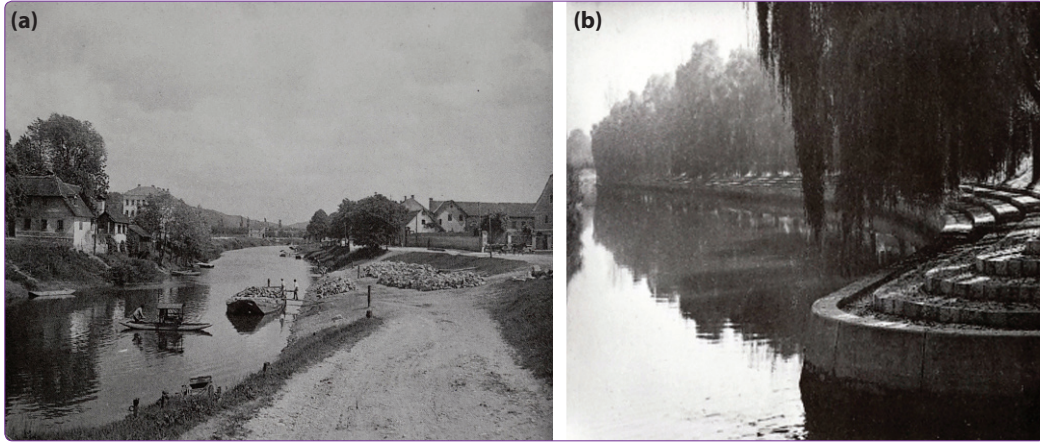
çelenklerine” ve “kolyelere” benzeyen sınır öğelerinin sarmaladığı meydanlar ve sokaklar, kamusal bir binanın yüksek giriş kotunun rampalı bir sokağa bağlanmasını sağlayan uzun basamakların yarattığı kent kontürleri ile sahanlıklarda oluşan kamusal meydancıklar, kum-çakıl-beton malzemelerle tasarlanan yaratıcı ve ekonomik kent ve park zeminleri şiirsel kent mekânları arasında sayılabilir.⁴

Tarihsel İzler ve Doğa: Plečnik, yıkılması düşünülen Roma imparatorluğu ve Ortaçağ zamanından kalmış sur kalıntılarını geçiş mekânları ve masalar gibi tarihsel olana dokunuş bağlamında cesur ve yaratıcı ek mekânlarla tamamlayacak, kotu yükseltilmiş bir park aracılığıyla her doğrultuda sergileyecek ve kentinin köklü tarihi geçmişine saygısını gösterecektir (Şekil 2c, d).

“Doğayı kutsal kabul eden” Plečnik kent merkezi için 500 kişilik bir bahçıvan ekibi öngörecektir, tepeliklerle geniş yeşil alanları el değdirilemeyecek doğal alanlar ola-

³ D. Prelovšek, Josef Plečnik 1872-1957, s. 281.

⁴ D. Prelovšek, Josef Plečnik 1872-1957, s. 283.

Şekil 3. (a) Ljubljana kıyıları (1912). (b) Nehir yatağı ve kıyı düzenlemesi (1935-36).

rak tanımlayacak, kentin ağaç koleksiyonunu Akdeniz bölgesine has diken yapraklı ağaçların yanı sıra nice ağaç cinsiyle çeşitlendirecek, kentsel problem noktalarını bazen sadece sarmaşıklarla dokuduğu kent perdeleriyle çözecektir.⁵ Kentin içinden kıvrılarak akan Ljubljana nehrinin kıyıları farklı kotlarda konumlanacak yeni sahne-mekânların kurulması bağlamında önem kazanacaktır. Kent merkezindeki pazar binasının kıyı boyu uzanan kolon dizisi, nehrin iki yakasını bağlayan heykellerle bezeli köprüler, teknolojik yapıların ötesine geçerek sanatsal nitelikler kazanmış baraj yapıları gibi mekânlar su taşmalarının yaşandığı nehir yatağını düzenlemekle görevlendirilmiş Plečnik'in Ljubljana'ya sunduğu ek sahne-mekânlardan bazılarıdır (Şekil 3a, b). Önerceği kent parklarının zemini ile nehrin su seviyesini uzun basamaklarla birbirine bağlarak nehrin kıvrımlarını vurgulacak Plečnik kentlisine salkımsöğüt ağaçlarıyla yumuşatılmış ve nehir boyunca uzanan sakin yürüyüş yolları armağan edecektir.

Semper'in bahsettiği kumaşlarla örtülü geçici kutlama yapılarını çağrıştıran park girişleri, park alanlarındaki yürüyüş doğrultularını tanımlayan sarmaşıklarla kaplı piramitler, sütun arketipinin varyasyonlarını içeren aydınlatma elamanları Plečnik'in asfalt zeminli bulvar akslarını kum zeminli park caddeleriyle buluşturarak gündelik kent yaşamının uzantısı olarak yorumladığı park ortamının şiirsel öğelerinden bazılarıdır (Şekil 17b) Kentinin doğal değerleri ile tarihsel geçmişinin izlerini doğanın, toplumsal ve bireysel yaşamın kutsandığı evrensel bir mekân dili ile vurgulayan Plečnik'in Ljubljana'sı kentlisinin yanı sıra dünya vatandaşlarını da kucaklayacaktır. Mekân sanatı örnekleriyle donatılmış kent, hemen her köşesiyle Wagner'in başarılı bir

kentten öngördüğü gibi sakinlerini ve ziyaretçilerini estetik anlamda eğitmeye yetkin bir kent olmuştur.

Hıristiyanlık Dini ve Rönesans

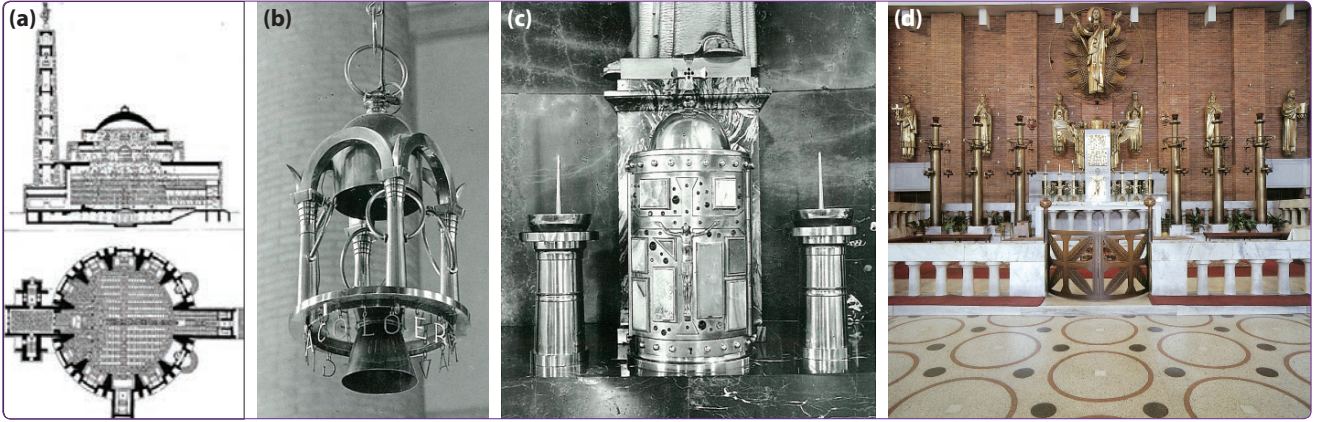
Yaratanın teklifine inanış ile gelişen toplu ibadetler cemaat olgusunu kuvvetlendiren iç mekânların oluşmasına sebep olur. Kutsal kitapları İncil'i zengin dinsel pratikler içeren ayinler kanalıyla yorumlayacak Hıristiyanlar ibadet mekânları ve zengin çeşitlilikteki liturjik gereçleri ile güçlü bir yapısal çerçeve kurarlar.

Yaşamı boyunca Katolik mezhebinin inanç dünyasına bağlı kalacak Plečnik teorik ve pratik düzlemde derinleştireceği dinsel bilgilerini ve deneyimlerini mesleği üzerinden görünür kılacaktır. Plečnik ibadet mekânlarının tasarımında her ne kadar Hıristiyanlığın ilk bazilikalarının sade prizmatik hacmine bağlı kalacaksa da, antik Yunan ve Roma yapı öğelerini harmanlamış Rönesans mimarlarının ibadet mekânlarını yapısal bağlamda geliştirmek için denemeler yapacaktır.⁶ Hıristiyan inanç dünyasının kapsadığı ana temaları ve sembeleri, tasarladığı dinsel mekânların zemin ve duvar yüzeylerinin desenlerine, sunak yapılarının süslemelerine, kapı ve kapı kollarının biçimlerine, dinsel törenlerin nesnelere oluşturulan kâselere, mumluklara, avizelere kadar taşıyacaktır (Şekil 4a-d).

Kutsal olanın inceliklerini ve mekândaki ifadelerini araştırarak Plečnik, Hıristiyan inanç dünyasından esinlendiği sembollerle bezediği yüzey ve nesne tasarımlarıyla yetinmeyecektir. Yaşamının ilerleyen yıllarında

⁵ D. Prelovšek, Josef Plečnik 1872-1957, s. 288.

⁶ Antik Roma mabetlerinin kubbe ile örtülmüş dairesel planlı yapıları ile Yunan tanrıları için tasarlanmış iç mekânları hatırlatan ilk Hıristiyanların bazilikaları Rönesans kiliselerinde iç mekânın anıtsal etkisinin artırımı bağlamında kaynaşır. "Plan düzleminde birbirlerine dik açılı yerleştirilmiş iki prizmatik salonun kesişim mekânının üstünün kubbe ile örtülmesi ile yeni bir tipoloji oluşurken "kurtuluşun sırrı olan o tahta"; "haç" ibadet mekânlarına taşınır.", Allesch, G.J. (1912):Die Renaissance in Italien, s.99.

Şekil 4. (a) 11. Katedrali projesi, Sarayevo (1935). (b, c) Lamba, Şamdan; Aziz Fransis Kilisesi, Ljubljana (1925-30). (d) Ana Sunak, İsa'nın Kalbi Kilisesi, Prag (1932-39).

Plečnik'in Hıristiyanlığı algılama biçimiyle beraber dinsel mekânları özgünlüğe kavuşacaktır. Hıristiyanlık dinine inananların oluşturduğu cemaat bilinci ve toplanma olgusu Plečnik'e bireyin ibadeti ile gündelik toplumsal yaşamın kutsallığını fark ettirerek bunları mekânlaştırma yönünde ilhamlar sunacaktır.

Antik Yunan Tapınağı

Antik Yunan ve Roma uygarlıkları ile Rönesans mimarisinden etkilenen Plečnik çağının alışkanlığına uyarak gezi rotasına Yunanistan ile İtalya'yı yerleştirecektir (Şekil 5).

Plečnik, evrensel bir önem atfettiği antik Yunan Tapınağının yapısal öğelerini mekânlarının kurgularında sıklıkla kullanacaktır. Plečnik'e özgü mekânsal kurgular

içinde başkalaşan bu öğeler, kendilerini üretmiş uygarlığın yerel anlamsallığını kaybetmişleri sebebiyle onları üreten düşün ve duyu dünyasının evrensel değerlerini aktarmaya devam ederler.

Plečnik mekânlarında yaşamın kutsallığını duyumsayan ziyaretçi, bu duyumu kuvvetlendiren antik yapısal öğelerin sadece biçimsel özellikleri yüzünden kullanmadığını ve çağlar geçse de eski uygarlıkların insanlar tarafından duyumsanacak evrensel değerler içeren yapısal öğeler yarattığını deneyimler. Antik Yunan uygarlığının mimari eserlerinin en başında Tanrılara adanan tapınak yapısı gelir. Özünde barındırdığı evrensel değerler Antik Yunan Tapınağını çağların ötesine taşır. Evrensel olana temas biçimi aşağıda dört ana ilke üzerinden kapsanmış tapınağın aktardığı yaşamın kutsallığı duyumu ilerleyen bölümlerde inceleneceği üzere Plečnik mekânlarının kullanıcıları ve ziyaretçileri tarafından da paylaşılır.

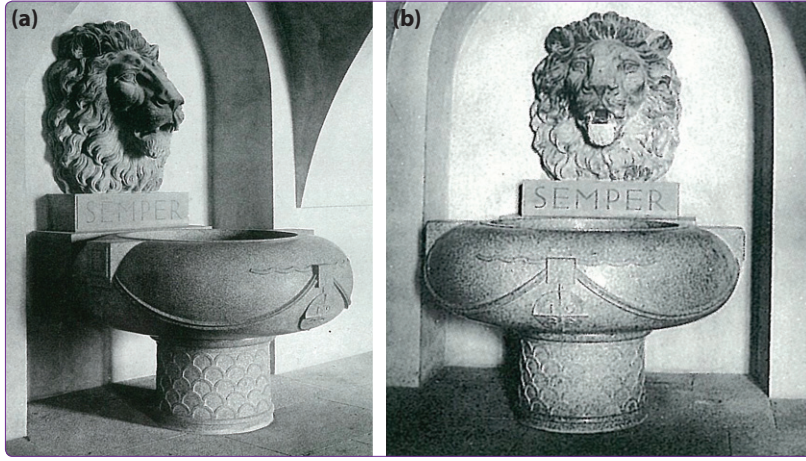
Yaratanlara Saygı (Kusursuz Bütünlük ve Ebedilik): Tanrılara adandığı için bünyesinde tanrısal olanın özelliklerinin yansıtılacağı. "Yunan Tapınağı değiştirilemez bir kavram berraklığındadır ve bir kavram gibi zamansızdır. Parçalarının ilişkisi öyle bir gereklilikle hesaplanmıştır ki, bütünlük bozulmadan itilemez, büyütülemez, küçültülemezler."⁷

Yaratılışa Saygı: Doğadaki her olgunun kendi gerekleri doğrultusunda fiziksellik kazandığını gözlemleyen insan, yaratılışa saygı duyar ve saygısını tapınak yapısı ile ifade eder. Tapınak yaşayan aktif bir organizma misali belli kuvvetlerin etkisi altındadır ve bir canlıninkine

Şekil 5. Plečnik Akropolde, 1927.

⁷ "Tapınağın belirlenmiş bir büyüklüğü vardır ve nasıl bir kavramın iç strüktürü, kavramın kapsamının herhangi bir yerinden parçalanarak ona yeni olgu gruplarının eklenmesine izin vermezse, binanın da içsel gereklilikleri onu herhangi bir yöne doğru genişletmeye izin vermezler.", Allesch, G.J. (1912) : Die Renaissance in Italien, s.80.

Şekil 6. (a, b) Çeşme, Prag kalesinde Semper'e anıtı (1923).

benzer işlevler üstlenip eylemler gerçekleştiren organlara; izleyenle iletişim kurabilecek yapısal öğelere sahiptir. Bünyesindeki tüm parçaların birbirleri ile oran, ritim, simetri gibi olgular üzerinden ilişkilendiği bir bedene sahip tapınak, doğaya duyulan saygının ifadesi edildiği bir mikro kozmos oluşturur.⁸

Kulluk bilinci (Tanrılara Sunu): Doğa ve insanın ortak yaratısı bu mikro kozmos ile insan kendi kulluğunun bilincine varır. Doğayı gözlemleyip anlamaya çalışırken anlayışının en üst ürününü, halkının yanında kalıcı olmasını dilediği Tanrısına, geçici olan kendisinininkinden çok farklı bir ev biçiminde sunar. Varoluşun içerdiği çeşitliklere duyulan beğeni ve hoşgörü Tanrıları algılama biçimlerine de yansıtılır. Dor, İon ve Korint sütun düzenleri tanrısal niteliklerin hiyerarşik derecelendirilmesinin değil farklı özelliklerinin görünür kılınmasıdır. Farklı olanın kucaklanması ile demokratik anlayışın çerçevesi çizilirken, çağlar sonra sanat alanında bahsi geçecek karakter öğretisinin tohumları da ekilmiş olur.⁹

Yaratanların ve Yaratılmışların Birliği: İnsanlara zorlayıcı hava şartları sırasında sığınma olanağı sunan sütunlu Tapınak girişi Tanrıların koruyuculuğuna olan inancı yansıtır. Tanrıların koruyuculuğunda dünya yaşamı güvenli ve huzur doludur. Alman filozof Martin Heidegger (1889-1976) Yunan tapınağının sütunlu girişi peristatis'i, tapınağın çevresine hâkim olan tepelikteki konumuyla beraber anlamlandırır. Tapınak, doğayı ve

etrafında kurulan toplumsal yaşamı, toplumsal yaşam ve doğa ise Tapınağı ve Tanrı'sını görünür kılarlar.¹⁰

Doğayı yaratan ve yaşamı sürdüren tapınak sahipleri ile yerleşik topluluk oluşturabilmiş insanların arasındaki güvene dayalı bu etkileşim, Plecnik'in memleketinin kırsal yöreleri için tasarladığı dinsel yapılar da duyumsanır.

Gottfried Semper'in Stil Kuramı

Plecnik, Alman mimar ve kuramcı Gottfried Semper'in (1803-1879) Kaplama ve Malzeme Değişim Teorilerini içeren Stil Kuramını yaratıcılığı teşvik etmek bağlamında zengin ilhamlar sunan ve kendisinin tüm diğer ilham kaynaklarını bütünleştirme fırsatı kazandıracak bir öğreti olarak değerlendirecektir.

Semper, 18.-19.yy. neo klasikçilerinin taşıyıcı sisteme verdikleri önemi dikkate almayarak sınır oluşturan ve mekânı bölümlere ayıran yüzey elemanlarını mekânın ana mimari öğeleri olarak değerlendirmiştir. Semper'in Stil Kuramı ile Plecnik malzemenin doğal özellikleri doğrultusunda işlenmesi bağlamında teknik bir bilgelik içeren zanaatın şiirsel mekânların yaratımındaki önemini, yüzeylerin mekân yaratma gücünü ve dünya medeniyetlerinin evrensel olana katkı sağlayan üretim becerilerini keşfedecek; keşifleri doğrultusunda ise modern yaşamın toplumsal kurumlarını yorumlayacak ve kullanıcılarının içlerinde yaşamın kutsallığını duyumsayacağı mekânlar kuracaktır (Şekil 6a, b). Semper'in Stil Kuramı'nın Plecnik üzerindeki güçlü etkisi ilerleyen bölümlerde yapıların taşıdığı somut izler üzerinden ele alınacaktır.

⁸ Taşıdığı yüklerin derecesini anlatan bitkisel sütun başlıkları, yivleri ve biçimleriyle yük altında gerilen ve uzayan sütunlar, kendisine adanmış özel Tanrının özel sembolleri olmanın ötesinde her canlının deneyimlediği, insanın ise bilinçli olarak bildiği eylemleri gerçekleştirirler.

⁹ Rönesans döneminde hiyerarşik

bir toplumsal düzenin dayattığı maddi refah ve asalet düzeyinin biçimsel göstergeleri olacak Yunan sütunları Plecnik'in kütüphanesinin binasında da karşılaştığı üzere, sosyal yaşama eklenen kamu yapılarında zihinsel eylemlerin zarafet ve sadelik bakımından fiziksel ve eğlence içerikli eylemlere üstünlüğünü simgeleyeceklerdir.

¹⁰ "Yapı, adandığı Tanrı'nın biçimini sarmalar ve O'nun sütunların arasından geçerek, bu gizlenişinin içinden kutsal bölgeye doğru akmasına olanak verir." Heidegger, M. (1960-1990), *Der Ursprung des Kunstwerkes*, Reclam, Stuttgart, s. 40-41.

Plečnik Mekânlarında Yaşamın Kutsallığının Deneyimi

Kutsallık olgusunun dinlerin inanç dünyasındaki tanımlarla sınırlanamayacağı gibi yaşamın kutsallığının mekânsal duyumu da dinsel mekânlarla sınırlanamaz. Plečnik mekânlarında ziyaretçiler yaşamın kutsallığını 3 şekilde deneyimler.

1. Yaraticının ve Yaratılmışların Birliği

- Kulluk bilinci
- İbadet mekânı ve gündelik yaşam

2. Yaratana ve Yaratılmışa Saygı

-Antik mimarlığın yaşamın kutsallığını duyumsatan evrensel simgeleri

- Gottfried Semper'in Stil Kuramı

- İnsan + Doğa+ Toplum İşbirliği

3. Tarih Bilinci

- Kökenlere saygı
- Mimarlık ve sanat tarihine saygı
- Çağdaş gelişime saygı

İlerleyen bölümlerde Plečnik'in dinsel ve dünyevi yapıları yaşamın kutsallığını duyumsatma nitelikleri bağlamında incelenecektir. Plečnik'in mimari dilinin gelişmesinde veya dönüşmesinde önem kazanmış ve kaybetmiş konuları görünür kılmak amacıyla kronolojik bir inceleme tercih edilmiştir. Yaşamının sonuna dek sürdürdüğü mesleki pratiğinde artan yoğunlukla çalıştığı olgular (yerel olan ile evrensel olanın artan teması, ibadet mekânlarının sadeleşmesi, doğal kaynaklara gösterilen duyarlılık, yaşam ve ölümün mekânlaştırılması, eğitim hizmeti) Plečnik'in kişisel dönüşüm yönü hakkında da bilgi verirler.

Plečnik'in Yaşamın Kutsallığını Duyumsatan Dinsel Yapıları

Antik Yunan ve Roma mabetlerinde farklı şekillerde deneyimlenen Tanrısallık olgusu, insana ait evrimsel bir gelişime değil iki farklı zihniyete işaret eder. Aynı zaman dilimlerinde yaşamış ayrı kültürlerin ürünü olan bu mekânlar, dünya vatandaşlarına belli ilkeler üzerinden çağlar boyu temas edebilmiş evrensel değerler barındırırlar. Çok Tanrı'lı bir inanç sistemine yabancı olunan çağımızda bile antik ibadet mekânlarında kutsallığa, dünya yaşamının geçiciliğine, İlahi Olanın gücüne dair duyular deneyimleriz. Evrensel değerler içeren mekânlar, kendilerini üreten zihniyetler çağlar önce yok olmuş olsa da ziyaretçide yaratımlarının sebepleri olan etkileri, aradan geçen zamana rağmen kuvvetlendirerek sürdürürler. Ziyaretçi, mekânı var eden malze-

me, yapısal sistem, biçimsel bütünlük, doku, renk, ses, koku, ışık gibi değerleri fenomenal bağlamda deneyimlerken, mekânın hikâyesini dinler, yorumlar, mekânı tekrar yaşarken yaşatır.

Benzer şekilde Plečnik'in dinsel yapıtları da Hıristiyanlık inancına ait simgelerin duyumsattığı kutsallığın ötesinde yaşamın evrenselliğine dair bir öze temas ederler. Dinsel anlamda herhangi bir inanç grubuna sahip olmayan bireyler, Plečnik'in ibadet salonlarında evrensel insani duygulara temas ederler. Samimi ve sıcak iç mekânların güven ve tanıdıklık uyandıran kapsayıcılığı ile bazı dinsel binaların yüzeylerinin ve kütlelerinin hissettirdiği heybetlilik bunlardan sadece bazılarıdır.

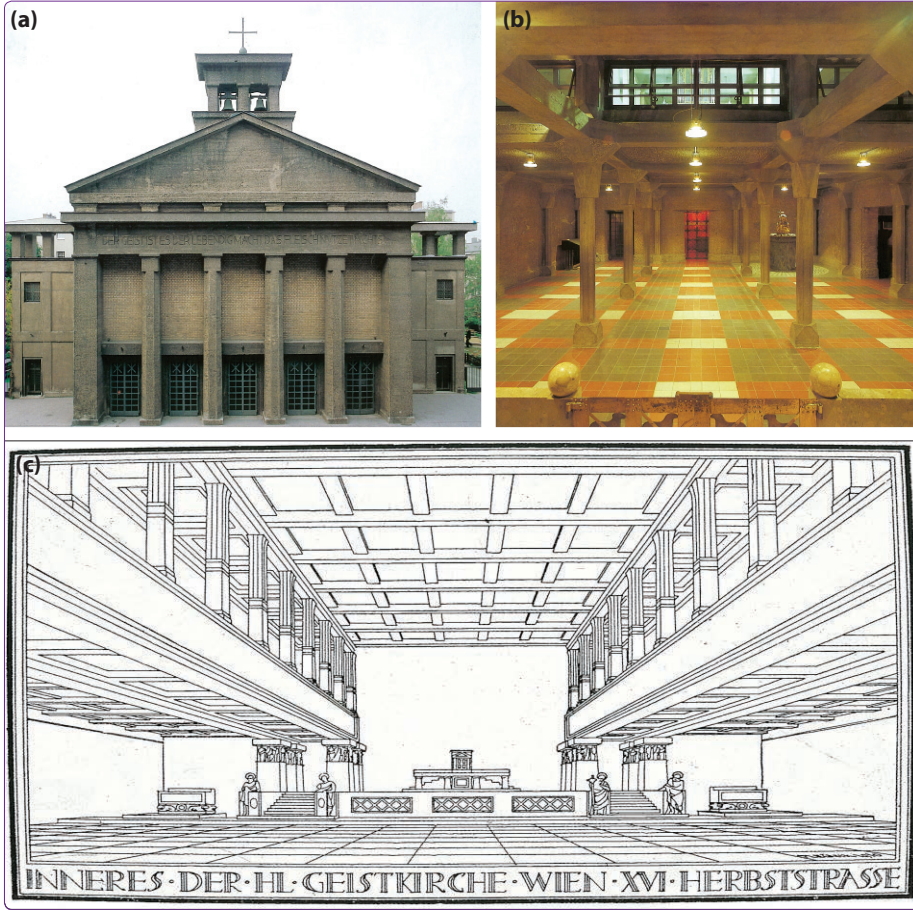
Plečnik'in Kiliseleri ve 'Tarih Bilinci'

Kutsal Ruh Kilisesi (1910-1913), Viyana: Plečnik, işçi derneği için tasarladığı ve düşük maliyetle inşa ettiği kilisenin giriş cephesinde antik Yunan tapınağının sütunlu girişini bir demokrasi sembolü olarak kullanır. Düzenlerinden ve ana malzemeleri olan taş bloklardan bağımsızlaşarak betondan dökülmüş sütunlar, pencerelerin tel örgülü camları ve metal ana kapı dönemin endüstriyel estetiğini yansıtır (Şekil 7a). Plečnik, betonarme sistemle düşey taşıyıcılar kullanmadan sahanlarını ayırdığı ibadet mekânını ilk Hıristiyanların bazilikalarını hatırlatırcasına sadeleştirip bütünleştirir (Şekil 7b). Beton malzeme, kilisenin mahzeninin özel atmosferini açığa çıkarır. Boyutları taş yapıya geçirilmiş antik sütun-kiriş sisteminin ahşap öncülerini hatırlatan beton sütunlar ve kirişler ne ahşap malzemenin çatki sistemiyle kurgulanabilir ne de taş gibi yontulurlar. Yeraltı mekânının sütun ve kiriş sisteminde beton malzemenin kalıplara dökülerek biçim alan doğasını vurgulayan Plečnik ilk örneklerini ağaç gövdelerinden alarak çağlar boyu yapı sanatının gündemini oluşturmuş bu arkaik öğelere heykel etkisi kazandırır (Şekil 7c).

Plečnik Kiliselerinde 'Yaratanın ve Yaratılmışların Birliğini' Duyumsamak

Aziz Fransis Kilisesi (1930-31), Ljubljana: Siska kasabasında Aziz Fransis Kilisesinin ön cephesini Rönesans'ta kullanılan iki katmanlı antik Yunan tapınağı girişi örter.¹¹ Ardında örttüğü iç hacmi Rönesans kiliseleri gibi okutmayan bu antik yüz, sadece yapının kut-

¹¹ İbadet mekânlarının kutsal kılıfları olarak tanımlanabilecek dış yüzeyler iç mekânların hacimsel özelliklerini yansıtır. Dış yüzey, iç mekânın kapağıdır. İç hacmin düşey ve yatay yansımaları için dış yüzeyde antik sütunlar, kolonlar, pervazlar ve saçaklar kullanılır. Antik sütunların doldurulmuş ara boşluklarını Rönesans yaratımı küçük antik Yunan çatcıkları, Roma kemeri biçiminde olan pencereler (aedicula) ve kör pencere alanları alır. Yunanlıların, Tanrılarına adadıkları tek hücreli iç mekânı örten sütunlu giriş (peristatis), Rönesans kilisesinin iç hacmini dış yüzeyde yansıtır. Kilisenin üç bölümlü iç mekânını örten giriş cephesi, iki tapınak girişinin birbirlerinin üstüne bindirilmesiyle katmanlaşır.

Şekil 7. (a) Kutsal Ruh Kilise Cephesi, Viyana (1910-13). (b, c) Kutsal Ruh Kilisesi mahzeni ve ibadet salonu.

sallığına işaret eden bir simgedir. Kilisenin iç mekânı, kenarlarını sütunların çevrelediği ve cemaatin ibadet edeceği büyük bir avlu olmanın yanı sıra halkın toplanıp sosyal meseleleri tartışabileceği bir meydan (agora) olarak yorumlanmıştır (Şekil 8a, b).

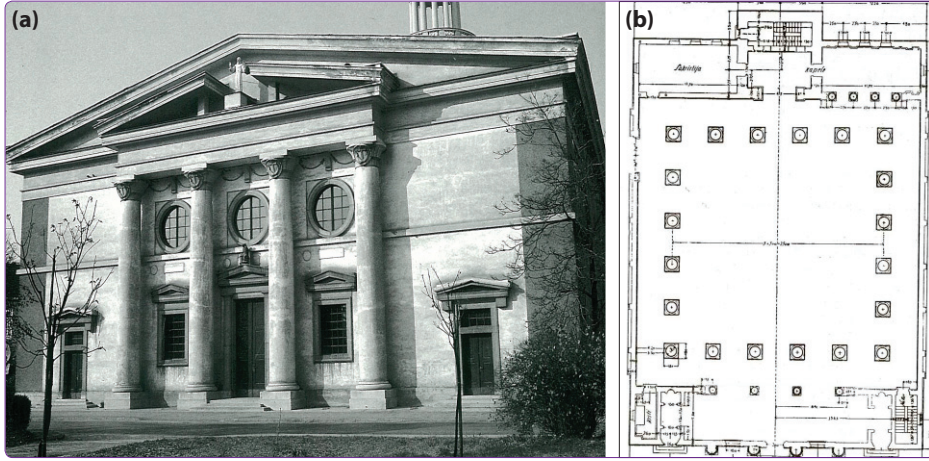
Plečnik'in 'meydan' çevreleyen sütunları, Palladio'nun bahsettiği ilk Hıristiyan kiliselerindeki sütunlar gibi ibadet sırasında yan sahnlerden geçenlerin dikkatleri çekerek toplantıyı bölmelerini engellemek amacıyla yüksek kaidelere yerleşir. Halk meydanı imgesiyle tasarladığı bölümlenmemiş prizmatik kutsal salonların sadeliği ve kapsayıcılığı Plečnik'in sosyal ve paylaşımcı yönde dönüşen dinsel görüşünün kanıtıdır.

"Özlemlerim ve iç dünyam çok değişti. Kilisedeki zenginliği öyle az sevmeye başladım ki. Artık biçimi en yalın şekilde düşünceyi ve amacı kapsayan bir kap olarak görmek istiyorum. Protestanların boş kilisesi gibi bir mekân kastetmiyorum, hayır. Öyle istiyorum ki yaşamışlık, anılar ve düşünceler tüketilemez zenginlikte olsunlar ama parasal ve gösterişçi bir bolluk olmasın. Ondan nefret ediyorum."¹²

Aziz Michael Kilisesi (1937-38), Ljubljana Moor Bölgesi: Plecnik, kiliselerinin iç mekân düzenlemelerinde Rönesans mimarları gibi merkezi ve aksiyal düzenin avantajlarını birleştirmeye çalışır ve merkezi düzenin yönlülük kazanarak dinsel ayinlerin kurallarına uygunluk sağlaması için çözümler üretir. Güçlü ve heybetli kubbelerin insanlar üzerindeki etkilerini fikrinsel, işlevsel ve biçimsel açılarından yenilemeyi denerken taşıyıcı sistem önerileri bağlamında gözü pek bir cesaret göstermekten ziyade arttırılmış bir mekânsal bütünlük sağlamanın peşinde olacaktır. "En yalın şekilde düşünceyi ve amacı kapsayan bir kap" olarak tanımladığı ibadet mekânını Plečnik'e bölümlenmemiş prizmatik hacimler sağlayacaktır.

Yunan tapınağının "cella"sı Tanrı için bir ev iken Plečnik'in kiliseleri müminlerin evidir. Plečnik'in prizmatik salonlarında müminler Tanrı'larını Roma'nın kubbe merkezli mekânlarındaki gibi de anmazlar. Mekânı örten taş yarıkürenin altında Romalı mümin kendiyle

¹² Prelovček, D. (1992): Josef Plečnik 1872-1957, s.83.

Şekil 8. (a) Aziz Fransis Kilisesi ön cephesi, Ljubljana (1925-30). **(b)** Aziz Fransis Kilisesi ana ibadet salonu (1925-30).

birlikte dış dünyayı da geride bırakır. Plečnik'in salonunda ise günlük dertlerinden kopmadan Tanrılarını anan müminler, salonu soluklanmak için de kullanırlar. Ljubljana'daki kütüphane binasının mabede benzeyen okuma salonunda olduğu gibi, Plečnik'in kutsal yapılarının salonları da kutsallık ile gündelik yaşam enerjisini kaynaştırırlar. Yerel ve sık kullanılan malzemeleri seçtiği, insan ölçeği ile gündelik yaşam pratiklerini dikkate alarak tasarladığı salonları Plečnik'in inanç biçimine ışık tutar.

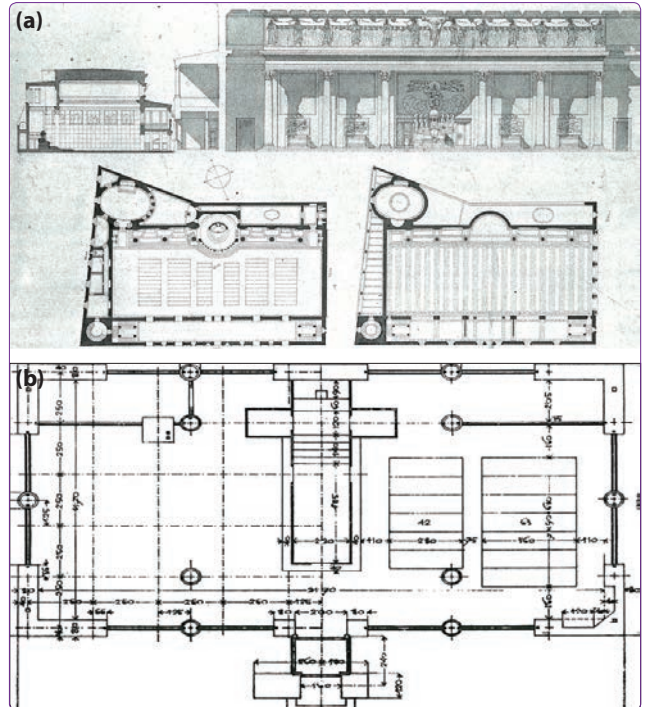
"Aziz Peter Kilisesi ve Rönesans aristokrat ve despotur, baskıcı ve baş eğdirici düzenlemelerdir. Eski Hıristiyan kiliseleri ise demokratiktirler. Sevinçli ve özgür bir teslimiyetin düzenini yansıtır. Benim formülüm de budur ve oldukça çok şey ifade etmektedir."¹³

Kutsal iç mekânlar cemaatin sosyal birlik duygusunun gelişimine hizmet etmeli ve ibadet esnasında Tanrı'ya odaklanmanın yoğunlaşmasına destek sağlamalıdır. Kubbe ile örtülü mekânların biçimsel merkeziliğini fikri bir merkeze taşıyan Plečnik, ibadetin yoğun ve coşkulu bir şekilde gerçekleşmesini sağlamak amacıyla, müminin vaaz veren papaza ve kutsal sunağa olan fiziksel yakınlığını ana mekânı eni doğrultusunda düzenleyerek artırır. Salonun içine taşınan sunak ve vaiz ile ibadet yoğunluk kazanır. Plečnik, görsel ve fiziksel olarak mekânın içine taşınan ve müminlere yaklaştırılan sunağı ibadet mekânlarının değişmez tasarım ilkesi olarak belirler.

Plečnik Kiliselerinde 'Yaratana ve Yaratılışa Saygı' Duymak

Bogojina Kilisesi (1925-30), Prekmurje/Aziz Mikail

il Kilisesi (1937-38), Ljubljana Moor Bölgesi: Kutsal iç mekânlarını insanların çekinmeden girerek günün her saatinde kullanabilecekleri sosyal bir toplanma mekânı olarak yorumlamak isteyen Plečnik, bu etkiyi salonların sade prizmatik hacimleri dışında malzeme seçimiyle de güçlendirir (Şekil 9a, b). Tuğla örgülü kıvılcık ve sıvalı beyaz duvarlar, tuğla ile örülmüş sütunlar, ahşap kaplamalı düz tavanlar ve açık çatı gövdeleri, ahşap sıralar, renkli ve yöresel desenli seramik tabaklar, bakır ibrikler gibi gündelik yaşamın bilinen ve alışılmış öğeleridir (Şekil 10a, b). Duvar yüzeyleri altın ve gümüşle, "gösterişçi

Şekil 9. (a) Bogojina Kilisesi (1925-30). **(b)** Aziz Mikail Kilisesi, ana ibadet salonu (1937-38).

¹³ Prelovček, D. : s.84.

bir süsleme ve ıvrık zıvrık” yerine güzelliklerinin sergilediği doğal malzemelerle ve resimlerle kaplanır. Plecnik, sadece sunak bölümü için “ender bulunan” özel değerde malzemeler kullanmayı tercih eder. Ayaklı bronz şamdanlar, eski altın sunakları hatırlatan parlayan sunak masaları, sunağı sınırlayan mermer parmaklıklar kutsal mekânın vurgu kazanmış fikri merkezidir. İsraktan sakınılmış salonlardaki ihtişamlı sunaklar gündelik olanla kutsal olanı buluştururlar.

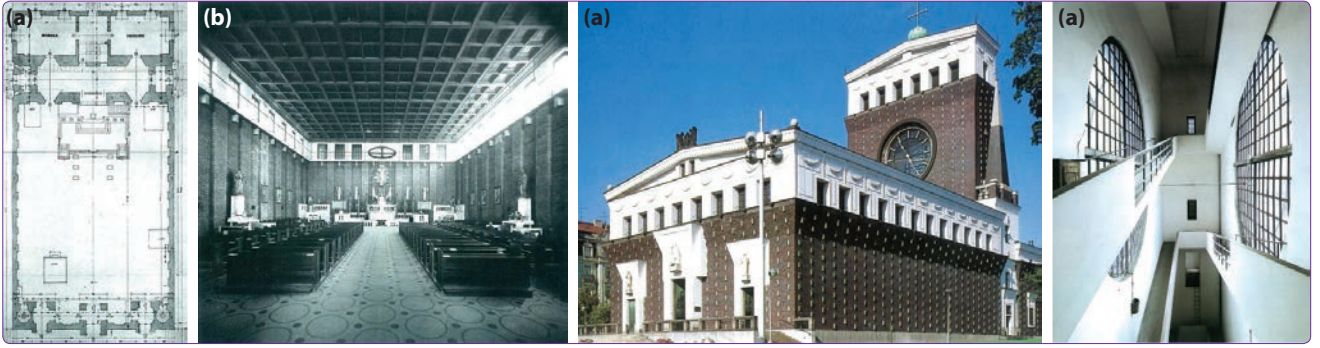
Aziz Mikail Kilisesinin toprak kızılı tuğlalarla örülmüş duvar yüzeyleri hem kırsal çevrenin özelliklerini yansıtır hem de dinlendirici ve odaklandırıcı bir iç mekân etkisi sağlarlar. Ahşap çatıklı açık çatı gövdesini renkli dini sembollerle bezenmiş kanalizasyon boruları taşır; mekânı tekerlek dingilinden tasarlanan avize aydınlatır (Şekil 10c). İbadet kutsal ve gündelik olanı, saygı ve samimiyeti, duayı ve dinlenmeyi kapsar. Aziz Mikail kilisesinin çevrenin taşlarıyla örülmüş köşelerinin arasını dolduran yüzey Alberti’nin antik tapınağının revak bölümündeki sütun aralıklarını kapatan taşıyıcı duvar değil Semper’e göre mekânın esas yaratıcısı olan yü-

zeydir. Taşıma görevi üstlenmeyerek sadece boşlukları kaplayan hafif ahşap plakalardan oluşan yüzeyin mekânı örtmesiyle, Plecnik bir yandan Semper’in duvar yüzeyinin kaplayıcılığına dair teorisine gönderme yaparken diğer yandan kilisenin bulunduğu bölgenin kırsal özelliğini yansıtır. Yapının kalın ilmeklerle örülmüş hırka misali farklı büyüklüklerdeki yuvarlak hatlı taşlarla örülmüş köşeleri kırsal ortama uygun bir doku oluşturur (Şekil 10d).

İsa’nın Kalbi Kilisesi (1928-1931), Prag: Semper’e göre malzeme ve üretim teknikleri değiştiği için işlevsellikleri ve sembolizmaları dönüşmüş duvar yüzeyleri, ilk örnekleri dikkate alındığında dokuma sanatının sembollerine donatılmışlardır. Semper, Kaplama Teorisi çerçevesinde başta halılardan esinlenen Mezopotamya uygarlıklarının sırlanmış tuğla yüzeyleri ve mozaik zeminler olmak üzere yüzeylerin dokuma kökenine dair çok çeşitli örnekler verir. Plecnik, dokuma sanatını yüzey üretiminin ana tekniği olarak yorumlayan Semper’den ilham alacak ve hem dinsel hem de dünyevi binaları için çok yaratıcı dış cephe yüzeyleri

Şekil 10. (a) 25. Bogjina’da kilisesi, ana ibadet salonu, ahşap tavan (1930). (b) Aziz Mikail Kilisesi, ana ibadet salonu, avize (1940). (c) Aziz Mikail Kilisesi, ana ibadet salonu (1937-38). (d) Aziz Mikail Kilisesi ön cephesi (1937-38).

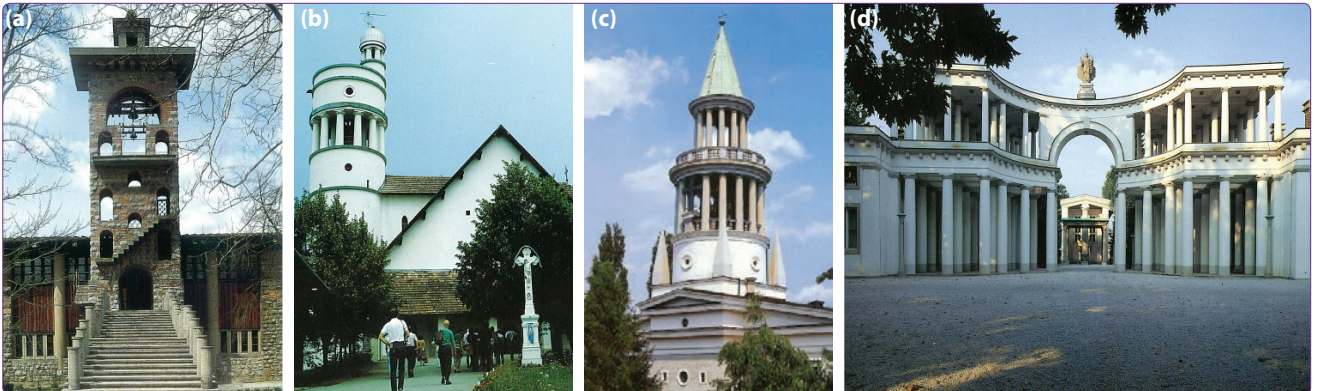

Şekil 11. (a) İsa'nın Kalbi Kilisesi, ana ibadet salonu planı, Prag. (b) İsa'nın Kalbi Kilisesi, ana ibadet salonu (1928-1931). (c) İsa'nın Kalbi Kilisesi, ana ibadet salonu (1928-1931). (d) İsa'nın Kalbi Kilisesi çan kulesi, rampa (1928-1931).

tasarlayacaktır. İsa'nın Kalbi Kilisesinin ön cephesi, yan ve orta sahnalara bölünmemiş tek hacimli bir iç mekânı örter (Şekil 11a, b). İbadet salonunun prizmatik hacmini dış yüzeye yansıtıran Plečnik'e Yunan tapınağının düşey ve yatay yapı öğeleriyle Palladio'nun büyük kolonları yerine Semper'in Stil Kuramı ilham verecektir. İnsanın ürettiği ilk iç mekânların asılmış dokuma yüzeyler ile örtülerek oluştuğu bilgisi Plečnik'i kilisenin dış yüzeyinde tektonik sistemin taşıyıcı öğelerini gizlemeye yönlendirir. Plečnik, prizmatik iç hacmi örten dış cephe yüzeyini Prag'ın uzun krallık geçmişine gönderme yapmak üzere krallığın kakım kürkünü ve beyaz iç gömleğini temsil eden görkemli bir manto olarak biçimlendirir. Beyaz tuğla ilmiklerle dikilmiş, kırmızı tuğlalarla dokunmuş yüzeyleriyle Prag kralının kürkü yeryüzünde daim kalacak tek krallık olan Tanrı'ya devredilmiştir (Şekil 11c). Sembolik anlamının yanı sıra yüzeylerin dokuma kökenlerini hatırlatan kürk imgesi kilisenin cephesine heybet kazandırır. Üst sınırdaki bükülen kırmızı tuğla yüzeyin içinden yükselen beyaz sıvalı yüzeyin parlaklığı ile görsel zarafeti artırılmış İsa'nın Kalbi Kilisesi mimari bir sanat eseri olarak Prag kentini süsler.

Kilise Çanları için Kuleler: Plečnik'in kilise yapılarında kullanılmaktan vazgeçmediği çan kulelerinin özerk mimarileri, Le Corbusier'in promenade architecturale kavramıyla betimlediği ve fark edilip değer kazanmalarına olanak tanıdığı mimarinin yan öğelerini hatırlatır. Prag'ta bulunan İsa'nın Kalbi Kilisesinin tüm genişliğince uzanan ve onun ayrılmaz parçası olarak tasarlanmış anıtsal çan kulesi şehre gözünü dikmiş dev bir saat taşır. Prag kralının ödünç aldığı kürkünü Tanrıya geri iade ettiği bu kilisenin anıtsal saati kentliye hızla geçen dünya zamanını hatırlatır. Kulenin beyaz renkli iç mekânı, boyutları ve rampa elemanı ile Plečnik'in öncü modern mimarlardan olduğu kanıtını sunarlar (Şekil 11d).

Kırsal bölgelerde bulunan kiliseleri için tasarladığı açık çan kulelerini ana yapıdan bağımsızlaştıran Plečnik kulelerinin anıtsal etkilerini azaltmış ve kırsal ortama uygun bir yanıt vermiş olur. Aziz Mikail Kilisesine giriş merdiveninin basamakları ile kaynaşmış çan kulesinin boşluklarla hafifleşmiş biçimi ve malzemesi kırsal çevreye uyum sağlar (Şekil 12a). Plečnik, doğaya yayılan çan sesleriyle müminleri ibadet salonuna zarifçe davet eden çok çeşitli ve yaratıcı açık çan kuleleri tasarlamıştır (Şekil 12a-c).

Şekil 12. (a) Aziz Mikail Kilisesi ön cephede çan kulesi, Ljubljana (1937-38). (b) Aziz Fransis Kilisesi çan kulesi, Ljubljana (1930-31). (c) Bogojina Kilisesi çan kulesi (1925-27). (d) "Žale" mezarlığı ana giriş yapısı, Ljubljana (1938-39).

Şekil 13. (a) "Zale" mezarlığı ana giriş detayı. (b) "Zale" mezarlığı ana şapel, Ljubljana (1938-40). (c) "Zale" mezarlığında bir şapel detayı.

Plečnik'in Yaşamın Kutsallığını Duyumsatan Dünyevi Yapıları

"Saflık sayılabilecek bu görüşümde yanılıyorum belki ama biz sanatçılar, Kotera, Tanrı'nın seçkin kullarıyız, vatandaşların merhametli ve cömert olanlarıyız. Ama bilmeliyiz ki sadece sanat eseri yapmak için var olmuş sanatçılar değiliz; biz, eziyet ve acı çekerek içimizdeki güzeli ve iyiyi ararız, Tanrı'mızdan ayrılmadan, iyi insanlar olarak haklılığı ve dürüst olanın ta kendisini getirenleriz ve iyi olanla dürüst olanı en olgun hallerinde sunmak için çalışmalıyız. Diğer her şeyse bize verilecektir."¹⁴

Kotera'ya yazılan satırlar okuyana yaşamın ve yaşamının kutsallığını hatırlatır. Tanrı'ya şükran duyan Plečnik yeryüzünde bir mimar olarak insanlara elinden geldiğince hizmet edecektir. Doğa zenginliklerine, insanlığın sanatsal ve zanaatsal üretim yetilerine, sosyal paylaşım ve toplumsal dayanışmalara, gelenek ve göreneklere saygı duyup sevgi beslemesi Plečnik'in yaratıcılığını derinleştirir. Doğada, kentte, kırsal bölgelerde olsun zamanının toplumsal kurumlarının öngördüğü programları yorumlayacak ve mekânlarını ziyaret edenlerde yaşamın kutsallığına dair bilinci tetikleyecektir.

'Kulluk Bilinci' Duyumsatan Mekânlar

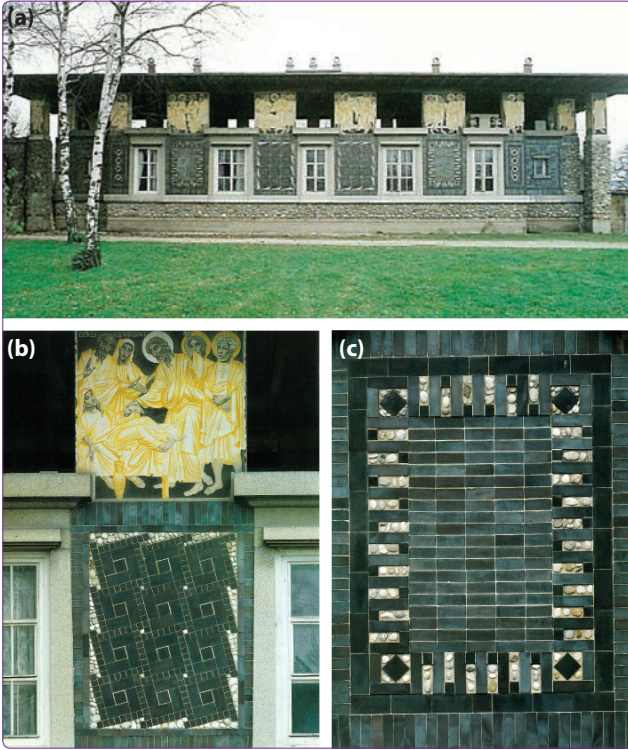
Zale'de (1938-39) Kulluk Bilinci: Mezarlıklar dinsel ve dünyevi olanın birleştiği evrensel duygulara temas eden mekânlardır. Plečnik mezarlık programının, yaşamın kutsallığının mekânda ifade bulması bağlamında tasarımcısına sunduğu zengin olanakları değerlendirecektir. Mekân, dini bir inanç sistemine dâhil olmayan bireylerle birlikte tüm ziyaretçileri geçiciliğe ve kalıcılığa ait izlenimlerle temasa geçirir.

¹⁴ Prelovček, D. : s.19.

Giriş Mekânı: Plečnik üst üste yerleştirdiği sütun grubuyla Antik Yunan tapınağının sütunlu girişini (peristatis) mezarlık programı bağlamında yorumlar. Sisli bir ortam yaratan kaidersiz beyaz sütun grubu mezarlığın önünde dikilmiş sessiz bekçilerdir (Şekil 12d). Sütun ve kiriş sisteminin ara boşluklarını döşemeler yerine hava boşluğu doldurur. Madde ötesi kuralların geçerli olduğu bir dünyaya geçişi duyumsatan bu sütun grubu kendilerinden başka hiçbir şeyi taşımazlar (Şekil 13a). Sütun aralarından süzülerek bildikleri bir dünyanın eşliğini aşan ziyaretçilere zemini kaplayan çakılların sesleriyle çoğalan bir sessizlik eşlik eder.

Mezarlık yüzeyleri: Mezarlık alanını dünya yaşamına veda edenin uğurlandığı şapeller donatır. Ana şapelin geçirgen duvarında ölüm sembolleşir (Şekil 13b). Sütun ve kiriş sisteminde kurgulanan duvar yüzeyi birbirlerinin üstüne yerleştirilmiş Rönesans tipi balkon korkuluklardan oluşur. Çok katlılığın imgesi olagelmış 'baluster' motifi izleyene bulunduğu mekânın içeriğini görselleştirir. Boşaltılmış bir dünya evini duyumsatan bu sessiz katlar gökyüzüne yükselen ruhtan geriye kalandır. Dünya yaşamına veda edenin küllerinin konulduğu vazo öğeleriyle kurguladığı bir diğer şapel yüzeyinde Plečnik benzer duyumsamalar yaratacaktır (Şekil 13c).

Marangozhane ve Hizmet Evi: Mezarlık görevlileri ve marangozlar için tasarlanan bina, yeşil ve beyazın tanımladığı mezarlık mekânının farklı renkleri içeren tek yapısıdır. Yapının renkliliği ziyaretçilere gökyüzünün maviliği gösterir ve yeryüzünde süre giden yaşamı hatırlatır (Şekil 14a). İçinde üretimsel bir eylem barındıran bu yapının çatısı Hıristiyanlık tarihinin azizlerini misafir ederken, dış duvar yüzeylerindeki renkli çakıl taşlarıyla ve kiremitlerle dokunmuş halı halı motifleri, Semper'in 'ilk mekân' oluşumuna dair teorilerini hatırlatır (Şekil 14b, c).

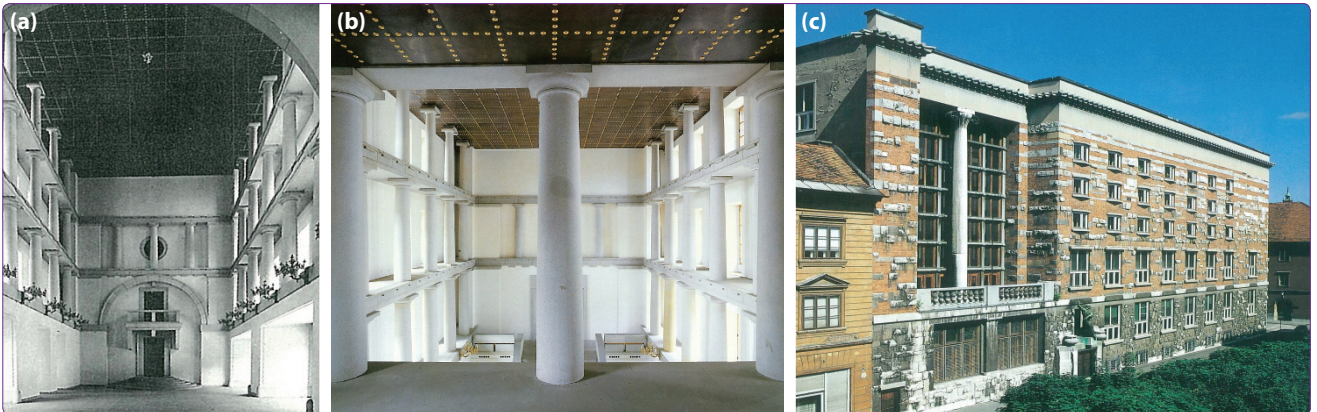
Şekil 14. (a) "Zale" marangozhanesi ve hizmet evi (1938-40). (b, c) "Zale" mezarlığı, Marangozhane ve hizmet evi cephe detayları.

Plečnik Salonunda (1928-30) Hayal ve Gerçek Üzerine: Plečnik sonradan isminin verileceği Prag kalesinde bulunan St. Matthias Salonunu kendi mimari diline özgü yapı öğelerinin yanı sıra yorumladığı Yunan ve Roma yapı öğeleriyle donatır. Kalenin iki avlusu arasında bulunan salonun avlulara bakan uzun yüzeylerini tasarlarken Plečnik sanki kamusal yapılarının düşey yüzeylerini zeminde dayanıklılığın temsili toscana düzenli, orta bölümde zarif ion düzenli, üst bölümde süslü korint düzenli sütunlarla kurgulamış olan Romalılardan esinlenmiştir.

Salonun düşey yüzeyini oluşturan beyaz ya da neredeyse renksiz sütunlarla sütun aralarından süzülerek ulaşan ışık mekâna rüya boyutuna ait bir gerçeküstülük ve dinginlik kazandırır. Sahne dekorunu andıran sütunlardan oluşmuş bu ışıltılı yüzeylerin zarif tektoniği ile hafifleşen mekânın içeriye mi dışarıya mı ait olduğu netleşmez. Bu etki, Plečnik'in hem Romalıların dış mekâna ait düşey yüzey düzeneğini kullanması hem de kendisinin dış mekân yapı elemanlarını kullanmasıyla açıklanabilir (Şekil 15a). Salona girişin karşı yüzeyindeki kapı, balkon ve Plečnik'in genellikle dinsel yapıtlarında kullandığı yuvarlak pencerenin ortasına yerleşmiş sütun elemanı dış yüzeylere ait yapısal öğelerdir. Mekânın üstünü sınırlayan yüzeyin ele alınışı bu etkiyi kuvvetlendirir. Plečnik perçinlenmiş bakır plakalarla kapladığı ve beyaz sütun-kiriş sisteminden renk ve malzeme olarak farklılaştırdığı tavan yüzeyini optik olarak geri plana alırken avlular arasındaki mekânın kendisini bir avluya dönüştürür (Şekil 15b). Plečnik bu salonun ziyaretçilerine iç-dış ya da hayal-gerçek ikilemini neden yaşatır? Prag kalesindeki İspanyol salonuna geçişin sağlandığı bu tarihi mekân, ziyaretçilerini duraklatarak kendisi ile yanındaki avluları seyrettirir. İdari yönetimlerin değişimine rağmen yaşamın süredurması gibi ziyaretçi de bir süreliğine içinde bulunduğu kalenin, kentin ve halkın öyküsünden koptuğu bu mekânda duyumsadığı iç-dış ikilemi ile yersizleştirilmiş olanı, hayal-gerçek ikilemi ile zamansızlaştırılmış olanı deneyimler.

Bir Cephe Düzeninde 'Tarih Bilinci' Kazanmak ve Semper'i Anmak

Nasyonal Kütüphane (1936-41): Kent dokusunda kütleli ve dış cephelerinin rengi ile dikkat çeken kütüphane binası Plečnik'in memleketine duyduğu sevgiyi somutlaştırır. Açık kırmızı renkteki tuğlardan oluşan yüzey tarihi bir duvarın kalıntısını ayakta tutma gayretinde gibidir. Granit ve mermer bloklar ile doğal taş-

Şekil 15. (a, b) Plečnik Salonu, Prag kalesi (1928-30). (c) Nasyonal Kütüphane ana Giriş Cephesi, Ljubljana (1936-41).

lar, arazide bulunan ama 1895 de yanmış bir saraya, bir zamanlar Ljubljana'yı çevirmiş kent suruna ve doğal yöreye aittir. Plečnik, tarihin tanıkları ve yörenin doğal kaynakları olan bu taşları tuğla yüzeyden taşacak şekilde dokur. Üzerine bu tarihi duvarın gölgesi düşen tuğla yüzey, nasyonal ve yöresel anlamlar içeren duvarın arka fonudur (Şekil 15c). Plečnik, kütüphane binasının cephesini kurgularken, Semper'in dokuma sanatından türediğini vurguladığı ilk yüzey elemanlarını hatırlar. İsa'nın Kalbi kilisesinin cephesi gibi bu dış yüzeyde de taşıyıcı sistem öğelerini tuğla ve taş örtünün altına gizler. Bir halı dokusuna açılmış ilmik izlenimi veren ve çerçeveleri cephe düzleminden taşan mağazin pencereleleri örtünün kalınlığını görünür kılarlar (Şekil 16a).

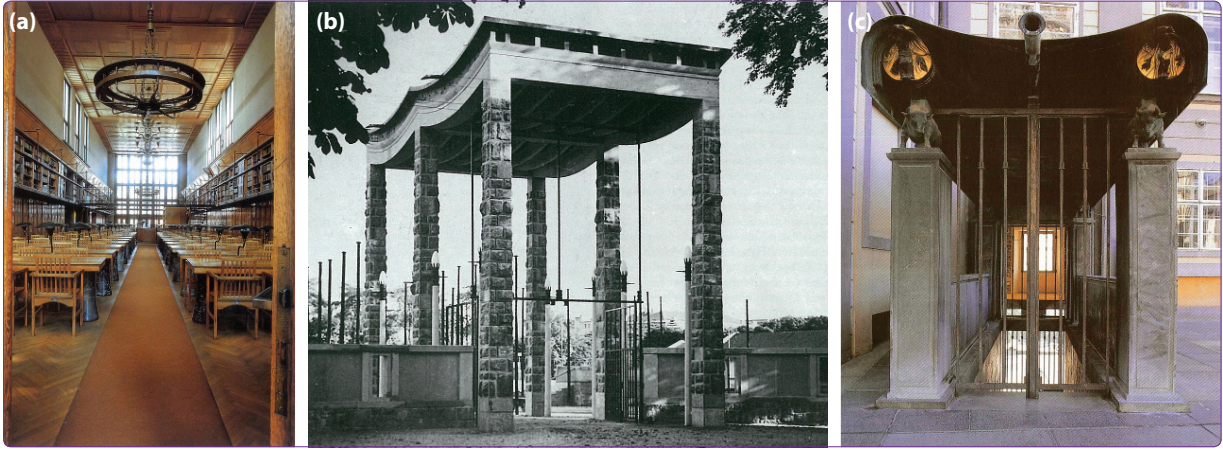
'Yaratılmışı Saygı' Duyumsatan Mekânlar

Nasyonal Kütüphane (1936-41): Kullanıcı, Ljubljana kentini süsleyen ve kentlileri ferahlatan kütüphane binasının renkli dış cephesinden içeriye adım atar atmaz

bina programının evrensel olana kapı açan gücünü duyumsar. Plečnik, kullanıcının giriş bölümünden okuma salonuna ulaşana dek kat edeceği mekânı törenselleştirir ve malzemelerin doğal renkleriyle antik yapı öğelerini birleştirerek mekânsal senaryolar yaratır. Giriş holüne adım atan kullanıcıyı bina programı senaryosu doğrultusunda önemli bir öğe olan geniş ana merdiven karşılar. Plečnik, tek doğrultulu olan bu merdivenin tasarımında aşağısı-yukarısı kavram çiftini bina programının içeriği bağlamında zıt olgular olarak yorumlayacaktır. Bilgisizliğin karanlığından aydınlatıcı bilgiye doğru yükselecek kullanıcı kararlı ve cesur olmalıdır. Kullanıcı, giriş holüyle aynı malzemeyi ve rengi paylaşan ve bir bütün olarak kaynaşan merdiven mekânının tırbzansız yüksek yan duvarları ve sahanlıksız basamak dizisiyle kuvvetle 'yukarı'ya doğru yönelir. Siyah mermer plakaların derzsiz döşenişi bu mekânsal sisteme hareket ettirilemez bir sağlamlık ve organik bir bütünlük kazandırır (Şekil 16b).

Şekil 16. (a) Nasyonal Kütüphane cephe detayı. (a) Nasyonel Kütüphane ana merdiven. (c) Nasyonel Kütüphane 1. kat. (d) Nasyonel kütüphane, ana merdivenden tavana bakış.

Şekil 17. (a) 50. Nasyonel Kütüphane, okuma salonu (1936-41). (b) Tivoli Parkına Giriş, Ljubljana (1934). (c) Prag Kalesi, avluları bağlayan sayvan eleman (1929-30).

Merdivenin cilalı parlak yan yüzeylerinde kayan ellerini ve gözlerini sabitleyemeyen kullanıcıya, 1. katın kadesiz, güçlü ve sade dor düzenli sütunları çıkış ritmi verirler (Şekil 16c). 1. katın sütunlarının aralıklarını üzerlerinde bir kiriş parçası taşıyan kesilmiş sütunların oluşturduğu korkuluklar kapatır. Korkuluk yapısı, giriş holünde duran veya merdiveni çıkan kullanıcı tarafından 1. katın ana sütun sisteminin içine gömülmüş ikinci bir sütun-kiriş düzeneği gibi gözüktür. Plečnik, kullanıcıya Yunan sütunlarının varlıkları üzerinden canlı olan, büyüyen ve uzanan imgeleriyle beraber gömülü olanın ya da batanın imgelerini sunar.

Mimari sembollerin etki gücü altında merdivenin aşağısında duran kullanıcı, karanlık bir bodrumda bulunduğu izlenimine kapılarak ya merdiveni çıkmaya yönelecek ya da dış cephenin parlak renkli etkisinin yaşadığı caddeye geri dönecektir. Plečnik, yükselişin bu ciddi mekânını kullanıcıya cesaret veren öğelerle donatmayı ihmal etmez. Giriş holü ve ana merdivenin siyah mermer plakalarla kaplanmış yüzeylerine tavanın ahşap kaset sistemi tezat oluşturur ve sıcak rengiyle tanıdık olanın güven veren etkisini yayar (Şekil 16d). Kullanıcıyı 1. kata yönlendirmek için teşvik edici ana unsur Plečnik'in giriş holünden itibaren yapının kullanıcıya görünür kıldığı 'umudun ve bilginin ışığı'dır. Işığın, fikri kaynağı bilgi, maddi kaynağı merdivenin son basamağının karşısındaki okuma salonu kapısının üzerindeki pencereden süzülen güneş ışığıdır. Dayanıklılığın imgesi olan dorik düzenli Yunan sütunlarını bilgi yolunda gereken cesareti ve sabrı imgeletmesi amacıyla kullanan Plečnik, Yunan Tapınak mekânının ölçülerini hatırlatan okuma salonunun karşılıklı şeffaf yüzeylerinde genellikle dinsel yapılarında boşluğun ortasına yerleştirdiği ion sütununu kullanır (Şekil 15c, 17a). Rönesans döne-

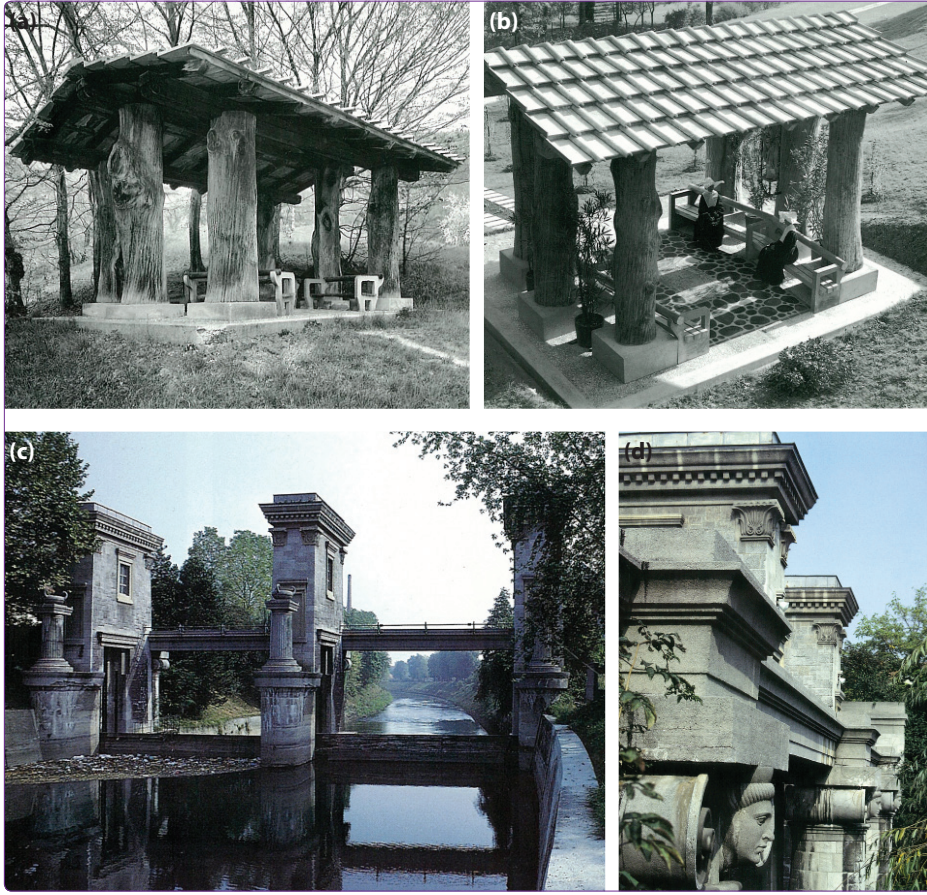
mi mimarları zarafet ve dayanıklılık dengesinin temsili olarak gördükleri ion düzenini kütüphane yapılarında sıklıkla kullanmışlardır.

Pavyonlar, park giriş mekânları, baraj yapıları ve köprüler, kent ve park merdivenleri, bahçeler, anıtlar ve aydınlatıcı elemanlar, çeşitli işlevler üstlenen sütunlar Plečnik'in gündelik hayata ait „promenade architecturale” yapılarıdır.

Tivoli Parkına giriş mekânı (1934), Ljubljana: Park kapısı Semper'in Stil Kuramında bahsettiği eski medeniyetlerde kumaşlarla örtülen geçici kutlama yapılarını hatırlatır. Geçici bir kutlama yapısının kumaş örtülerini 'taş'tan örtülere dönüştüren Plečnik, kentlinin doğaya geçişini sayvan elemanı ile törenselleştirirken Semper'in Malzeme Dönüşümü Kuramını anmış olur (Şekil 17b). Plečnik benzer bir yaklaşımı Tivoli'deki Park kapısından evvel 1929-30 da Prag kalesinin iki avlusunu birleştiren geçiş mekânında uygulamıştır. Kalenin temsil ettiği önemli makama ve içerdiği programa uygun olarak bu geçişin sayvan elemanı, Semper'in bahsettiği dokumaları anımsatan zarif bir metal örtüye dönüşmüştür (Şekil 17c).

Murka Pavyonu (1940), Begunje: Plečnik'in mimarlık tarihine, insanlık kültürüne ve doğaya ithaf ettiği bir anıt niteliğini taşıyan Dor düzenli ağaç sütunları ve Yunan Tapınağı çatısıyla pavyon, ziyaretçisinin doğal çevreye dair farkındalığını güçlendirir (Şekil 18a, b).

Ljubljana Nehrinde Baraj yapısı (1940-44): Plečnik'in baraj yapıları üstünden geçilirken suyun akış yönüne doğru yönelmiş büstleri ve anıtsal biçimleriyle teknik işlevlerini aşarlar ve doğanın farkına vardırıan köprülere dönüşürler (Şekil 18c, d).

Şekil 13. (a, b) Murka Pavyonu, Begunje (1940). (c) Ljubljanica Nehrinde Baraj yapısı (1940-44). (d) Ljubljanica Nehrinde Baraj yapısı (1940-44).

Josef Plecnik Mimarisinin Eğitici Gücü

Yaşamın derinleşen boyutları ile bazen bir mekân üzerinden temas kurulabilir. Böyle bir deneyim, doğanın sunduğu mekânlarda, yapılı fiziksel çevrenin bir parçasında ya da sanatkâr bir mimarın eserinde gerçekleşebilir. Yaşamın kutsallığına dair evrensel ilkelere ilham alınarak inşa edilmiş olan tarihi anıtlar ve tüm mekân sanatçıların eserleri, yeryüzünün doğal mekânları gibi kullanıcıya ve gözleyene yaşamın kutsallığı ile temas etmek bağlamında deneyimsel fırsatlar sunarlar. Josef Plecnik de yaşamın kutsallığını duyumsatan bir mekân dili oluşturabilmiş mekân sanatçılarından. Aşağıda Plecnik mimarisinin eğitici gücü dört başlık altında kapsanmaya çalışılmıştır.

Mekân Sanatının İletişim Gücü: Plecnik kamusal yapılarının programlarını sadece pratik gerekler bağlamında ele almaz. Bir kamusal programı içerdiği toplumsal ve bireysel önem bağlamında yorumlayan Plecnik, içinde o programın işlerlik kazanacağı mekân kurgusunu, evrensel içeriklere sahip olarak kabul ettiği mimarlık tarihinin arkaik yapı öğelerini de kullanarak

sahneleştirir. Yapı programının yorumlandığı bu sahne-mekânlar kullanıcıyı toplumsal düzen ve bireysel eylemleri bağlamında bilinçlendirecek nitelikler taşır. Evrensel değerlerle kodlanmış arkaik yapı öğelerinin kullanıldığı sade geometrik hacimli sahne-mekânlarda kullanıcının tarih bilinci canlanabilir, insanlığın kurduğu eski ve yeni tüm medeniyetlere saygısı etkinleşebilir. Mekân kurgusundaki her bir sahne-mekânın etki gücü canlı renkleriyle doğanın bereketini göz önüne seren malzeme çeşitliliğine de bağlıdır. Plecnik'in seçtiği ve bir ressamın renk paletinin çeşitliliğini hatırlatan doğal malzemeler, güncel kullanıcının doğayla yeniden bir sevgi bağı kurmasını sağlayabilecektir.

Ölçekler Üstü Mekân Sanatı: Plecnik mimarisi, günümüz mimari ortamının tartışmalarına katkı sağlayacak bir konu zenginliği barındırır. Plecnik'in obje, mobilya, çok çeşitli kamusal programlara hizmet veren bina, bahçe, park ve kent ölçeklerini kapsayan tasarımları, eserleri mekân sanatı başlığı altında inceleyecek bir mimarın tasarım faaliyetinin belli ölçeklerle sınırlanamayacağına altını çizer. Plecnik'e eşzamanlı gelişen ve

etkisi günümüze kadar süregelen modern mimarinin bazı temsilcilerinin kimi zaman yok etmek anlamında eşitlediği ölçekler düşünüldüğünde, ölçekleri önemseyen bir mekân sanatının önemi berraklaşır. Her ölçeğin doğasına uygun şekilde ve mekân sanatı bağlamında geliştirilmiş bir tasarım düşüncesinin değerini günümüz tasarımcıları ve mimar adayları açısından yadsımak zordur. Bu konu Plečnik mimarisi bağlamında; mimarlığın iletişim gücünün çeşitli ölçekleri kapsayan farklı incelik dereceleri, mekân atmosferi ve malzeme seçimi, evrensellik ve yöresellik, yapı-yerleşim-kent ve doğa bağlantıları gibi başlıklarda incelenebilir bir katmanlılığa sahiptir.

Evrensellik ve Yaratıcılık: Plečnik, yaratıcılığını antik çağ mimarisinin öğelerini yorumladığı bir mimari dille sınırlamamıştır. Antik çağ mimari eserlerinin ve yapı öğelerinin güncellenebilme özellikleri Plečnik'e göre onların evrensel değerlere temas edebilme özelliklerinden kaynaklanır. Ancak antik Yunan medeniyetinden evvel de evrensel olana ve onun farklı veçhelerine temas eden çeşitli ürünler üretilmiştir ve üretilmeye devam edecektir. Modernleşen yaşamın ürettiği kurumlar sonucu oluşacak yeni toplumsal ilişkiler ve bireysel deneyimler, yeni teknolojiler, malzemeler ve ürünler, onları işleyecek bireyler ve topluluklar tarafından sanatsal, bilimsel, sosyal ve teknik düzlemlerde evrensel olana yeni veçheler kazandırabilirler.

Plečnik, bireyin ve toplumların evrensel olanın ifadesi bağlamındaki yaratıcılıklarının süre gideceğine dair bu umudunu inancından, memleket sevgisinden, Gottfried Semper'in çeşitli kültürlerin ürünlerini incelediği ve doğanın bereketini konu edindiği kuramından ve kendi döneminde deneyimlediği modern teknolojik atılımlar ile modern toplumsal kurumlardan alır. Plečnik'in evrensel değerlere temas etmiş ve edecek olanın izini sürerek oluşturduğu şiirsel dinginlikteki kamusal mekânları, modern mimarlık dilini kanıksamış ve günümüzün farklı kültürel topluluklarını barındıran kalabalık ve hızlı kent ortamına uyumlanmış tasarımcılar ve mimarlık adayları tarafından hala anlaşılabilir, öğrenilebilir ve ilham alınabilir bir vaha niteliği taşırlar. Belirtildiği üzere güncel olanla evrensel olanı çok farklı ölçeklerde buluşturması bakımından Plečnik'in mekân sanatı günümüz için hala bir okul değeri taşımaktadır.

Yorum sanatı: Mimarlığın somut dünyasına tercüme ettiği yaşam felsefesini kullanıcıya ve gözlemciye rafine bir biçimde sunan Plečnik'in yapılarının etkisi ve özellikleri hızlıca tariflenemez. Plečnik eserlerini okumak ve yorumlamak, bu eserlerin duygusal, düşünsel, kültürel katmanlarını fark etmeyi gerektirecektir. Modern mimari dilin oluşturulup kutsandığı bir ortamda yara-

tılmaları ve bu dile yönelik içeriksel ve biçimsel eleştirilerin pusuda beklediği bir dönemde tasarlandıkları düşünüldüğünde Plečnik mimarisinin derin kapsamı mimarlık tarihi açısından özel bir değer kazanır. Yaratıcılığın kendisine dönüşebilen yorumlama eylemi, Plečnik'in eserlerinin incelenmesi bağlamında yeni bir soluk kazanacaktır.

Kaynaklar

1. Allesch, G.J. (1912) Die Renaissance in Italien, Kiepebhauser, Weimar.
2. Crečić, P. (1993) Plečnik, The Complete Works, Watson-Guptill Publications, NY.
3. dtv- Atlas zur Baukunst, Band I. und II.
4. Damjan, G. (1988) Le Colonne Di Plečnik, Arhitekturni Muzej, Dessa, Ljubljana.
5. Gooding, M. (1997) National and University Library Ljubljana, Phaidon, London.
6. Gullendı-Cımpriřhova, Z. (2008) Denkmalkriterium Religıosıtät, Denkmalverständnis des Arch. Josip Plečnik (1872-1957), Kunsttexte.de
7. Heidegger, M. (1960-1990) Der Ursprung des Kunstwerkes, Reclam, Stuttgart.
8. Kruft, H.W. (1991) Geschichte der Architekturtheorie, Verlag C.H. Beck, München.
9. Muller, W.-Vogel, G. (1987) dtv-Atlas zur Baukunst, Band I. und II., dtv, München.
10. Podrecca, B. (Hrsg.) (2003) Jože Plečnik und Ljubljana: der Architekt und seine Stadt; Katalog zur Ausstellung im Stadtmuseum Graz., Ljubljana.
11. Prelovšek, D. (1992) Josef Plečnik 1872-1957, Residenz Verlag, Salzburg-Wien.
12. Prelovšek, D. (1996) Prelovšek, Damjan: Semper's „Bekleidungstheorie“ in Plečnik's University Library of Ljubljana, in: Form, modernism and history-s.29-32, ed. by Alexander von Hoffman-Cambridge, Massachusetts.
13. Prelovšek, D. (1996) Semper and Viennese architecture ca.1900, in Centropa, 2. s.89-90
14. Prelovšek, D. (2006) The architect Jože Plečnik, in: Local strategies, international ambitions, Institute of Art History, Academy of Sciences of the Czech Republic, Prague.
15. Semper, G. (1878) Der Stil in den technischen und tektonischen Künsten o. die praktische Aesthetik, Friedr. Bruckmann's Verlag, München.
16. Semper, G. (1979) Kleine Schriften, Mäander Kunstverlag, Mittenwald.
17. Schurmeyer, W. (1929) Bibliotheksräume aus fünf Jahrhunderten, Frankfurt.
18. Stiller, A. (2006) Josef Plečnik, 1872-1957: Architekt in Wien/ Prag/ Laibach, Salzburg.
19. Stabenow, (1996) J. Jože Plečnik- Städtebau im Schatten der Moderne, Braunschweig-Wiesbaden. VALENA, T. (2006) Jenseits der Manifeste, in: Prager Architektur und die europäische Moderne, hrsg. von Tomáš Valena and Ulrich Winko (mit Beitr. von Jeanette Fabian), Berlin.
20. Warncke, C.-P. (1992) Bibliotheksdeale-Ikonographie der Bibliotheken, Wiesbaden.

Resimler

- 1./2./5./11./14./15./18./19./22./23./25./26./27./31./32./33./35./36./37./43./45./47./48./49./50./51./52. Prelovšek, D. (1992), Josef Plečnik 1872-1957, Residenz Verlag, Salzburg-Wien.
- 3./4./6./7./8./9./10./12./13./16./17./20./21./24./28./29./30./34./38./40./41./42./44./46./53./54./55./56. Krecic, P. (1993): Plecnik -The complete Works, NY. 39.

Damjan, G. (1988), Le Colonne di Plečnik-Architekturni Muzej-Dessa, Ljubljana.

Anahtar sözcükler: Mimarlık ve şiirsellik; kutsal mekânlar; mimarlığın evrensel dili; malzemelerin anlatım gücü.

Key words: *Architectural poetry; sacred spaces; the universal language of architecture and the sanctity of life; the expressive power of materials.*

Çift Cidarlı Cepheler Üzerine Bir Araştırma

A General Evaluation on Double Skin Facades

Tuğba İNAN, Tahsin BASARAN

ÖZET

Bu çalışmada, literatürde çift cidarlı cephe sistemleri ile ilgili son on yılda yapılmış olan çalışmalar incelenmiş ve bu sistemlerin vurgulanan olumlu ve olumsuz yönleri tablo ve grafikler yardımıyla irdelenmiştir. Ayrıca çift cidarlı cephe türleri arasında karşılaştırma yapılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda, çift cidarlı cephe sistemleri ile ilgili avantajların en başında %95 oranla bu sistemlerin doğal havalandırmaya imkan sağlaması gelmektedir. Diğer vurgulanan avantajlar ise yüzdelere göre sırasıyla; şeffaflık oranının yüksek olması sayesinde kullanıcı ile çevre arasındaki etkileşimi arttırması, ısı ve ses yalıtımını desteklemesi, ısı iletimi ve güneş ısı kazanç katsayısını düşürmesi, ısı konforu arttırması ve iki cephe arasındaki boşluğa güneş kırıcı elemanların yerleşimine olanak sağlaması ile bu elemanları dış ortamın olumsuz koşullarından korumasıdır. Öte yandan hemfikir olunan dezavantajların başında %72 oranla iki cephe arasında kalan hava boşluğundaki aşırı ısınma problemi gelmektedir. Diğer vurgulanan önemli dezavantajların ise binaya giren gün ışığı miktarının azalması ile ilgili problemler, yüksek yatırım maliyetleri, ek bakım onarım maliyetleri, yangın ve akustiğe ilişkin problemler olduğu tespit edilmiştir. Ülkemizde bu sistemlerin uygulanabilirliği ve enerji performansına olumlu katkı sağlayabilmesi için aşırı ısınma problemini göz önünde bulunduran mimari tasarım kararlarının alınması gerekmektedir.

ABSTRACT

This study examines the literature of double-skin facade systems over the last decade, and, with the help of tables and graphics, investigates their advantages and disadvantages. Moreover, a detailed comparison is made between double skin facade systems. The results of the study show that the greatest advantage (95%) of double skin facade systems is their provision of natural ventilation. Other advantages are highlighted according to their percentage as follows: An increase in interaction between user and environment because of the high proportion of transparency, support of heat and sound insulation, reduction in heat transmission and solar heat gain coefficient, an increase in thermal comfort, allowance of solar control elements between the two facade spaces, and protection of these elements from external environment conditions. The most commonly accepted disadvantage (72%) is overheating in the air space of the two facades. Other disadvantages are highlighted according to their percentage as follows: Problems related to a decrease in the amount of daylight entering the building, high investment costs, additional maintenance and repair costs, fire, and acoustic problems. In our country, architectural design decisions related to overheating must be taken so as to provide a positive contribution to energy performance and the applicability of these systems.

İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mimarlık Fakültesi, İzmir.
Department of Architecture, Izmir Institute of Technology, Izmir, Turkey.

Başvuru tarihi: 28 Mayıs 2013 (Article arrival date: May 28, 2013) - Kabul tarihi: 26 Şubat 2014 (Accepted for publication: February 26, 2014)

İletişim (Correspondence): Tuğba İNAN. **e-posta (e-mail):** tugbainan85@gmail.com

© 2014 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi - © 2014 Yıldız Technical University, Faculty of Architecture

XI. yüzyılın başlarında kendini iyice gösteren, sera gazı etkisinin neden olduğu küresel ısınma ve iklimsel değişikliklerle ilgili problemler, enerjinin verimli kullanılmasının gerekliliğini gözler önüne sermiştir. İklim değişiklikleri birçok sektörü etkilediği gibi inşaat sektörünü de ciddi derecede etkilemektedir. Bina endüstrisi enerji tüketiminde önemli bir paya sahiptir. Türkiye’de yaklaşık olarak toplam enerjinin %20’si ulaşım, %43’ü endüstri ve %37’si binalarda kullanılmaktadır.^[1]

Dünya üzerinde giderek artmakta olan enerji ihtiyacına rağmen tüketilebilir enerji kaynaklarının yeryüzünde hızla azalması, tasarımcıları enerji tüketiminde büyük öneme sahip olan bina sektöründe birtakım yeni “çevre dostu”, “enerji etkin”, “ekolojik”, “sürdürülebilir” olarak adlandırılan bina tasarımlarına yönlendirmektedir.^[2] Binalardaki cephe sistemleri, enerji tüketiminde oldukça yüksek bir yüzdeye sahiptir. Yapının cephe sistemi, dış çevrenin iklim koşullarına karşı bina içinde uygun fiziki ortam koşullarının sağlanmasında aktif rol oynar. Bu nedenle enerji etkin cephe sistemlerinin tasarımı oldukça önemlidir. Bu doğrultuda enerji kayıplarını an azı indirmeyi ve kullanılan enerjiden en üst düzeyde faydalanmayı hedefleyen yeni yapı kabuğu sistem arayışı üzerine yapılan araştırmalar giderek önem kazanmıştır. Bu bina kabuklarının, başka bir deyişle cephe sistemlerinin yeni bir örneği de özellikle Amerika ve Kuzey Avrupa’da geniş uygulama alanı bulan çift cidarlı cephe sistemleridir. Bu sistemler birbirinden 20 ile 200 cm arasında değişen bir hava boşluğu ile ayrılan, genellikle tümüyle camdan oluşan iki yapı kabuğundan oluşan cephe sistemleridir. İki yapı kabuğu arasında bulunan hava boşluğu tampon bir role sahiptir. Bu sayede çift cidarlı cephe sistemleri, iklimsel değişikliklere karşı binanın iç ve dış ortam koşullarında dengeyi sağlayarak, enerji kullanımını azaltma iddiasında olabilmektedir.^[3]

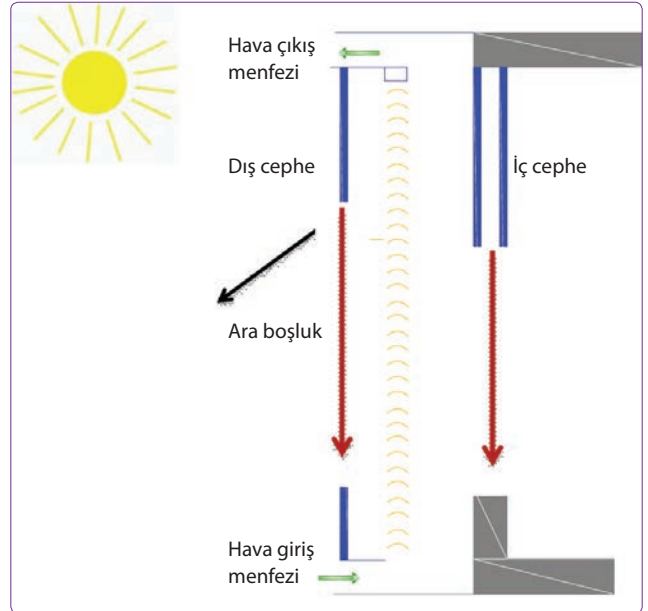
Gerek yapı kabuklarının enerji tüketimindeki önemli rolü, gerekse çift cidarlı cephe sistemlerinin değişen iklim koşullarına karşı adaptasyon sağlayarak enerji performansına olumlu katkı sağlama iddiası, küresel ölçekte yaygın olarak araştırılan ve uygulanan çift cidarlı cephe sistemlerinin ülkemiz koşulları için de araştırılmasını gerektirmektedir. Bu çalışmada bu amaç doğrultusunda, binanın enerji performansını arttırdığı birçok çalışma tarafından belirtilen, küresel ölçekte yaygın olarak araştırılan ve uygulanan çift cidarlı cephe sistemlerinin genel çalışma mekanizması incelenerek; literatürde son on yılda yapılmış olan çalışmalar doğrultusunda, bu sistemlerin avantaj ve dezavantajları tablo ve grafikler yardımıyla vurgulanacaktır. Çift

cidarlı cephe türleri de doğal havalandırma, akustik, yalıtım, ısı yalıtım, yangın korunumu ve şeffaflık gibi temel fiziksel özellikleri bakımından sorgulanacaktır.

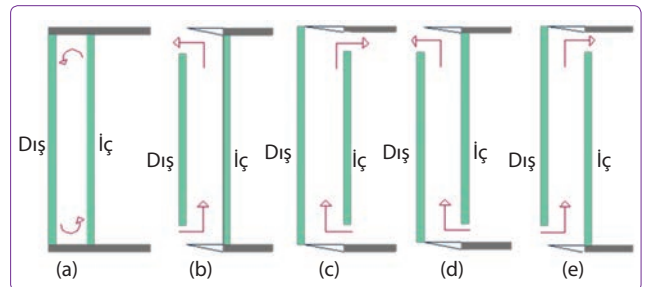
Çift Cidarlı Cephe Sistemleri

Çift cidarlı cephe sistemleri, literatürde “çift cidarlı cepheler”, “çift cam cepheler”, “aktif cepheler”, “enerji etkin cepheler”, “havalandırılmış çift cidarlı cepheler”, “havalandırılmalı cepheler”, vb. çeşitli isimlerle adlandırılmaktadır. Çift cidarlı cephe sistemleri, binanın birincil yani ana cephesinin önüne ikincil bir cam cephenin entegre edilmesi ile oluşur. Genellikle dış cephe tek bir saydam camdan oluşurken, iç cephe kısmen veya tamamen çift camdır ve bu cam çoğunlukla low-e veya güneş kontrollü camlardan oluşur (Şekil 1).

Güneş ışınlarının çok fazla ve dik geldiği zaman aralığında, özellikle yaz döneminde aşırı ısınmayı önlemek için bu iki cephe arasında kalan boşluktaki havalandırmanın çok iyi yapılması gerekmektedir. Çift cidarlı cephede binanın dış ve iç ortamı arasında tampon rol

Şekil 1. Çift cidarlı cephe sistemi.

Şekil 2. Çift cidarlı cephelerde hava akış modları.

Tablo 1. Çift cidarlı cephe sınıfları

Kat yüksekliği boyunca	Bina yüksekliği boyunca
<ul style="list-style-type: none"> • Kutu pencereler • Şaft-kutu cepheler • Koridor cepheler 	<ul style="list-style-type: none"> • Çok katlı ÇCC • Çok katlı panjurlu ÇCC

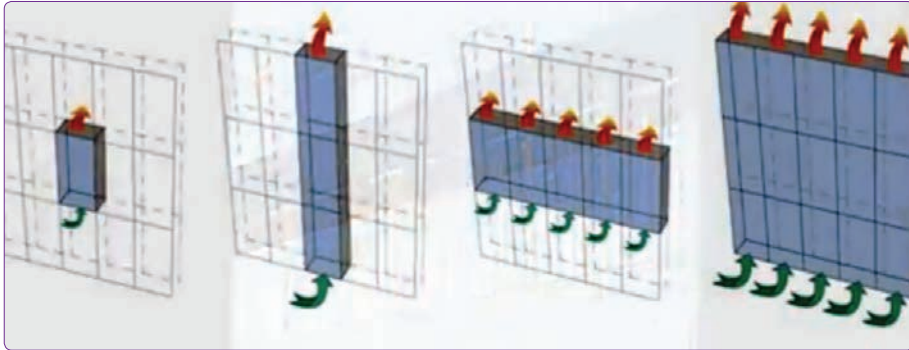
oynayan, iki yapı kabuğu arasında kalan bu boşlukta farklı akış modları uygulanabilmektedir. Yaz ve kış dönemlerinde enerji performansını arttırmak için farklı akış modları kullanılabilir. Bu hava boşluğunda yaygın olarak kullanılan akış modları Şekil 2’de gösterilmiştir. Akış modlarından tampon bölge ve iç hava perdesi özellikle kışın kullanılırken, dış hava perdesi ise yazın tercih edilen bir hava akış modudur.

Çift cidarlı cephelerde yapı kabukları birbirinden boyları 20cm ile 2 m arasında değişen, binanın içi ile dış ortam arasında tampon rol oynayan hava kanalı olarak adlandırabileceğimiz bir boşluk ile ayrılır. Bu boşluk literatürde “hava koridoru” ve hava kanalı gibi isimlerle

anılmaktadır. Bu hava boşluğu bina yüksekliği boyunca devam edebileceği gibi kat yüksekliği boyunca da devam edebilir. Kat yüksekliği boyunca devam eden çift cidarlı cepheleri, kutu pencereler, şaft-kutu cepheler ve koridor cepheler olarak üç ana başlıkta toplarken; bina yüksekliği boyunca devam eden çift cidarlı cepheleri; çok katlı çift cidarlı cepheler ve çok katlı panjurlu çift cidarlı cepheler olarak iki ana başlıkta toplamak mümkündür (Tablo 1). Bu farklı türdeki çift cidarlı cephe (ÇCC) sistemleri Şekil 3’te gösterilmiştir.

Kutu pencereler her kat düzeyinde yatay elemanlarla ve her pencerede düşey elemanlara bölmelere ayrılmaktadır. Yani iç ve dış cidar arasında bırakılan boşluk her bir pencere modülünde devam eder. Londra’da bulunan Watling Konutunda kutu pencere sistemini görmek mümkündür (Şekil 4). Bina 7 katlıdır ve her bir pencere modülünde ara hava boşluğu bırakılarak kutu pencere türündeki çift cidarlı cephe sistemi uygulanmıştır. Kutu pencerelerde dış cephedeki her bir pencere modülünde, doğal havalandırmaya olanak sağlayan hava giriş ve çıkış menfezleri bulunabilmektedir.

Şaft kutu pencere sistemi kutu pencere türündeki

Şekil 3. Çift cidarlı cephe türleri.^[4]**Şekil 4.** Kutu pencere, Watling Konutu.^[5]

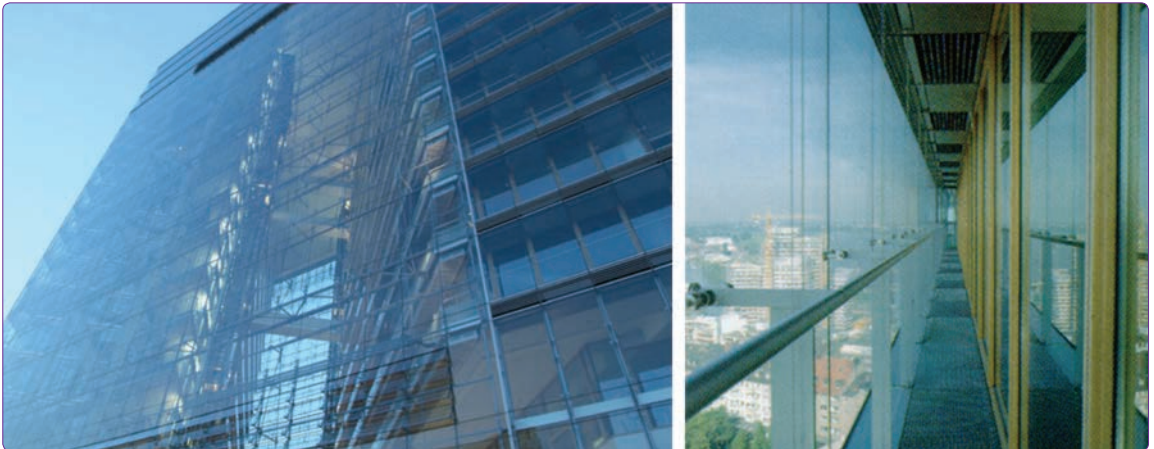
Şekil 5. Şaft- kutu pencere, ARAG 2000 kulesi.^[6]

çift cidarlı cephe sistemi ile benzerlik gösterir. Cepheye yerleştirilmiş bir dizi pencere modülünden oluşur. Kutu pencere sisteminden farklı olarak cephe boyunca devam eden ve her kat seviyesinde kutu pencerelere bağlanan şaft sisteminden oluşur. Temiz hava, dış cam cephenin alt yüzündeki menfezden içeri alınır ve ısınarak yükseldikten sonra kutu pencerelerin üst seviyesindeki açıklıklardan şaftta aktarılır ve şaftta yükselerek binadan dışarı atılır. Almanya'nın Düsseldorf şehrinde

inşa edilmiş olan ARAG 2000 kulesi şaft-kutu pencere sistemine örnek olarak verilebilir (Şekil 5). 33 katlı ve toplam 120 metre yüksekliğinde olan bina şaft-kutu pencere türünde tasarlanmıştır ve cidarlar arasında kalan hava boşluğu 70 cm derinliğindedir. Binada doğal havalandırma yılın %50-60'lık bir zaman diliminde mümkün olabilmektedir. Aşırı sıcak ve soğuk hava koşullarında mekanik havalandırmadan destek alınmaktadır. Her kutu pencerenin 15 cm yüksekliğinde kapatılabilir kapağa sahip hava giriş açıklığı bulunmaktadır. Her üç açıklıkta bir şaft bulunmaktadır. Hava giriş açıklıklarından alınan hava, üst açıklıklardan şaftta aktarılmakta, şaftta giren ısınan hava yükselerek şaft aracılığı ile binadan tahliye edilmektedir.^[6]

Koridor türündeki çift cidarlı cepheler, her kat düzeyinde yatay elemanlarla ayrılarak koridorlar oluşturulur. Her katın hava boşluğu birbirinden ayrılmıştır. Dış cephede, her katın kendi alt seviyesinde bulunan açıklığından çift cidar arasındaki koridora alınan hava, yine her katın kendi üst seviyesinde bulunan açıklığından dışarı tahliye edilmektedir. Almanya'nın Düsseldorf şehrinde inşa edilmiş olan Düsseldorf Stadtto binası koridor türündeki çift cidarlı cephe sistemine örnek olarak verilebilir (Şekil 6). Ofis binası olarak kullanılan bina, merkezinde bir atriumu barındıran 16 katlı iki eşkenar dörtgen cam kule ve 3 kat çatı katı olan, 56 metre yüksekliğinde bir binadır. Binada 90 ve 140 cm derinliğinde 20 metre uzunluğunda kat boyunca devam eden koridorlar bulunmaktadır. İç cephe kabuğu ahşap çerçeveli low-e çift camdan oluşurken, dış cephe 12 mm kalınlıkta sabit güvenli camdan oluşmaktadır.

Çok katlı çift cidarlı cephelerde hava kanalı yatay ve dikey bölücü elemanlarla bölümlendirilmemiştir. Hava boşluğu bina yüksekliği boyunca tek bir hava kanalı olarak devam eder. Tüm bina yüksekliği boyunca, dış cam cephe yüzeyinde tek bir hava giriş menfezi ve tek

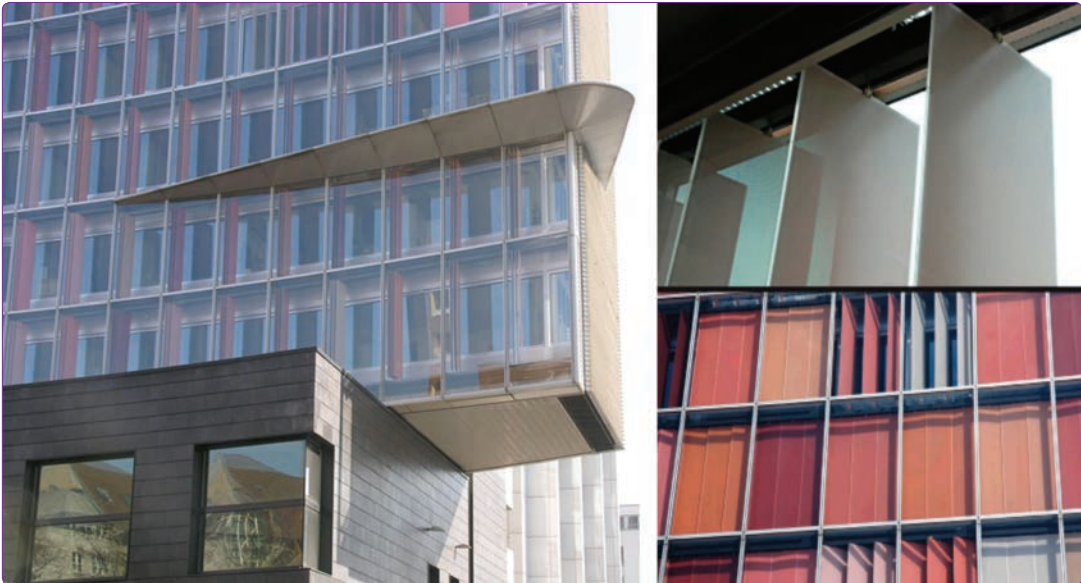
Şekil 6. Koridor cephe.^[6]

bir hava çıkış menfezi bulunmaktadır. Kat hizalarında temizlik, bakım onarım gibi gereksinimleri gidermek için havalandırmaya engel olmayan yürüyüş yolları bulunmaktadır. Londra'da bulunan 51 katlı 180 m yüksekliğinde olan Beetham kulesi, çok katlı çift cidarlı cephe sistemine örnek olarak verilebilir (Şekil 7).

Çok katlı panjurlu çift cidarlı cephelerde, dış cephede cam giydirme cephe yerine hareketli panjurlar bulunmaktadır. Bu cephelerde güneş ışınlarının çok olduğu durumlarda panjurlar kapalı duruma getirilebilmekte veya dış çevre ile kontağı sağlamak için açılabilir. Almanya'nın Berlin şehrinde inşa edilmiş olan GSW

Şekil 7. Çok katlı çift cidarlı cephe.^[5]

Şekil 8. Çok katlı çift cidarlı panjurlu cephe.^[7]

binası, bina yüksekliği boyunca devam eden ve yürüme yolları barındıran çok katlı çift cidarlı panjurlu cephe türündedir. İki cephe arasında kalan boşluk 0.9 metre derinliğindedir. Çift cidarlı cephe batı cephesinde tasarlanmıştır. Temel olarak doğal havalandırma kullanılmaktadır. Ancak sıcaklığın ve soğüğün zirvede olduğu yaz ve kış zaman dilimlerinde mekanik havalandırma da yararlanılmaktadır. Yılın %70'lik periyodunda doğal havalandırmadan yararlanmak mümkündür.^[6]

Çift Cidarlı Cephe Çalışmaları

Çift cidarlı cephe sistemleri ile ilgili birçok araştırmacı tarafından çeşitli çalışmalar yapılmış ve bu sistemlerin enerji performansları irdelenmiştir. Yapılan çalışmalar doğrultusunda da bu sistemlerin olumlu ve olumsuz yönleri hakkında birçok bulgu elde edilmiştir.

Çift cidarlı cephelerin avantajları

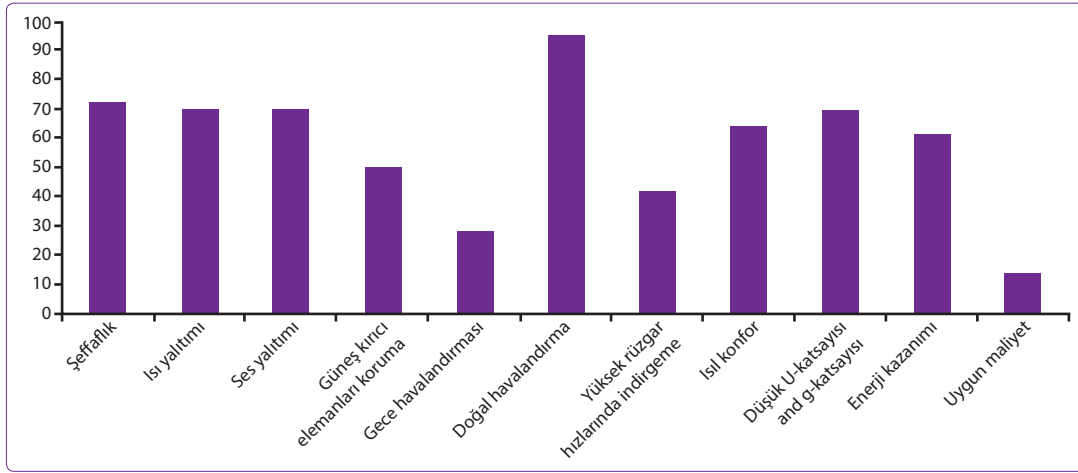
Çalışmada son on yılda literatürde yapılmış olan

Tablo 2. Çift cidarlı cephelerin avantajları (2001-2008)

Avantajlar	Oesterle vd., (2001) ^[8]	Li, (2001) ^[9]	Hendriksen vd., (2002) ^[10]	Zöllner vd., (2002) ^[11]	Saelens vd., (2003) ^[12]	Jager vd., (2003) ^[13]	Loncour vd., (2005) ^[14]	Yılmaz ve Çetintaş, (2005) ^[15]	Safer, vd., (2005) ^[16]	Ding vd., (2005) ^[17]	Faggembau (2006) ^[18]	Poizaris (2006) ^[19]	Bestfacade (WPS), (2007) ^[20]	Gratia and Herde, (2007) ^[21]	Haase vd., (2007) ^[22]	Asdrubali ve Baldinelli, (2007) ^[23]	Gavan vd. ^[24]	HÇseggen vd. (2008) ^[25]
Şeffaflık	-	√	√	√	√	-	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
Isı yalıtımı	√	√	√	-	√	-	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
Ses yalıtımı	√	√	√	-	-	√	√	√	-	√	√	√	√	√	√	√	√	-
Güneş kırıcı elemanları koruma	√	-	√	-	√	√	-	-	√	√	√	√	√	√	√	-	√	√
Gece havalandırması	√	-	√	-	-	-	√	-	-	-	√	√	√	√	-	√	-	-
Doğal havalandırma	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
Yüksek rüzgar hızlarında indirgem	√	-	√	√	-	√	√	-	√	-	√	√	√	√	-	√	-	√
Isıl konfor	√	√	√	-	-	-	√	√	√	√	√	√	√	√	-	√	-	√
Düşük U-katsayısı ahd g-katsayısı	-	-	√	√	√	-	√	√	-	-	√	√	√	√	√	√	-	√
Enerji kazanımı	-	√	√	-	√	-	√	-	√	-	-	√	√	√	√	√	√	-
Uygun maliyet	√	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	√	√	-	-	-	-

Tablo 3. Çift cidarlı cephelerin avantajları (2009-2012)

Avantajlar	Haase vd., (2009) ^[26]	Tanaka vd., (2009) ^[27]	Chou vd., (2009) ^[28]	Chan vd., (2009) ^[29]	Guardo vd., (2009) ^[30]	Haase ve Amato, (2009) ^[31]	Gavan vd., (2010) ^[32]	Serra vd., (2010) ^[33]	Zhou ve Chen, (2010) ^[34]	Azərbayani ve Anderson ^[35]	Jiru vd., (2011) ^[36]	Annex 44, (2011) ^[37]	Mingotti vd., (2011) ^[38]	Zang ve Altan, (2011) ^[39]	Shameri vd., (2011) ^[40]	He vd., (2012) ^[41]	Chow., (2012) ^[42]	Zhou ve Xue, (2012) ^[43]
Şeffaflık	√	-	-	-	√	-	-	√	√	√	-	√	-	√	√	-	√	√
Isı yalıtımı	√	-	-	√	√	-	√	-	√	-	√	√	√	√	√	√	-	-
Ses yalıtımı	√	-	-	√	√	-	√	-	√	-	√	√	√	√	√	-	√	√
Güneş kırıcı elemanları koruma	√	-	-	-	-	-	√	√	√	√	√	√	√	√	√	-	√	√
Gece havalandırması	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	√	-	-	-	√	-	-
Doğal havalandırma	√	√	-	√	√	-	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
Yüksek rüzgar hızlarında indirgem	-	-	-	-	√	-	-	√	-	√	-	√	√	-	-	-	-	√
Isıl konfor	√	-	-	-	√	-	-	√	√	√	-	√	√	√	√	√	-	√
Düşük U-katsayısı ahd g-katsayısı	√	√	√	√	√	√	-	√	√	-	√	√	√	-	√	-	√	-
Enerji kazanımı	√	-	√	√	-	√	-	√	-	√	√	√	√	-	√	-	-	√
Uygun maliyet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	√	-	-	√	-	-	-

Şekil 9. Çift cidarlı cephelerin avantaj yüzdeleri.

araştırmalar doğrultusunda, çift cidarlı cephe sistemlerinin avantajları Tablo 2 ile 3’de ve Şekil 9’da kapsamlı bir şekilde aktarılmıştır.

Yapılan literatür çalışmasının sonucunda çift cidarlı cephe sistemlerinin en çok vurgulanan başlıca avantajları sırasıyla; doğal havalandırmaya imkan sağlaması, şeffaflık oranı yüksek olan cephe sayesinde bina ile çevre etkileşiminin artmasına olanak sağlaması, yapının ısı yalıtımını desteklemesi, aşırı gürültülü bölgelerde ses yalıtımına katkı sağlaması, ısı iletim katsayısı ve güneş ısı kazanç katsayısını düşürmesi, iç mekanın ısıl konforunu arttırması, enerji tasarrufu sağlaması, güneş kırıcı elemanların hava kanalında tasarlanmasına olanak sağlayarak, güneş kırıcı elemanları rüzgar ve olumsuz hava koşullarından koruması, yapıyı yüksek rüzgar hızlarından ve hava koşullarına karşı koruma sağlaması,

ve gece havalandırması yaparak yazın gün içerisinde yapı kütlelerinin depoladığı ısı enerjisinin azaltılmasını sağlaması olduğu tespit edilmiştir (Şekil 9).

Çift cidarlı cephelerin dezavantajları

Çift cidarlı cephe sistemlerinin dezavantajlarının bilincinde olmak enerji performansının etkinliği bakımından büyük öneme sahiptir. Bu dezavantajlardan haberdar olmak mimari tasarım evresinde bu sistemleri etkileyen tasarım parametrelerinin algılanmasını ve problem odaklı çözümlerin üretilmesini kolaylaştıracaktır. Son on yılda literatürde yapılmış olan araştırmalar doğrultusunda, çift cidarlı cephe sistemlerinin dezavantajları Tablo 4 ile 5’de ve Şekil 10’da kapsamlı bir şekilde aktarılmıştır.

Son on yılda yapılmış olan çalışmaların incelenmesi

Tablo 4. Çift cidarlı cephelerin dezavantajları (2001-2008)

Dezavantajlar	Oesterle vd., (2001) ^[5]	Li, (2001) ^[6]	Hendriksen vd., (2002) ^[7]	Zöllner vd., (2002) ^[8]	Saelens vd., (2003) ^[9]	Jager (2003) ^[10]	Loncour vd., (2005) ^[11]	Yılmaz ve Çetintaş., (2005) ^[12]	Safer, vd., (2005) ^[13]	Ding vd., (2005) ^[14]	Faggembau (2006) ^[15]	Poizaris (2006) ^[16]	Bestfacade (WP5), 2007 ^[17]	Gratia and Herde, (2007) ^[18]	Haase vd., (2007) ^[19]	Asdrubali ve Baldinelli. ^[20]	Gavan vd. ^[21]	Hçseggen vd., (2008) ^[22]
Aşırı ısınma problemleri	√	-	-	√	√	√	√	-	√	√	√	√	√	√	-	√	√	√
Güneşiği problemleri	√	-	√	-	-	-	√	-	-	-	-	√	√	√	-	-	√	√
Ses yalıtımı problemleri	√	√	√	-	-	√	-	-	-	-	-	√	√	√	-	-	-	-
Yüksek yapı maliyetleri	√	-	-	-	-	√	-	-	-	-	√	√	√	√	-	-	√	√
Ek bakım onarım maliyetleri	√	-	-	-	-	√	-	-	-	-	√	√	√	-	-	√	-	√
Yangın problemleri	√	-	√	-	-	√	√	-	-	-	-	√	√	-	-	√	-	-
Kullanıcı mekanının azalması	√	-	-	-	-	√	-	-	-	-	√	√	√	-	√	√	-	-
Hava kanalındaki akış hızında artış	-	-	√	-	-	-	√	-	-	-	-	√	√	-	-	-	-	-
Binanın ağırlığında artış	-	-	-	-	-	√	-	-	-	-	-	√	√	-	-	-	-	-

Tablo 5. Çift cidarlı cephelerin dezavantajları (2009-2012)

Dezavantajlar	Haase vd., (2009) ^[23]	Tanaka vd., (2009) ^[24]	Chou vd., (2009) ^[25]	Chan vd., (2009) ^[26]	Guardo vd., (2009) ^[27]	Haase ve Amato, (2009) ^[28]	Gavan vd., (2010) ^[29]	Serra vd., (2010) ^[30]	Zhou ve Chen, (2010) ^[31]	Azarbayjani ve Anderson ^[32]	Jiru vd., (2011) ^[33]	Annex 44, (2011) ^[34]	Mingotti vd., (2011) ^[35]	Zang ve Altan, (2011) ^[36]	Shameri vd., (2011) ^[37]	He vd., (2012) ^[38]	Chow.,(2012) ^[39]	Zhou ve Xue, (2012) ^[40]
Aşırı ısınma problemleri	√	√	-	√	√	-	√	√	√	-	√	√	√	-	√	-	√	-
Güneş ışığı problemleri	√	-	-	-	-	√	-	√	-	-	√	-	√	-	√	√	√	-
Ses yalıtımı problemleri	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	√	-	√	-	-	-	-
Yüksek yapı maliyetleri	-	-	-	√	√	-	-	-	-	-	-	√	-	-	√	-	-	-
Ek bakım onarım maliyetleri	-	-	-	√	√	-	-	-	-	-	-	√	-	-	-	-	-	-
Yangın problemleri	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	√	-	-	√	-	√	-
Kullanıcı mekanının azalması	√	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	√	-	-	-	-	-
Hava kanalındaki akış hızında artış	-	-	-	-	-	-	-	-	√	√	-	√	√	-	-	-	-	-
Binanın ağırlığında artış	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

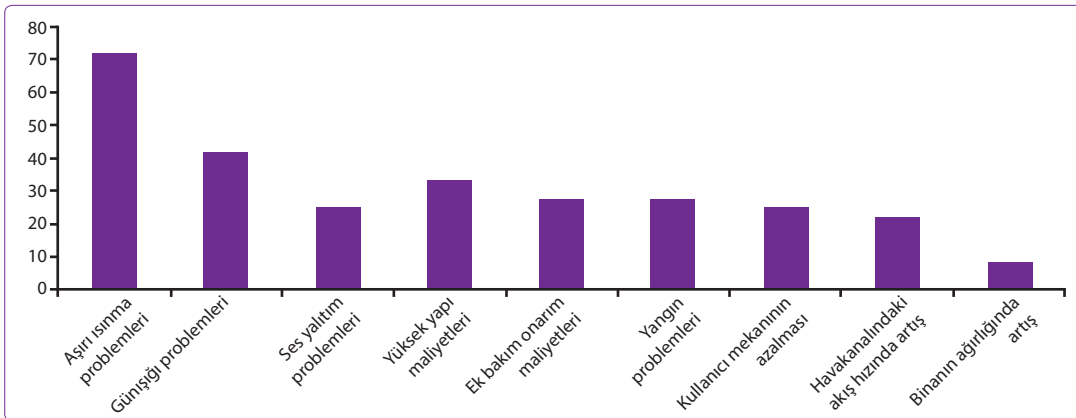
sonunda çift cidarlı cephe sistemlerinin en çok vurgulanan başlıca dezavantajları sırasıyla; çift cidarlı cephe arasındaki hava kanalında aşırı ısınma problemlerinin oluşabilmesi, yapının dış cam cephelerinden geçip binaya giren gün ışığı miktarını azaltması, yüksek yatırım maliyetlerinin olması, yapıda ekstra bakım, onarım, işletme ve temizlik maliyetlerine neden olması, yangın dayanımı bakımından olumsuzluklar oluşturabilmesi, akustik sorunlara neden olabilmesi, kullanıcı mekanını azaltması olduğu tespit edilmiştir (Şekil 10).

Çift cidarlı cephe türlerinin değerlendirilmesi

Çalışmada çift cidarlı cepheler, kat yüksekliği boyunca ve bina yüksekliği boyunca devam eden cepheler olarak iki ana başlıkta toplanmıştır. Kat yüksekliği boyunca devam eden çift cidarlı cepheler kutu pencereler, şaft-kutu cepheler, koridor cepheler olarak üç ana başlıkta toplanırken, bina yüksekliği boyunca devam

eden çift cidarlı cepheler; çok katlı çift cidarlı cepheler ve çok katlı panjurlu çift cidarlı cepheler olarak iki ana başlıkta toplanmıştır. Bu bölümde farklı çift cidarlı cephe türleri; doğal havalandırma performansı, akustik yalıtım, ısı yalıtım, yangın korunumu ve şeffaflık bakımından kapsamlı irdelenmiştir.

Yapılan analiz sonucunda; bu sistemlerin baz alınan değerlendirme ölçütleri bakımından olumlu ve olumsuz yanlarının olduğu görülmüştür. Tüm çift cidarlı cephe türleri doğal havalandırmaya olanak sağlarken, doğru tasarlanmayan hava akış modunun kanalda aşırı ısınma problemine neden olabileceği aşikardır. Kutu ve şaft-kutu pencereler akustik yalıtım bakımından olumlu davranış sergilerken; koridor cephelerde aynı katta mekanlar arası gürültü kirliliği oluşmaktadır. Bina yüksekliği boyunca devam eden çift cidarlı cepheler dış ortamın gürültüsüne karşı yapıyı gürültüden yalıtırken,

Şekil 10. Çift cidarlı cephelerin dezavantaj yüzdeleri.

Tablo 6. Çift cidarlı cephe türlerinin analizi

ÇCC türleri	Kutu pencereler	Şaft kutu cepheler	Koridor cepheler	Çok katlı çift cidarlı cepheler
Doğal havalandırma	√	√	√	√
	Cephe modülü tek katla sınırlandırılmış pencerelerden oluşur. Herbir pencerenin kendi hava giriş ve çıkış menfezi aracılığı ile doğal havalandırma yapılır.	Her kat seviyesinde kutu pencerelere bağlanan şafttan oluşur. Kutu pencereden farkı; her bir pencere modülünde alınan hava, hava çıkış menfezinden şafta aktarılarak, şaftta yükselerek binadan atılır. Baca etkisi ile oluşabilecek problemlerden dolayı şaft içindeki hava akışının kontrolü önemlidir.	Hava boşluğu her kat düzeyinde yatay elemanlarla ayrılmıştır. Her katın kendi hava giriş ve çıkış menfezleri bulunmaktadır. Bu cephelerde herhangi bir kattan tahliye edilen havanın, üst katın menfezinden içeri alınmasına dikkat edilmelidir. Menfezlerin diyagonal tasarımları bir çözüm olabilir.	Bina yüksekliği boyunca dış cam cephe yüzeyinde tek bir hava giriş ve hava çıkış menfezi bulunmaktadır.
Akustik yalıtım	√	√	√/-	√/-
	Dış ortamın fiziksel koşullarından kaynaklı gürültüyü önler. Ayrıca bitişik mekanlar arasındake ses yalıtımını sağlamada da etkindir.	Bu cephenin az katlı yapılarda ve gürültünün çok olduğu alanlarda kullanımı avantajlıdır.	Aynı katta yanyana dizilmiş olan odalar arasında ses yalıtım problemleri oluşabilmektedir.	Yapıyı dış ortamdan kaynaklı gürültüden yalıtırken, bina yüksekliği boyunca yekpare devam eden hava boşluğu binanın katları arasında gürültü kirliliği yaratabilir.
Isıl yalıtım	√	√	√	√
	Çift cidarlı cephe hava kanalında yapılan havalandırma ile yazın güneş ısı kazanımları azaltılabilmekte; kışın ise binaya entegre edilmiş bu ikincil cephenin ısı iletim direncini düşürmesi ile binanın ısı yalıtımına katkı sağlanabilmektedir. Ayrıca çift cidarlı cephe boşluğunda veya dışında kullanılan güneş kırıcı elemanlar ısı yalıtıma katkı sağlamaktadır. Fakat yazın güneş ışınımının etkisi ile bu elemanlarda oluşabilecek aşırı ısınmanın iç mekan ısı konforu önlemesine engel olunmalı özellikle güneş kırıcı elemanın kanal içinde konumlandırıldığı çift cidarlı cephelerde elemanlar üzerindeki güneş kazanımı doğru hava akış modu ile tahliye edilmelidir. Çift cidarlı cephe sisteminin, cepheleri arasında kalan boşluktaki hava akış modlarından tampon bölge ve iç hava perdesi akış modları özellikle kışın kullanılırken, dış hava perdesi yazın tercih edilen bir hava akış modudur. Bu akış modları ile hava boşluğunda yazın aşırı ısınma problemi ya da kışın dış ortamdaki olumsuz soğuk hava koşulları giderilerek kullanıcının mekan içindeki termal konforu artırılabilir. Dış ortamla çift cidarlı cephe hava boşluğu arasındaki sıcaklık farkı sistemin çalışması için önemlidir. Özellikle sıcak iklim bölgesindeki yerlerde güneş kazanımları kontrol altında tutulmalıdır. Çift cidarın iç cephesindeki yüzey sıcaklığı ile iç mekan sıcaklığı kullanıcı konforunu sağlayacak şekilde birbirine yakın değerlerde tutulmalıdır.			
Yangın korunumu	√	√	√/-	-
	Düşük risk faktörü taşır. Katlar ve katlardaki mekanlar birbirinden bağımsızdır.	Düşük risk faktörü taşır. Katlar havalandırma şaftıyla sadece birbirine bağlıdır.	Orta risk faktörü taşır. Her kat koridorunda birbirine bağlı olan mekanlar yangın riskini artırır.	Yüksek risk faktörü taşır. Hava boşluğu bina yüksekliği boyunca devam ettiği için olası bir yangında binanın tüm katları etkilenebilir.
Şeffaflık	√	√	√	√
	Bina cephesindeki şeffaflık oranının yüksek olması mimaride hep istenen bir tasarım ögesidir. Çift cidarlı cephe türleri de cephede sağladığı geniş cam oranı ile kullanıcı ile dış mekan arasındaki etkileşimi desteklemiştir. Şeffaflık oranının yüksek olması aydınlık düzeyini artırırken öte yandan kamaşma problemleri yaratabilmektedir.			

binanın katları arasında oluşabilecek gürültü kirlilikleri kullanıcı konforunu tehdit edebilmektedir. Yangın konusunda da bu cephe türü en olumsuz davranış sergilemekte, yüksek yangın risk faktörü taşımaktadır. Herhangi bir katta çıkan yangın, tüm yapıya ulaşabilme potansiyeline sahiptir (Tablo 6).

Sonuçlar

Dünya üzerinde yaygın bir araştırma ve uygulama alanı bulan, enerji etkin bir çözüm olma iddiasında olan çift cidarlı cephe sistemleri, ülkemiz için henüz derinlemesine araştırılmamış yeni bir konudur. Bu sistemler sadece soğuk iklimlerde değil sıcak iklime sahip bölgelerde de yani her iklim koşulunda kullanılabilir. Önemli olan bu sistemlerin avantaj ve dezavantajlarını özümsemek, bu sistemlerin farklı türlerini ve çalışma mekanizmasını kavrayarak bu doğrultuda problem odaklı çözümler üretebilmektir. Yapılan çalışma sonucunda araştırmacıların %95 gibi büyük bir yüzdeyle hemfikir olduğu en büyük avantaj, bu sistemlerin doğal havalandırmaya olanak sağlaması olmuştur. Diğer önemli avantajları ise yüzde sıralarına göre, şeffaflık oranının yüksek olması sayesinde kullanıcı ile çevre arasındaki etkileşimi arttırması, ısı ve ses yalıtımını desteklemesi, ısı iletimi ve güneş ısı kazanç katsayısını düşürmesi, ısı konforu arttırması ve iki cephe arasındaki boşluğa güneş kırıcı elemanların yerleşimine olanak sağlaması ile bu elemanları dış ortamın olumsuz koşullarından korumasıdır. Bu sistemlerin en çok vurgulanan dezavantajlarının başında %72 oranla hava kanalındaki aşırı ısınma problemleri gelmektedir. Bu sorun tasarım aşamasında dikkate alınması gereken önemli bir dezavantajdır. Diğer başlıca dezavantajlar günışığı problemleri, yüksek ilk yatırım maliyetleri, yapıda oluşan ekstra bakım, onarım maliyetleri, ses yalıtım maliyetleridir. Şeffaflık oranının fazla olması ile kullanıcı ile dış ortam arasında etkileşimi arttıran bu sistemler özellikle yangın ve aşırı ısınma problemleri bakımından dikkatle ele alınmalıdır.

Teşekkür

Bu çalışma Tübitak 1001-Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Destekleme Programı tarafından 112M170 numaralı proje kapsamında desteklenmektedir. Vermiş oldukları destekten ötürü çok teşekkür ederiz.

Kaynaklar

1. Yılmaz, Z. (2006) Tesisat Mühendisliği Dergisi, Sayı 91, s.7-15.
2. İnan, T ve Başaran, T. (2012) "Enerji Etkin Çift Cam Cephe Sistemlerinin İncelenmesi", III. Ulusal Güneş ve Hidrojen Enerjisi Kongresi, UGHEK, 14-15 Haziran, 2012.

3. Widdington, M. and Harris J. (2002) Intelligent Skins, Reed Educational and Professional Publishing.
4. Vaglio, J., Double Skin Facades, (2012) www.jeffvaglio.com.
5. Tascon, M.H. (2008) "Experimental and Computational Evaluation of Thermal Performance and Overheating in Double Skin Facades", Phd Thesis. University of Nottingham
6. Poirazis, H. (2004) "Double Skin Facades for Office Buildings", Report No EBD-R--04/3, Printed by KFS AB, Lund.
7. http://www.betterbricks.com/graphics/assets/documents/GSW_r.pdf?link=graphics/assets/d%20%20ocuments/GSW_r.pdf
8. Oesterle, E., Lieb, R., Lutz, M., and Heusler. W. (2001) "Double-skin Façades – integrated planning", Munich, Prestel Verlag.
9. Shang-Shiou, Li. (2001) "A Protocol to Determine the Performance of South Facing Double Glass Façade System", Unpublished Master Thesis, Faculty of the Virginia Polytechnic Institute and State University, Architecture Department.
10. Hendriksen, O.J., Sørense, H., Svensson, A., and Aaqvis, P. (2001) "Double Skin Facades – Fashion or a Step Towards Sustainable Buildings.
11. Zöllner, A., Winter, E.R.F., and Viskanta, R. (2002). "Experimental studies of combined heat transfer in turbulent mixed convection fluid flows in double skin facades", International Journal of Heat and Mass Transfer, Vol. 45, p. 4401-4408.
12. Saelens, D., Roels, S., and Hens, H. (2008) "Strategies to improve the energy performance of multiple-skin facades", Building and Environment, Vol. 43, No: 4, p.638-650.
13. Jager, W. (2003) "Double Skin Facades – Sustainable Concepts", Presentation of Hydro for Syd Bygg, Malmo, Sweden.
14. Loncour, X., Deneyer, A., Blasco, M., Flament, G., and Wouters, P. (2005) "Ventilated Double Skin Façades", Belgian Building Research Institute (BBRI). Contributed Report 03.
15. Yılmaz, Z., ve Çetintaş, F. (2005) "Double skin facade's effects on heat losses of office buildings in Istanbul", Energy and Buildings, Vol. 37, p.691-697.
16. Safer, N., Woloszyn, M., and Roux, J.J. (2005) "Tree-dimensional simulation with a CFD tool of the airflow phenomena in single floor double-skin facade equipped with a venetian blind", Solar Energy Vol. 79, p.193-203.
17. Ding, W., Hasemi, Y., and Yamada, T. (2005) "Natural ventilation performance of a double-skin facade with a solar chimney", Energy and Buildings, Vol. 37, p. 411-418.
18. Faggembauu, D. (2006) "Heat transfer and fluid-dynamics in double and single skin facades", Unpublished Doctoral Thesis, Universitat Politècnica de Catalunya(UPC),
19. Poirazis, H. (2006) "Double skin façades", International Energy Agency(IEA) Solar Heating and Cooling (SHC) Task 34/IEA Energy Conservation in Buildings and Community Systems, ECBCS Annex 43.
20. BESTFACADE (2007) "Best Practice for Double Skin Façade

- des”, WP5 Best Practice Guidelines.
21. Gratia, E., and De Herde, A. (2007) “Guidelines for improving natural daytime ventilation in an office building with a double-skin facade”, *Solar Energy* Vol. 81, p. 435-448.
 22. Haase, M., Wong, F., and Amato, A. (2007) “Double-Skin Facades for Hong Kong. *Surveying & Built Environment*”, Vol. 18, No:2, p.17-32.
 23. Asdrubali, F., and Baldinelli, G. (2007) “A new double skin facade with integrated movable shading systems: numerical analysis and evaluation of energy performance”, *Energy, climate and indoor comfort in mediterranean countries*, Proceedings, Genova, Italy, 5-7 September, 2007.
 24. Gavan, V., Woloszyn, M., Roux, J.J., Muresan, C., and Safer, N. (2007) “An investigation into the effect of ventilated double-skin facade with venetian blinds: Global simulation and assessment of energy performance”, *Proceedings:Building simulation*.
 25. Hçseggen, R., Wachenfeldt, B.J., and Hanssen, S.O. (2008) “Building simulation as an assisting tool in decision making Case study: With or without a double-skin facade?”, *Energy and Buildings*, Vol. 40, p. 821-827.
 26. Haase, M., Marques da Silva F., and Amato, A. (2009) “A. Simulation of ventiated facades in hot and humid climates”, *Energy and Buildings* Vol. 41, p. 361-373.
 27. Tanaka, H., Okumiya, M., Tanaka, H., Yoon, G.Y., and Watanabe, K. (2009) “Thermal characteristics of a double-glazed external wall system with roll screen in cooling season”, *Building and Environment* Vol. 44, p. 1509-1516.
 28. Chou, S.K., Chua, K.J., and Ho, J.C. (2009) “A study on the effects of double skin facades on the energy management in buildings”, *Energy Conservation and Management*, Vol. 50, p. 2275-2281.
 29. Chan A.L.S, Chow T.T, Fong K.F., and Lin Z. (2009) “Investigation on energy performance of double skin facade in Hong Kong”, *Energy and Buildings*, Vol 41 p. 1135-42.
 30. Guardo, A., Coussirat, M., Eguasquiza, E., Alavedra, P., and Castilla, R. (2009) “A CFD approach to evaluate the influence of construction and operation parameters on the performance of Active Transparent Facades in Mediterranean climates”, *Energy and Buildings*, Vol 41, p.534-542.
 31. Haase, M., and Amato, A. (2009) “A study of the effectiveness of different control strategies in double skin facades in warm and humid climates”, *Journal of Building Performance Simulation.*, Vol. 2, No:3, p. 179-187.
 32. Gavan, V., Woloszyn, M., Kuznik, F., and Roux, J.J. (2010) “Experimenatal study of a mechanically ventilated double-skin facade with venetian sun-shading device: A full-scale investigation in controlled environment”, *Solar Energy* Vol. 84, p. 183-195.
 33. Serra, V., Zanghirella, F., and Perino, M. (2010) “Experimental evaluation of a climate facade: Energy efficiency and thermal comfort performance”, *Energy and Buildings*, Vol. 42, p. 50-62.
 34. Zhou, J., and Chen, Y. (2010) “A review on applying ventilated double-skin facade to buildings in hot-summer and cold-winter zone in China”, *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, Vol. 14, p. 1321-1328.
 35. Azarbayjani, M., and Anderson, J. (2010) “Beyond Arrows: CFD modeling of a new, naturally ventilated, double skin faacde configuration in a chicago high-rise office building”, *Simbuild, Fourth National Conference of IBP-SA-USA New York City, New York, August 11-13*.
 36. Jiru, T.E., Tao, Y.X., and Haghghat, F. (2011) “Airflow and heat transfer in double skin facades”, *Energy and Buildings*, Vol. 43, p. 2760-2766.
 37. Annex 44 (2011) *Integrating Environmentally Responsive Elements in Buildings*.
 38. Mingotti, N. Chenvidyakarn, T., and Woods, A.W. (2011) “The fluid mechanics of the natural ventilation of a narrow-cavity double-skin facade”, *Building and Environment*, Vol. 46, p. 807-823.
 39. Zhang, Y., and Altan, H. (2011) “A comparison of the occupant comfort in a conventional high-rise office block and a contemporary environmentally-concerned building”, *Building and Environment* Vol. 46 p. 535-545.
 40. Shameri, M.A., Alghoul, K., Sopian, M., Fauzi, M., and Zaina, O.E. (2011) “Perspectives of double skin facade systems in buildings and energy saving”, *Renewable and Sustainable Energy Reviews* Vol.15, p. 1468-1475.
 41. He, Y., Chen, M., and Wang, X. (2012) “A Brief Discussion and Analysis on Methods of High Performance Architecture Facades Design”, *Advanced Materials Research* Vols. 368-373, p. 3757-3760.
 42. Chow, C.L. (2012) “Full-scale burning tests on double-skin facade fires”, *Fire and Materials*. Published online in Wiley Online Library (wileyonlinelibrary.com). DOI: 10.1002/fam.1127.
 43. Zhou, C. and Xue, N. (2012) The study of vent form of double-skin facade based on CFD, *Advanced Materials Research* Vols. 374-377, p. 440-444.

Anahtar sözcükler: Çift cidarlı cepheler; çift cidarlı cephelerin avantajları; çift cidarlı cephelerin dezavantajları; çift cidarlı cephe türleri.

Key words: *Double skin facades; advantages of double skin facades; disadvantages of double skin facades; double skin façade types.*

Mimarlık Eğitiminde Mimari Psikoloji Formasyonunun Geliştirilmesi İçin Bir Model

A Model for the Development of Architectural Psychology Formation in Architectural Education

Semra Sema UZUNOĞLU, Harun ÖZER

ÖZET

Bu çalışma, mimarlık eğitimine yeni başlayan öğrencileri mimarlık psikolojisine hazırlamak üzere geliştirilen ve uygulanan, Sosyal Psikoloji, Çevresel Psikoloji ve Algı Psikolojisi konularının mimarlık kavramları ile örtüştürülüp yoğunlaşarak birlikte uygulandığı “Mimarlık Psikolojisi” programının amaç, yöntem ve sonuçlarını irdelemektedir. Mimarlık eğitiminin birinci yılında “Mimarlığa Giriş” dersi ile koordineli ve eşgüdümlü uygulanacak bir bilimsel disiplin olan “Mimari Psikoloji”, öğrenen merkezli bir eğitim sistemi çerçevesinde, öğrencilerin psikolojiyi tanımları ile anlayarak, mimarlık eğitimine entegre etme becerisini kazanmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Önerilen metod, alan çalışması olarak, biri toplamda yüz kırk kişilik (İç mimarlık öğrencileri), diğeri, seksen kişilik (Mimarlık öğrencileri) gruplara ayrılarak uygulanmıştır. Bu çalışmada mimarlık öğrencilerine uygulanan program ele alınarak açıklanmıştır. Programlanan bu süreç on dört haftaya yayılmış, dokuz aktivite ve sürecin sonunda, öğrencilerin hazırladığı bir fikir projesi ile gerçekleştirilmiştir. Bu aktivitelerden elde edilen sonuçlara göre “Mimari Psikoloji” dersinin mimarlık müfredatına zenginlik katarak, eksikliği duyulan mimari algılamalardaki mimarlık -psikoloji ilişkisi ve bunların tasarıma yansıtılması konularını tamamlayıcı nitelikte bir içerikle, geliştirilerek ele alınması ve uygulama programları olarak kapsamıyla eğitim programlarına dahil edilmesi uygun görülmektedir.

ABSTRACT

This article examines the purpose, method, and outcomes of an “Architectural Psychology” program, developed to introduce new architecture students to the subject. A combination of the architectural concepts of Social Psychology, Environmental Psychology and Psychology of Perception were used in the program. Psychology of Architecture will be taught simultaneously with the Introduction to Architecture program in a student-based educational system to help students understand psychology with its definitions, and implement it throughout their architecture education. This method was implemented in one class of 140 students of interior design, and another of 80 students of architecture. In this article, the latter is explained. The duration of the program was fourteen weeks and, in total, nine activities and a final study were assigned. The outcomes of the assigned activities indicated that the “Architectural Psychology” program enhanced the architecture curriculum by adding the elements lacking in the “architecture – psychology relationship” and its usage in architectural design. Therefore, it is concluded that the addition of the program to the curriculum was apt and beneficial.

Yakın Doğu Üniversitesi-Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, Lefkoşa.
Department of Architecture, Near East University, Faculty of Architecture, Lefkoşa, K.K.T.C.

Başvuru tarihi: 17 Temmuz 2013 (Article arrival date: July 17, 2013) - Kabul tarihi: 27 Mart 2014 (Accepted for publication: March 27, 2014)

İletişim (Correspondence): Semra Sema UZUNOĞLU. **e-posta (e-mail):** ssemauzunoglu@gmail.com

© 2014 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi - © 2014 Yıldız Technical University, Faculty of Architecture

Mimarlık eğitimine yeni başlayan öğrenciler eğitimlerinin ilk yılına, mimarlık mesleğinin anlamı, eğitimin içeriği ve felsefesi ile ilgili bir çok soru işareti ile başlamakta¹ ve mimarlık eğitim sistemine uyum sağlama, çevreyi algılama ve kendilerini mesleki konularda ifade etmede güçlükler yaşamaktadırlar. YÖK sistemine uygun olarak dikey geçişle iki yıllık ön lisans programlarından (Örneğin, peyzaj, restorasyon, inşaat teknikerliği gibi) mimarlık bölümüne kaydolan öğrenciler için ise tasarlama formasyonu eksikliklerinden dolayı mimarlık eğitim sistemine adaptasyon daha da zorlaşmaktadır.

Mevcut ilköğretim sistemi incelendiğinde, öğrencilerin eğilim ve yeteneklerine göre yetiştirilerek eğitildikleri yönlendirici bir sistem olmadığı görülmektedir. AngloSakson ülkelerindeki eğitim sistemleri incelendiğinde, bir dalda eğitim almak isteyen öğrencilerin, lise düzeyinde, önceden bu dallara kendilerini hazırlayabildikleri görülmektedir. Aynı zamanda kimi üniversitelerde öğrencilerin hangi dalı seçeceklerine karar verebilecekleri “hazırlık” bölümü veya fakülteleri bulunmaktadır.² KKTC ve TC lise ve üniversitelerinde bu şekilde bir sistem olmadığı için öğrenciler liseyi bitirdiklerinde herhangi bir geçiş veya olgunlaşma dönemi yaşamadan üniversiteye başlamaktadırlar. Yüksek eğitimi ulusal düzeyde kuran ve denetleyen kurum olan YÖK, öğrenci yerleştirmelerini merkezi bir dizi sınavla yapmaktadır. Bu sınavlar sonucunda öğrenciler, mekansal algılama ve yetenek düzeylerine bakılmaksızın, mimarlık fakültelerine yerleştirilmektedir. Bu uygulamayla, öğrenciler çoğu kez ikinci ve hatta dördüncü-beşinci tercihlerinde yer alan mimarlık eğitimini almak durumunda kalmaktadırlar. Bir ada ülkesi olan KKTC’deki üniversitelere YÖK sistemiyle veya üçüncü ülkelerden gelen öğrenciler için de bu durum sorun olmaktadır.

Mimarlık eğitimi veren KKTC ve TC üniversitelerinin mimarlık fakülteleri, mimarlık bölümü lisans eğitimi programları incelendiğinde, psikoloji temelli ders örneklerinin de zorunlu veya çoğunlukla seçmeli dersler olarak müfredatlarında yer aldığı görülmektedir (Bkz. Ek 1). Bu derslerin verildikleri dönemler ve içerikleri açısından mimarlığa yeni başlayan öğrencilere yönelik, güçlüklerin giderilmesine yardımcı olacak şekilde, Çevresel Psikoloji, Sosyal Psikoloji ve Algı Psikolojisi’nin bir bütün halinde birlikte ele alındığı, bu çalışmada önerilen içerikte bir ders programına rastlanmamıştır.

Bir mimarın en önemli misyonu olan, insan için yapılı çevreler yaratmak söz konusu olduğunda, önce in-

sanı tanımak, gereksinimlerini, belli koşullar altındaki davranış biçimlerini, diğer insanlarla ilişkilerini, mekânın bu ilişkileri yönlendiren özelliklerini ve insan-çevre ilişkilerini anlama gereği ortaya çıkmaktadır. Mekansal algılama göz önüne alındığında, mimarların psikoloji bilimi ile ilgili konulara ne kadar vakıf olduğu tartışmasız önem kazanmaktadır. Mimarlık ve psikolojinin kesiştiği noktada bu özelliklerin mimarlık eğitimi başlangıcında ve ilerleyen aşamalarında öğrenciye kazandırılması, meslek hayatında da bu konudaki gelişimi ve ilerlemesine temel oluşturacaktır.

Bu açıdan bakıldığında, mimarlık eğitiminin birinci yılında verilen, mimarlık kavramı, kapsamı ve terminolojisi, tasarım eyleminin mekânın farklı ölçekleri ve farklı düzeyleri, biçim strüktür ve fonksiyonun anlam ve analizleri, mimari biçim üzerindeki fiziksel ve kültürel etkiler v.b. gibi mimarlık disiplininin temel kavramlarını içeren “Mimarlığa Giriş” dersi, içeriği bakımından, tek başına, öğrencilerin mimari psikoloji formasyonu kazanmaları konusunda yeterli görülmemektedir. “Mimarlık Psikolojisi” dersinin, mimarlık eğitim programlarında belirtilen boşluğu dolduracak şekilde yürütülmesinin, öğrencilere mimarlık mesleğinin kapsamı ve tasarım felsefesinin anlaşılması yolunda faydalı olacağı düşünülmektedir.

Mimarlık psikolojisinin gelişen bir bilim disiplini olarak önemi günden güne artmaktadır. Psikolojinin mimarlık eğitimine koyabileceği katkılar gözönüne alındığında, öğrencilerin, psikoloji ve mimarlık arasındaki ilişkiyi anlamalarının, mimari problemler ve algılama metodolojisi arasındaki bağı kavrayıp değerlendirmelerine katkı sağlayacağı açıkça görülmüştür. Mimari tasarım açısından psikolojinin önemini idrak etme, çevrelerine sadece bir mimar gözüyle değil “psikoloji gözü” ile de bakma ve bunu mekân tasarımlarına aktarma gibi öğrenim kazanımları olacağı kanıtlanmıştır. Psikoloji ve Mimarlık eğitiminin kesiştiği noktaları tesbit ve analiz ederek psikolojiyi mimarlık eğitimi içine dahil etmek, bu yolla bir “dil” olarak algılama ve iletim tekniklerini araştırtmak da bu derste hedeflenenler arasındadır. “Mimarlık Psikolojisi” adlı bu ders ile mimarlık ve psikoloji bütünlüğünün, sadece anlatım metoduyla bilgi yüklemeye çalışılarak değil, ilginç, çekici ve bireylerin bire bir katılımını sağlayacak aktivitelerle, öğrencilerin bilinçlerine yerleştirilmesi amaçlanmaktadır. Aynı zamanda, geliştirilen bu programın sürekli araştıran, öğrenen ve irdeleyen, öğrenci merkezli bir eğitim sistemi içinde, önemli bir boşluğu dolduracak şekilde, algı ve deneyim yoluyla bilgiye ulaşma yeteneklerinin geliştirilmesine de katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Avrupa Birliği Parlamentosu ve Komisyonu’nun

¹ Gibney ve Diğerleri, 2011, s. 351. ² Alsac, 2001, Murphy, 2009, s. 35.

Mesleki Yeterliliklerin Tanınmasına İlişkin Direktifi (2005/36/EC)'nde belirtilen, "UNESCO/UIA Eğitim Şartı"nda da yinelenen, mimarlık eğitiminin içermesi gereken onbir kriterde de önemle vurgulanan, mimarlık-beşeri bilimler ilişkisi ve mimarın bu konularda yeterli bilgi sahibi olması gerekliliği konularının vurgulanması da gözardı edilemez bir gerçektir.

Ayrıca, bu programda önerilen aktivitelere katılan öğrencilerin, MİAK Akreditasyon Koşulları gereğince, "Mezunun Kazanması Beklenen Bilgi ve Beceriler" bölümünde de belirtildiği gibi, konuşma ve yazma, eleştirel düşünme, grafik anlatım, araştırma, takım çalışması becerilerinin geliştirilmesi, insan davranışlarını, fiziksel çevre ve insan arasındaki etkileşimi, kültürel farklılıkları anlama, yapı endüstrisi içinde mimarın yönetsel rolü, müşteri/kullanıcının rolünü kavrama açılarından da öğrenim kazanımları olacağı düşünülmektedir.³

Sosyal Psikoloji, Çevresel Psikoloji ve Algı Psikolojisi konularının mimarlık kavramları ile örtüştürülerek birlikte uygulandığı bu program mimarlık eğitimine, yeni ve organize bir içerikle zenginlik katacaktır. Bu düşünceyle, eksikliği duyulan "Mimarlık Psikolojisi"nin, mimarlık ve psikoloji ilişkisi ile bunların tasarıma yansımaları konularını tamamlayıcı nitelikteki uygulama içerikleriyle, gelişmeye açık bir program olarak mimarlık eğitimi müfredatına dahil edilmesi uygun görülmüştür. Bu amaçla, "Mimarlık Psikolojisi", kapsamı, uygulama modeli, yöntem ve süreçleri ile birlikte bu çalışmada ele alınarak açıklanmıştır.

Kavramsal Çerçeve

Mimarlıkta ve Mimarlık Eğitiminde "Psikoloji"

1960'lara kadar geleneksel mimarlık eğitiminde, tasarım, çözüme giden sezgisel yol olarak kabul edilmekte iken daha sonra bu yolla elde edilen ürünler eleştirilmiş ve sezgiselliğin yerini sonradan bilimselliğin alması ve tasarımın sürecin tasarlanması olarak görülmesi gerektiği vurgulanmıştır. Sürecin "bilimselleştirilmesi" öngörüsüyle, bilimsel yöntemlerden yararlanarak doğru tasarım girdileri ile doğru sonuçlara ulaşılacağı savunulmuştur. Bu tür bir yaklaşımın sonucunda, mimarlık eğitiminde matematiksel teknikler ve bilimsel yöntemlerle desteklenmiş sistematik tasarım yöntemlerinin öğretilmesi benimsenmiştir. Ancak bu dönem daha fazla sürmeden, tasarımın bir zihinsel etkinlik ve düşünme biçimi olduğu, karmaşık bir süreç olan tasarım sürecinin rutin ve doğrusal bir yaklaşımla açıklanamayacağı gerçeğine varılmıştır.⁴

Tasarım faaliyetleri içinde problem alanlarının çeşitlenmesi ve karmaşıklaşması ile çok sayıda farklı kullanıcının gereksinimlerinin incelenmesi ihtiyacı duyulmuştur. Mimari tasarım sürecinde mimarlık ile beşeri bilimlerin işbirliğinin gerekliliği kaçınılmaz olmuştur. Mimarlık-psikoloji ilişkisi ve kapsamı, insan eylemleri için uygun yapı çevreler yaratan mimarlar ve insan davranışlarını anlamayı amaçlayan psikologların insan-çevre-davranış etkileşimi konusundaki ilgi alanları içinde ortak bir alan olarak gelişmiştir. Mimarlığın psikoloji, sosyoloji, sosyal psikoloji, çevresel psikoloji, vb. insan bilimleri ile işbirliğinin amacı, tasarım sürecinin bilgi toplama ve çözümlenme aşamasında da mimara yardımcı olacak nesnel verileri sağlamaktır.⁵

Bruno Zevi, 1957 yılında yayınlanan "Architecture As Space" adlı eserinde mimarlığın yorumlarını yaparken "Mimarlık tarihin görünümüdür" savını ortaya koymuştur. Tarihin, sosyal çevre ve algılamayı çağrıştırmayı, mimarlığın psikolojik etkilerinin biçimsel ve mekansal değerlerinin somutlanması olduğunu vurgulaması da psikolojik etki açısından sosyal çevre ve algı psikolojisi kavramlarını gündeme getirmiştir.

Henry Focillon, 1934'te yayınlanan "The Life of Forms"da, psikolojik etki açısından algılar dünyasının mimari eğitimdeki önemini, bütünlerin algılanması olarak, Gestalt özellikleri olan yakınlık, benzerlik, kapalılık gibi algılama özellikleri ile, "Simgesel biçimlerin anlaşılabilirliği belli bir oranda hangi koşullar altında öğrenildiklerine dayanır" açıklaması ile de biçimsel algılama olarak, ortaya koymaktadır.⁶

Biçim bir özün görünüşü, öz de bir biçimin gerçeğidir.⁷ Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi algısal, çağrışımsal bir yaklaşım içinde psikolojik olarak duyum ve algılama deneyimi, mimari eğitimde bir ön koşul olarak ortaya çıkmaktadır.

Eğitimde ve mimarlıkta mimari psikoloji yaklaşımları ilk defa 1969 yılında ortaya çıkmış ve 1970'lerde hızla yayılmaya başlamıştır. Konu ile ilgili ilk konferans bildirileri RIBA (Royal Institute of British Architects) tarafından 1974'te basılmıştır.⁸

Mimarlıkta ve Mimarlık Eğitiminde "Sosyal Psikoloji"

Sosyal psikoloji, bireylerin davranış, duygu ve düşüncelerinin, toplum içindeki diğer bireylerin davranış, duygu ve düşüncelerinden nasıl etkilendiğini veya onlara göre nasıl belirlendiğini inceleyen, 1940'larda Kurt

³ MİAK, 2009.

⁴ Uraz, 1993, s. 4.

⁵ Aytuğ, 1987, s. 68.

⁷ Hançerlioğlu, 1992, s. 160.

⁶ Aksoy, 1987, s. 22,26.

⁸ Mikellides, 2007, s. 2.

Lewin'in önderliğinde ortaya çıkmış olan bir bilim dalıdır.

Toplumsallık bir dereceye kadar toplum içindeki bireylerin birbirleri ile etkileşimine, bu etkileşimle ilgili beklentilerine ve birbirleri ile ilgili edindikleri bilgiye bağlıdır. İnsanlar diğerleri ile karşılaştıklarında bilinçli veya bilinçsiz olarak onlarla ilgili izlenimler oluştururlar. Başka insanlarla ilgili duygu ve bilgiler, onlar hakkında oluşturulan izlenimlere bağlıdır. Bu noktada sosyal algı konusu incelenmesi gereken bir konu olarak ortaya çıkmaktadır.⁹ Sosyal psikolojinin temel kavramlarından olan sosyal algı, bireylerin sosyal çevreleri hakkında bilgi edinmeleri ile ilgili olan faal ve aynı zamanda seçici bir algıdır.¹⁰ Sosyal algı söz konusu olduğunda beden dili ve sözsüz iletişim konuların da incelenmesi gerekmektedir.

Sosyal psikolojinin önemli kavramlarından olan ve dili kullanmaksızın karşılıklı bilgi aktarma yollarını içeren sözsüz iletişim ve beden dili mimarlık disiplini içinde ele alındığında, bireylerin iletişim kurma tarzı, mimikleri ve üzerlerinde taşıdıkları aksesuarlar ve kıyafetlerin incelenmesi de mimara ilk karşılaşmada nasıl bir kullanıcı profiline sahip olduğu konusunda bilgi verebilir.

Bunlara ek olarak, beden dili, bir mimarın öğrencilik ve meslek hayatı boyunca, mesleğinin gereği olarak, topluluk önünde kendini en iyi şekilde ifade etmek ve fikirlerini başkalarına benimsetmek üzere bilmesi gereken sözsüz bir iletişim biçimidir. Bu bilinçle, etkili konuşma, hitap ve sunuş teknikleri açısından önemli ve vurgulanması gereken bir konudur.

Mimarlık eylemi, doğal çevrede değişiklik yapma, bir yapıyı, yapı kompleksini veya yapılar grubunu inşa etme, farklı aktivitelerini gerçekleştirmek üzere toplulukların yerleşeceği bir yapay çevreyi yaratma, düzenleme ve donatma gibi eylemleri de içeren karmaşık bir süreçtir. Bu sürecin içinde üç aşama yer almaktadır. Bu süreç, tasarım, projelendirme ve planlama eylemlerini kapsayan "düşünsel aşama", inşa etme, üretme ve gerçekleştirme eylemlerini kapsayan "eylemsel aşama" ve işlerin, disiplinler arası ilişkilerin, emeğin koordinasyon içinde yürütülmesi gibi eylemleri kapsayan "yönetimsel aşama"dan oluşmaktadır. Kollektif bir grup çalışması gerektiren bütün bu aşamalarda, lider olarak mimarın etkin rolü ve yapı endüstrisi içinde, yapı üretimi sürecinde diğer disiplinlerle ilişkileri önem kazanmaktadır.¹¹

Aynı zamanda işverenle ilk görüşmeden başlayarak yapının kullanıma geçmesine kadar oluşan sürecin her

bir aşamasında yeralan, gerekli bilgiye, birikime ve yetkiye sahip farklı disiplinlerden meslek adamlarının kimler olduğu, ne şekilde bu süreçte yer aldıklarının mimar aday öğrenciler tarafından detaylı biçimde anlaşılması gerekmektedir. Yapı endüstrisinde mimarın sorumlulukları ve lider olarak rolünü kavramaları açısından da Sosyal Psikoloji ve mimarlık ilişkisi gözönüne alınması gereken önemli bir konudur.

"Sosyal Psikoloji"nin insan gereksinimlerinden doğan birey davranışları olarak incelediği etkinlikler, mimarlıkta yine gereksinimlerden doğan eylemlere dönüşmektedir. İnsan artık bir mekanın kullanıcısı durumundadır. "Mimarlık disiplini" ise bu eylemlerin gerçekleştirilebileceği, kullanıcı/kullanıcıların gereksinimlerini psikolojik, fizyolojik ve toplumsal rahatsızlıklara uğramadan en etkin biçimde karşılayabileceği mekanlar yaratmak üzere ortaya çıkmıştır. Kavramsal açıdan sosyal psikoloji-mimarlık ilişkileri uygulama alanında kentsel-mekansal çevre psikolojisinin konusu olmaktadır. Mimarlık eğitimine yeni başlayan öğrencilerin bu ilişkiyi, aynı zamanda insanın insan ve kullanıcı olarak özellik ve ihtiyaçlarını, eğitim süreçlerinin başında algılamalarını sağlamak için önerilen programda bu konulara önem verilmiştir.

Mimarlıkta ve Mimarlık Eğitiminde "Çevresel Psikoloji"

Çevre psikolojisi çalışmaları, Lewin, Brunswick ve Tolman gibi bilim adamlarının öncülüğünde, 1960'lı yıllarda doğmuştur. Akıl hastanelerinde hastane servislerinin düzenlenmesi, kamu ve özel işletmelerde iş performansını artırmak açısından çalışma mekanlarının nitelik ve niceliksel özelliklerinin saptanması, bireylerde psikolojik dengeyi etkileyen, gürültü, ışık, yoğunluk gibi faktörlerin optimal değerlerinin belirlenmesi gibi bir çok pratik sorun çevre psikolojisinin konu alanı içine dahildir. Bunlara ek olarak, bireylerin çevrelerini algılama ve değerlendirmesi, çevrenin özelliklerinin birey davranışı üzerindeki etkileri, kişisel ve sosyal mekanlar, gürültü, ısı, çevre kirliliği, kalabalık gibi etkenlerin insan sağlığı, tutum, davranış ve performanslarındaki etkileri, çevre ve mekan düzenlemeleri, kentsel yaşam ve mekanizmaları, çevre ile ilgili tutum ve değerler de çevre psikolojisinin ilgi alanı içindedir.¹²

Mimarlıkta çevre kavramı, insanı, insanın yaşamını ve çalışmalarını etkileyen koşul ve faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Mimarlıkta yapı çevre, fiziksel çevre olarak ele alınmaktadır. Diğer bir deyişle, fiziksel çevre, "içinde insanın kısa ya da uzun zaman sürelerinde ya-

⁹ Cüceloğlu, 2005, s. 515, Taylor ve diğ., 2010, s. 40.

¹⁰ Arkonaç, 2005, s. 106.

¹¹ İzgi, 1999, s.195, Ayts, 2010, s. 39.

¹² Morval, 1985.

şadığı, karşılıklı ilişkilerde bulunduğu ve eylemlere katıldığı her yer’i- ortam’ı belirleyen, inşa edilmiş-yapay çevredir.¹³

Mimarlığın görevi insan için yaşanabilir yapıları çevreler yaratmak olduğuna göre, sosyal bir varlık olarak insanın yaşadığı çevre ile etkileşiminin, insan-çevre-davranış ilişkisi içinde incelenmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Çevre-birey etkileşiminde, fiziksel çevre ve sosyal çevre birlikte etkin bir rol oynamaktadır. Kişiler bu etkileşim içinde tanımlı rollerine uygun olarak davranışlarda bulunurlar. Sosyal bir varlık olarak bireyin çevresi ile etkileşimini yönlendirip biçimlendiren aynı zamanda mimarlık disiplini içinde, mekan tasarımında büyük önem taşıyan kişisel mekan-kişiler arası uzaklık, mahremiyet ve egemenlik alanı gibi bazı kavramlar insan-çevre ilişkisi bağlamında incelenmesi gereken konulardır. Bu kavramların mekansal kurgularda “Algı Psikolojisi” konusu ile ilişkili olarak incelenmesini gerekmektedir.

Mimarlıkta ve Mimarlık Eğitiminde “Algı Psikolojisi”

Mimarlık disiplini içinde “çevre-algı-iletim” üçlemesinin önemi göz önüne alındığında, bir mimarın, mimarlık eğitimine başladığı andan itibaren çevreyi algılama ve algıladığını değerlendirip anlamlaştırarak iletebilme yetisini edinmesi ve geliştirmesi önem kazanmaktadır. Mimar, mesleği gereği zengin bir görsel hafızaya sahip olmalıdır. Görsel hafıza, düşünsel ve görsel bilgiyi depolayan bir yer olduğuna göre, görsel hafızanın zenginliği de doğal olarak gelişmiş ve etkin bir algılamayla sağlanır. Bellekte görselleşmiş olarak saklanan bilgiler imaj oluşturur ve algılama daha bilinçli hale gelir. Mimarlık eğitiminde, gözlem yapma ve algılama yetilerinin gelişmesi sonucu oluşacak görsel bilgi birikimi, öğrencilerin duyuşsal gelişimi için en önemli koşullardandır. Gözlem yapma ve algılama yetilerinin kazanılması, öğrencinin mimarlık eğitimi sırasında edineceği görsel eğitim ve çevresi ile görsel iletişim kurma bilincinin gelişmesiyle meslek hayatı boyunca devam eden bir süreç içinde gerçekleşir.¹⁴ Görsel bilincin oluşması da düşünsel ve görsel bilgileri bir arada tutan ve bunun sonucunda da hayalgücünün gelişmesine katkıda bulunan görsel hafızaya bağlıdır. Öğrencilerin görsel hafızalarının zenginleştirilmesi, çevreye bakış açılarının ve mekansal algılama yeteneklerinin geliştirilmesi ile mümkündür.

“Mekanın tasarım ile algılanması, mekânsal olguların kavranması ve yeni olgular için mekan tasarımılanması

aynı bedensel, bilişsel, deneysel ilişkilerdir.” Mekanları yaşatan insanlardır. Bu ilişkiden yola çıkarak, mimar mekanı insansız, insanı da mekansız kavrayamaz, algılayamaz. Mekan algılaması deneyimi insan bedeninin de katıldığı bütünsel bir süreçtir. Mimar adaylarının bu “bilişsel-bedensel-deneysel” süreci kavramaları eğitimin felsefesini anlamaları açısından önemlidir.¹⁵ Çevresel-mekansal algı sözkonusu olduğunda, algılama ve algılama süreçleri, algısal organizasyon-Gestalt Teorisi konularının Algı Psikolojisi kapsamında irdelenmesi gerekmektedir.

Yöntem

Bu bölümde, çalışmanın evreni ve örneklemini, mimarlık eğitiminde mimari psikoloji formasyonunun geliştirilmesi için önerilen eğitim modelinin eğitim programı ile ilişkisi, model önerisi ve kurgulanması, uygulama süreci, alınan sonuçlar ve modelin yeniden değerlendirilmesi üzerinde durulmuştur.

Evren ve Örneklem

Çalışmanın örneklemini 2007-2008 öğretim yılında Yakın Doğu Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü’nde eğitime başlayan mimarlık lisans programında kayıtlı birinci sınıf öğrencileridir.

Önerilen metod, alan çalışması olarak, biri toplamda yüz kırk kişilik (iç mimarlık öğrencileri), diğeri, seksen kişilik (Mimarlık öğrencileri) gruplara ayrılarak uygulanmıştır. Bu çalışmada mimarlık öğrencilerine uygulanan program açıklanmıştır. Programlanan bu süreç, modelde önerilen içerik ve konu başlıkları doğrultusunda on dört haftaya yayılmış dokuz aktivite, durum tespit çalışması ve öğrencilerin hazırladığı bir fikir projesi ile gerçekleştirilmiştir.

Model ve Eğitim Programı İlişkisi

Bu çalışma, mimarlık eğitimine yeni başlayan öğrencileri mimarlık psikolojisine hazırlamak üzere tasarlanan, Sosyal Psikoloji, Çevresel Psikoloji ve Algı Psikolojisi konularının mimarlık kavramları ile örtüştürülüp birlikte ele alındığı bir öneri modeli çerçevesinde geliştirilip uygulaması yapılan “Mimarlık Psikolojisi” programının amaç, yöntem ve sonuçlarını irdelemektedir. Bu model gelişmeye açık, mimarlık eğitimi veren diğer kurumlarda da uygulanabilecek şekilde, uygulama sürecinde hangi adımların izlenmesi gerektiğini belirleyen bir çalışma olması açısından önem taşımaktadır. Model içeriğindeki konu alanlarına göre planlanmış etkinlikler diğer uygulayıcıların ihtiyaç ve tercihlerine göre

¹³ Arcan ve Evcı, 1992, s. 34.

¹⁴ Aydın, 1992, s. 6.

¹⁵ Doğrusöz, U. 2011, s. 30.

yorumlanabilir ve geliştirilebilir. Uygulama sonrasında, öğrencilerin performansları ve alınan sonuçlar, başta hedeflenenlerle karşılaştırılıp, öğretim stratejisi, öğeleri ve sürecin değerlendirmesi yapılarak model ve modelle ilişkili olarak da program yeniden düzenlenebilir. Uygulama sırasında ortaya çıkan problemler, zorluklar göz önüne alınarak yeniden değerlendirme yapılabilir ve geribildirimlerle, modelin ve programın geliştirilmesi için değişiklikler yapılabilir.

Oluşturulan model doğrultusunda geliştirilen “Mimarlık Psikolojisi” dersini alan öğrencilerin, önerilen eğitim uygulamalarına katıldıktan sonra neleri yapabilmesi gerektiği yönündeki beklentiler şu şekilde sıralanmıştır.

- İnsan psikolojisini, ihtiyaçlarını, bu ihtiyaçlardan doğan eylemlerini ve davranışlarını yorumlayıp mimari ile ilişkilendirme.
- Mimarlık ve diğer disiplinler arasındaki ilişkiyi anlama, diğer disiplinlerden yararlanma ve işbirliğinin önemini idrak etme.
- Bir grubun veya bir takımın parçası olarak sorumluluk alıp çalışabilme.
- Çevresel özellikleri algılayıp yorumlama.
- Çevre-insan etkileşimini ve çevrenin insan üzerindeki etkilerini yorumlayabilme.
- Araştırma yapabilme ve örneklerden yararlanabilme.

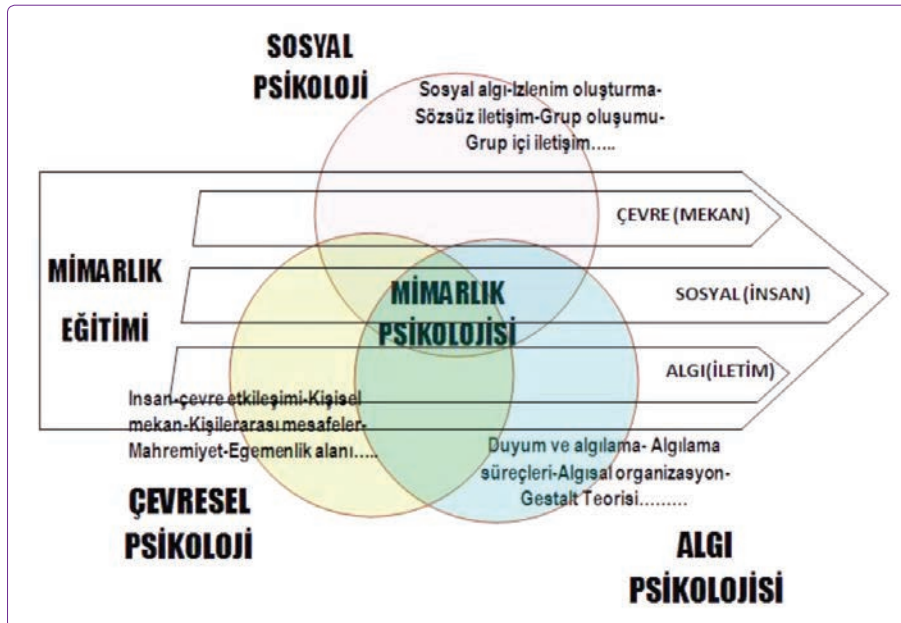
- Eleştirel düşünme, konuşma ve yazma.
- Yaratıcı düşünme.
- Çalışmalarını yazılı, görsel, grafik ve elektronik anlatım teknikleri ile hazırlayıp sunma.
- Etkin iletişim kurma, kendini ifade edebilme.
- Mekan tasarımında nelerin göz önüne alınması gerektiğini açıklayabilme ve yorumlayabilme.

Model Önerisi

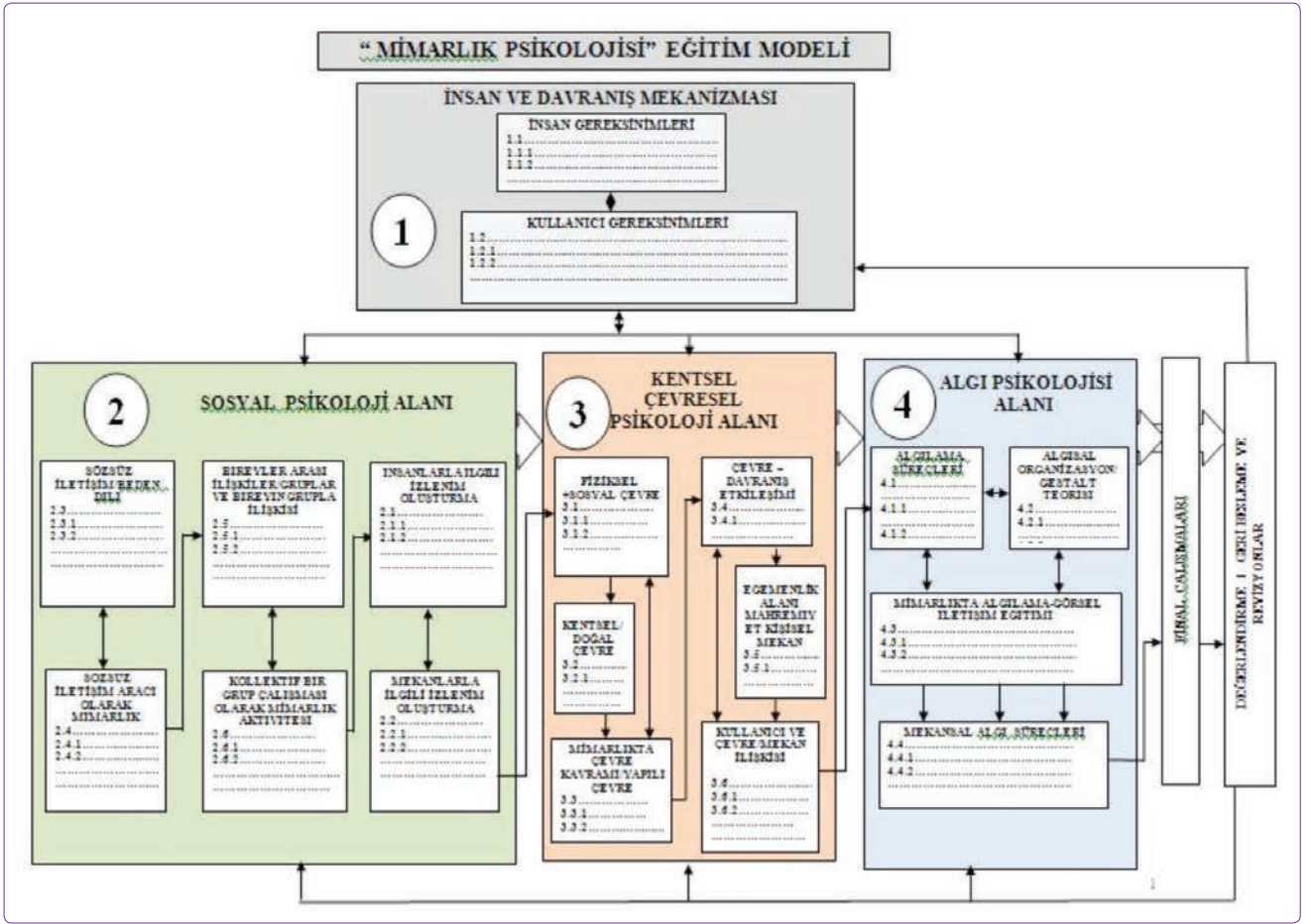
Çevresel Psikoloji, Sosyal Psikoloji ve Algı Psikolojisi gibi üç faktörün oluşturduğu psikoloji alanının birleşimi “Mimarlık Psikolojisi” adı altında inceleme konusu olarak alınmış, oluşturulan kavramsal şema, Şekil 1’de, alanlara göre planlama Şekil 2’de, haftalara göre programlama ise Şekil 3’te görülmektedir.

Çalışmada, literatür araştırmaları, gözlemler, alan çalışmaları, yüz yüze görüşmeleri içeren bilgiler, “İnsan ve Davranış Mekanizması”, “Sosyal Psikoloji”, “Kentsel Çevresel Psikoloji”, “Algı Psikolojisi” başlıklarıyla sentezlenerek değerlendirilmiştir. Bu sentez ve değerlendirmelere göre stratejik bir planın yapılması için ilgi ve etkileşimleri gösterir alanlar kapsamlarıyla birlikte modelleştirilmiştir.

Belirlenen konulara ait bilgileri içeren ana başlıklar birbirini izleyen ardışık alanlar halinde, uygulamadaki akış ve ilgi yönleri de belirtilerek düzenlenmiştir. Tasarlanan bu stratejik eğitim modelinde, bilgi alanları

Şekil 1. Sosyal Psikoloji-Çevresel Psikoloji-Algı Psikolojisi ve mimarlık eğitimi kesişiminde “Mimarlık Psikolojisi” dersi- Kavramsal Şema.

Şekil 2. “Mimarlık Psikolojisi” dersi alanlara göre model akış şeması.

eğitimdeki hiyerarşisi kurularak, ilgi alanları içinde alt başlıklar halinde Şekil 2’de düzenlenmektedir. Dört ana başlık halinde düzenlenen bu modelin yüklenmesi, açılım ve içeriği, uygulama teknolojisi tamamen modeli uygulayacak kullanıcıların yorumuna bırakılmıştır.

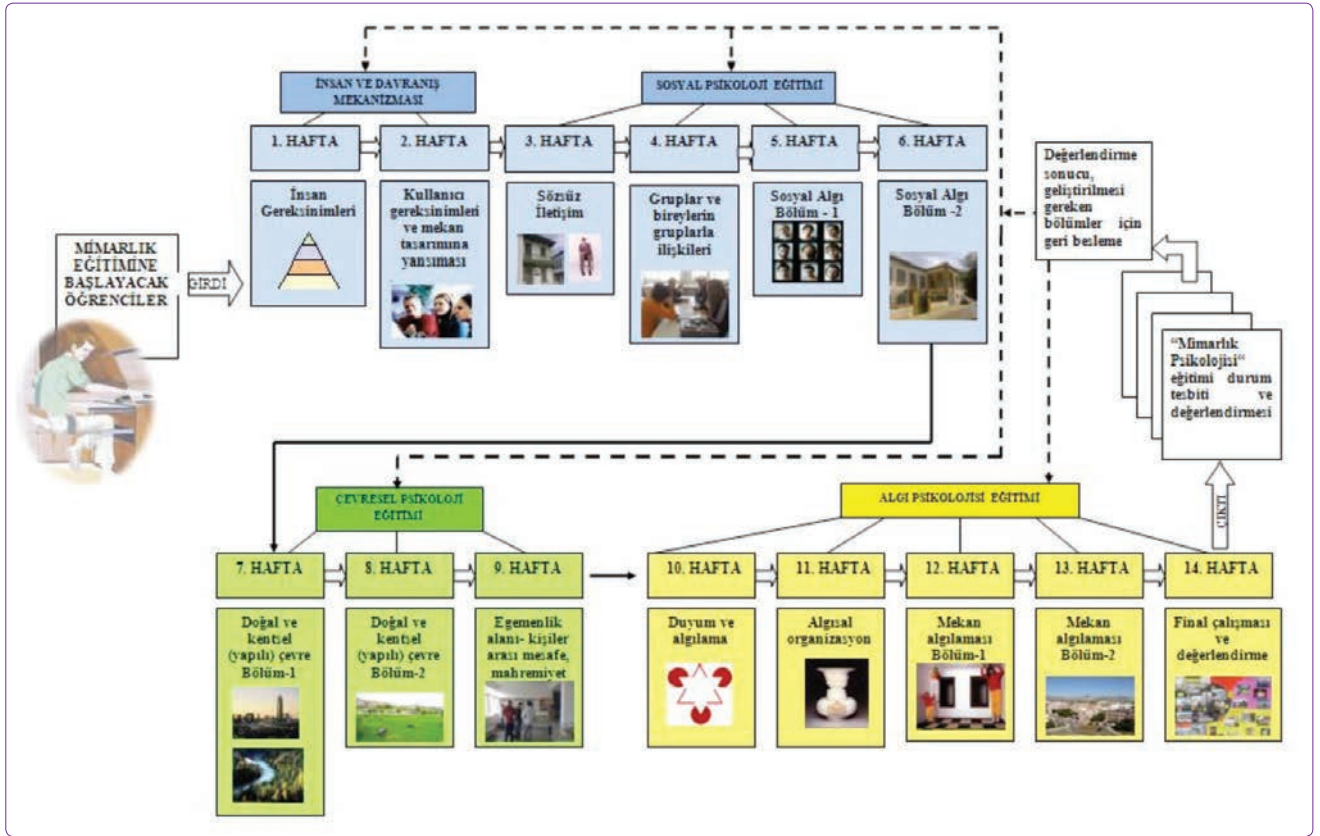
Eğitim Programı

Önerilen ve uygulaması yapılan “Mimarlık Psikolojisi” programı, öğrencinin ilgi, gereksinim ve fikirlerinin merkezde olduğu, “Öğrenen-birey merkezli öğrenme çevresi”¹⁶ yaratma temeline oturtulmuştur. Geleneksel eğitim sistemi iyi yapılandırılmış içeriğin zihine depolanmasına veya yeniden üretimine vurgu yapar. Diğer taraftan, yaratıcı düşünce¹⁷ açısından bakıldığında, var olanı depolama ve hatırlama yerine yeni ve farklı bakış açıları keşfetme ve bilgiyi oluşturmanın önemi daha da artmaktadır. Bu noktadan hareketle, “Mimarlık Psikolojisi” dersi içeriğinde önerilen ve aktiviteler aracılığıyla planlanan eğitim programı uygulanmıştır. Bu

program, öğrencilerin kendi fikirlerini destekleyici bir çevre içinde, aktif bilişsel yeteneklerini geliştirip, aynı zamanda içsel motivasyonlarını da harekete geçirerek öğrenmelerini kolaylaştırmak amacıyla geliştirilmiştir. Sonuçları kadar süreci de değerlendiren uygulamalı bir eğitim yaklaşımıdır. De Bono (1993) yaratıcı eğitimde bireysel çalışmalar kadar grup çalışmalarına da yer verilmesi gerektiğini vurgulayarak grup çalışmalarına dikkat çekmiştir. Bu görüşten yola çıkılarak, önerilen uygulama aktivitelerinde, bireysel çalışmaların yanında, takım çalışması şeklinde grup çalışmalarına da önemle yer verilmektedir.

Önerilen programda öğretmenin pozisyonu, teorik bilginin tek kaynağı ve ileticisi olmaktan çok öğrencilerin özerkliği ve girişimini destekleyen bir rehber gibi hareket etmektedir. Bu programın içeriğinde, Bevevino ve Diğerlerinin (1999) de belirttiği gibi öğretmenin yükümlülükleri; “Aktiviteleri seçme, öğrencileri aktiviteler içine sokma, problem durumlarını düzenleme, bir katalizör gibi davranma ve öğrencilerin iraksak çözümlerini de üretme” şeklinde açıklanabilir.

¹⁶ Tezci ve Gürol, 2003, s.52. ¹⁷ Kowaltowski ve Diğerleri (2010), s. 453.

Şekil 3. "Mimarlık Psikolojisi" dersi programının akış şeması.

Yukarıda anlatılan teorik yaklaşımlar temel alınarak, öğrencilerin psikolojiyi tanımları ile anlayıp, kendi psikolojik yapılarını mimarlık eğitimine entegre etme becerisi kazanmalarını sağlamak amaçlanmaktadır. Bunun yanında, psikoloji bilim alanından yararlanılarak, mimarlık eğitiminin ilk yıllarında sosyal yaşam, davranış, özgüven ve algılama gibi kişiye özgü özelliklerini de geliştirici yönde bir model aracılığı ile eğitim programı geliştirilmiştir.

Programın Haftalara Göre Açılımı

Öncelikle insanı insan olarak tanıyıp temel ihtiyaçlarını irdeledikten sonra, kullanıcı kimliğiyle ele alıp yaşadığı mekandan-çevreden beklentilerini incelemek amacıyla, insanı tanımlayan, psikolojik yapısını veren konuları içeren "İnsan ve Davranış mekanizması" alanının, hiyerarşik planlamada en ön sıraya konulması uygun görülmüştür.

1. Hafta

Mimarlık eğitiminde psikoloji formasyonu oluşturmak üzere önerilen programın ilk aşaması kapsamında, insanın doğası, insan gereksinimleri Maslow'un ihtiyaç hiyerarşisi ile bağlantı kurulacak şekilde düzenlenmiştir. Öğrencilerin öncelikle bir arkadaş grubu içinde,

sonra da sınıf genelinde fikirlerini ifade edebilmelerine ve savunabilmelerine imkan ve ortam sağlayabilmek için "beyin fırtınası" yöntemi kullanılarak işlenmesi önerilmektedir. İnsan gereksinimleri ile ilgili aktivite:

- İnsan gereksinimlerinin "Beyin fırtınası" yöntemi ile gruplar halinde tartışılması,
- Ortaya çıkan sonuçların, gruplara verilen Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine dayandırılmış başlıklar altında en zaruri olandan en seçkin olana doğru sıralanması,
- Çalışma sonuçlarının sınıf genelinde sunulması, gruplarla karşılaştırmalı olarak tartışmaya açılması şeklinde düşünülmektedir.

İnsan gereksinimlerinin irdelenmesinden sonra, önerilen modelin akış şemasına uygun olarak kullanıcı gereksinimleri bir sonraki aktivite konusu olarak incelenecektir.

2. Hafta

İlk hafta insanı insan olarak tanıyıp, temel ihtiyaçlarını irdelendikten sonra, ikinci hafta insan bir mekânın kullanıcısı olarak ele alınıp kullanıcı olarak gereksinimleri yani "Bir mekânın kullanıcısı olarak insanın o

mekandan, optimum olarak yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamak üzere neler beklediği¹⁸ konusu işlenecektir. Tasarlanan aktivitenin içeriği şu şekildedir:

- Kullanıcı gereksinimlerinin “Beyin fırtınası” yöntemi ile gruplar halinde tartışılması, araştırma ve grup içi fikir alışverişleri yapılması,
- Elde edilen sonuçları içeren ve “fiziksel kullanıcı gereksinimleri” ile “psiko-sosyal kullanıcı gereksinimleri” temeline dayandırılan çalışmalarını diğer gruplarla paylaşmaları ve araştırma sonuçlarının gruplar arasında tartışılması,
- Alan çalışması olarak, her gün kendilerinin de farkında olmadan birer kullanıcı olarak deneyimledikleri mekanların kullanıcı gereksinimleri çerçevesinde daha iyi gözlemleyerek, algılamalarının sağlanması yolunda, fiziksel ve psiko-sosyal kullanıcı gereksinimleri bazında incelenmesi. Mimarlık Fakültesi çevresinden başlamak üzere, sınıflar, atölyeler, kantin ve diğer kullanım alanlarının gözlemledikleri ve deneyimledikleri olumlu ve olumsuz yönlerini, görüşme yaptıkları kullanıcılardan edindikleri bilgileri bilgisayar ortamında yaptıkları sunuşlarla arkadaşları ile paylaşıp tartışmaları.

Modeldeki “İnsan ve Davranış Mekanizması” alanı ile ilgili aktivitelerin devamında akış şemasına göre “Sosyal Psikoloji Alanı” içeriğindeki konular ele alınacaktır.

3. 4. 5. 6. Haftalar

Programın ikinci aşaması kapsamında, Sosyal Psikoloji konusu içinde, mimarlık eğitiminde öğrencilerin sosyal psikoloji ile tanışmaları, teorilerini, metodlarını öğrenmeleri amaçlanmaktadır. Psikolojinin, bilimsel verileri ve sonuçlarının mimarın bilincine pratik ve yararlı bir şekilde yerleştirilmesi için en uygun ortam olduğu gerçeği yadsınamaz. Sosyal psikoloji programları eğitsel ve günlük hayatla ilgilidir. Öğrencilerin ilginç ve teşvik edici bulunduğu bu çalışmalar, aynı zamanda grup dinamiklerini anlamaya yardımcı pratik uygulamalar içermekte, sosyal yeteneklerin geliştirilmesinde veya farklı kullanıcıları daha iyi anlamasını sağlamada faydalı olacaktır. Bu amaçla yapılacak olan Sosyal Psikoloji aktiviteleri arasında şunlar yer almaktadır:

- İnsanın doğası, insan özellikleri, insan ve sosyal çevre ilişkileri konularında grup tartışmaları.
- Farklı koşullar altında insan davranışlarının medya haberlerinden de örneklemelerle irdelenmesi.
- Sözsüz iletişim, beden dili (vücut hareketleri-duruşu, mimikler-yüz ifadeleri, bakışlar gibi) sözsüz iletişim

yöntemlerinin uygulamalı, slayt, resim, film destekli anlatımı.

- Beden dilinin, aynı zamanda, bir mimarın öğrencilik ve meslek hayatı boyunca, mesleğinin gereği olarak, topluluk önünde kendini en iyi şekilde ifade etmek ve fikirlerini başkalarına benimsetmek üzere bilmesi gereken sözsüz bir iletişim biçimi olduğu bilinciyle, etkili konuşma, hitap ve sunuş teknikleri açısından öneminin, medya örneklemeleriyle de vurgulanması.

- “Gruplar ve bireylerin gruplarla ilişkileri” konusu dahilinde, grup dinamikleri, grup içi iletişim vb. konularla ilgili uygulamalı sınıf çalışmaları, film, slayt gösterimleri ile açıklamalar.

- Öğrencilerin, grup içinde işbölümü yaparak hazırladıkları, yapı endüstrisinde mimarla birlikte yer alan iş kolları ve meslek adamları, bunların ne şekilde katkı koydukları ve mimarın bu kolektif grup çalışması içindeki liderlik rolünü irdeleyen araştırmaları. Bu çalışmaların diğer gruplarla karşılaştırmalı olarak bilgisayar ortamında hazırlanan sunuşlarla paylaşılması ve tartışmaya açılması.

- Çocuklukta oynanan oyunlardan esinlenilerek geliştirilmiş olan ve günlük hayattaki sorunların benzetim yoluyla gerçekleştirildiği, bir çok alanda olduğu gibi, olumlu pedagojik etkileri ve öğrencilerin yaşamsal sorunları gerçekçi bir biçimde ele alabilmelerini sağlayan, mimarlık eğitiminde de bir eğitim yöntemi olarak benimsenen simülasyon oyunlarının uygulanması.¹⁹ Bu yolla, öğrenciler, aralarında işbölümü yaparak, araştırmalarına dayandırdıkları, mimar-kullanıcı, mimar ve yapı endüstrisinde yer alan diğer meslek adamları arasındaki iletişim ve diyaloglara da yer verdikleri simülasyon oyunlarında, çalışmalarına katkı koyabilecek roller de üstlenebileceklerdir.

- İnsan ve yapı benzetmesi ile insan bedeninin bir dili olduğu ve kendisiyle ilgili diğer insanlara farkında olmadan da olsa bilgi ve mesaj ilettiği gibi, “Mimarlığın da şekillenmiş toplumsal değerlerden oluşan bir dili olduğu ve her toplumda kendisine özgün bir yapısının bulunduğu”²⁰ (Aydın, 1993) gerçeğinin, tarihsel gelişimi içinde üsluplardan, çağdaş mimar ve mimari eserlerden de görsel örneklemelerle desteklenip vurgulanarak açıklanması ve tartışılması.

- İnsanlarla ilgili izlenim oluşturmada, bireysel yararlar, tutum ve çekicilik gibi sosyal psikoloji konuları ile ilgili slayt, resim, film v.b. görsel malzeme destekli interaktif, tartışmalı sınıf çalışmaları yapılması.

¹⁸ Arcan, Evcı 1992, s. 32.

¹⁹ Onur, 1995, s. 19.

²⁰ Aydın, 1993, s. 83.

• İnsanlarla ilgili izlenim oluşturulabildiği gibi çevre ve mekanlarla ilgili izlenimlerin de oluşturulabildiğinin vurgulanması. Bireysel olarak hazırlanan çalışmanın bu kısmında, aynı zamanda Kentsel-Çevresel psikoloji konusuna bir geçiş olacak şekilde, öğrencilerden, kendilerine önerilen mekanlardan (Ör. Lefkoşa surlar içinde Arabahmet Mahallesi, Selimiye Camii, Büyük Han, Sarayönü gibi mekanlar, Girne bölgesinde, Girne Limanı, Mağusa bölgesinde, Namık Kemal Meydanı ve çevresi gibi) birini ziyaret ederek, fotoğraflama²¹ ve video film teknikleri ile izlenimlerini ve mekanların onlara hissettirdiği duyguları, bilgisayar ortamında, sanatsal bir yaklaşımla, müzik ve şiirsel anlatımlarla, çeşitli sunuş teknikleri kullanarak arkadaşları ile paylaşımları beklenmektedir.

“Sosyal Psikoloji Alanı” içeriğindeki konular dahilindeki aktivitelerden sonra, insan-çevre-davranış ilişkisini vurgulayıcı şekilde “Kentsel-Çevresel Psikoloji Alanı” ile ilgili aktiviteler gerçekleştirilecektir.

7. 8. 9. Haftalar

Üçüncü aşama, Kentsel-Çevresel Psikoloji konu alanı içinde yapılan çalışmalarda amaç, öğrencilerin bir ders süresince anlatımla kazanamayacakları tecrübeyi edindirmektir. Bütün bir çevreye karşı tek bir değişkene olan tepkiler, aynı olayın farklı algılanmasına neden olan kişilik farklılıkları, kişisel mekan, kişiler arası mesafe, egemenlik alanı, mahremiyet, gürültü ve diğer kentsel etmenlerin bireyler üzerindeki etkileri, duyarımızın güvenilirliği ve doğruluğu tartışılacaktır. Çevresel psikoloji konusunda gerçekleştirilecek aktiviteler arasında şunlar yer almaktadır:

- Doğal çevre-yapılı çevre konularını-problemleri irdeleyici beyin fırtınası yöntemi kullanılarak yapılan grup çalışmaları ve tartışmalar.
- Egemenlik alanı, kişiler arası mesafe, mahremiyet konularında, görsel malzeme destekli sunumlar, uygulamalı sınıf çalışmaları, gözlem gezileri.
- Egemenlik alanı, kişiler arası mesafe, mahremiyet kavramlarının öğrenciler tarafından yaşam çevrelerinde araştırılıp irdelenmesi, fotoğraflama, kullanıcılarla görüşme, söyleşi gibi yöntemler de kullanarak dosya halinde hazırlanıp sunulması.
- Kalabalık, kalabalığın bireyler üzerindeki etkileri, gürültü ve diğer kentsel etmenlerin insan davranışları üzerindeki etkilerinin slayt, film gösterimleri ve gözlem gezileri ile irdelenerek, tartışmaya açılması.

Sosyal bir varlık olarak insanın çevresi ile etkileşimini insan-çevre-davranış bağlamında inceleyen “kentsel-Çevresel Psikoloji” kavramlarının, mekan tasarımında, “Algı Psikolojisi” konusu ile ilişkili olarak ele alınması gerekmektedir.

10. 11. 12. 13. Haftalar

Algı psikolojisi çalışmaları, programın dördüncü aşaması kapsamında, öğrencilerin algılarımızı oluşturan fiziksel, fizyolojik ve psikolojik etmenleri anlamalarına yardımcı olacak şekilde, slayt, film, video ve deneysel çalışmalar şeklinde yürütülecektir. Bu şekildeki bir uygulamanın amacı, ders saatlerinde yapılan, uzun anlatımlar, okumalar yerine, algı olgusunu öğrencilerin kendi kendilerine çıkarımlar yaparak bizzat deneyimleyebilmelerini sağlamaktır. Algı psikolojisi konusunda yapılacak çalışmalar şöyle sıralanmıştır:

- Duyum ve algılama arasındaki farkın örnek ve uygulamalarla irdelenmesi.
- Gestalt Teorisi kapsamında, slayt, film gibi görsel destekli yapılacak sınıf çalışmaları.
 - o Şekil-zemin ilişkilerinin gerçek yaşamdan, sanat-tan ve mimarlıktan örneklerle işlenmesi, gruplama ilkeleri ile ilgili görsel örneklemeler,
 - o Gruplama ilkelerini içeren yaratıcı eskiz çalışmaları.
 - o Görsel malzeme yardımıyla derinlik algısı ve yanıl-sama çalışmaları, bunların mekan algısına nasıl yansıdığı (Ames odası ve bu odada uygulanan sistemin kullanıldığı film setlerinden örneklemeler).
 - o Hareket algılaması konusunda uygulamalı ve görsel malzeme destekli çalışmalar (Film ve slayt gösterimleri).
- Mekan algılaması²² konusunun bilgisayar simülasyonları ile irdelenmesi.
- Mekanın dokunsal, işitsel algılaması ile ilgili deneysel sınıf içi tartışmalar.
- Mekanlarda renk kullanımı ve rengin psikolojik etkileri ile ilgili bilgisayar simülasyonlu örneklemeler.
- Özellikle mekanlara (konser-konferans salonu, amfityatro gibi) inceleme gezileri düzenlenmesi.
- Gruplama ilkeleri ve derinlik algılaması ile ilgili örnekleri, medyadan da yararlanarak araştırma ve dosya şeklinde hazırlama.

²¹ Tok ve Diğerleri, 2010, s.2584.

²² Ling ve Diğerleri (2013), s.1.

Şekil 4. Aktivitelerden görüntüler.

Programa İlişkin Sonuçlar ve Öneriler

Mimarlık eğitiminde psikoloji formasyonu için geliştirilen “Mimarlık Psikolojisi” eğitim programı dahilinde, Sosyal Psikoloji, Çevresel Psikoloji ve Algı Psikolojisi’nin mimarlık eğitimine katılımı içerikli eğitim kapsamında, mimarlık öğrencilerini mimarlık psikolojisine hazırlamak amaçlı dokuz aktivite gerçekleştirilmiştir (Aktivitelerin özet açıklamaları için Bkz. Ek2). Burada amaçlanan, psikoloji eğitiminin mimarlık eğitimi ile örtüştüğü noktaları belirleyerek, iki disiplinin birlikte yorumlanması ve psikolojinin mimarlık eğitimi içine dahil edilmesi gerektiğinin vurgulanmasıdır. Önerilen aktivitelerde, insanın sosyal ve fiziksel çevresi ile ilişkileri, insan-çevre, çevre-davranış etkileşimi vurgulanmış ve bu aktiviteler öğrencilerin bu ilişkileri idrak etmelerini sağlayacak şekilde planlanmıştır. Elde edilen sonuçlar genel olarak şu şekildedir:

- Grup etkinliği şeklinde katıldıkları ve ilk defa deneyimledikleri, her bir bireyin fikirlerini özgürce ortaya atabildiği “Beyin fırtınası” çalışmalarının, hem grup çalışmasını özendirme ve yüreklendirmek açısından yararlı olduğu, aynı zamanda öğrenciler tarafından da ilginç bulunduğu gözlemlenmiştir.
- Gerçekleştirilen aktivitelerle ulaşılmaya çalışılan hedeflerden biri, öğrencileri el, göz, beyin koordinas-

yonlarını artırıcı, yaratıcılıklarını geliştirici ve motivasyonlarını yükseltici çalışmalara yönlendirmektir. Gerek bireysel gerekse grup çalışmaları göz önüne alındığında, beklenenin de üzerinde yaratıcı çalışmalar ve çok başarılı ürünler elde edilmiştir.

- Diğer bir önemli hedef ise, çoğunlukla mimarlık eğitimine ilk başladıkları süreçte, kendilerini rahatça ifade etmede sorun yaşayan mimar adaylarını motive ederek, arkadaşlarına yaptıkları sunuşlarıyla, bu çekingenliklerini ortadan kaldırmak, fikirlerini, çalışmalarını özgürce ve kendilerinden emin bir şekilde başkalarına aktarabilme yeteneklerini geliştirip, etkili konuşma ve sunuş yapma tekniklerini kazandırarak, bu konuda motive edip yüreklendirmektir. Eğitim süreçleri ve eğitimlerini tamamladıktan sonra profesyonel hayatları boyunca ihtiyaçları olacak olan bu beceri ve motivasyonu öğrencilere eğitimlerinin erken safhalarında kazandırmak önemle ele alınan bir konu olmaktadır. Bu amaçla eğitim programının ilk dönemlerinde yapılan sunuşlarda çekingenlik gösteren bireyler, yüreklendirilip motive edilerek daha sonraki aktivitelerde de cesaretli ve istekli olmaları sağlanmıştır.

- Sunuşlarda, kendilerini ifade etmede kullandıkları şiirsel ve edebi anlatımlar, müzik ve video gibi görsel ve işitsel malzemelerin (örneğin mekanlarla ilgili izlenim

oluşturma çalışmalarında gözleendiği üzere) öğrencilerin yaratıcılıklarını geliştirici yönde etki yaptığı gözlenmiştir.

- Tasarlanan her bir aktivite konusu, öğrencilere digital ortamda bilgisayarla sunuş yapma imkanı verdiğinden, öğrencilerin “Power Point”, “Movie Maker” gibi sunuşa yönelik bilgisayar programlarını etkin olarak kullanarak kendilerini bu konuda geliştirme fırsatı bulmaları da programın pozitif yönlerindedir.

- Grup aktiviteleri ile amaçlanan, öğrencilerin eğitim süreçlerinde ve daha sonra meslek hayatlarında diğer disiplinlerle koordineli çalışarak deneyimleyecekleri, grup üyeleri arasında yardımlaşma, koordinasyon, işbölümü, iletişim, birbirini motive ederek en iyiye ulaşma, fikir alışverişi, paylaşım, v.b. konularda tecrübe kazanmalarıdır. Grup çalışmaları aynı zamanda, bir gruba ait olma, sorumluluğu paylaşma ve grubun sürdürülebilirliğini sağlama konusunda bilinçlenmelerini de sağlamaktadır. Gerçekleştirilen aktiviteler, süreçleri ve ürünleri göz önüne alındığında, grup çalışmalarında bunun başarıyla yürütüldüğünün gözlenmesi memnuniyet verici bulunmuştur.

- Bireysel çalışmalarla, üzerine düşen görevi, en başından sonuna kadar, sorumluluk duygusu ile yürüterek sonuca ulaşma becerisi ve motivasyonunun öğrencilere kazandırılması hedeflenmektedir. Ortaya çıkan bireysel çalışmalar da bu amaca ulaşıldığını göstermektedir.

- Gerek grup çalışmalarında gerekse bireysel çalışmalarda amaç, bir üniversite öğrencisinde olması gereken araştırmacı ruhun yerleştirilerek, en doğru ve en iyiye ulaşma, el, göz, beyin koordinasyonunu sağlama, çevreyi başka bir gözle görerek, sadece izleme yerine görme, algılama ve sorgulama yeteneklerini de geliştirmektir. Çalışmaların süreç ve sonuçları incelendiğinde, programın bu yeteneklerin geliştirilmesindeki olumlu etkileri gözlemlenmiştir.

Gerçekleştirilen çalışmalarda gözlenen, öğrencilerin edindiği beceri ve kazanımların alanlara ve aktivitelere göre detaylı açılımları Tablo 1, Tablo 2, Tablo 3 ve Tablo 4’te görülmektedir.

Önerilen Eğitim Programı Sonunda Yapılan Durum Tespit Çalışması ve Sonuçları

Mimarlık eğitiminde psikoloji formasyonu için geliştirilen programın son aşamasında öğrencilerden mimar adayları olarak, eğitim süreci boyunca edindikleri deneyim ve bilgileri de göz önüne alarak, bir mekanı tasarlarken nelere dikkat etmeleri gerektiği konusunda bir kompozisyon ile kendilerini ifade etmeleri istenmiştir.

Öğrencilerin hazırlıksız olarak yaptıkları bu çalışmanın sonunda kompozisyonlar incelendiğinde, yüzde doksanda dönem içinde edindikleri sunuş ve anlatım tekniklerinin sonucu olarak, çok düzgün bir anlatım dili kullandıkları tespit edilmiştir. Eğitim sürecinde edindikleri bilgileri ve tecrübeleri kompozisyonlarına yansıttıkları gözlenmiştir. Bütün kompozisyonlarda insan, kullanıcı olarak insan ve gereksinimleri, fonksiyon, estetik, insan psikolojisi, çevre, çevre- insan etkileşimi v.b. konulara değinildiği gözlenmiştir. Bunların mekanı tasarımı bir mimarın mekanı oluştururken göz önüne alması gereken yapı taşları olduğunun vurgulanmış olması da eğitim amaçları açısından olumlu bulunmaktadır.

Final (Fikir Projesi) Çalışması ve Sonuçları

Mimarlık eğitiminde psikoloji formasyonu için önerilen eğitim programı bitiminde, öğrencilerden, durum tespiti ve bir fikir projesi yapmaları istenmiştir. Öğrencilerin kampüs çevresinde, kendileri de birer kullanıcı olarak, diğer kullanıcıların ihtiyaçlarını baz alan ve mevcut kullanımların negatif yönlerini de göz önünde bulundurarak, yaşam kalitesini artırıcı, fonksiyonlarına göre açık ve kapalı mekanları kullanım açısından iyileştirici önlemler ve önerilerini içeren bir fikir projesi geliştirmeleri istenmektedir.

Öğrenciler, genel olarak kampüsün tümünü veya özel olarak belli bina ve mekanlarını incelemeye alarak geliştirdikleri fikir projesi-poster çalışmalarında, program süresince edindikleri tecrübe ve bilgileri başarılı biçimde yansıtmışlardır. Kendilerinin de hergün normal olarak kampüs kullanıcısı olması dolayısıyla, tespit ettikleri olumlu ve olumsuz özellikleri doğru bir şekilde tanımlayarak önerilerde bulunmaları çok olumlu bir gelişme olarak görülmüştür.

Hazırlık Okulu binasından başlayarak, kültür merkezi ve kütüphane binasına kadar, yeşil ve gezi alanlarından, açık ve kapalı kafelere ve yurtlara kadar birçok mekanı eğitimleri sürecinde sahip oldukları bilgilere de atıfta bulunarak, yorumlamış ve kampüs çevresinin kullanım ve estetik açıdan daha iyi duruma getirilebilmesi için geliştirici önerilerde bulunmuşlardır. Elde edilen ürünler incelendiğinde, binaların dış görünüşlerinden, iç mekanlara ve iç mekanlarda kullanılan eşyalara kadar varan detaylı bir inceleme ve irdeleme yaptıklarının gözlenmesi, program aracılığı ile kendilerine kazandırılmaya çalışılan, araştırma, inceleme, izleme yerine görme, detayların farkına varma, sorgulama, yorumlama ve çözümleme alışkanlıklarını en olumlu bir şekilde edindiklerinin görülmesi, uygulanan programın amacına ulaştığının bir göstergesi olmuştur.

Tablo 1. İnsan ve Davranış Mekanizması alanı sonuç ve önerileri

İNSAN VE DAVRANIŞ MEKANİZMASI ALANI				
AKTİVİTE 1 (Grup Çalışması)	insan gereksinimleri- maslow hiyerarşisi	İnsan gereksinimlerini ifade edebilme. Gereksinimlerin açılımlarını ve açıklama- larını karşılaştırarak yapabilme. Gereksinimleri en yaşamsal ve zaruri olandan en üst düzey ve seçkin olana doğru gerekçeleri ile birlikte sıralayabilme. Maslow'un gereksinimler hiyerarşisini yorumlama. Mimarlık aktivitesinin, temelinde bulunan insan gereksinimleri ve bunlardan doğan eylemleri açıklama.	Fikirlerini özgürce ifade edebilme. Diğer grup üyeleri ile işbirliği içinde iyi ilişkiler kurma. Grup içinde ve sınıf genelinde tartışabilme. Grup içi çalışmalara istekli olma ve sorumluluk alma. Grup arkadaşlarını hedefe ulaşmak üzere örgütleme ve destekleme.	Grup çalışması içinde yer alıp katkı koyma Çalışma sonuçlarını ve bulgularını sınıf geneline sözlü olarak sunma Grup içinde ve sınıf genelinde etkili biçimde konuşma
	Bölüm 1-Kullanıcı Gereksinimleri	Birey olarak kendisinin de kullanıcı olarak birebir deneyimlediği kullanıcı gereksinimlerini ifade edebilme. Kullanıcı gereksinimlerin açılımlarını ve açıklamalarını yapılan araştırma, kullanıcılarla birebir görüşmelerden elde edilen sonuçlara dayanarak yapabilme. Kullanıcı gereksinimlerini fiziksel –psikolojik-sosyal gereksinimler açılarından gerekçeleri ile birlikte sıralayabilme.	Fikirlerini özgürce ifade edebilme. Diğer grup üyeleri ile işbirliği içinde iyi ilişkiler kurma. Grup içinde ve sınıf genelinde tartışabilme. Grup içi çalışmalara istekli olma ve sorumluluk alma. Grup arkadaşlarını hedefe ulaşmak üzere örgütleme ve destekleme. Diğer grup araştırmalarını ve sonuçlarını kendi çalışmaları ile karşılaştırabilme varsa farklılıkları anlayıp tartışabilme.	Grup çalışması içinde yer alıp bireysel olarak katkı koyma. Çalışma sonuçlarını ve bulgularını sınıf geneline sözlü olarak sunma. Alan çalışmalarında kullanıcılarla görüşme, raporlar yapma ve bunları sınıfta sunma. MS Word, Power Point, Movie maker yazılımlarını sunumlarında etkin bir şekilde kullanma. Topluluk önünde etkin bir şekilde konuşabilme ve sunuş yapma.
AKTİVİTE 2 (Grup Çalışması)	Bölüm 2- Kullanıcı gereksinimleri ve mekan tasarımına yansımaları Mimarlık Fakültesi binasının incelenmesi	Araştırma ve gözlemlenme, bilgileri elde etme, kayıt etme, değerlendirme. Çevreyi detaylı biçimde gözlemleyip yorumlama. Sadece bakma yerine görme ve algılama arasındaki farkı tanımlayıp değerlendirme. Birey olarak kendisinin de kullanıcı olarak birebir deneyimlediği kullanıcı gereksinimleri ve yaşam çevresini ilişkilendirme ve ifade edebilme. Çevreyi eleştirel gözle görme ve sorgulama. Diğer grup araştırmalarını ve sonuçlarını kendi çalışmaları ile karşılaştırabilme varsa farklılıkları anlayıp tartışabilme.	Takım çalışması için istekli olma ve diğer üyeleri grup çalışması için örgütleme. Fikirlerini özgürce ifade edebilme Diğer grup üyeleri ile işbirliği içinde iyi ilişkiler kurma. Grup içinde ve sınıf genelinde tartışabilme. Grup içi çalışmalara istekli olma ve sorumluluk alma. Grup arkadaşlarını hedefe ulaşmak üzere örgütleme ve destekleme.	Grup çalışması içinde yer alıp bireysel olarak araştırma ve incelemelere katılma. Alan çalışmalarında kullanıcılarla görüşme ve raporlar yapma ve bunları sınıfta sunma. Çalışma sonuçlarını ve bulgularını sınıf geneline sözlü olarak sunma MS Word, Power Point, Movie maker yazılımlarını sunumlarında etkin bir şekilde kullanma. Topluluk önünde etkin bir şekilde konuşabilme ve sunuş yapma.

ÖNERİLER :

- Öğrenci merkezli bir yaklaşımla, öğretmenin “anlatan” pozisyonundan çok öğrencileri yönlendiren ve yüreklendiren bir rehber gibi hareket etmesinin sağlanması gerekmektedir.
- Öğrencilere grup çalışmalarının önemi ve kazanımları açıklanmalıdır.
- Beyin fırtınası çalışmalarının yapılabilmesi için grupların rahat çalışabilecekleri uygun ortam ve mekan sağlanmalıdır.
- Gerek grup çalışması gerekse bireysel çalışmalarda sunumların rahat yapılabileceği uygun ortam, mekan ve teknoloji sağlanmalıdır.
- Öğrenciler yapılacak olan çalışma ile ilgili önceden detaylı şekilde bilgilendirilmelidir.

Modelin ve “Mimarlık Psikolojisi” Programının Yeniden Değerlendirilmesi

Mimarlık eğitiminde psikoloji formasyonunun geliş-

tirilmesi için önerilen model çerçevesinde geliştirilen “Mimarlık Psikolojisi” dersinin uygulama süreci göz önüne alındığında, modelin kurgusu ve programla iliş-

Tablo 2. Sosyal Psikoloji alanı sonuç ve önerileri

SOSYAL PSİKOLOJİ ALANI				
AKTİVİTE 3	Bölüm 3-Beden Dili	Beden dilini tanımlama. Beden dilinin günlük yaşamdaki önemini açıklama. İnsanın beden dili ile yapıların şekillenmiş toplumsal değerlerden oluşan dilini ilişkilendirebilme. Dış görünüşlerine bakarak yapılarla ilgili yorumlar yapabileme. Etkili konuşma, hitap ve sunuş teknikleri açısından beden dilinin önemini tartışma.	İnsanların duyu ve düşüncelerini ifade etme yolu olan beden dilini kendisi ile ilişkilendirme. Sözsüz bir iletişim aracı olan mimarlık ürünlerini insan bedeni ile bağdaştırıp değerlendirme. Etkili sunuş ve konuşma tekniklerini benimseme ve kullanmaya istekli olma.	Konu ile ilgili Sınıfta yapılan simülasyon uygulamalarına katılıma. Etkili konuşma, hitap ve sunuş tekniklerini sınıf sunuşlarında kullanma.
AKTİVİTE 4 (Grup Çalışması)	Gruplar ve bireylerin gruplarla ilişkileri Yapı endüstrisinde mimarın rolü	Yapı üretiminin kolektif bir grup çalışması gerektirdiğinin farkına varma. Kolektif grup çalışması gerektiren yapı üretiminin her aşamasında, mimarın etkin liderlik rolünü değerlendirme. Yapı üretimi sürecinde mimarlığın diğer disiplinlerle ilişkilerinin farkına varma.	Yapı endüstrisi içinde mimar ve diğer disiplinlerden meslek adamları arasındaki işbirliğinin gerekliliğini idrak etme. Kolektif grup çalışmasının önemini kavrayıp tartışma. Konu ile ilgili sınıf tartışmalarına katılma.	Grup çalışması içinde yer alıp bireysel olarak aktif bir şekilde araştırmaya ve incelemelere katılma. Alan çalışmalarında kullanıcılarla görüşme ve raporlar yapma ve bunları sınıfta sunma. Çalışma sonuçlarını ve bulgularını sınıf geneline etkin bir şekilde sözlü olarak sunma. MS Word, Power Point, Movie maker yazılımlarını sunumlarında etkin bir şekilde kullanma.
AKTİVİTE 5 (Bireysel Çalışma)	Bölüm 1- Sosyal Algı	İnsanlarla ilgili izlenim oluşturmanın ne anlama geldiğini tanımlama. İnsanların dış görünüşlerine bakarak onlarla ilgili izlenimler oluşturulabildiği gibi mekanlar ve yerlerle ilgili de intibalar edinebileceğinin farkına varma. İnsan-çevre etkileşimi hakkında yorum yapabileme.	Sınıf tartışmalarına karşı ilgili ve istekli olma. Topluluk önünde etkin bir şekilde konuşabilme ve fikirlerini anlatabilme.	
	Bölüm 2- Sosyal Algı	Çevreyi algılama ve tanımlama Mekan özelliklerini tespit etme. Seçilen mekanları tanıyıp tarif etme. Detayların farkına varma. Bakma ve görme ilişkisinin farkına varma. Seçilen mekanlarla ilgili izlenimleri ve duygularını ifade edebilme. Çevredeki kültürel ve sosyal özelliklerin farkına varma.	Araştırma ve inceleme konusunda isteklilik gösterme. Kişisel, bağımsız çalışmalara karşı istekli ve girişimci olma. Verilen görev ile ilgili sorumluluk alma ve yerine getirmek için gereklilikleri takdir etme. Tarih ve kültürün önemini kavrama ve değer verme.	Topluluk önünde duyu ve düşüncelerini rahatça sözlü ifade edebilme. İzlenimlerini farklı biçimlerde aktarabilme (şiişsel ve masalsi anlatımlar). MS Word, Power Point, Movie maker yazılımlarını sunumlarında etkin bir şekilde kullanma. Konu ile ilgili etkili bir sunum hazırlayabilme.

ÖNERİLER :

- Öğrenci merkezli bir yaklaşımla, öğretmenin “anlatan” pozisyonundan çok öğrencileri yönlendiren ve yüreklendiren bir rehber gibi hareket etmesinin sağlanması gerekmektedir.
- Öğrencilere grup çalışmalarının önemi ve kazanımları açıklanmalıdır. Mimarlığın da kolektif bir grup çalışması olduğu vurgulanmalıdır.
- Grup çalışması için yapılacak olan araştırmalarda öğrenciler, yapı endüstrisi içinde yer alan meslek adamları ile yüzyüze görüşmelere yönlendirilmeli ve yüreklendirilmelidir.
- Bireysel çalışmalarda öğrenciler, kendilerini ifade edebilecekleri, izlenimlerini aktarabilecekleri yöntem ve teknikler konusunda (şiişsel, edebi anlatımlar, müzik, video) özgür bırakılmalı ve yüreklendirilmelidir.
- Gerek grup çalışması gerekse bireysel çalışmalarda sunumların rahat yapılabileceği uygun ortam, mekan ve teknoloji sağlanmalı ve öğrenciler motive edilmelidir.
- Öğrenciler yapılacak olan çalışma ile ilgili önceden detaylı şekilde bilgilendirilmelidir.

Tablo 3. Kentsel-Çevresel Psikoloji alanı sonuç ve önerileri

KENTSEL-ÇEVRESEL PSİKOLOJİ ALANI				
AKTİVİTE 6 (Grup Çalışması)	Bölüm 1 -Doğal ve kentsel (yapılı) çevre	Beyin fırtınası çalışması ile grup içinde fikirlerini rahatça ifade edebilme. Bireylerin yaşamını yönlendirip tanımlayan doğal ve yapılı çevrenin özelliklerini tespit etme ve karşılaştırabilme. Yaşadıkları çevrenin insanların davranışlarını nasıl etkileyip yönlendirdiğini anlatabilme. Çevre-davranış etkileşimini anlayıp yorumlayabilme. Kalabalık, gürültü, yüksek binalar ve yapılaşma, bunların getirdiği sorunlar ile, bu etmenlerin insanlar üzerindeki etkilerini çevre-davranış etkileşimi, çevre psikolojisi kapsamında irdeleyip tartışabilme.	Beyin fırtınası çalışmalarında grup arkadaşları ile işbirliği. Grup çalışması süresinde sorumluluk alma ve gereklilikleri yerine getirme. Grup çalışmalarına katılımı istekli olma. Grup çalışması için arkadaşlarını organize etme ve çalışmanın sürekliliğini sağlama. Doğal çevre ve yapılı çevre özelliklerini karşılıklı olarak değerlendirme.	Grup çalışmasına etkin biçimde katılma. Topluluk önünde etkin bir şekilde konuşabilme ve fikirlerini anlatabilme. Çalışma sonuçlarını ve bulgularını sınıf geneline sözlü olarak sunma.
	Bölüm 2 Doğal ve kentsel (yapılı) çevre (Kampüs Araştırması)	Kollektif bir grup çalışması içinde yer alabilme. Araştırma yapabilme ve örneklerden yararlanma kendini ifade etme, eleştirilere karşı çalışmalarını savunabilme. İnsan-çevre-davranış etkileşimini kavrama ve yorumlayabilme. Doğal çevre ve yapılı çevre ile ilgili problemleri kampüs bazında tartışabilme. Çevreyi algılayabilme ve yorumlama. Eleştirel düşünme. Kullanıcı gereksinimlerini çevresel özelliklerle karşılaştırmalı olarak yorumlama.	Grup çalışmalarına katılımı istekli olma. Kollektif grup çalışmasının önemini kabul etme. Grup çalışması için arkadaşlarını organize etme ve çalışmanın sürekliliğini sağlama. Araştırma ve inceleme konusunda isteklilik gösterme. Grup çalışmalarına karşı istekli ve girişimci olma. Verilen görev ile ilgili sorumluluk alma ve yerine getirmek için gereklilikleri takdir etme. Eleştirel düşünebilme.	Grup çalışması içinde yer alıp bireysel olarak aktif bir şekilde araştırmaya ve incelemelere katılma. Alan çalışmalarında kullanıcılarla görüşme ve raporlar yapma ve bunları sınıfta sunma. Çalışma sonuçlarını ve bulgularını sınıf geneline sözlü olarak sunma. MS Word, Power Point, Movie maker yazılımlarını sunumlarında etkin bir şekilde kullanma.
	Kişisel mekan, egemenlik alanı, mahremiyet kavramları ve mekan tasarımındaki rolü	İnsanların davranışlarını yönlendiren kişisel mekan, mahremiyet ve egemenlik alanı kavramlarını tanımlama. Çevreyi bu kavramlar ışığında yorumlama. Bu kavramları insan-çevre-davranış etkileşimi içinde ilişkilendirme. Bu kavramların mekan tasarımındaki rolünü tartışma ve yorumlama.	Sınıf tartışmalarına karşı ilgili ve istekli olma. Öğretici ve sınıf arkadaşları ile tartışmalara katılım. Sınıf çalışmasına, tartışılan konuya geçmiş deneyimlerini katarak örneklerle katkı ve destek olma. Bu kavramları kendi yaşam çevresinde sorgulama.	Bireysel olarak aktif bir şekilde araştırma ve inceleme yapma. MS Word, Power Point, Movie maker yazılımlarını etkin bir şekilde kullanma. Fikirlerini seçtiği sunum yöntemini kullanarak ifade edebilme.

ÖNERİLER :

- Öğrenci merkezli bir yaklaşımla, öğretmenin “anlatan” pozisyonundan çok öğrencileri yönlendiren ve yüreklendiren bir rehber gibi hareket etmesinin sağlanması gerekmektedir.
- Öğrencilere grup çalışmalarının önemi ve kazanımları açıklanmalıdır.
- Beyin fırtınası çalışmalarının yapılabilmesi için grupların rahat çalışabilecekleri uygun ortam, mekan ve teknoloji sağlanmalıdır.
- Gerek grup çalışması gerekse bireysel çalışmalarda sunumların rahat yapılabileceği uygun ortam, mekan ve teknoloji sağlanmalı ve öğrenciler motive edilmelidir.
- Öğrenciler yapılacak olan çalışma ile ilgili önceden detaylı şekilde bilgilendirilmelidir.
- Kişisel mekan, mahremiyet, egemenlik alanı konuları ile ilgili yapılacak araştırmalarda, öğrenciler gözlem yapma, çevrelerindeki insanlarla-kullanıcılarla görüşme ve bilgi edinmeye yönlendirilmelidir.

kilendirilmesi açısından bir olumsuzluk yaşanmamıştır. Alınan sonuçlar, öğrencilerin performansları ve edindikleri eğitim kazanımlarının sürecin başındaki beklen-

tilerle örtüştüğü gözlemlenmiştir. Bu model gelişmeye açık bir yapıda ve kurguda olduğu için farklı uygulayıcı ve kullanıcıların, kendi yorumlarını da katarak değişik

Tablo 4. Algı Psikolojisi alanı sonuç ve önerileri

ALGI PSİKOLOJİSİ ALANI			
AKTİVİTE 7	Algı Psikolojisi-Duyum ve algılama	Duyum, duyum ve algı kavramlarını tanımlama. Algılamanın ne anlama geldiğini ve nasıl oluştuğunu anlatma. Duyusal süreç ve algılama süreci ilişkisini açıklama. Algılamayı etkileyen etmenleri sıralama. Görsel hafıza ve görsel hafızanın zenginleşmesinin mimarlar için öneminin farkına varma.	Sınıf tartışmalarına karşı ilgili ve istekli olma. Öğretici ve sınıf arkadaşları ile tartışmalara katılım. Bu kavramları kendi yaşam çevresinde sorgulama.
AKTİVİTE 8 (Bireysel Çalışma)	Algı Psikolojisi- Algısal organizasyon/Gestalt Teorisi-Gruplama İlkeleri	Bir mimar için algılamanın önemini açıklayabilme. Daha çok psikoloji biliminin çalışma alanı içinde olduğu düşünülen algılama kavramının, bir mekanın vurgulanmasında mimarlık disiplinin de vazgeçilmez bir bileşeni olduğunu açıklayabilme. Gestalt Teorisi'nin formun ve mekanın üç boyutlu algılamasındaki önemini açıklama. Bakma ve görme arasındaki farkı kavrama.	Gruplama ilkelerinin sanat ve mimari tasarımdaki önemini örneklerle anlatma. Sınıf tartışmalarına karşı ilgili ve istekli olma. Öğretici ve sınıf arkadaşları ile tartışmalara katılma. Gestalt Teorisi, gruplama ilkelerini mimari tasarım bazında ilişkilendirip değerlendirme. Bu kavramları kendi yaşam çevresinde sorgulama.
AKTİVİTE 9	Bölüm 1 - Mekan algılaması Derinlik Algısı	Kavram olarak derinlik algısını tanımlama. Derinliğin algılanmasında etken olan unsurları (göreceli büyüklük, örtüşme, yükseklik, perspektif, örüntü gradyanı, hareket paralaksı, atmosferik perspektif) tanımlama. Sanatta ve mimarlıkta derinlik algılamasını karşılaştırmalı olarak açıklama ve yorumlama.	Sınıf tartışmalarına karşı ilgili ve istekli olma. Öğretici ve sınıf arkadaşları ile tartışmalara katılma. Derinlik algılamasını mimari tasarım bazında değerlendirme. Bu kavramları kendi yaşam çevresinde sorgulama.
	Bölüm 2 - Mekan algılaması İnsan-Çevre-Davranış etkileşimi	Mekan algılamasında duyuşsal süreç ve algısal süreç aşamalarını karşılaştırarak açıklama. Mekanda kullanılan renk ve doku özelliklerinin kullanıcılar üzerindeki psikolojik etkilerini yorumlama. İnsan – çevre – davranış etkileşimi çerçevesinde mekan algılaması ve mekanların insanlar üzerindeki psikolojik etkilerini açıklayıp tartışma.	Mekan algılamasının mimari açıdan önemini kavrayıp değerlendirmek. Konu ile ilgili sınıf tartışmalarına karşı ilgili ve istekli olma. Araştırma ve inceleme konusunda isteklilik gösterme. Tartışılan konuları kendi yaşam çevresinde sorgulama.

ÖNERİLER :

- Çalışmalar sesli ve görsel (power point, video, müzik) malzeme ile desteklenmelidir.
- Öğrenciler yapılacak olan eskiz çalışmaları ve araştırma-dosya hazırlanması ve formatı ile ilgili önceden detaylı şekilde bilgilendirilmelidir.
- Mekan algılaması konusunda özellikli mekanlara (konser-konferans salonu, amfityatro gibi) inceleme gezileri düzenlenmelidir.

açılımlar yapabileceği düşünülmektedir. Bu doğrultuda, çalışmanın konusu ile ilgili gelecekteki araştırmalar için bir yöntem önerisi olarak; model ve program, bir deney bir kontrol grubu oluşturularak başka uygulayı-

cılar tarafından da denenebilir. Sadece deney grubuna eğitim programı uygulanıp, her iki grup arasındaki farklılıklar değerlendirilip yorumlanabilir ve modelin-programın geliştirilmesi için öneriler ortaya konabilir.

Diğer taraftan, uygulama süreci değerlendirildiğinde, önceki bölümlerde açıklanan olumlu yönlerinin yanında, öğrenci sayısı dolayısıyla bazı zorlukların yaşandığı gözlemlenmiştir. Program seksen kişilik bir gruba uygulanmıştır. Özellikle beyin fırtınası çalışmalarında grupların birbirlerinden etkilenmeden rahat çalışmalarına imkan verecek ortam ve mekan sağlamada zorluk yaşanmıştır. Aynı şekilde, sayılarının fazla olması nedeniyle bütün grupların sunum yapabilmeleri de sıkıntı yaratabilmektedir. Böyle bir durumda haftada üç saat olan ders süresinin uzatılması gereği ortaya çıkmıştır. Kalabalık gruplarla çalışılması sözkonusu olduğunda, bundan sonraki uygulayıcılara önerilen, öğrencilerin küçük gruplara ayrılarak eşgüdümlü bir şekilde yürütülmesidir. Edinilen deneyimden sonra, aktivitelerin dört veya beş çalışma grubu içerecek şekilde, otuz-kırk kişilik bir öğrenci sayısı ile üç saat üzerinden yürütülmesinin verimli olacağı düşünülmektedir.

Model ve eğitim programının gelişmeye açık bir yapıda olduğu daha önce belirtilmiştir. Bu doğrultuda, gelecekteki uygulama ve araştırmalar için farklı yöntem önerileri geliştirilebilir. Örneğin,

- “İnsan ve Davranış Mekanizması” alanı çerçevesinde, bu çalışmanın kapsamında, beyin fırtınası çalışmaları yapılmıştır. Farklı bir yöntem önerisi olarak, öğrenciler, insan gereksinimleri ve kullanıcı gereksinimleri ile ilgili çalışmalarında, çevrelerindeki insanlar/kullanıcılarla görüşme, söyleşi veya anket yapmaya yönlendirilebilir.

- Önerilen program içeriğinde, kullanıcı-çevre bağlamında, öğrencilerin her gün deneyimledikleri fakülte binası alan çalışması olarak ele alınmıştır. Bu alan çalışması kapsamında çeşitlemeler yapılabilir; yaşadıkları yerler (ev, yurt ortamı gibi) konu alınabilir.

- “Sosyal Psikoloji” alanında, kolektif bir grup çalışması olarak mimarlık aktivitesi konusu dahilinde, yapı endüstrisi içinde yer alan mimarlar ve ilgili meslek adamları davet edilebilir. Bu uzmanların seminer ve söyleşilerle tecrübelerini, bilgilerini öğrencilerle paylaşmaları sağlanabilir. Eğitimlerinin ilk yılında yaşayacakları bu deneyim, öğrencilerin mimarlık mesleğine bakış açılarını iyi yönde etkileyecektir.

- Sosyal algı, izlenim oluşturma konusundaki aktivite, bu çalışmada da olduğu gibi sosyal-kültürel özelliklere sahip alanlarda gerçekleştirilebilir.

- Önerilen program içeriğinde, “Kentsel-Çevresel Psikoloji” alanında, doğal ve yapılı çevre özellikleri ve problemleri ile ilgili beyin fırtınası çalışması yapılmıştır. Bir uygulama önerisi olarak, öğrenciler çevrelerindeki insanlarla konu ile ilgili görüşme ve söyleşi yapmaya

yönlendirilebilir. İnceleme gezileri düzenlenebilir.

- Bu çalışmada, “Kentsel-Çevresel Psikoloji” çerçevesinde, alan çalışması olarak üniversite kampüsü ele alınarak eleştirel bir yaklaşımla irdelenmiştir. Aynı düşünceyle, bulunulan kentin sosyal-kültürel açıdan özellikli bölgeleri çalışma alanı olarak seçilebilir.

- “Algı Psikolojisi” alanı, çevresel-mekansal algılama konusu dahilinde, literatür araştırmalarında örnekleri görüleceği üzere, öğrenciler gruplar halinde kentin çeşitli bölgelerinde dolaştırılarak taslak harita çizme çalışmaları (Zihinsel imgeler yoluyla bilişsel haritalar)²³ yapılabilir.

- Ek 1’de bazı mimarlık bölümlerinin müfredatlarında yer alan benzer içerikteki derslerin dökümleri verilmiştir. Bu derslerin haftalık programları detaylı bir şekilde araştırılarak, “Mimarlık Psikolojisi” dersine katkısı olabilecek çıkarımlar yapılabilir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada bir çok üniversitenin mimarlık fakültelerinde genellikle ayrı derslerin içeriğinde müfredata dahil edilen Sosyal Psikoloji, Çevresel Psikoloji ve Algı Psikolojisi konularının mimarlık kavramları ile örtüşürdüğü bir model önerilmiştir. Model çerçevesinde geliştirilen “Mimari Psikoloji” programı, mimarlık fakülteleri müfredatına zenginlik katarak, eksikliği duyulan mimarlık psikolojisi, mimarlık ve psikoloji ilişkisi ile bunların tasarıma yansımaları konularını tamamlayıcı niteliktedir. Bu içerikle, geliştirilebilir bir model ve eğitim programı olarak müfredata dahil edilmesi sondaj niteliğindeki uygulamalar ve çalışmalarda gözlemlenen, öğrencilerin elde ettiği başarılarından ötürü uygun görülmektedir.

Mimarlık eğitimine yeni başlayan öğrencileri mimarlık psikolojisine hazırlamak üzere geliştirilen eğitim programının, mekan tasarımının merkezindeki insan faktörü, insanın doğası, özellikleri ve psikolojik yapısı, çevresi ile etkileşimi, insan mekan ilişkileri, mekanların insanı nasıl etkilediği, bütün bunların sonucunda mimar olarak mekanı tasarlarlarken nelerin göz önünde bulundurulması gerektiğinin öğrenciler tarafından algılanması açısından yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda, “Mimarlık Psikolojisi” programının, mimarlık eğitiminin ilk yılında zorunlu ders olarak uygulanması uygun bulunarak önerilmektedir.

Kaynaklar

1. Alsaç, Ü. (2001). “Daha İyi Bir Mimarlık Eğitimi Konusunda Bir Düş(ünce)”, TMMOB Mimarlar Odası-Mimarlık Eğitim Kurultayı, Y.T.Ü., İstanbul.
2. Arcan, E.F., Evci, F. (1992). Mimari tasarıma yaklaşım. İş-

- tanbul: 2K Yayınevi. s. 34.
3. Arkonaç, S. A.(2005). Psikoloji, Alfa Yayınları, 4. Baskı, İstanbul,s.106.
 4. Aksoy, E. (1987). Mimarlıkta tasarım bilgisi. Ankara: Hattiboğlu yayınevi.
 5. Aydınli, S. (1992). Mimarlıkta Görsel Analiz, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fak. Baskı Atölyesi, s.6.
 6. Aydınli, S. (1993). Mimarlıkta Estetik Değerler, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fak. Baskı Atölyesi, s.6.
 7. Ayts, S. (2010). “Mimarlık Formasyonunun Diğer Disiplinlerdeki Önemli Rolü ve Eğitimdeki Yeri”, Mimarlığın Dünü Bugünü Yarını Ulusal Sempozyumu Bildiriler Kitabı içinde (s.16-28). Selçuk Üniversitesi, Konya. s.39.
 8. Aytuğ, A. (1987). “Mimaride Doku Kullanımının Psikolojik Etkileri Üzerine Bir Araştırma”. Yayımlanmamış doktora tezi, Yıldız Üniversitesi , İstanbul.
 9. Bevevino, M. M., Dengel, J., Adams, K., (1999). “Constructivist Theory in the Classroom: Internalizing Concepts Through Inquiry Learning” The Clearing House, 72 (5), 275-278.
 10. Cüceloğlu, D. (2005). İnsan ve davranışı.İstanbul: Remzi Kitabevi.
 11. De Bono, E. (1993). Serious Creativity: Using the Power of Lateral Thinking to Create New Thinkig. London: Harper Collins.
 12. Doğrusöz, U. (2011). “Work in Progress” Muammer Onat Mimarlık Eğitim Sisteminin Felsefe, İlke, Teknik ve Yöntemlerine Genel Bir bakış”, Tasarım+Kuram dergisi, Cilt 7, s.30.
 13. Hançerlioğlu, O. (1992). Felsefe ansiklopedisi. Cilt 1, İstanbul: Remzi Kitabevi.
 14. İzgi, U., (1999). Mimarlıkta Süreç, Kavramlar-İlişkiler, YEM Yayınları, s.40.
 15. Morval, J., (1985). Çevre Psikolojisine Giriş, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.
 16. Onur, Z. (1995). Mimarlık eğitiminde Simülasyon Oyunları. Mimarlık Dergisi, Sayı-264.
 17. Taylor, S.E.; Peolau, L. A., Sears, D.O., (2010). Sosyal Psikoloji,İmge Kitabevi, 4. Baskı, Ankara.
 18. Tezci, E. ve Gürol, A. (2003). “Oluşturmacı Öğretim Tasarımı ve Yaratıcılık”, The Turkish Online Journal of Educational Technology”, Volume 2, Issue 1, s. 50-55.
 19. Ulusu Uraz, T. (1993). Tasarlama Düşünme Biçimlendirme. İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi.
 20. Yürekli, F. (1977). “Çevre görsel değerlendirmesine ilişkin bir yöntem”. Yayımlanmamış doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
 - pdfviewer/pdfviewer?vid=15&sid=b5df0f29-7e7d-4c2a-811b-77fb9c0bc47%40sessionmgr114&hid=119[Erişim tarihi 19 Şubat 2014]
 2. Imania F., Tabaeianb M. (2012), “Recreating Mental Image With The Aid Of Cognitive Maps And Its Role In Environmental Perception”, 4th International Conference of Cognitive Science (ICCS 2011), Procedia - Social and Behavioral Sciences 32 (2012) 53 – 62, www.sciencedirect.com. [Erişim tarihi 25 Kasım 2013]
 3. Kowaltowski D. C. C. K., Bianchi, G., Teixeira de Paiva V., “Methods That May Stimulate Creativity and Their Use in Architectural Design Education”, International Journal of Technology & Design Education. Nov2010, Vol. 20 Issue 4, p453-476. <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=13&sid=b5df0f29-7e7d-4c2a-811b-77fb9c0bc47%40sessionmgr114&hid=119> [Erişim tarihi 25 Ocak 2014]
 4. MiAK Akreditasyon Koşulları: <http://www.miak.org/index.cfm?sayfa=Akreditasyonkosul> [Erişim tarihi 25 Haziran 2013]
 5. Mikellides, B. (2007). Architectural psychology 1969-2007. The Brookes eJournal of Learning and Teaching. http://bejlt.brookes.ac.uk/article/architectural_psychology_19692007/ [Erişim tarihi 25 Ocak 2012]
 6. Murphy, P., (2009). Higher Education Access/Foundation Courses-A Research Report, http://www.nuigalway.ie/access/documents/access_courses_final_report_3.pdf [Erişim tarihi 10 Kasım 2013]
 7. UNESCO/UIA(2004),Mimarlık Eğitim Şartı,www.uia-architectes.org/image/PDF/CHARTES/CHART TUR.PDF [Erişim tarihi 25 Ocak 2012]
 8. Yurtkuran Tok, S., Kaplan, I., Taneli, Y., (2010), “Photography in Architectural Education:A Tool For Assessing Social Aspects of The Built Environment”, Procedia - Social and Behavioral Sciences, Volume 2, Issue 2, Pages 2583-2588. http://ac.els-cdn.com/S1877042810004179/1-s2.0-S1877042810004179-main.pdf?_tid=99ef13e6-9b97-11e3-8ee8-00000aab0f26&acdnat=1393056297_2f52bfba770aff7682b3dec298646c67 [Erişim tarihi 20 şubat 2014]
 9. Ling, Y., Nefs, H. T., Brinkman, W.P., Qu, C., Heynderickx, I., (2013). “The Effect of Perspective on Presence and Space Perception” PLoS ONE. Nov2013, Vol. 8 Issue 11, p. 1-18. 18 p. DOI: 10.1371/journal.pone.0078513. <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=b5df0f29-7e7d-4c2a-811b-77fb9c0bc47%40sessionmgr114&hid=119> [Erişim tarihi 19 Şubat 2014]

İnternet Kaynakları

1. Gibney, A., Moore, N., Murphy, F., O’Sullivan, S., (2011), “The First Semester of University Life; ‘Will I Be Able To Manage It At All?’”, Higher Education. Sep2011, Vol. 62 Issue 3, p351-366. <http://web.b.ebscohost.com/ehost/>

Anahtar sözcükler: Mimarlık psikolojisi; sosyal psikoloji; çevresel psikoloji; algı psikolojisi; mimarlık eğitimi.

Key words: Architectural psychology; social psychology; environmental psychology; architectural education.

EK 1

ÜNİVERSİTE	DERS ADI	DERS İÇERİĞİ
KKTC DOĞU AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ	İnsan ve Sosyal Faktörler (Zorunlu) (2.Dönem)	Mimari tasarımda insani aktif ve değişken, mimari ve statik, ve fiziksel faktörler incelenmektedir. Bu derste vurgulanan kısım antropomorfik, sosyal ve davranış biçimleri ve sosyal normlar etikler ve insan formunun mekanla etkileşimidir. Referans olarak çalışmalarda insan hareketleri ve davranışları alınmaktadır.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ	Çevre ve İnsan (Seçmeli)	Çevre ve insan ilişkisi. Çevre ve insanın kendi varlık alanlarındaki olgular. bir arada varolmanın koşulları. Karşılıklı ilişkiler ve etkileşimler. "Barınak" a dair kavram ve açılımlar. Zamanın ve mekanın sürekliliği. Gereksinimler, etkinlikler ve tepkiler. Etkinlik alanları ve sınırlar. İnsanın özellikleri: antropometrik ve ergonometik. Yaşamın sürekliliği için çevresel bilgi.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ	Konut-Kullanıcı İlişkisinde Psikolojik Kavramlar (Seçmeli)	İnsan-çevre ilişkisine yönelik kuramlar, insan ihtiyaçlar seti, mekan kullanımında mahremiyet, egemenlik alan, savunulabilir alan, sahiplenme, güvenlik, kalabalık, yunluk vb. kavramlar, bu kavramların mekan kullanımında ve insan davranışındaki etkileri.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ	Mimarlıkta Mekan Kavramı (Seçmeli)	Mimarlık Tarihinde Mekan Kavramı / Mekanın Tanımı / Mekanı Oluşturan Öğeler / Mekan Geometrisi / Mekanın Boyutları ve Mekanda Oran / Fonksiyon ve Mekan İlişkisi / Mekan Algılaması / Mekanda Hareket Mekanda Yön / Kültür ve Mekan İlişkisi / Zaman Mekan ve Mimarlık.
	Mimari Çevre ve Psikoloji (Seçmeli)	İnsan davranışı, çevre-mekan etkileşimi, davranış-çevre ilişkisine yönelik kavram ve kuramlar. Kalabalık, yoğunluk, mahremiyet, güvenlik, kişisel mekan, egemenlik alanı vb. kavramları ve mekan kullanımına etkileri. Yakın çevreinsan-etkinlik ilişkisi ve psikolojik temelleri. Mimari tasarımda görsel organizasyon ve insan psikolojisi faktörü.
YAŞAR ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ	İnsan ve Çevre (Seçmeli)	Bu ders insan davranışlarını yapılaşmış çevre içinde ele almaktadır. Özel ve kamuya açık mekanlarda mekan algılama ve bilişim, mahremiyet, mekanın algılanması ve kavranması mülkiyet gibi çevresel psikoloji ile ilgili kavramlar incelenmektedir. İnsan ve Çevre dersi insanoğlunun iş ve günlük yaşamda kullandığı ürünler, donanımlar, mekanlar, yöntemler ve çevresi ile ilgili konulara yoğunlaşmaktadır. Bu dersin amacı öğrencilerin, iç mimarlıkta yaratıcılık ve problem çözme yeteneklerini geliştirmektir. İç Mimarlık daha ağırlıklı olarak tasarımın ölçek yönüyle ilgilendiğinden, derste, özel, estetik, fonksiyonel ve psikolojik sorunlara yer verilecek ve mekanların özgün niteliği dersin içeriğini oluşturacaktır.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ	Mekan ve İnsan	İnsanın yaşadığı mekanları tarif etmesi ve üretmesi, bireysel ve toplumsal süreçlerin eşlik ettiği bir eylemdir. Bu ders biyolojik düzeyden başlayarak mekanla insan arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkinin yansıdığı psikolojik sosyal ve kültürel süreçleri kapsayacaktır.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ	Çevre-insan Faktörleri (Zorunlu) (2. Dönem)	Yapısal çevrenin biçimlenmesini belirleyen sosyal, kültürel faktörlerin dışında en önemli faktör doğal çevredir. Yapısal çevre insanın ihtiyaçları doğrultusunda şekillenir. Mimari ile insan ve çevre arasındaki karşılıklı ilişkinin ve iklim, topografya ve su öğelerinin yapıların biçimlenmesi üzerindeki etkilerinin ortaya konulması amaçlanır. Çevre ile ilgili temel kavramlar, çevre sorunları, insan çevre ilişkileri, mekan ve kamusal mekan kavramı, topografya, iklim ve su faktörlerinin mimari tasarım üzerindeki etkileri dersin içeriğini oluşturur.

EK 1 (Devamı)

ÜNİVERSİTE	DERS ADI	DERS İÇERİĞİ
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ	Mimarlık ve Psikoloji (Seçmeli)	İnsan gereksinimleri ve psikolojik temelleri. İnsan çevre ilişkisine yönelik kuramlar. İnsanın çevre içindeki davranışları. Mekan kullanımında mahremiyet, güvenlik, kişisel mekan, egemenlik alanı, vb. kavramlar. Mimari tasarım süreci ve psikolojik temelleri. Temel kavram ve kuramlar. Problem çözme yaratıcı/mantıksal süreçler, teknikler, tekniklerin uygulanması.
İZMİR EKONOMİ ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ	Sosyal Bilimin İlkeleri I (Zorunlu) (1.Dönem)	Bilimsel bilginin doğası ve sosyal bilimlerle ilgili genel bilgilerin yanı sıra antropoloji, sosyoloji, psikoloji, sosyal psikoloji, siyaset bilimi ve ekonomi disiplinlerinden seçilmiş konular dersin içeriğini oluşturacaktır.
İZMİR YÜKSEK TEKNOLOJİ ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ	Mekansal Algı ve Temsil (Seçmeli)	Psikoloji ve felsefe alanında gelişmiş olan algı teorilerinin ve başat vaka çalışmalarının açıklanması: Gestalt Teorisi, Algısal Ekoloji Teorisi, İşlemsel Algı Teorisi; Görsel, İşitsel, Dokunsal ve Kokuya dayalı algı ile mekanı oluşturan fiziksel öğeler ve mekan içindeki eylemlerin ilişkisine odaklanan deneysel çalışmalar; Çağdaş sanat ve algısal deneyler; Bütüncül algı ve mekansal hafıza; Mekansal ve Algısal katmanların çözümlenmesi ve temsili.
	Çevresel Psikoloji (Seçmeli)	İnsan çevre ilişkilerini oluşturan temel kavramlar; Mekan planlamasının ve fiziksel niteliklerinin psikolojik ve toplumsal davranışlara etkileri.
KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ	Çevre Davranış Bilgisi (Zorunlu) (2. Sınıf)	İnsan ve çevre uyumu. Algılama, bilme ve davranma biçimleri. Mekansal davranış ve kalıpları. Bina görevi, güvenlik, simgesellik, biçimsel estetik, toplumsal ilişki gibi tasarım parametrelerinin aktarılması. Yer kimliği olarak mimarinin ele alınması. Mimarinin diğer sanatlardan önemli farklarının belirtilmesi. Mimarinin gerçek yaşamı barındırma özelliğinin vurgulanması. Toplumların dünya görüşüne göre farklılaşması. Mimarinin temel öğeleri: zemin ve özellikleri, belirleyiciler, işaretler, odaklar, engeller, çatılar, geçişler, boşluklar, köprüler. Mimarinin dönüştüren öğeleri. Işık (doğal/yapay), havalandırma, ses, koku, doku, ölçek ve zaman. Mimaride birden çok şey yapan öğeler: duvarlar, çatılar, döşemeler, sütunlar, merdivenler. Mimaride eğitim kullanımları ve açılımlar. Mimaride vaziyet planları: olanı kullanma (oyuklar, tepeler, ağaçlar, kayalar, doğal nişler, diğer binalar, yıkıntılar/kalıntılar ve semboller. İlkel yer tipleri. ateş/şömine, yatak, sunak ve sahne. Mimarinin çevreleme özelliği. Mimarlıkta geometri, görüş açıları (içine alma/öteleme), antropometri, 6 yön ve merkez. Mimaride ideal geometri kavramı. Mimaride sosyal mekan.

EK 2

AKTİVİTE AÇILIMLARI	
AKTİVİTE 1 (GRUP ÇALIŞMASI)	<p>İnsanın doğası, insan gereksinimleri ve bunların tasarıma yansımaları kapsamındaki çalışmalar on, onbeş kişilik gruplar halinde, öğrencilerin, daha önce deneyimlemediklerini belirttikleri "beyin fırtınası" yöntemi kullanılarak işlenmiştir. Öğrencilerden, insan gereksinimlerini bu yöntemle irdeleyerek maddeler halinde yazmaları istenmiştir. Beyin fırtınası sürecinin tamamlanmasından sonra, öğrencilere, Maslow'un gereksinimler hiyerarşisindeki başlıklar gelişigüzel bir sıralama ile verilmiş, grup çalışması sürecinde ise maddeler halinde elde ettikleri insan gereksinimlerini bu başlıklar altında gruplamaları ve kendilerine göre, en yaşamsal-zaruri olandan, en üst düzey-seçkin olana doğru sıralamaları istenmiştir.</p> <p>Tamamlanan çalışmanın ardından, grup temsilcilerinden, gruplama ve hiyerarşik sıralamalarını diğer arkadaşları ile paylaşımları ve ortaya çıkacak farklılıkları tartışmaya açmaları istenmiştir.</p>
AKTİVİTE 2 (GRUP ÇALIŞMASI)	<p>"Kullanıcı gereksinimleri", bir başka deyişle, bir mekanın kullanıcısı olarak insanın o mekandan, optimumda yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamak üzere neler beklediği konusunda araştırma yapmaları ve grup üyeleri ile biraraya gelerek, bulgularını paylaşımları, diğer gruplarla karşılaştırma ve fikir alışverişi yapmak üzere hazırlanmaları istenmiştir.</p> <p>Öğrencilere çalışmalarına başlarken, kullanıcı gereksinimlerinin iki grupta toplanabileceği ipucu olarak belirtilmiş, "fiziksel gereksinimler" ve "psiko-sosyal gereksinimler" terimlerini anahtar olarak kullanarak, araştırmalarını bu yönde yoğunlaştıracakları vurgulanmıştır.</p> <p>Öğrencilerin, insan-mekan ilişkilerini ve insanın mekana karşı davranışını tanıma yolunda katıldıkları bu aktivitede kendilerine verilen ipuçlarını değerlendirerek, hafta içinde, araştırmalarını yaptıktan sonra, grup içi fikir alışverişleriyle elde ettikleri sonuçları içeren ve "fiziksel kullanıcı gereksinimleri" ile "psiko-sosyal kullanıcı gereksinimleri" temeline dayandırdıkları çalışmalarını diğer gruplarla paylaşmışlardır.</p> <p>Kullanıcı gereksinimlerinin mekan tasarımına nasıl yansıdığı konularının irdelenmesinin hemen ardından, öğrencilerden, oluşturdukları gruplarla birlikte, alan çalışması olarak, üniversite ortamında en yakın çevrelerini oluşturan mimarlık fakültesi binası ve çevresini, kendileri de birer kullanıcı olarak, kullanıcı gereksinimleri (fiziksel ve psiko-sosyal kullanıcı gereksinimleri) açısından diğer gruplarla paylaşacak şekilde irdemeleri istenmiştir. Bunu gerçekleştirirken, gözlem, fotoğrafçılık, diğer kullanıcılarla (öğrenciler, öğretim görevlileri ve diğer çalışanlar) röportaj gibi yöntemleri kullanabilecekleri vurgulanmış, sunuş tekniği ile ilgili tercihleri kendilerine bırakılmıştır.</p>
AKTİVİTE 3	<p>Aktivite 3 içeriğinde, insanların birbirlerinin duygularını anlama ve iletişimlerinde kullandıkları, kişilerin söyledikleri yani "dil", sesin yüksekliği, perdesi, çekiminin etkisi ve günlük yaşamda farkında olmadan çok etkili bir biçimde kullanılan sözsüz bir iletişim aracı olarak yüz ifadesi, göz teması ve vücut hareketlerini içeren "beden dili" konuları işlenmiştir.</p> <p>Öğrencilerin de bire bir yer aldığı, film, fotoğraf, slayt gibi görsel malzeme destekli olarak işlenen derste, insanın hayatı boyunca farkında olmadan günlük beden dilini etkili bir biçimde kullandığı, olaylara ve durumlara karşı kendiliğinden tepki veren bedenini kelimele kontrol edemediği gibi kontrol edemediği, bunun da sosyal yaşamda, bireyler arası iletişimde çok önem kazandığı, medyadan da örneklemelerle vurgulanmıştır.</p> <p>Bunlara ek olarak, beden dilinin, aynı zamanda, bir mimarın öğrencilik ve meslek hayatı boyunca, mesleğinin gereği olarak, topluluk önünde kendini en iyi şekilde ifade etmek ve fikirlerini başkalarına benimsetmek üzere bilmesi gereken sözsüz bir iletişim biçimi olduğu bilinciyle, etkili konuşma, hitap ve sunuş teknikleri açısından önemi, medyadan örneklemelerle de vurgulanmıştır.</p> <p>Öğrencilerin de bire bir dahil edildiği beden dili ile ilgili aktivitenin ikinci bölümünde, insan bedeninin bir dili olduğu ve kendisiyle ilgili diğer insanlara farkında olmadan da olsa bilgi ve mesaj ilettiği gibi, mimarlığın da şekillenmiş toplumsal değerlerden oluşan bir dili olduğu ve her toplumda kendisine özgün bir yapısının bulunduğu açıklanmıştır. Çalışma, görsel malzeme kullanılarak, tarihsel gelişimi içinde üsluplardan, çağdaş mimar ve mimari eserlerden de örneklemelerle desteklenmiş, mimaride karşılaşılan Klasik, Barok, Modern ve Postmodern gibi oluşumların, mimari dilin değişik semantik modelleri olduğuna dikkat çekilmiştir.</p>
AKTİVİTE 4 (GRUP ÇALIŞMASI)	<p>Aktivite 4'te, öğrencilerden grup çalışması olarak, yapı endüstrisi içinde, bir yapının ortaya çıkmasında, mimarla birlikte hangi iş kollarından, kimlerin yer aldığı ve ne şekilde katkı koydukları, mimarın bu kolektif çalışma sürecindeki rolü konusunda araştırma yapmaları ve diğer gruplarla paylaşımları istenmiştir. Bu amaçla, öğrenciler, literatür araştırmasına ek olarak, ilgili meslek gruplarından kişilerle ve uzmanlarla görüşmeye yönlendirilmişlerdir. Öğrenciler, aralarında işbölümü yaparak, araştırmalarına dayandırdıkları, mimar-kullanıcı, mimar ve yapı endüstrisinde yer alan diğer meslek adamları arasındaki iletişim ve diyaloglara da yer verdikleri simülasyon oyunlarına da yer verilmiştir.</p>

EK 2 (Devamı)

AKTİVİTE AÇILIMLARI	
AKTİVİTE 5 (BİREYSEL ÇALIŞMA)	<p>Sosyal psikolojinin temel konularından biri olan Sosyal Algı konusu dahilinde, toplum içindeki bireylerin birbirlerini algılamaları ve etkileşimlerinde etkili olan, insanlarla ilgili izlenim oluşturma, bireylerin diğer insanlarla ilgili yargıları, bu yargıları etkileyen faktörler işlenmiştir. Görsel malzeme (Film, fotoğraf) kullanılarak ve örneklemelerle de desteklenen aktivite, öğrencilerin katılımı da sağlanarak amaçlanana uygun bir şekilde gerçekleştirilmiştir.</p> <p>Aktivitenin ikinci bölümünde, kampus dışı alan çalışması olarak, öğrenciler belli mekanlara yönlendirilerek, bu mekanlarla ilgili izlenimlerini kendilerinin seçeceği bir sunuş yöntemiyle, arkadaşları ile paylaşımları istenmiştir. Öğrencilerin bireysel olarak yapacakları alan çalışması için seçilen mekanlar, Lefkoşa, Girne ve Mağusa bölgelerinden seçilmiştir. Bunlar arasında Lefkoşa surlar içinde Arabahmet Mahallesi, Selimiye Camii, Büyük Han, Sarayönü gibi mekanlar, Girne bölgesinde, Girne Limanı, Mağusa bölgesinde, Namık Kemal Meydanı ve çevresi bulunmaktadır. Bu mekanların seçilmesinin nedeni, tarihsel ve mevcut sosyal yapı açısından özellikli bölgeler olmasıdır.</p>
AKTİVİTE 6 (GRUP ÇALIŞMASI)	<p>Aktivite 6 kapsamında, bireylerin yaşamını yönlendirip tanımlayan doğal ve yapılı çevrenin özellikleri, yaşadıkları çevrenin insanların davranışlarını nasıl etkileyip yönlendirdiği, kalabalık, gürültü, yüksek binalar ve yapılaşma, bunların getirdiği sorunlar ile, bu etmenlerin insanlar üzerindeki etkileri, diğer bir deyişle çevre-davranış etkileşimi, Çevre Psikolojisi kapsamında irdelenmiştir.</p> <p>Burada öğrencilerden, doğal çevrenin özelliklerini, problemlerini, kentsel (yapılı çevre) özellikleri, kentsel problemleri, kent yaşamı ve kentli olma özellikleri ve problemlerini, çevre-davranış etkileşimi açısından, diğer grup üyeleri ile birlikte kolektif bir grup anlayışı içinde, beyin fırtınası yaparak tartışıp yorumlayıp kaydetmeleri istenmiştir. Bunun sonucunda yapılan çalışmaların değerlendirmesi yapılmış, çevre, çevre-davranış etkileşimi, bireylerin yaşadıkları çevrenin davranışları üzerindeki etkileri çevre psikolojisi kapsamında incelenerek özetlenmiştir.</p> <p>Çevre-davranış etkileşimi kapsamında mekan tasarımı alanında, tasarımı doğrudan etkileyen, sosyal, davranışsal ve psikolojik etmenler de göz önünde bulundurulmuş, insan ve çevre arasındaki karşılıklı etkileşimlerin iyice anlaşılması amacıyla; sosyal yaşam ve bunun fiziksel çevreyle olan ilişkisini analiz etmek için grup çalışması olarak, doğal ve yapılı çevrenin örtüştüğü alanlardan biri olan kampüs çevresindeki, açık ve kapalı mekanlarda araştırma yapmaları; mekanların özelliklerine göre insanların davranışlarını nasıl etkileyebileceği, belli mekanların neden daha fazla kullanıldığı, bu mekanlardaki yaşamı etkileyen faktörlerin neler olduğu, bunların kullanımı nasıl ve ne dereceye kadar etkilediği konuları, insan ve kullanıcı gereksinimleri bağlamında ele alarak değerlendirmeleri istenmiştir. Alan çalışmasında öğrenciler, insanlarla karşılıklı söyleşi ve röportaj yapma gibi araştırma ve belgeleme yöntemlerini de kullanarak her gün kendilerinin de birer kullanıcı olarak deneyimledikleri kampüs içindeki çeşitli mekanları çevre-davranış etkileşimi temelinde irdemişler, mekanların özelliklerine göre insanların davranışlarını nasıl etkilediği, örneğin belli mekanların neden daha fazla tercih edildiği, bazı mekanların az kullanılan veya hiç kullanılmayan mekanlar haline dönüştüğü, bu durumu etkileyen olası faktörlerin neler olduğu konularında yaptıkları alan çalışmalarını bilgisayar ortamında sunarak diğer gruplarla paylaşmışlardır.</p> <p>Aktivitenin devamında, çevresel psikolojinin temel kavramlarından, bireyler arası davranış özellik ve belirleyicilerinden olan kişisel mekan, egemenlik alanı ve mahremiyet kavramları ve mekan tasarımındaki rolü işlenmiştir. Film ve görsel malzeme kullanılarak, tartışma, yorum, drama şeklinde öğrencilerin de birebir katıldığı aktivite sürecinde, diğer türlerde içgüdüsel özelliği olan bu kavramların insanoğlu için kültürel ve sosyal içerik taşımakta olduğu, birey ve grup davranış mekanizmasına dönüştüğü örneklemelerle vurgulanmıştır.</p> <p>Aktivitenin ardından, alan çalışması olarak, öğrenciler, bu kavramların yakın çevrelerinde mevcudiyeti ve uygulamalarını, fotoğraflama ve belgelemelerle, araştırıp, gözlemleyerek ve insanlarla bire bir konuşarak, çalışmalarından edindikleri bilgilerle de sentezleme yaparak sunumlarını tamamlamışlardır.</p>
AKTİVİTE 7	<p>Algı psikolojisi sözkonusu olduğunda öncelikle duyu, duyum ve algı arasındaki farkın anlaşılması gerektiğinden yola çıkılarak, duyuların dış dünya ile ilgili tek tek duyum verdiği, ruhsal yaşamın temel ögesi olan ve psikolojide "Bir bütünün kavranması" şeklinde, sözlüklerde de, "Bir şeye dikkat yönelterek o şeyin bilincine varma" şeklinde tanımlanan algının nesnelere anlam kazandırdığı, anlamdan yoksun olan duyumları da anlamlı bir bütüne dönüştürdüğü vurgulanmıştır. Görme, işitme, koklama, tadma ve dokunma, duyu organları tarafından, nesnenin uyarıcı özelliklerine göre farklı duyuşsal veriler üretildiği ve bunların duyuşsal düzeyde nörofizyolojik enerjiye dönüşmesi ile algılama sürecini başlattığı vurgulanarak, algılamanın birleşik bir deneyim olarak duyum ve algının birleşmesinden oluştuğu açıklanmıştır. Konu, görsel ve işitsel malzemelerle desteklenerek tartışmaya açılmıştır.</p>

EK 2 (Devamı)

AKTİVİTE AÇILIMLARI	
AKTİVİTE 8	<p>Formun algılanmasında büyük rolü olan Gestalt Teorisi'ne giriş yapılarak; mimari-sanatsal formları algılamada, çevrenin ve mekanın biçimlenme özelliklerini kavramada gerekli olduğu düşünülen, gruplama yoluyla algılama Gestalt ilkeleri, şekil-zemin ilişkisi, tamamlama, devamlılık yakınlık ve benzerlik ilkeleri görsel malzemelerle birlikte mimari, sanat ve günlük hayattan örnekler verilerek işlenmiştir.</p> <p>Aktivitenin bitiminde öğrencilerden süreçte edindikleri bilgiler ışığında, daha bilinçli bir anlayışla, yaşam çevrelerini gözlemleyip, medyadan da yararlanarak, şekil-zemin ilişkisi ve gruplama ilkelerinin çevredeki mevcudiyetini araştırıp, kendilerinin de oluşturabilecekleri kurguları da kullanarak, fotoğraflama ile hazırladıkları çalışmayı dijital ortamda sunmaları istenmiştir.</p>
AKTİVİTE 9	<p>Derinliğin algılanmasında etken olan unsurlar (göreceli büyüklük, örtüşme, yükseklik, perspektif, örüntü gradyanı, hareket paralaksı, atmosferik perspektif) görsel malzemelerle (film ve slayt) tanımlanmıştır.</p> <p>Sanatta ve mimarlıkta derinlik algılaması karşılaştırmalı olarak açıklanmış ve yorumlanmıştır. Algı yanılgılarına örnek olarak Charlie and the Chocolate Factory, The Lord of the Rings ve Voyage to the Bottom of the Sea gibi film setlerinde kullanılmış bir illüzyon olan "Ames room" illüzyonu da görsel malzeme ile (film ve slayt) desteklenerek öğrencilerle paylaşılmıştır.</p> <p>Aynı konunun devamında, mekan algılaması ile ilgili süreçler irdelenmiş, mekanı algılamada etkin olan bakış açısı, zaman - hareket, ses, renk ve doku kullanımı, bunların bireyler üzerindeki psikolojik etkileri açıklanıp tartışmaya açılmıştır.</p> <p>Kampüs içinde bulunan sosyal-kültürel alanlar (konferans-gösterisalonları gibi) örnek olarak incelenmiş ve mekan algılamasında etken olan kavramlar yerinde irdelenmiştir.</p>

Information for the Authors

Megaron is an official publication of Yıldız Technical University, Faculty of Architecture. It is an anonymously peer-reviewed e-journal that considers for publication original articles, research briefs, book reviews and viewpoints on planning, architecture, design and construction. Priority of publications is given to original studies; therefore, selection criteria are more refined for reviews. Three issues are published annually. As from 2008 Megaron has been indexed in EBSCO Host Art & Architecture Complete. On 07.04.2008 it was recognised as national refereed journal in the Social Science Data Base of ULAKBİM by TUBİTAK.

Manuscripts may be submitted in English or in Turkish. The preferred length for manuscripts submitted is 7000 words including Notes and References for articles, or 2500-3000 words (including Notes and References) for viewpoints and research briefs. All submissions are initially reviewed by the editors, and then are sent to reviewers. All manuscripts are subject to editing and, if necessary, will be returned to the authors for responses to outstanding questions or for addition of any missing information. For accuracy and clarity, a detailed manuscript editing is undertaken for all manuscripts accepted for publication. Final galley proofs are sent to the authors for approval.

Submission of a manuscript implies: that the work has not been published before; that it is not under consideration for publication elsewhere; and that its publication in Megaron is approved by all co-authors. The author(s) transfer(s) the copyright to Yıldız Technical University, Faculty of Architecture, effective if and when the manuscript is accepted for publication. The author(s) guarantee(s) that the manuscript will not be published elsewhere in any other language without the consent of the Faculty. If the manuscript has been presented at a meeting, this should be stated together with the name of the meeting, date, and the place.

Manuscript preparation: Manuscripts should have double-line spacing, leaving sufficient margin on both sides. The font size (12 points) and style (Times New Roman) of the main text should be uniformly taken into account. All pages of the main text should be numbered consecutively. Cover letter, manuscript title, author names and institutions and correspondence address, abstract in Turkish (for Turkish authors only), and abstract in English should be provided before the main text.

The cover letter must contain a brief statement that the manuscript has been read and approved by all authors, that it has not been submitted to, or is not under consideration for publication in, another journal. It should contain the names and signatures of all authors. Abstracts should not exceed 250 words.

Figures, illustrations and tables: All figures and tables should be numbered in the order of appearance in the text. The desired position of figures and tables should be indicated in the text. Legends should be included in the relevant part of the main text. Authors are themselves responsible for obtaining permission to reproduce copyright material from other sources.

References:

All references should be numbered in the order of mention in the text and should be given in abbreviated form (author, year of publication and page numbers) in footnotes. The style and punctuation of these abbreviated references should follow the formats below:

1 Kuban, 1987, s. 43.

2 Ünsal, 1972, s. 135.

3 Alkım, 1958, s. 201.

4 Having provided an overview of the literature, this section focuses on....

5 Kuban, 2002, s. 97.

The references should be listed in full at the end of the paper in the following standard form. If several papers by the same author and from the same year are cited, a, b, c, etc. should be put after the year of publication.

Journal article;

Andreasyan, H.D. (1973) "Eremya Çelebi'nin Yangınlar Tarihi", Tarih Dergisi, Sayı 27, s. 57-84.

Chapter in book;

Tekeli, İ. (1996) "Türkiye'de Çoğulculuk Arayışları ve Kent Yönetimi Üzerine", Ed.: F.Bayramoğlu Yıldırım (editör) Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne, İstanbul, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Yayınları, s. 15-27.

Book;

Demircanlı, Y. (1989) İstanbul Mimarisi için Kaynak Olarak Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Proceedings;

Kılınçaslan, T. ve Kılınçaslan, İ. (1992) "Raylı Taşıt Sistemleri ve İstanbul Ulaşımında Gelişmeler", İstanbul 2. Kentçi Ulaşım Kongresi, 16-18 Aralık 1992, İstanbul, İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, s. 38-48.

Unpublished thesis;

Agat, N. (1973) "Boğaziçi'nin Turistik Etüdü", Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi.

Internet sources should be listed at the end of the reference list in the following standard form:

<http://www.ia.doc.gov/media/migration11901.pdf> [Accessed 14 April 2008]

Manuscript submission: Please send three copies of your manuscript (including figures and tables) and an electronic copy of them in a CD to: Megaron Journal, Yıldız Technical University, Faculty of Architecture, Merkez Yerlesim, Barbaros Bulvarı, Besiktas, 34349, İstanbul - Turkey. Tel: +90 (0)212 2366537 Fax: +90 (0)212 2610549.

E-mail: megaron@yildiz.edu.tr

